

סדר

הגדה של פסח

עם פירוש

ערבי פסחים

מאת הגאון האדיר מאור הגולה צדיק יסוד
 עולם כקשית רבי עמרם בלודהם זצוק"ל
 בעהמה"ם שו"ת בית שער ים על ד' חלקי
 שו"ע ושאר חיבורי מהרה שהי' אבד"ק ב'
 איפאלו יצו ושם מיכ ולפנים בה"ס
 ארמאשד ה' מאד וחוסט ומצ"פ לקה"י ב'
 משאבא יע"א:

ונוסף לזה הנהגות על שו"ע או"ח מאת המחבר
 זצ"ל והנהגות על ירושלמי מאבי אמו של
 המחבר ה"ה גאון קדוש ישראל רב עמרם
 חסידא זצוק"ל מצפת תוב"ב:

ב ו ד א פ ע ס ט

נדפס בדפוס של מהו' מרדכי קלונימוס צבי צאבעל
 בשנת עזרת"י לפ"ק

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of

Rabbi Menashe Klein

of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim

1578 53rd Street

Brooklyn, NY 11219

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים

עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

ארה"ב (888) 498-8642 Toll Free

ניו יורק (718) 851-0806 New York

ארץ ישראל (02) 587-0613 Israel

MishnaHalachos@mail.com

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:

Machon Mishne Halachos

3301 W. Strathmore Ave.

Baltimore, MD 21215

USA

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

מודעה

כל מקום אשר המלא תמלא בזה הספר
שם עכו"ם וגוי הכונה על האומות
הקודמים אשר לא ידעו את ה' ובשמו
לא קראו, לא כן האומות אשר אכחנו
חוסים באלם עלינו להחפלה עליהם ולדרוש
בשלומם כי בשלומם יהי לנו שלום:

אזהרה

אדם אוסר את שלו, לזאת הנכי באזהרה שלא ירים
איש את ידו להדפיס ספר זה בלתי רשותי
או רשות באי כחי ואשר לא ישמע לקול אזהרה
ילא שכרו בהפסדו, כי לא יחריך רמי' לידו
ועכוש יענש בכפלים, והשומע יחברך מן השמים'
ועליו תבא ברכת טוב, והוא יהי כגן רטוב:

כל ספר אשר לא נמצא עליו חותם של בני המחבר זקוקיל לגניבה יחשב

ומצוה להודיעני:

יודעי קה"ס ו**אהבי תורה**, ולמדיה ברוח טהרה, ראו אנכי כותן לפניכם היום ברכה, שמורה בכל זערוכה, זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים, דברי ושבעתים מזוקקים, מדבש וטופת זופים מחוקים, כולם מחמדים וכולם ממחזקים, הלל הוא אהמיר עטיר וגאון תפארת ישראל כשגב ונעלה, מאור הגולה רב עמרים גאון זוקיל פירוש כפלא כולו יפה אף נעים על הגדה של פסח, בטעם זקינים תשובה, אך דעו כא רבותי כי הוא רק חלק אחד מרוב חידושי אגדה אשר כתב על הגש"פ כי כאשר הי' כמעין המתגבר בחידושי הלכה ושמעתא כאשר עיניכם לטובה יציעו בספרא דבי רב חיבורו הגדול שו"ת בית שערים חלק או"ח — והי' יעזרינו להוציא לאור חמדה גנוזה גם שאר חלקי בית שערים חלק יו"ד (תמיג תשובות) וחלק חו"מ ואהע"ז (כחמש מאות תשובות גדולות וכפלאות) — כן גם באגדה, ידו הדה אף לא היו עמותיו בידו להיות משהה עיני לבארי ביאור רחובות ולטייל על שדה האגדה לאהבה ולרחבה, אי לזאת הדא אגדתא כותבה בקיור כמרץ וליו מילא כפו קוליר בלתי מובן לכל מעיין, ואף גם זאת כי לא זיין שום מאמר באגדה אנה איפוא מקור מקומו טהור, אשר על כן את אשר לא ירדתי לסוף דעתו וכותבו הרצוי להבין אמרי ביה השמטתי והדבר אשר יקשה ממני הכחתי מן הגל, אך ורק אשר זכיתי להבינו לקטתי והרחבתי הדברים שלא יהי' כספר חמוס וסמוס ומגילת סתרים, ובהדברה אשר מדלגת וקופלת משושן לשושן ומפרח לפרח למון מי דבש צפיה ולאגור אותו כבורתה ליהנות בה בני אדם כן גם אנכי הפעוט מדג הייתי מתקום למקום ומדיבור לדיבור ודיטגו עלי אהבה לבחור בדברים הכחמדים מזהב ופז, וכשנאני לעלמי הכי קרא שמי בן ציון כי זייכתי כמעט כל מאמר איה מקום כבודו, והנה ההגדה שיפ הלזו מסודרה הכל כפי מנהגו של אהמיר המחבר זיל ולכן גם לאלו אשר הורשה להם להוציא לאור עוד הפעם הספר הזה, לא נתן רשות למשחית רק להדפיסה כלורתה הנוכחי ובנוסח הזה בלי שיכוי והתמורה, וברם זכור אותו האיש לטוב הלל הוא רב אחאי הגה"צ מ"ה יודא בני זיל שהי' אבדקיק האכשווין אשר בעודו בחיים חיותו — והבדלו החיים — הי' לי לעזרה וגם הוא שלא אלי ח"א על הגש"פ מקדוש אבינו עטיר זיל מקונטרסי' שחחי ושלח את ביאורו והיו לאחדים בידי:

והנה הספר הזה קראתי בשם **"ערבי פסחים"** בהסמכת אחי היקרים הרבנים הגדולים, הי' עליהם יחי' כי הוא ר"ת **ס**פר **פ**ירושי **ת**ירושי **ר**בי **ע**מרם **ב**ן **י**צחק **י**עקב **מ**רים* ויקראו בו שמו ושם אבותיו א"י הגה"צ זיל ואמי זקיכתי הרבנית הגדיקת עיה:

אלה אזכרה וכפשי עלי אשפכה השבר הגדול אשר קראתי כי נעשייתי אבל אם אחי מורתי עטיר הרבנית הגדיקת שולשילתא דיחוסא מרת **חיי שרה** זיל הכתי

(* **א"י** הגה"צ מוהרי"י זיל בהרמיה לוי זיל מקראלע הי' אחד מהגדולים אשר תורה וחכמה יראה ומימות התאחדו בהם, והי' תלמידו של הגאון רבי קאפיל חריף זיל מווערבוי המחבר סי' חידושי יעב"ץ עמ"ס חולין וכסמך ממנו להוראה (וסמיכת התרה מוכח תחי') והי' אבדקיק הי' שאמשאן והכית אחריו ברכה ח"ת בחריפות עצום על כמה מאות סוגיות הש"ס ובסו"ס שו"ת בישי"ע כלפס ממנו קונטרס יטובה בית יעקב וגאוני דורו באו עמו בצרית אהבה וכבוד כמו הגאוניס הקדושים בעל ישמח משה ובעל מנחת אשר זייע אחי' כחקבל לראש ב"ד בקיק קראלע יצו וכפטר בש"ט במטב שנתיו י"א אייר תרי" לפיק וזוגתו א"ת הגדיקת מי מרים עיה היתה בת הגה"ק רבי עמרם חסידא זייע ושלח חי טבת תרי"ז תלנביה:

אשר

הקדמה

אשר שזקה לנו ולכ"י חיים ביום עשי"ק ב"ב אצול תרפ"ה העבר בת שמונים שנה נכה ח"ן ימים ונקברה באותו יום ומי"כ באהלו של אחמ"ר עט"ר ז"ל* הנאבדים והנעמיים בחייהם ובמותם לא נפרדו, השפה חסרת מילין היא לז"ר על ידה מעלותי ומדות טובות ומרומות שלה ולא הגליון יכיל לספר כל השבחים ששכחו שלה לשמה, רבות בנות עשו חיל והיא עלתה על טלחה, וכבר נאמר מקלת שזחה בפניה בעודה בחיים חייתה בהקדמה לשות בית שערים, לכן אמרתי הנכי מליצ לה בזה יד ושם לכבוד ולתפארת לעילוי כשמתה הטהורה בספר"א למרא טוב הו"ד אבי חי מאוה"ג ז"ל וא"ה, עליה אשר אחמ"ר המחבר ז"ל הרי הוא בניתן טעם לקריאת שם הגדול לשבת שלפני הפסח בקרא בשם המיוחד "עדות השחר" כי עלות אלה יחדתי לזכר ה'אשה ר'בנית ר'יה ש"ה [ר"ת השחר] היא א"מ עט"ר הכ"מ, וזכרה לה חלק לטובה את אשר היתה לעזר ולסעד נבענה קדוש אבינו ז"ל, ולא טעמה אומנא עד דמייתי ליטוקא לבי מדרשא, לא יאומן כי יסופר רוב הטרדות והרפתקאות דעזו עליי ומט שמתה לסבול כל אלה לגדל כנ"י ונכד"י על ברכי התורה, לכן בעל הרחמים יסתירה בהתר כנפיו לעולמי"ם וכשמתה

(* א"מ עט"ר הרבנית הכ"מ היתה בת א"ז הרב המאוה"ג הנגיד המפורסם בתורתו זדקתו וישרותו מ"ה חיים יוסף דוב כהנא העללער זללה"ה מסילאדי קראסנא בהגמ"ה יחיאל הכהן אבדק"ק סאלקא (השיב לו נאמר בשו"ת השיב משה ס" ט' ומשובה זו בעלם כתי"ק מוכחח תח"י) בהגאון מאוה"ג מ"ה יודא הכהן אבדק"ק סיגעט בעל תרומת הברי וקונטרס הספיקות אחי הקל"ח בהגמ"ה יוסף הכהן מקאליש בהגמ"ה יחיאל מיכל מקאליש בהה"ג הגביר המפורסם בדורו מ"ה יעקב יוסף שה"י ראש ופרנס ומנהיג ישיבה דק' בריסק אשר זוגתו הצדיקת מ' ריזל היתה בחו השלישית של רבינו בעל חו"ט (כתבואר במגילת איצה להתו"ט) שה"י בהגמ"ה נתן העללער בהגמ"ה משה הלוי אבדק"ק וואלירשטיין ורב על כל מדינת אשכנז בהגמ"ה אברהם מזרעו של רבינו נתן בעל הערוך שה"י משבט יודא ממשפחת התפוחים כמ"ש בס' נתיח דוד ספולני. וזוגתו של א"ז בעל חו"ט הצדיקת מ' רחל ז"ל היתה בת גדול מפורסם בדורו בעל אחרות של הגמ"ה פנחס הלוי איש הורוויץ מקראקא גיטו של רבינו הרמ"א בני הצדיק הקצ"ן מ"ה ישראל הלוי איש הורוויץ מפראג (שנפטר שם י"ד תשרי שלי"ג) בן הקצ"ן הנכבד מ"ה אהרן משולם הלוי הנק' ר' זלמן ר' ישע"ים (בשנת ר"ה בנה בפראג ביהבי הנקראת פנחסשוהל ונפטר שם ה' אלול ש"י) בן הקצ"ן הצדיק ר' ישע"י הלוי בהרב ר' שבתי שעפטיל (אבי אבינו של רבינו השלי"ה) בהרב ר' ישע"י שה"י חוטר מגזע רבינו יצחק הלוי (הובא בח"י הריטב"א מגילה) בן רבינו פנחס הלוי אחיו של הרא"ה מברגלובי בעל ס' החינוך בן רבינו יצחק בן רבינו זרח"י הלוי בעל המאור ז"ע — א"ז הרב מ"ה חיד"ה כהנא ז"ל כל גדולי הדור החליפו עמו מכתבים. צדיק ושכחו והודו לשמו וקדוש ח"ז בעל מראה יחזקאל ז"ע בהיותו בן ח"י שנה עטרו בעטרת "מורי"ט ויען שה"י רב המדינה ביצעכנזירגען הרשה לא"ז לסדר קידושין ביישוב קראסנא וכל הגליל ובלעדו לא ירום איש את ידו (והמה בכתובים תח"י) וגם הוא זכור לטוב בשו"ת מראה יחזקאל ס' קניה וס'י ושו"ת שואל ומשיב ושו"ת מהר"י אסאד אחו"ח ס'י קפ"ה שו"ת אבני זדק אחו"ח ס'י ס"ד וס'י ע"ד שו"ת שערי זדק אחו"ח ס'י ק"י ושו"ת מהר"א"ן א"ז ס'י י"ט ושו"ת בית שערים כמה פעמים וזכה להיות גם חותן משה דודי הגה"ק מ"ה משה נככטע יונגריין ז"ל אבדק"ק ט"סאפורעד בעל שו"ת מוכחח משה, א"ז הרחיד"ה ז"ל ה"י בידו מגילת יוחסין מקובל מוקיבו עד עזרא הסופר וכעת א"י איפוא הוא תנצ"ה:

הקדמה

ה

זהו צרורה ברור החיים ותמוה בשלום על משכבה עד ישמע קול מבשר ואומר עלוי
חבולת השרון, כי קמו ישיבי חבון:

וגם אלה לא תשכחנה אח ואחות בצלחות שפטריו והלבו לעולמם אחותי הרבנית הצדיקה
השולמית מי מרים ע"ה (שליח י"ח טבת תרכ"ב) אחותי הרבנית הצדיקה וטובה לב מי
פערל ע"ה (שליח ט"ז סיון תרס"ז) רב אחי גאון ולדיק מ"ה יודא לבי ז"ל (שליח ערב
פג שבועות תרע"ז) אחי הצעיר הרבני הגדול בחוב"י חריף ומפולפל מ"ה מאיר ז"ל
אבן יקרה ואיש חמודות בקי ב' איוואראש (שליח כ"א שבט תרע"ט) אחותי הרבנית
הצדיקה המושלמת וטובה לב מי רחל ע"ה (שליח י"ג אייר תרפ"א) אשת גיסי הגה"צ
מ"ה יוסף חיים פישמאנן ז"ל אבדיק מי טעלעגד (שליח ו"ז שבט תרפ"א), וגיסי
הצדיקה המהוללה גזע היחס והמעלה (כנדיית הגאון מ"ה בוסס איגר אבדיק מט"ד
אחי הגרעיקאי, והגה"ק בעל מעון הברכות ז"ל) מי שרה ריזל ע"ה (שליח י"ד טבת
תרפ"ה) אשת חיל של אחי מורי הגאון מ"ה יחזק יעקב שליט"א, ובתו המהוללה השולמית
מי דינה לאה ע"ה (שליח כ"ט מרחשוון תרפ"א) זכרם חלקים לטובה עם שאר לדיקי
עולם וכשתחם הרי צרורה ברור החיים ויעמדו לגורלם לקן הימין:

אני טרם אכלה לדבר בשמו אשא כפי בחפלה ותחכוכים לפני המקום כי יברך את
זוגתי תמתי עזרתי בקודש לפירת תפארה. לטובה ומאשרה הצדיקה גזע קודש
מחבבתה נינת הגאונים הקדושים בעל מראה יחזקאל ובעל תהלה לדוד הרבנית מי **גאון**
מי גאון, בזכות אבות הקדושים תראה רב כח ורוב ברכות אלל לאנשיה הבנים בני
זהבנות בנותי הי"ז ברוב עוז ושלום בברכת לא ימשו דברי התורה מפך ומפי זרעך
ומפי זרע זרעך מעתה ועד, וכזה יחד לגלם לתורה לחופה ולמעש"ט עד
ביאת הגואל אכיד:

ומברכת הורים יתברכו חמתי חביבי הרבני החריף ובקי איש חמודות, עכף עץ אבות
מ"ה **משה אפרים שווארץ** כר"ז מבידסעמיהאלי ע"ז בתי
האשה המהוללה, חסובה מאוד נעלה מי **עמיר** תי' ובתי הבתולה המהוללה מי **מרים**
תי' בני הבחור החרוץ מי **שמואל יודא** ש"ן ובחור בטוב מופלג ושנון כמי
יוסף דוב ש"ן, יניק וחכים **יחזקאל** שי' והילד הכחמד **ארי** שי':

זהברכה אחת היא לחמתי היקרים אחי וראש הרב הגאון הצדיק מ"ה **יצחק**
יעקב שליט"א דומ"ץ בק"ק ב' איפאלו ואחי הרב הגאון המהולל מ"ה
משה ינחנ כר"ז דומ"ץ דק"ק גראסווארדיין ואחותי המהוללה השולמית
החסובה מי **חנה** תי' עם בעלה גיסי החורגי הגביל המפואר מ"ה **מנשה**
קליין כ"י מדעברעאין, וגיסי הגאונים המפורסמים מ"ה **גרשון שטערן** כר"ז
אבדיק מי לודאש המחבר ספרי ילקה"ג ומ"ה **יוסף צבי סופר** כר"ו אב"ד
דק"ק ה' שאתשאן, וגם חמתי היקר הרבני הגביל הצדיק המפורסם בשי"ט מגזע
תרשישים מ"ה **ישראל זאב פאנעטה** שליט"א מטעגלאש עם מחברתו
מתברת הקודש חותמתי הצדיקה מי **מלכה** תי' ודודי אחי אבא הרב המאופ"ג
הישיש מ"ה **משה** שליט"א הם ובניהם וחמניהם לוקחי בנותם טלן שוין לטובה
בולם יעמדו לברכה המשולשת בתורה ושנוי בכביאים ומשולט במקוצים, וכל בני תלמתי,
ללא תליא בצותא, חיי אריכה, כביי סניכה, ומזוכי ריחא, יהי להם למנה, עד מנה
ועשרים שנה אמן:

וכפי פרושות לשמים וכסואות בחפלה לתת ברכה לכל העדה ק"ק סארוואש י"ז קהלה
כמות שהוא, קהלה נאה וחסידיה אשר אנשיה אנשי מדות טובות בעלי תורה ויראה
רודפי צדקה וחסד, אחת ה' תשמרם, לרקקן תמיד גמלם, הסר מהם כל צרה וצרה,
כל

הקדמה

כל מכשול ופוקה, וחרס כראס קרנס בקרן בן שמן, ישכנו בטח ושאכנן, ויהי הודס כזיט רענק, חן להס כפעלס ויאכלו פרי מעלליהס, הס זורעס אחריהס, יהי מקורס ברוד. זה יהי זמן ארוד:

ועורנו עומד בחפלה לקהלות הקדושים אשר ישב בהם אחמ"ד המחבר ז"ל קיק. אלמאשד, ד' מאד, הוספ, קה"י דב' משאבא ואחרון חביב קיק ב' איפאלו יצ"ו, מברטח פי ה' טלס יחברטון בתאה ברטח סמוטת לחברתה וזכות רבס הקדוש המחבר ז"ל חגן בעדס לטוב להס כל הימ"ש, עד יבכה בית עולמים, וישלח לנו משיחר הולך תמים, בקרב הימים, וכזה לראית ירושלים כבוי על חלה, לשס ולחפארת ולחגלה, ושס נסיר שיר חדש, ושמו הגדול יתקדש, מי כמזכה גאדר בקודש אכ"ר: יום א' לס' האזינו כ"ז אלול (יומא דהגלגל של אחמ"ד המחבר ז"ל) שנת **ישמחו וירגזו** לפקיק סארוואש יע"א.

בן ציון בלום בן רב עמרם גאון המחבר ז"ל
אבדקה"י דפה יצ"ו.

מכתב מרב אחי הגה"צ מו"ה יצחק יעקב שליט"א.

בעזה"י ב' איפאלו שיבסר תרפ"ו לפ"ק.

ביום שיבסר, כ"ט לע"ז מתק לא יחסר, וחזכה ליהנות מפירות גוסר, אחי יקירי א"ת טוב וחס"ד, איט מאבד טיפה כבור סיד, ה"ה הרב הגאון, דך הרעיון, ומטיב הגיון, איש חמדות, במעלות ומדות, כש"ת מו"ה **בן ציון בלום** כ"י אב"ד כ"ר"ה לקה"י בעיר **סארוואש** יצ"ו ושלוס וברכה לללהללים חלך אכ"ר:

כמים קרים על כפס עיפה ה"י לי קן קולמסך ק"ן שדעתו יפה, כסולת מנופה, אשר בא אלי זה שבעות שנים שהן ארבע מעש"ה בעט"ז של כחיה, ועשית לי מעשה מרחקת, החביבה עלי עד לאחת, עטך עע סופר, הגוון אמרי ספר, קרי הגוד"ף מעש"ה הכת"ב בדבר בעט"ז מה טוב, כי נכסף נכספת לבית אבך, אשר יודך אחיך, וכפסך אותה ויעש מטעמים לאב"י שבטמים ז"ע כאשר אהב, ושפתי ישנים לדובב, להביא לבית הדפוס חדושי אגדות, יקרות ונחמדות, על הגדה של פסח, לקועי שאכנים, ממעינותי מעין גנים, לגלות מלפוכים מפרד"א דימוכים לרופים יבחוים, ולעטר בשוק פארותי"ו דברי חכמים וחידיתי, וסדר המערב"ה מסדר כדת וכהלכה, וקראת בשם **ערבי פסחים**— רמ"ז הרומ"ז על האר"ש ר"ת **ספר חידושי פירושי רבי עמרם בן יצחק יעקב מרים** וכוונתך רצ"י כי כסף ממכרו יהי לנו לעזר קצת שיהי כ"כלמינו להוציא לאור עולם, הטמיר וכעלס, שית בית שערס על שאר חלקי שיע, אשר יחפשוהו כמטמנים, ויקר הוא מפנינים, בעיני כל החכמים וכבונים, ולא פסק פניי מחובת טולה יומא כי לי כחית ביעקב ויצחק ירכן, והי רחוס וחנון, מעשה ידך יטוב, למעלה חן ולמטה חנון, לעיני ישראל ורבנן, ועתה אחי, ריח נחוחי, בן ציון מכלל יופי, אל תשים בי שמלה ודופי, כי שמתי רסן למו פי, וקול אח עכ"ב והגתב"ים הפריד יעקב והגדיל עלי עכ"ב עכבות"א דמשיכה כי בעוה"ד אחרע חזקה דגופי, בסערה ובסופי, כי ב"ה הגעתי לימים שאין לי בהס חפן (הי יאריך ימי וטבותיו בטוב ובכעמיים!) ואתא עית ופסיק טעמי דר"ב ספרי"א, תאמין לי כי לא פעס אחת או שתיס, קיימתי כשי"ת כפ"ים וכטילת ידיס, ככליון עינים, ואחזי בידי הטובה, אשר לפניך ירנה, אולם בגדה בי המלינה, ולא על חגס קרא שמי יעקב ויעכב"י זה פעמים כי כחש חילאי, לבח באמרא יאי, וגדי"א יאי, ולכן הדומיה לי תהלה, ואל חתן בי תהלה: ואשר

דאָס איז אַזוי יקירי כּי רועה לחליק לי יומראַת הכּבּוּד וּחַת בּן הכּבּוּר חּכיר כּבּוּר יאָזיר קבּי להיות מן הזריזין מקדימין לכתוב הקדמה ומבוא לספר הכּל ידעתי אַזוי יקירי כּי כּי חביבּתך לזחק חביעה לשמה לשם גירוסין ולשם קדוּשׁין לתת הכּבּוּרה לפני הצעירה, אַף כּי מי חכמי לדבר דבר או חלי דבר, לזכות ולהבּר, וגם לדעתי העניה הצרתי הוא הצרתי שלא לזורך, כּי כבר באנו ברוחב ובאורך, כאשר ישבנו שבת אחים גם יחד בהקדמה לספר שו"ת בית שערס חר"ח, ומה לנו עוד בטענות כפיליא לפול הדברים, ואם לאחו בשב"ח קרני הוד ספרא דמר אבינו מאוה"ג זוק"ל הוא משנה שאינה צריכה, הלא נודע ביהודא, כּי אבינו ז"ל הי' אבי התורה והתעודה, וספרו הקדוש, מלא וגדוש, האיר לארץ ולדורים, וכל הוגי תורה הורים ומורים, שבו והודו לדבריו הקדושים מעולפות ספירים, ויענו כל העם יחדיו ובפיהם שגורים, כּי לא כראה כּבּוּשם הזה ימים כּבירים, פלפולא חריפתא זך בלי שמרים, ומהתקת הדינים בזכי העיונים, אכן מעשה"ה הכּוּנים, כאחד מגדולי אחרונים, בסברת עטקות כדרכי רבותינו הראשונים, ומה יוסף חת כח, איש אשר כּמוני קון ודרדר וחוח, ולכן שתיקתי יפה מדיבורי: וגם בחלק האגדה הי' גדול ליהודים, כּי אמרותיו אמרות טהורות לכל און שמתע חמודים, בדברו מערי"ב ערבי"ם, לכל חך הטועם ערבים, הוא הי' אב המגידים טוב הדרשנים, וראש המדברים, וכל רב וחבר, ימלא בו ערבי"ת דבר, וערי"ב לו וקם לו כּטוב טעמו, ועתה אחי יקירי שמח בחלקך אשר כּפל בגורך וכחלת אביך שפרה לך להפיץ מעינותיו חוזה, בגילה ריכה ידיעה, ולכבד את אבינו גם במומו ויגן עליך ועליו זכותא דרב דנפיש טובא, ויאשר כּחך ויח"ך, זירעה הי' פעלך, ומשכורתך תהי שלימה, והי' עמנו כל הימים להגות בתורתו וביראתו בהי' תמים, וכימי לאחינו יראינו כפלאות, עדי יחוש ישועות הכּבּוּרות, אחיך אהבך הדושי"ת בלב וכפש

יצחק יעקב בלוהם

ברב עמרם גאון ז"ל.

דיני חודש ניסן.

(א) **בכל** חודש ניסן אין נופלין ע"פ וא"א לוי"ן בשבת במנחה ואין אומרי" ליה ואין מתענים בו אפי' יא"ט אבל תענית חלוס מתענין בו וגם חתן ביום חופתו חייב להתענות אפי' בר"ח ניסן ומי שהתענה בשבת שבתוך ניסן ת"ח מיתב תענית לתעניתו אפי' בניסן אפי' בר"ח ואם הוא סמוך ליו"ד בניסן יתענה ביו"ד בניסן שהוא תענית לדיקים: (ב) כּוהגין מר"ח ואלך לקרות בכל יום פי הנשיא שהקריב בו ביום זכיום י"ג קורין פי בהעלותך עד כּן עשה את המנורה שהוא נגד שבת לוי: [אחמיר המתבר ז"ל הי' קורא פי הנשיא מתוך סו"ת]:

פרפראות לחודש ניסן.

החודש הזה לכּס ראש חדשים ובמדרש לקיים מה שנאמר (משלי ח' טו) כּי מלכים ימלכו ורוצים יחוקקו לך [הובא בס' בני יששכר] כראה הכּוונר לענין קידוש החודש מסורה לבי"ד וכאשר יגזרו הם כּן יקום וכן יהי' כּמחז"ל (ר"ה ב"ה). אחם ואפי' מוידין אחם ואפי' שוגגין אחם ואפי' מוטעין וגם הטבע משועבד לגזירתם כדאי' בירושלמי לא' גומר עלי קטנה בת ג' שנים ויום אי' אין בתולי' חוזרין עברו ב"ד את השנה בתולי' חוזרין וכתיב שך י"ד סו' קפיט סקייב ומזה ראי' כּי לדיק משל ביראה חלקים

וכמחז"ל

פרפראות לחודש ניסן.

וכמו"ל מי מושל בי לדיק הקב"ה גוזר ולדיק מבטל זה ג"כ טבת המדרש החודש הזה לכם הוא מסורה לכם ר"ל לגדולי ולדיקי ומנהיגי הדור לעשות כטוב בעיניהם ולתת כן לקיים מה שני בי מלכים ימלטו דמלכי רבנן מולכי ומושלים זו ית':

א"י עפמי"ש הל"ח בהקדמה למס' ברטות בשם האברבנאל מקידוש החודש יש הוכחה וראי' על אמינת חזרה שבע"פ דאלי"ב בטלו כל התעדים וחמני החגים כי לא תבאר בתורה שבכתב כמה ימים יש בחודש וכמה חדשים בשנה וכשם שאנו חייבים לסמוך עליהם כזה כן אנו חייבים לשמוע בקולם לכל אשר יאמרו לנו בפירוש כל חשבונ' ככל התורה אשר יורונו והל"ח ביאר שם בזה ר"ת של ש"ס ומ"ן כק"ט להורות נה"ן שהזמן נקוט בידך לאות ולראי' על אמינות כל תורה שבע"פ הכתובה בספר החלמוד ע"ש ומעתה כאמר דזהו הכונה גם במד' החודש הזה לכם שנמסר לב"ד לקבוע עת"כ וחמני זה הוכחה ואות כאמן כי בי מלכים ימלטו דמלכי רבנן מושלים ושולטי בתורת ה' ורוזנים יחוקקו לדק כי רשות נחונה להם לבאר ולפרש דברי התורה בדעתם ושכלם הדין וישראל לחוקק גזרות טובות ולדקות לעשות סייג לתורה וכמי' בדרשת הר"ן בפ"י ברה"ט אשר נתן לנו תורת אמן והבין:

א"י הכונה אם המלך בוטח בה' ובחסד עליון אז כל ימוט וכסאו כשמש וכירח יטן עולם והי' כשצחו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה אחת שנכנסת ויוצאת עמו לקיים בכל דרכך דעהו, ונפשו יודעת מאוד כי לא בחיל ולא בכח יגבר איש ואין המלך טוע בלב חיל ושקר הסוס לישועה וברוב חילו לא ימלט אז הוא מושגח בהשגחה פרטית למעלה מן הטבע והוא ית' משגיח מן החלכות מלין מן החרכים להיות בתומכי נפשו להפיל שוכניו לפניו ובעוז ה' ישמח מלך ובישועתו מה יגל מאוד ועוד יאר"ך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, ולזאת באי' בניסן באי' מלכים מלכי ישראל מניסן מנין בראי' בגמי' (ריש ר"ה) להורות נתן בזה כי כמו בחודש הזה החודש אשר ישועות בו מקיפות ונעשו בו נסים לישראל למעלה מדרכי הטבע להורות כי אין מול לישראל רק מושגחים בהשגחה פרטית והי' בלדד ינחמו כי אין לישראל שר ומושל מכל בני אלקים שינחנו או יעזור בהנחתו בלתי הי' לבדו כי הוא חלקו ונחלתו (עיין רמב"ן פ' האזינו) הנה כי כן דבר המלך הירא את דבר ה' ובהי' ימים מבטחו ועל בינתו ורב כמו וחילו לא ישען, לא כן מלכי עמ"ס דמתשרי מניין להו שנות מלכותן שאז הי' בריאת עולם והטבע והם גם הם ממנהגים עפי" חוקי הטבע ובוטחים וכשעבים על כחם וחילם וז"ש החודש הזה לכם ראש חדשים כי בחודש הזה נולד ה' בהשגחתו פרטית על עמו ישראל ולזאת תעלה להיות ראש וראשון לחדש השנה, אי לזאת לקיים מה שני בי מלכים ימלטו בכח וגבורת ה' ורחו והשגחתו פרטית ימלטו מלכי ישראל אם ורוזנים יחוקקו לדק ר"ל אם בלדק ומישור ילכו אחו ית' והלדק ומשפט יחוקקו וישימו למטרת ממשלחם:

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה ובמסורה צ"פ לחדש השנה חד דין ואידך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה (במדבר כ"ח) נראה הכונה עפי' המבואר בשלה"ק (תס' פסחים) לכל י"ב ימים הראשונים של חודש ניסן שהקריבו הנשיאים את קרבנם הם כמו י"ב ראשי חדשים של כל חדשי השנה. והנה מבואר בס' אפי"ת להקדוש מליסקא ז"ע (פ' בא) לכל מין ראשית הוא רק חסד רק אחי"ב יכול להתהוות מזה דין ח"ו ואפי"ת אלל המבול ירדו תחילה גשמי ברינה ואחי"ב נתקלקל בארץ ואי"כ השפע שבא לעולם בכל חודש וחודש הוא בולאי רק טוב וחסד וז"ש החודש הזה לכם ראש חדשים להי"נו כל החודש משום דראשון הוא לכם לחדשי השנה וכמו שהר"ח שבכל חודש הוא לטובה כן החודש ניסן הוא הראש מכל השנה ולכן הוא

פרפראות לחודש ניסן

הוא כולו חסד שכל ראשית הוא חסד ולפניה. וזוה י"ל הטעם כמה שאחז"ל (ריה ד' זיומא ס"ה): זאת עולת חודש בהדשי וגוי' חדש והבא קרבן מתרומה חדשה משום דחילת עשיית המזבח הוא ג"כ צבוי' ראשית שהוא בחסד שמחסד עם קונו ועושהו בשמחה ובטוב לבב כמי' הרמב"ן עה"פ בשה"ש אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שחפזן ולכן בחודש ניסן שהוא כולו חסד מחילין להביא קרבן מתרומה חדשה שנתנה צבוי' חסד, אמור מעתה זאת תהי' תורת המסורה החודש הזה לכם ר"ח ראשון הוא לכם להדשי השנה והיינו כנ"ל מפני שכל ראשית וכל חודש ניסן הוא בחסד, ומזה הטעם זאת עולת חודש וגוי' חדש והבא קרבן מתחת. לפי שחילת עשיית המזבח הוא ג"כ בחסד שעושהו בשמחה וטוב לבב והבן:

א יאמר בכוכב המסוי' להנה העיבוד מאהבה ורואה ומכיר גנות החטא ומאס בו וגם מכיר בכעיתה קדושה של מצות ומעש"ט מידי יום ביומו מעלה בקודש ומוסיף והולך בעבודת ה' לעבדו בלב שלם ונפש חפיה ובאהבה וכוונה יחירה וכמי' בחו"ה מעשה בחסיד א' שעשה חסובה בכל יום על עבודתו ביום שעבר שעי' שהוסיף לעת ויראת ה' מידי יום ביומו הביר והבין אך לא ילא י"ח ביום שלפניו וכמו שביארנו בספרים מחז"ל (ברכות ל"ג ומגילה כ"ה) האומר שמע שמע עמדים עמדים משחקין אותו דהטובה שעבודתו הוא תמיד במעמד ומדרגה אחת ואומר שמע ומעמדים דהיינו קבלת עומ"ש זהוהא להקב"ה כפעם בפעם בשווה בלי חוספת אהבה וכוונה יחירה אז משחקין אותו שהעבודה הזאת איננה עבודה מעולה ויחמה והי' לאות ומופת חותך שאינו עובד מאהבת ה' רק מיראת העונש וכל שעובד ה' רק מיראה הלזו כל ימיו הוא עובד רק כמלות אנשים מלומדה ובמדרגה אחת והנה כתבו ספה"ק דבתשרי עובדי' את ה' מיראה מפחד ואימת הדין הנורא ובחודש ניסן עובדי' מאהבה אהדת הנסים על כל הטובה אשר עשה ה' את עמו בחודש הזה. וטוע דכימ שכאמר ראשון היינו שיש אחריו שני אז חשבון אחר כמי' רש"י פי' בראשית ועיין טו"ז או"ח רס"ו תקפ"א. וי"ל לזוה נקרא חודש ניסן ראשון לחודש השנה דכניסן שעובד ה' מאהבה ומוסיף והולך בעבודת ה' בכל יום איך יש בעבודתו בחודש הזה מדרגות טובות ומתחלפות ולכן שייך בו מנין זמנין בו ראשון ושני שהרי בכל פעם עובד את ה' בחוספת-אהבה. ומזה הטעם מזה להביא קרבן מתרומה חדשה דכיון שעובד אז מאהבה ומוסיף והולך באהבת ה' יעבודתו איך אולי בשנה זו יקריבו את שקליהם לעבודת המקדש בלב שלם יומר ובאהבה יחירה מבשנה שעברה ורחמנא לבא בעי וזהו ג"כ כוכב המסוי' החודש הזה וגוי' ראשון הוא לכם לחודש השנה ונקרא ראשון מפני שעובד מאהבה ומוסיף והולך באהבת ה' מידי יום ביומו וכמי' ומזה הטעם זאת עולת חודש וגוי' חדש והבא קרבן מתחת. שבאולי הקריבו את שקליהם בשנה זו בלב טהור ונפש חפיה ובאהבה וכוונה יחירה מבשנה שעברה והבן:

איתא במדרש בראשית בייסן מחו בני אהרן ולמה מציר מיתתן ביוכיפ לומר לך מה י"ב מכפר אף מיתת לדיקי' מנפרת. הטובה דהנה יוכיפ אחת בשנה יכפר וכן מיתת לדיקים וקדושים ככדז ואציהוא מכפר גם אם ימות רק א' מהם ולא שניהם יכדי שלא כטעה בזה לומר שרק בהצטרפות שניהם כתכפר להם לזאת נסמכה מיתתן ליו"ב להורות כי קדושי' עליון נמוסם אף במיתת אחד מהם הי' די לסליחת עון ולנפרת פשע כמו י"ב שהוא רק אחת בשנה יכפר והוא רחוס יכפר עון ולא ישחית וגוי':

במדרש (ויקרא רבה פלי"ב) בשביל ד' דברים נגאלו אבותינו ממארים שלא שינו את מתבולא שינו את צדיהם (בשביל ד' דברים נגאלו אבותינו ממארים שלא שינו את י"ל הכינה שלא שינו את השם עליה רמאים ביראת ה' ולא תכפו לרשע לקרוחי בשם

פרפראות לחודש ניסן

לדיק ולא ביוז תיח ויראי ה' לקראם בשם רשע, ולא שינו את בגדיהם שילבוש העכו בגדי תשי ומלבושי כבוד חמט חליפות שמלות ושרשרות וטבעות זהב שידמה לעשיר. וילוו לו הון רב ולבסוף הוא לוח רשע ולא ישלם ונפלים על פניהם ואומרי ברת מבריא הביע"ח והעשיר גם הוא לא לבש בגדים מטולאי' כגברא ערטילאי שיהי' כדמה לבכ"א כי איש עני ואביון הנהו ויפטור ויסתלק עמו מעשו דקה לעמוד לימין ואביון ולהיות בתומכי כפשו, ולא שינו את לשונם שתיח לא שח שיחה בטילה כאחת הריקים ופוחזים יושבי שער ובגיות שתי שבר ועייה לא גבה לבו להורות הוראות כדת מה לעשות, ויען שכל אחד נראה מבחוץ מה שהי' באמת ויטו כברו איכ איפוא ליה בהם דילטורין שלי"ה אפשר לספר לשון הרע, וחילופיהן בדוריהו הימם ה' ירחם:

א יאמר שלא שינו את לשונם לדבר בלשון נחות ולשון של זירות כמנהג העולם לדרוש בביהכ"ס בלע"ז ולמה מבלין הזמן בהכנה דרבה להכין עצמם בדרשה בשפה נחה ולשון נקי הנקי בלומענטפראכע אשר רוב השומעים לא ישמעו לשונם וע"כ תפוג מורה ועיין בקידושין (ע.) גבי מעשה דר"כ ור"י דאר"י מי סניא מעקה דכתיב באורייתא אז מחילה דאמר רבין וערש"י שם מי סניא כלומר מועד ושנוי לשון מורה ולשון שאר בכ"א שאתה מדבר בעמקי שפה וגם י"ל שלא שינוי מלשון שונה ומשלת שלא כפלו דבריהם במלות שונות להראות כחם וידיעתם בספרים החילוכים כי הלשון קולמם הלב הוא והעיקר שהיו דברי מוכחמו נובעים מקרב איש ולב עמוק ודברים היוצאים מן הלב כנכסיו אל הלב ומה נפ"מ באיזה לשון יביע אומר, ולא שינו את בגדיהם ללבוש בכל יום כמאדע החדשה כמנהג העולם בדור הזה אשר אכשי' אנשי מאדעם הללו אומרי' מאדראות גאות, והיו מסתפקין במועט שלי"ה להם כפל ארבעה וחמשה חליפות שמלות כלים מכלים שונים, ולא שינו את שמם לפי הדור כדאי' במ"ד (ר"פ שמות) ראובן ושמעון נחמי ר"ש סלקין וגם לא כפלו שמותם שיהי' דומה ממש לשמות הגויים. ועיין ח"ס גיטין (ל"ד:) ד"ה והוא דאיתחזק ודי להם בשם גויי התבאריי, וליה בהם. דלטורין שהרי הדבר הי' מופקד אלם י"ב חודש ולא הגידו למצריים כי לא הי' להם לקורת רוח כי יתערבו בגויים וילמדו מעשיהם ככל משפטם וחקוהם ולכן זכו לגאולה. וחילופיהן בדור הזה הפרון במילואו כטדע וה' ירחם:

ועד נחות י"ל עפ"י מאמרם ז"ל (יומא פ"ו:) מפרסמין את התנאים מפני חילול השם ופרש"י שהן רשעים ומראין עצמן כלדיקים אם יש מכיר במעשיו מזהו לפרסמו' אמנם לכשא פורעניות עליו בכ"א שאינם מכירין אותו אומרי' מה הועיל לו וצונו ע"ש. וא"כ בישראל במצרים שלא שינו שלים והיו כראי' כלדיקים ויש ח"ה אם לא יגאלם שיאמרו מה הועיל להם וזכותם לכן הי' מההכרח לגאלם, אך אלו היו בעלי לה"ד נודעו החטאות אשר עשו במצרים וליה ח"ה אבל כיון שלי"ה בהם דילטורין. ולא נודע החטאת ויש ח"ה בדבר לכן נגאלו, וי"ל בזה המ"ד (פ' שמות) ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר שהי' דאג על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר מעתה שמה אינם ראויין להגאל אכן נודע הדבר נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל עי' אונות להיות נרדים בעבודת פרך אבל רואה אפי' שהם ראויין לכך, דהגונה כפי' דכיון שיש בהם דלטורין ובעלי לה"ד ועי"כ נודע החטאת בגלוי ואין כאן ח"ה איכ אין חידוש שמשמעבדין בהם וראויין לקר' והבן:

ובד"ז י"ל עוד דאלו הי' מהם דלטורין ותפרסם חטאם והי' אפשר להוכיחם וליימרם: שייטיבו מעשיהם וליה צריכי' ללאת קודם זמן ובאח"כ ממצרים הי' להם גאולת עולם אבל מאחר שלי"ה בהם דלטורין ולא נתפרסם פשעייהם לגל חטאתם והיו כראי' כלדיקים עיי' שלא שינו שלים וליה אפשר ליימרם בשבט מוסר וא"כ היו משוקעי' בכ"י

פרפראות לחדש ניסן

יא

שיט והי' מן ההגרה לנאלס קודם משלם זמן ח' שנה, וייל בזה המדי (פי שמוח) דיאמר משה בי אדוני שלח נא ביד משלח ביד מי ביד רעיק והוא פלאי, אבל הכונה דמרעיה קדוש מרחם אמו ליה מכיר באנשים כאלה שגראין כלדיקים מבחון ובקרבם ישים ארבע ושבע תועבות בלבם ואין תוכם כבדם וחשב אוחם ללדיקים ישרים וליה יעול להיכחם להדריכם בדרך ישרה שייטבו מעשיהם והוכרחו לגאולה קודם זמן שלא ישקעו בני שיט ולכן ליה גאולה שלימה ושאר גליות משלימין כנודע אבל רעיק שהי' עייה בתחילה כדאי בגמ' (פסחים מ"ט:) והי' מכיר בטוב באנשים כאלה הוא הי' יכול להוכיחם ולייסרם בשבט פיו שיחזרו בתשובה וממילא היו יכולי' להתמהמה עוד עד משלם זמן ח' שנה והיתה להם שמחת עולם בגאולה שלימה:

מנהגי שבת הגדול.

(א') **שבת** שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הגם שנעשה בו וכוהגין לומר הגדה מעבדים היינו וגו' עד לכפר על כל עונותינו ואין אומרים ברכי נפשי: (ב') כגון שיאכל מעט מקמח של פסח:

עלות השחר

העלות האלה אשר יש בהם כמותן טעם לקריאת שם שבת הגדול לשבת שלפני פסח קראתי בשם המיוחד **עלות השחר** לעשות זכר לאית עטיר אשת חיל עטרת בעלה הרבנית הלדיקת שלושתא דיוסאף מ' **חיי ערה** עייה הבית אשר כפטר יום כ"ב אלול תרפ"ה לפ"ק תכנ"ה.

(א') **הטור** אחי' סיי' חיל כתב שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הגם שנעשה בו שלקחו כל ח' שה לפסח וקשרו אותו בברעי המטה ושאלו התאריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח בתנאות הי' עלינו והיו שיכיהם קהות על ששוחטים את אלהיהם וליה רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הגם קורין אותו שבת הגדול ע"כ ולי"ב וכי שבת אחד יש לנו שנעשו בו נסים לישראל ובכ"ז לא קראו אותו שבה"ג, וייל לכתאורה הי' הגם לתגבא דמי ביקש זאת מידם שידו להם שלקחו השה לשם פסח ועיי"כ יכריחו הגם, אך כיון שהי' בשבת ובשבת אפי' עייה אינו משקר כמבואר במשנה רפ"ד דדמאי ב"מ"ב ור"ש מפני שאימת שבת עליו לכן היו מוכרחים להודות האמת שצריכין השה לפסח ואי"כ קדושת השבת גרם והגרייה הגם ולכן נקרא שבה"ג, וייל בזה המדי' [הובא בבני יששכר] האדם שעבר עבירה ועשה תשובה מחולין לו כל עונותיו לקך נקרא שבת הגדול והוא פלא, אבל הכונה דהתשובה שישוב החוטא מעונותיו צריך שיהי' באמת כדש הרמב"ם פ"ב מהי' תשובה שיעיד עליו יודע תעלמות שלא ישוב לזה החסא לעולם ועיי' בשלהק בדרוש לשוכבים לתשובה נקרא אמת וכיון שהוא הולך בדרך אמת ודובר אמת וחוזר בתשובה בדין הוא שיטול שכרו שמחולין לו כל עונותיו ומזה הטעם נקרא שבה"ג יען שהאמת של שבת הגרייה הגם וכתיב, וייל לזה נקרא השבת שבין כסא לעשור שבת טובה להרות שתשובה תהי' באמת ולא ישקר כמו שאינו משקר בשבת והבן:

(ב') **והב"י** הקשה שם על הטעם שהביא הטור דאיכ ראוי לקרות לכל הימים מירד כיסן ועד פסח גדולים ועוד שראוי לתלות הגדולה ביריד בחודש ולא בימי השבוע, ומי' עפמיש בפיסקא כמה מעלות טובות וכו' שלא די בזה שהאדם עושה מה שמוטל עליו מן הדין רק צריך להשתדל לעשות לפנים משעה"ד ויומר מהחיוב ועל האומר אין

עלות השחר

אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לי דבזה מראה חיבתו למקום ואהבת התורה ויש והנה כי כן עשו ישראל אז שקשרו השה בכרעי המטה דבר שלא כלטוו עליו שהוא בבחי' לפמשהו"ד, וזהו ג"כ ענין חוספת שבת שמוסיף מחול על הקודש יותר ממה שמוטל עליו והוא ג"כ בבחי' לפמשהו"ד וע"י כן השבת גדול יותר ולכן קורין אותו שבת הגדול שהוא גדול ע"י חוס' שבת והוא כעין לפניס משהו"ד וכמו שעשו ישראל לפמשהו"ד בזה שקשרו השה לכרעי המטה, ועפ"י זה היתה לבאר מסורה ג"פ שמור (מלא וי"ו) וכי הוא זה שהורה לנו המסור שמור את יום השבת לקדשו וחז"ל דרשו [הובא באבודרהס] זכור מלפניו שמור מלאחריו ור"ל שישמור גם חוס' שבת דלפניו ולאחריו וע"כ הוא שמור מלא ועושה לפמשהו"ד כמו שמור את חודש האביב ועשית פסח לה"א כמו שעשה בחודש האביב עם הפסח דבר שלא כלטוו עליו וע"ד זה שמור תשמרון את כל מצות ה' לעשות יותר ממה שמוטל עליו מן הדין, ולכן כונס מלאים וי"ו להורות כי אז יקום את כל דברי התורה במלואם ויהי מלא ברכת ה':

אן יאמר בכונת הטור וביישוב קושי' הב"י, הנה המבין ומאזין מביט ומחבונן בפלא הטבע כועס זיווה ויהדרה יבין ויכיר כי מאת ה' היתה זאת עמו שהאריך החסיד בחוה"ל שער הבחינה ע"ש ואנחנו בני ישראל מאמינים בני מאמינים מכירים גם בהטבע גדולת הבורא ביה וכו"ש וכי הוא בראה כמי"ש הכביא (ישעי' מ') שאו מרוס עיניכם וראו מי ברא אלה וגוי וכן כתוב בס' תילים ע"י דהיימ כי אראה שמך מעשה אנכעוונתך וגוי וכמי"ש חז"ל בחגיגה (פ' אין דורשין) תכיא רי"א אוי להם לבריות שראות וא"י מה הן רואות עומדות וא"י על מה עומדות הארץ על מה עומדת על העמודים ועמודים על המים ומים על ההרים וההרים על רוח והרוח בסערה וסערה תלוי' בורעו של הקב"ה ע"ש ועיין במד' תמורה [הובא בילקיא עי' בריאה אות כ"ד] דא"ל רע"ק לתלמידיו בני כשם שהבית מודיע על הבכאי ובגד מודיע על האורג ודלת על הגר כך העולם מודיע על הקב"ה שהוא בראו וכבר נמצו הראשונים כי הטבע בג"י אלקים חושבנא דדין כחושבנא דדין והכל בהשגחתו ית' והשי"ת והטבע הכל אחד כמי"ש הנזרי במאמר ראשון ס"י ט"ו וט"ז ועיין בשו"ת חכ"ץ ס"י ח"י שהאריך בזה ואף שגם הטבע הוא כס גדול אבל הוא כס נסתר ונעלם, אך כוכל להכיר גדולת הבורא ית' ע"י שידוד הטבע וכסים גלויים וכמו שאוה"ע אין מאמינים בטבע לבדה כי מאת ה' היתה זאת רק כאשר רואים פלאי ה' בשידוד הטבע אז גם הגה מודים בו ית' ומאמינים בו כי גדול ה' הוא היוצר הוא הבורא ולכן מה ה' לעשות כל האותות והמופתים לפני' פרעה ולפני עבדיו כמי"ש. (בפ' וארא) למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, למען תדע כי אין כהן אלקינו, אך לא באלה חפץ ה' לשדד הטבע ולשנות סדרי בראשית ללא תורך וללא יועיל כי אם להביר ולהאמין בו ית' מצלעדי שיטי ומפת רק בהסתכלו בריאת שמים וארץ ומלואה וכמו שהאמין ארע"ה ואמר אי"א לבירה בלא מנהיג מצלי שראה שום אות או מופת, וכמי"ש בס' י"טב לב (פ' מקץ). דגם השי"ת מתעב בכיסא היכי לאפשר כי ע"ז הדרך וזה הגם יותר גדול ולכן כשאר בפק קצת שמן והרי הגם אח"כ בטבע ולא ברא יש מאין וכמי"ש הטור"ז ריש ה' חכוכה ע"ב ומעשה נאמר הנה זאת תורת המסורה שמור את יום השבת לקדשו כי השי"ת מעיד על בריאת העולם והנהגת הטבע מראשית הבריאה או אם שמור את חודש האביב וגוי כי בחי"ש-האביב הוצי"ך ה' אלקיך ממזרים לילה שזה יורה על שידוד ושינוי הטבע וכסים גלויים לעין כל וכמי"ש תיא ארי בירמא לאביבא אפקך ה"א ממזרים ועבד לך כסין בלילא, ומדב"י שבהם נלמד כי שמור תשמרון את כל מצות ה' כי כשמור לעשות את כל התקום אשר צונו הבורא ית' כי מאת מהנה נקח לעבוד את ה' ולהכיר בו ית', והנה נשהו שיכיהם של מזריים קה"ת

עלות השחר

הי' מחוקי השכל כי יחרפו ויגדפו את ישראל והקב"ה יעשה עמנו כמים גלויים והיא ית' לא עשה כן רק שם מחסום ורסן למו פיהם של"ה רשאים לדבר והוא כס נסתר וזה ראוי כי לא חפץ ה' לשנות הטבע להראות נסים כגלים בלי הגרע גדול רק להכיר גדולתו ית' מדרכי הטבע וא"כ השבת שמעיד ג"כ ע"ז הוא גדול ומהילל ולבך כקרא שבת הגדול והבן:

(ד') **א"י** בטעם שנק' שבה"ג עפ"מ"ש בה' י"מ דישראל במצרים שמרו את השבת ופי' מ"ש ישמח משה במחנת חלקו וכו' כי משה ביקש מפרעה לתת להם יום מנוחה בשבת כי יש בזה טובת האדם, אך כיון שעבדו ע"ז א"כ הי' הכל לשם ע"ז ולא שבת לה' אמנם בפסח דכתיב משכו וקחו לכם לאן ודרשו חז"ל (במכילתא) משכו מע"ז משכו ידיהם מע"ז וע"כ נחקרו כל השבחות ששמרו ופתעלו ולבך כק' שבה"ג:

(ה') **א"י** בסגנון שכתבנו למעלה (אות ב') כי בעוה"ר הן רבים עתה עם הארץ המתמרים לנחת מן השבת ומאחרים לבא והרבה יש להוכיח בדור פרוץ במלואו על אודות הדבר הזה, והנה מי"מ כוכל ללמוד למחר ולהחיש לקבל שבת ולהוסיף מחול על הקודש וכן בכל דבר שבקדושה דכמו ש"מ"מ הי' קודם תשלום זמן ת' שנה כן יקדים גם האדם א"ע לקבל שבת קודם זמן ע"זומו של יום, וזוה יתבאר ג"כ מסורה שזכרנו שמור את חודש האביב שה"י שמור בזכרוננו וחוקק בלבבו מה שנעשה בחידוש הזה כי בו ינחת מארמ"ל ש"לאו קודם הזמן וממנו נקח מוסר שמור את יום השבת לקדשו לקדש את השבת קודם שיגיע זמן ע"זומו של יום ויהי' מוסיף מחול על הקודש ובאופן ודרך זה שמור תשמרון את כל מצות ה' לעשות סייג לחורה ומשמרת למשמרת, ולכן השבת שלפני השחר שאז נזכר בי"מ שהי' קודם זמן חריו ונזכר להיות מן חריו"ן מקדימין להוסיף מחול על הקודש כהלכתא רבתא לשבתא ולזה נקרא אותו שבת שבת הגדול שאז הוא גדול ע"י חוסי' שבת שממחר לבא:

(ו) **וע"ד** זה י"ל עוד לכיון שנעשה להם כס בעשור לחודש הגס שלא הגיע עוד זמן ועידן להראות הוא ית' כחו וגבורתו ונפלאותיו עם ישראל עד מועד נחתם מתמרים בכל זאת לא המתין הקב"ה בכפלאותיו אשר הראם עד רגע האחרונה וממנו ית' למדו שלא להתמין בקבלת ש"ק עד רגע האחרונה רק להיות מן חריו"ן מקדימין וממילא השבת הי' גדול ע"י חוספת שבת ולבך כק' שבה"ג:

(ז) **כבר** זכרנו למעלה המד' האדם שעבר עבירה ועשה תשובה מוחלין לו כל עונותיו לבך נק' שבה"ג, ולכא"ו י"ל ללשון שעבר עבירה ועשה תשובה יורה שעבר עבירה אחת ועשה תשובה וא"כ למה זה מגיע לו שכר גדול כ"כ שמוחלין לו כל עונותיו, אמנם י"ל שהוא לפי שעשה תשובה מאהבה וזדויות נעשו כזכויות ולכן בדין הוא שיטול שכרו לתחול לו כל עונותיו לכיון שעושה תשובה מאהבה על העבירה האחת בודאי הרבה תשובה גם על שאר עונות, והנה כבר הבאתי מספיק דבשתי' עושים תשובה מיראה מאימת הדין הנורא שהקב"ה יושב על כסא הדין ומלך במשפט יעמיד ארץ ובשבת טובה שמתקן חטא חילול שבת מיראה ונעשה שגגה אבל בכיסן שעושים תשובה מאהבה הגם על כל הטובות והחסדים שעשה הקב"ה עמנו ולכן בשבה"ג שמתקין חטא חילול שבת מאהבה א"כ נעשו מכל חילול שבתות השנה זכויות וממילא מכל שבתות השנה נעשה שבת הגדול והוא הטובה במד' האדם שעבר עבירה וכו' מוחלי' כל עונותיו, והטעם בזה משום דעושה תשובה מאהבה, ולבך נק' שבה"ג שהוא ג"כ מזה הטעם ובמ"ש: (ח) וי"ל עוד בד"ז דבכיסן שעושה תשובה מאהבה והוא מחדת חסד שנקרא גבול ולבך נקרא שבת הגדול והבן [ועיין בספ"ק בכ"י חודש כיסן מאמר ג' אות ה']:

עלות השחר

ט') א"י עפ"מ"ש התגיד מדובכא ז"ל הפסוק (תלים קל"ט) הלא משנאך ה' אשנא, שדי בזה שאני שוכא אותם ולא איפפת לי אם הם אוהבים אותי או לא אבל ובחוקומתך אלו אשר קמים עלי להסית ולהדיח אותי לנטות מדרך ה' ולהפריע אותי מעבודתי, אחקוטט ואלחם עמהם למען ישנאו אותי גם הם וירחיקו ממני כמטחוי קשת ולא יפריעו אותי מעבודת ה', והנה כי כן ב"ה"ר התסית לאדם לא די שהאדם ישנא אותו רק לר"ך שסגף א"ע עד שגם ה"ה"ר ישנאהו וכמשחז"ל (ברכות ה') לעולם ירגזו אדם יצ"ט על י"ה"ר ירגזו דייקא, והנה בשבת ופורים וער"ת אחז"ל (פסחים ס"ח) דהכל מודים דבע"י נמי לכם, וי"ל הטעם לפי שקדושתם גדולה כ"כ שאין כח לי"ה"ר להסיתו אף אם מעזין כפשו בחטונג אכול ושמו ואינו מרגזו על עצמו, וענין התשובה כבר האריך בשל"ה"ק בדיני שופר שהוא ע"י סיגופים שע"י"כ ירגזו ה"ה"ר עליו וא"כ לעומת התשובה יש לו לש"ק יתר שאם שצ"י קדושת השבת שגדולה כ"כ אין לו צורך בזה להרגזו ה"ה"ר וזהו הכונה האדם שעבר עבירה וכו' מוחלין לו וכו' והתשובה הוא ע"י שמסגף א"ע ומרגזו ה"ה"ר עליו, ולכך נק' שבת הגדול לשבת א"ע לזה ויכול להתענג בחטונגים בש"ק מגדול הקדושה ולכן דין הוא שיקרא גדול:

י') ו"ך להיפוך עפ"י המבואר בספה"ק דבכל דבר מלוא לר"ך האדם שיתן חלק לסט"א שלא יתגרה בו וכמ"ש בזה"ק (פי תלוא) וכו"ה בילק"ח (ערך בהמ"ק) דבאיוב כתיב והעלה עולות מספר כולם ועולה כולה לגבוה סלקא ולי"ה בה חלק לסטרא לכך שלט עליו השטן ואי לא ה"י כל קרבנותיו עולת וה"י נתן חלק גם לשטן ל"ה יכול לשלוט עליו, ובה יתבאר המד' לא נתקרה דגתו של איוב ב"סורים עד שהגיע לפרק בחולה כישאת ליום הרביעי שהטעם בזה אמרו בגמ' (ריש תשובות) משום שקדו שיהא טורח בסעודה ג"י ובה נתן חלק לסט"א ואין קטרוג בהנשואין וכיון שאיוב לא עשה כן דכל מה דהוי קריב הוה עולה ולא אחתו סט"א לעלמין לכן כחה שקטה דעתו ב"סורין כי אכן כודע הדבר מה טעם יש בהם וכד' זוה"ק, ועיין ברמב"ן בחומש (פי אחרי) שכתב בשם פרקי דר"א הטעם לשעיר המשחלח שה"י מוחלין לו לס"מ שוחד ב"ה"כ שלא לבטל את קרבנם וכו' ע"ש ובה יש ליתן טעם למות עונג בש"ק להתענג בחטונג אכול ושמו ודברים גשמיים שהוא ג"כ כדי ליתן חלק לסט"א שלא יה"י קטרוג מלדו תחמת גדול קדושת השבת, ובז"ל הטעם שאחז"ל (ברכות ל"ד:) במקום שבעלי תשובה עומדין אין לדיקים גמורים יכולי לעמוד שהוא יען שבע"ת כבר נתן חלק לסט"א בשעה שעבר עבירה ולא יתגרה בו להפריעו מעבודת ה' שהיא עבודה תמה באין משטין ומפריע משא"כ בשאר לדיקים, וזהו ג"כ הכונה במד' שזכרנו האדם שעבר עבירה ועשה תשובה מוחלין לו כל עונותיו כי ע"י שנתן חלק לסט"א יכול לעבוד את ה' באמת ובלב תמים באין מפריע, ולכך נק' שבה"ג דגם בשבת עושה כן שמענג בדשן כפשו כדי ליתן חלק לסט"א וזה הוכחה ורא"י לקדושת השבת כי רבה היא וגדולה עד למאוד והבן:

יא') עפ"מ"ש החסיד בחו"ל עבוד ליוצרך כשם שאתה עובד ליוצרך דאם האדם בעיניו יראה ובלבבו יבין וישכיל אותו התלהבות אשר בוער בקרבו לגמור חפצו הרע על כל דבר פשע עאכ"כ כלהב לבבו לעבוד את ה' וישחלל בכל לבבו ובכל כפשו לעשות רצון הבורא ב"ה וב"ש הגדול ובז"ל הכונה במחז"ל (שבעות כ"י) זכור ושמור כדיבור אחד כאמרו, הכונה דלכן אינו הבורא ית' לענג ולעמץ את גופינו דהוא כרמז בחיבת זכור במאמרים ז"ל (פסחים ק"ו) זכרהו על הי"ן דתזה נקח מוסר לעבוד את ה' גם בענין שמור לשמור פקודיו לעשותם לפי שעובד ליוצרו כשם שעובד ליצרו, ותזה הטעם ארז"ל במקום שבע"ת עומדין וכו' לפי שהבע"ת דקטעים טעמא דאיסורא

וכפשו יודעת מאוד איך הוא עבד ליצרו מאז ומקדם עובד ליצרו ג"כ בהתלהבות וחשק כפלא ולכן עבודתו הוא נעלה ביתר שאת מעבודת הלדיק גמור, וידוע מ"ש הגה"ק מהר"מ בנעט ז"ע הפי' (תלים ל"ט) ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים שההבדל בין תיבת רם ותיבת גדול דרם הוא מה שהוא רק למעלה ואין לו שורש למטה כמו שמים לרום אבל תיבת גדול מורה שיסודו בארץ ויגדל מעלה מעלה והנה אוה"ע אומר"י שהי' בשמים הכין כסאו ואין כבודו להשיג בחחוננים ואז הקב"ה בבחי' רם ואנו בניי אומר"י שהוא ית' משיג בחחוננים ומשפילי לראות בשמים ובארץ והוא בבחי' גדול ודפח"ח וזהו הכונה במד' האדם שעבר עבירה ועשה תשיבה מוחלין לו כל עונותיו, והיינו לפי שהוא עובד ליצרו כמו שעבד ליצרו מאז ומקדם בהתלהבות וחשק כפלא, ולקב' נקי שבת הגדול, לשבת היא גדול ממטה עד למעלה ולמטה מעט את הגוף במענוג אכיל ושמו ולמעלה בשמירתו מבלי לחללו במלאכה האסורה והוא ג"כ מזה הטעם כדי שיעבוד ליצרו כשם שעובד ליצרו וכמ"ש והבן:

עוד (י"ב) נראה בטעם שנק' שזה"ג עפ"י הטעם שבי' הטור עפ"מ שאמרתי לבאר מחז"ל (מנחות מ"ג:) בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה שעמד ערום אמר אזי לי שאני ערום מן המצות כיון שכזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו ואמר שירה שכאי למנצח על השמינית על מילה שכחה בשמיני, ואמרתי הכונה דבאמת יפלא על מצוה רבה וגדולה כמצות מילה שדוחה שבת החמורה ונכרתו עלי' י"ג ברייתא למה זה צוה ית' להתעבב ולאחר בקיומה עד יום השמיני ומן הראוי ה"י להיות מן הזריזין מקדימין למול מיד בלידתו ולדעת הרא"ש ורשב"א שברמ"א (יו"ד ס"ו רס"ב) במל תוך ח' י"א ואי' להטיף דם ברית והש"ך שם חולק, וזולת מ"ש חז"ל (כדה ל"א:) בטעם מילה לשמחה, י"ל שהוא ית' להורות כחן בזה שכל מצוה צריכה הכנה כדי לקיימה ע"ד היותר טוב ולעשות המצוה בדרך היותר מיבחר אשר על כן אם אמנם שעי' ההכנה למצוה אחרו פעמינו בעשייתה וקיומה בכ"ז אין עול בכפינו, הנה כי כן מצאנו ראינו בגדולי עולם קדושי עליון חסידים אמיניים ואנשי מעשה ז"ע שנתאחרו לפעמים להתפלל במנין עשרה ע"י הגנתם לעבודה שבלב זו תפלה בטבילת שחרית במקוה טהרה ובפרט טבילת עזרא שבי' הרמב"ם באגרת הרמב"ם שאע"פ שבטלוהו מיום עמדו על דעתו לא ביטל טבילה זו ע"י שעי"כ יודרו ביתר שאת שפוך כמים לבס נוכח פני ה' בהתלהבות וחשק כפלא, ועיין בהראב"ע פי' וישלח בפי' והטירו והחליפו שמלותיכם והטירו שירחצו הגוף והחליפו שמלותיכם מהמקום הזה כלמוד שחיוב כל ישראל כאשר ילך להתפלל במקום קבוע להיות גופו נקי ומלבושו נקיים ע"כ, ולזה רמזו חז"ל כשנכנס דוד לבית המרחץ שבאולי גם המלך החסיד נכנס למקוה טהרה מקור טהרה הנפש לפני התפלה אשר כחון הוא מאוד לפעמים ואמר אזי לי שאני ערום מן המצות כי כ"פ ע"י הכנה זו נתאחר בתפלתו מלהתפלל כהלכתו וכמשפטו אבל כיון שכסחכל במילה אשר במצוה זו רמז לנו ית' שמן הצורך להכנה דרבה לכל דבר שבקדושה כמ"ש הכון לקראת אלקיך ישראל שמח ונתקדרה דעתו שכי' למנצח וכו' וכאמור והבן, וכמו כן י"ל שזו הטעם שצריך להוסיף מחול על הקודש מפני שהאדם צריך להכין ולקדש אי"ע בהכנה דרבה בזמן התוספת שיוכל לקבל שבת מלכתחלה ולקיים מצוה רבה הלזו ככל משפטה וחקתה, והנה מה שלקחו הפסח ד' ימים קודם החג י"ל שהוא ג"כ מטעם הזה כדי שיכינו ויתקדשו לעשות הפסח ועיין בגמ' (פסחים ל"ו), ופתיג אריח (סו' ת"ל) והנה זה וודאי להכנה למצוה הוא ג"כ מצוה ועיין כמוק"י (ב"מ ל"ב) להבשר מצוה היו כמצוה ודוחה לית להשיב בעידכא ע"ש וה"כ ההכנה להמצוה להיו כמצוה והרא"י שהרי שכי' מצרים היו קהות ונעשה להם כס של"ה רשאים לומר להם דבר ועיכ"ח משום להכנה עממה היא מצוה ושלושי מצוה אינן כיוקין ולכן קראו לשבת

עלות השחר

לשבת זו שבה'ג ע"ש הנס שנעשה בו וחלו הגדולה בשבת דמה שהשבת גדול ע"י החופת מחול על הקודש ומה שהקדומו להפריש ולהקדיש קרבן הפסח לפני באי מועד ד' ימים טעם אחד יש לו משום הכנה דרבה שנחשב ג"כ למזוה והבן:

י"ג) ע"י עפ"מ"ש בספ"ק דע"י דוגמא שהאדם עושה למטה בתקיים אותו דבר למעלה בשמים ועושה שם רושם ועיין בשל"ה"ק מס' ר"ה וברמב"ן פ' לך ולכן טוב לעשות דוגמא לטובה ויתקיים כן גם בשמים ממעל וכמו כן עשו ישראל דוגמא למטה להכניע הטלה שהוא אלהות מזרים וקשרו השה לכרעי המטה וזה עשה שורש למעלה ונעשה להם כס שלא אמרו להם דבר לפי שה"י טוב מזל של מזריים שהוא הטלה מוכנע באמת בשמים ממעל ולכך נק' שבת הגדול שע"י שהאדם מתענג בתענוגים תענוגי הגוף בש"ק מוריד שפע ברכות מלמעלה וכמ"ש בזה"ק לכל ברכאך לנעילא ותתא ביומא שביעאה תליין והוא ג"כ ע"י הדוגמא שעושה למטה בעונג שבת וא"כ השבת הוא גדול דגדול היא ממטה עד למעלה כמש"ל בשם הגה"ק מהר"מ בכעט ז"ע וכמו כן בשבת עושה דוגמא למטה להתענג בתענוגים וזה עושה שורש למעלה והבן:

י"ד) א"י יאמר ע"ד שאמר החכם שה"מ (משל"י י"ד ז') לך מנגד לאיש כסיל שהאדם יעשה תמיד הדיפוך ממה שעושה הכסיל האף אמנם שכפי מה שהאדם יראה לעיניו אין בו עול בכ"ז יעשה הדיפוך ממה שהכסיל עושה פן ילכד ברשתו היום אומר לו עשה כך וכו' והנה במזריים קשרו הטלה לכרעי המטה אשר לנאו' אין בזה מזוה זולת ממה שעשו הדיפוך ממה שעשו המזריים שעשו אותו אלהות ונעשה להם כס לחירות להם כי מאוד לדקו בזה דלך מנגד וגוי והנה גם בשבת אנו עושי' הדיפוך משאר עמים ואלדרבה עכ"מ ששבת חייב מיתה ואנו מלווין שמור את יום השבת לקדשו ולכך נק' שבת הגדול דמשבת למדו לעשות הדיפוך ממעשה המזריים לקיים מה שנא' לך מנגד וגוי: **ט"ו) ונאמר** עוד בטעם שנק' שבה'ג עפ"ד זוה"ק דכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי' צ"כ ליחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונש'י

סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חידו לאחרא וכו' ואי איהו בשבתא חדי אע"ג דלא יהיב לאחרא לא יתבין ל"י עונשא כשאר זמנין וחגיגין וכו' ע"ש. וי"ל בזה הכונה בזה"ק (פ' תרומה) צ"י וזאת התרומה אשר תקחו מאתם שפ"י בזה"ק על המועדים ובמקרא הארכתי בציאורו וע"ד הפשוט יתבאר ללכן אמר במועדים וזאת התרומה אשר תקחו מאתם לרמו' דרק במועדי' וחגיגין בעי' למיהב למסכנא אבל בשבת לא ע"ש והבן. והנה קי"ל דפסח אינו כאלל למנויו וכיון שה"י הנס בפסח שאינו כותן ממנו לאחרים שלא למנויין חלו הגדולה בשבת שבשבת ג"כ א"ל ליתן לאחרים ולכך נק' שבה'ג. וי"ל בזה דמפני זה הטעם נקרא חג הפסח שבת כמ"ש ממחרת השבת ועיין בגמ' (מנחות ס"ה:): להורות כתיב בזה דקרבן פסח שנקרא חג על שמו דומה בזה לשבת ללא יהיב לאחרא — ועפ"י אלה הדברים י"ל מ"ש בקדושת לוי (פ' בא) דלמה הקב"ה קורא חג בזה"ק חג המזות ואנו קורין אותו פסח. דהנה נחצו ספ"ה"ק דאף דבכל המועדים צריך להרבות בצדקה לעניים כמ"ש בזה"ק שזכרנו וכן הוא בזה"ק (פ' בראשית) פתח ר"ש ואמר כל מאן דחדי באיטון מעדיא ולא יהיב חולקא לקב"ה האי רע עין שטן שוכא אותו ומקטרג ל"י וסלק ל"י מעלמא וכו' חולקי' דקב"ה למחדי למסכנא כפוס מה דיכול למיעבד וכו' אבל ביומי דפסחא צריך ליתן צדקה לעניים ביתר שאת כי צרי' בכ"י מרובים לעת כזאת ועיין ברמ"א (א"ח רס"י תכ"ט) דהמנהג לקנות חטים לעניים למזות וכו' ורמזו לזה דמזת פתיב חסר וי"ו שהוא ר"ת צדקה ת"ל ממות ולכן הקב"ה קורא לחג הקדוש הזה חג המזות כשמו כן תהלהו להורות לעם ה' ולהזהירם שירבו בצדקה בחג הזה כפי יכולתו אבל ישראל קדושים הם יש שאין לו ויש שאינו רוצה (כבולין ז':)

ואינו

עלות השחר

יז

זאינו כותן לזקנה לעניים על כן קראו לימים האלה פסח ע"ש הקרבן פסח שאינו כאלה
אלא למנויו ואינו כותן ממנו לאחרים והבן — ובדרך הלכה י"ל דמתלא דאמרי אינשי
בשכלה פרוטה מן הכיס שיש שבת בחוך כיסו לפי שאסור לטלטל מעות בשבת משום
מוקצה וקודם חג הפסח שלרבי ישראל מרובים והולאות רבות וגדולות בעת ההיא וכמ"ש
עד שכלה הפרוטה מן הכיס ושבת גדול בכיסו ולזה קראו אותו שבת הגדול: —

ע"ז י"ז) יאמר בטעם שנק' שבה"ג ע"ש הכס שנעשה בו וכבאר ג"כ המד' פליאה הג"ל
האדם שעבר עבירה וכו' להכה כחצו חוס' עירובין (ו"י:) וחולין (מ"ד.)

לילולא הבת קול ה"י הלכה כב"ש משום דמחדדין טפי אע"ג דב"ה הוי רובא ע"ש הנה
ג"כ מזה דאף דאמרה תורה אחרי רבים להטות בכל זאת דעת מיעוט החשוב שקולה
זמכרעת יותר מדעת הרוב ולו משפט הקדימה וכמו דק"ל להלכה בש"ע (י"ד ס"י ק"י)
דדבר חשוב לא בט"ל, וזוה י"ל קושי' מג"א (רס"י ש"מ) בהולך במדבר וא"י מתי הוא
שבת לאסור לו לעשות מלאכה וכו' ואע"ג דרוב ימים הם חול וביאר הפמ"צ שם
דהוקשה לו לדיבטל השבת ברוב ימי החול, אבל הדבר נכון דאע"ג דהשבת הוא רק
י"ב אחד ומיעוט נגד רוב ימי החול מ"מ כיון שהוא חשוב יותר וחמדת הימים אותו
קראת וכמ"ש בעה"ט (פ' בראשית) בפסוק ויכל אלקים ביום השביעי לכן הוא חשוב
והעיקר ולי"ש ב"י ביטול ברוב, ומקרא אבי דורש בזה סמכין בפי קדושים איש אמו
י"אביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אבי ה' אלקיכם וחז"ל (יבמות ו"י) דרשו מה שדרשו,
י"לדרכינו יאמר דמיום השבת שהוא חשוב ואינו בט"ל במיעוטו ולו יתר שאת נגד רוב
ימי החול ממנו נקח מוסר לשמוע בקול אב ואם וליראה אותם אף אם לפעמים יאמרו
דבר שאינו מוסכם לדעת רוב העולם כי הם אף במיעוטם חשובים אלל יולאי יריכם
ידעתם לר"ך שיה"י שקולה ומכרעת גם נגד רוב העולם ולכן נסמכה תורה אר"א
גשמירת שבת כי מיעוט החשוב עיקר נגד הרוב והוסף הכתוב לאמור אבי ה' אלקיכם
לאות ולרא"י כי ה' בחר בנו מכל העמים ואנחנו עמו ולאן מרעימו אף כי אנו מתי
מעט מפני חשיבותינו וכמ"ש לא מרובכם חשק ה' בכם וגו' כי אחס המעט זה ג"כ
אות ורא"י כי מיעוט החשוב שקול מהרוב, ויש להעמיס בחינה זו במחז"ל (סנהדרין
ע"ז) עץ הדעת שאכל אדה"ר חטה ה"י וכו' וע"ד שאחז"ל (גיטין מ"ג.) אין אדם עומד
עדי"ת אר"י נכשל בהם, ולואת נכשל אדה"ר ואכל חטה שממנו יקח מוסר לבלתי שמוע
אל רוב בני"א אשר קמים עליו להסימו ולהדיחו מני אורחת חיים דרכי התורה והיראה
דבזה אין דעת הרוב מכרעת כמו שהחטה חלק המועט שבשבלים הוא העיקרית נגד
הקס ותבן ופסולת המרובה ממנו וזה הכונה במאמרים (שם) שכן התינוק אינו קורא
אבא ואמא, ראונו בזה שא"י ומבין לשמוע בקול אר"א עד שטועט טעם דגן שמה
ילמד יבין וישיכל שמיעוט החשוב הוא העיקר והמכריע נגד הרוב וממנו יקח מוסר
לשמוע בקול הוריו ומולידיו בכל אופן וענין — וזוה י"לפ מחז"ל (מדרש רבה בראשית
פ"א) אמרה שבת לפני הקב"ה לכל כח: בן זוג אלי לא כח: בן זוג חיל הקב"ה כחסי
יה"י בן זוגך, הטובה כמו שבארנו כי גורל אחד לשניהם לשבת ישראל אם אמנם
מועטים הם בכמות: המה העיקריים מפני חשיבותם ומהם נקח לעבוד את ה' ולא נלך
אחרי: ההבל לעבוד ע"ז ח"ו ברוב העולם וכשאלת האי מינא (ויקרא רבה פרשה ד'
דכתיב אחרי רבים להטות ורוב עולם עו"ז הם ולכן א"י במדרש)

בשבת יתן תורה לישראל א"ל זכור את יום השבת שיה"י יום השבת חמיד לזכרון בין
ע"ייהם שאף במיעוטו בכמות הוא העיקר לעומת רוב ימי החול ומזה ילמדו לקדשו,
מוסב על הקב"ה לקדש אותו ית' ולעבדו בלבב שלם ולא יהיו אחרי רבים לרעות ח"ו,
זנעים לי לבאר בזה מאמר המלך החכם (קבלת ב') וראיתי אבי שיש יתרון לחכמה מן

הסגלות

עלות השחר

הסכלות כיתרון האור מן החושך והוא עפ"י שם אדרת אל"י להגרי"א מוילנא ז"ע (בראשית א' ב') ללא כחמי אוה"ע שאומרים שהחושך הוא העדר האור רק שהחושך הוא בריאה שיש בה ממש כמ"ש וימש חושך וגו' רק שהוא דקה מן הדקה ע"ש ולזאת אמר דאף שהשמים ופתאים מרובים הם מחכמים וכבוים כי לא רבים יחמנו בכל זאת החכמים הם מעולים ולהם יתרון וקדימה ודעתם שקולה ומוכרעת ויתרון להם ממש כמו מיעוט אור שמאיר חושך הרבה:

ואף אנו כאמר עפ"י אלה הדברים שמפני זה הטעם נקרא השבת שלפני הפסח שבה"ג ע"ש הנס שנעשה, שמפני שנעשה כם למיעוט ישראל נגד רוב המצריים והחשבים ימי האמנם לפני טענת שר של ים הללו עושי"ו והללו עבדו ע"ז אשר מזה רא"י ועדות לישראל שהמיעוט החשוב הוא העיקר נגד הרוב וא"כ איפוא גם יום שבת קודש הוא הגדול והעיקר אף שהוא רק יום אחד וקטן בכמותו נגד רוב ימי החול וא"כ זעיר איזה רב, וזוה מובן גם המד' הנז' האדם שעבר עבירה יען הלך גם הוא אחר הרוב בדעתם הגיונת והכפסדה ושוב עשה תשובה כי הבין והכיר כי לא זו הדרך ישגון אור שאין דעת הרוב הנוטה אחר הרע שקולה ומוכרעת ומיעוט החשוב שקול כנגד כולם מיחלין לו כל עוונותיו כי בטח הלך ילך בדרך עץ החיים התוה"ק ולכן בדין הוא שיטול שכרו ועמו הסליחה ולכך נק' שבת הגדול כי מפני טעם הזה יום שבת קודש הוא הגדול והחשוב והמובחר ותכלית ימים האחרים והבן:

ט"ב **שעם** לקריאת שם הגדול לשבת שלפני הפסח להנה כתבו ספיה"ק דגאולת מצרים ה"י ע"י אהרונותא דלעילא שלא היו ישראל ראויין לגאול רק כשפע עליהם שפע קדושה מלעילא בלי איתערותא דלתתא ואיתערותא דלעילא בלי אהדלית הוא דוגמת השבת דמקדשא וקיימא וא"כ תלוי בקביעות דר"ח כדא"י בגמ' (ב"ב"א י"ז.) ואם אהדלית קדמה לאהדל"ע הוא בבחי' י"ט שתלוי בקביעות ב"ד שע"י קדושת ישראל נתקדשו הם במש"ש רש"י, וכיון שבאיתו יום ביו"ד לחודש הפרישו קרבן פסח שנאמר בו משנו וקחו לכם לאן ודרשו ז"ל משנו מע"ז וה"י קצת אהדלית וה"י אפשר לטעות שהיא גרמה הגאולה לכן קראו השבת שבת הגדול להורות שה"י הגאולה ע"י אהדל"ע שהוא בבחי' שבת שכבר קדשוהו שמים, ומזה הטעם נקרא יו"ט של פסח שבת כמ"ש ממחרת השבת יורה בזה שהיתה הגאולה ע"י אהרונותא דלעילא שהיא בבחי' שבת כמ"ש והבן:

קיצור הדינים לפסח

אשר דרש אבינו המחבר זצ"ל בשבתא דכלה.

(בשנה שרשם לעצמו דינים אלו ה"י חל ע"פ בשבת).

- (א) **תענית** בכורים ביום ה': (ב) בודקין חמץ ליל י"ג ואומרי' כל חמירא: (ג) שורפין חמץ ביום וי"ו כמו בע"פ וא"כ: (ד) מבערין חמץ ויבטל ויבטל בשבת לאחר שאכל: (ה) מבערין הכל לפני השבת ומשיריין מזון ב' סעודות: (ו) סעודה ג' יעשה בבשר ודגים וגם יחלק סעודת שחרית לשנים: (ז) ימכור החמץ בע"ש: (ח) לא יבשל מיני קמחין לשבת זו ואם בישל יקנחו מעט באצבעו ולהדיחו ע"י גוי עדיף: (ט) טוב לבשל בכלים חדשים לשבת זה וכמנהג הפרי"ח: (י) החמץ שנשאר ישליך לביה"כ או יאביל לבהמה או יתננו לגוי מעט מעט קודם זמן איה"כ: (יא) ואם שכן להפריש חלה מלחם שאפה לשבת עיין מג"א ס"י תק"ו סק"ח וח"א כלל קכ"ט: (י"א) יאכל מעט מקמח של כהן: (י"ב) לא יחיל במלאכה ולא יאכל ולא ילמוד ח"י שעה קודם בדיקה וטעימה מוקד: (י"ג) (ג')

קיצור הדינים לפסח

י"ג) יכול ידיו קודם בדיקה בלא ברכה ולא יפסיק בשיחה ואם ירצה יעמיד מ"ב אכלו בשעת ברכה ויכוונו ללחם בצרכתו ויעזרו לו לבדוק: (י"ד) יבדוק בבר של שעה יחיד: (ט"ו) מרחק שאלל הבית צריך לבדוק וכן ביה"כ ובהמ"ד צריכין בדיקה: (ט"ז) הגיסין שצבגדיו צריך לבדוק: (י"ח) חמץ שמשיר ינעיע: (י"ט) יבין עיניו הביטול ויאמר גם בלשון שמבין כל חמירא: (כ"א) יסיר אל לבו לבדוק ונחפש היטב בכ"מ שמכ"סין בו חמץ ולא קמלות אנשים מלומדה ולא כאותן שנשיתיהן מכהיגין אותם לאיזה מקומות שהכחו שם חמץ לפניהם: (כ"ב) אחר שריפת החמץ יבטל שנית: (כ"ג) אם אינו בביתו בשעת בדיקה או ביעור יבטל במקום שהוא וגם אשתו או שליח בפ"י יבטל: (כ"ד) אכילת חמץ עד שעה וכו' לפי השנה באותו זמן: (כ"ה) יסרוף החמץ במדורה בפ"ע ולא במקום שיסתמש בפסח: (כ"ו) מוציא חמץ ביו"ט ח"ו טופה עליו כלי ולמוצאי יו"ט ראשון או בחוה"מ ישרפנו במדורה בפ"ע: (כ"ז) לא ישחקו בקארטין בשום פעם וכשי"ב בפסח שלא ישחקו על מטפחת השלחן: (כ"ח) אסור ליחן בהמתו לעט"ס שיאכלנה חמץ: (כ"ט) מותר לומר לעבדו הילך דיכר וקנה ואכול אבל לא לא ואטול ואני פורע: (ל"א) אין לאכול החלב מבהמית שאוכלין חמץ בפסח: (ל"ב) צוקקער וכל מיני צוקקער גריעו, גערשטל וכו' צריך למכור: (ל"ג) לא ימכור קמח בביתו אפי" ע"י עט"ס בפסח רק ימכר עם שאר חמץ: (ל"ד) חטים שיש בהם מחומלים וכן תבואה שנורעה ב' או ג' ימים קודם פסח ימכור: (ל"ה) גערס לאחר הפסח יאמר לנכרי שיקנה והוא יקנה ממנו אחרי"פ: (ל"ו) חמץ בדרך יעשה כמיש מג"א ססי' תמיח: (ל"ז) להגעיל כלים יעשו ש"ח ועכ"פ שלא ללבן קדרות ברזל: (ל"ח) יגעיל קודם שעה ה' ולא יגעיל כלי בשר וחלב יחד ובצבת: (ל"ט) ואחר הגעלה ישטפנה במים קרים: (ל"י) לא יגעיל כלי זכוכית וקדרות ברזל: (ל"יא) ולא ישחמש בפסח בכלי ששופכין ממנו רוחצין על האבן שמכשירין בו כלים וטו"ז ססי' הניא חולק: (ל"ב) התנור ילבן קודם יו"ט: (מ) לא ישליך חטים ושעורים לעופות במקום לה: (מ"א) תותן שעורים לבהמתו יבער הנוחר ששיריה: (מ"ב) שלא לעשות מלאכה ע"פ אחר חלות: (מ"ג) אסור לאכול לילי בלילי פסח וכבד וגריבען בכלל: (מ"ד) זולין הזרוע בעיו"ט ואם חל ע"פ בשבת זולין בע"ש ואם ללאו ביו"ט יאכלנו בשחרית: (מ"ה) מנה ואפיקומן יאכל ב' זימים ולא ימעט מכזית וכזית הוא חצי בינה וימעך חללו: (מ"ו) בכלים חדשים יבשל מעיו"ט וגם פופא חדשה יעשן מעיו"ט: (מ"ז) טוב ליקח היין מן השמרים קודם פסח: (מ"ח) יקח חלה ממלות בע"ש ועיו"ט: (מ"ט) חלב אסורה משבת ליו"ט הסמוך וכן בינה שגולה בשבת: (כ"י) יזהרו שלא להבהב העופות בחבן: (כ"יא) לא יאכלו עכ"פ בפסח בבית גוי: (כ"ב) כלים חדשים שנרכיין טבילה יטבלם מעיו"ט: (כ"ג) אין לשחות רוסישען טהעע בפסח: (כ"ד) אין ליקח מים מוואססערלייטונג לאפיית המלות: (כ"ה) פלפלין שיש חשש שמעורב בו קונסט פפעפער צריך למכור: (כ"ו) שמן הכעשה מזאננסבלומען (ובלי הגר באפראפארגוי) אין לאכלו בפסח:

סדר בדיקת וביעור חמץ

בתחילה ליל י"ד נובעים שחל בשבת ליל י"ט נודקין את החמץ ויפול ידיו ויברך וקודם הבדיקה יאמר:

דיני מוכן ומזומן לקיים מצוה ולית של בדיקת חמץ לשם יחוד קוביה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל. ויהי נועם וגו':

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר חָמֵץ:**

סדר בדיקת וביעור חמץ

אחה הברכה אין לו לדבר ולהסירה דעתו עד שיגמור הבדיקה ויכניח הכף שהחמץ שנמצא בבדיקה בתוכו במטפחת ויצנענו ואח"כ יבטל החמץ בלבו ויאמר:

קַל הַמִּירָא וְחַמֵּיָא דְאֶבְרָא בְּרִשׁוּתֵי דְלָא הִמְתִּיחַ וְדָלָא בְּעֶרְתִּיחַ וְדָלָא יְדַעְנָא לִיחַ.
 לְבַטְלַ וְלְהַיִּי הַפְקֵר בְּעֶפְרָא דְאֶרְעָא:

וכשש"ח מבטל אומר: דְאֶבְרָא (לפלוני) בְּרִשׁוּתִיחַ דְלָא הִמְי לִיחַ וְדָלָא בְּעֶרְיָח וכו':
 יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתזכנו לתור ולהפש בנגעי
 בתי הנפש אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע ותזכנו לשוב בתשובה
 שלימה לפניך ואתה בטובך הגדול תרחם עלינו ותסייענו ותעזרנו על דבר
 כבוד שמך ותצילנו מאיסור חמץ אפי' בכל שהוא בשנה זו ובכל שנה
 ושנה כל ימי חינו אמן וכיהדר.

בשחרת כשהגע זמן הביעור יעשה מדרה בפ"ע וישרפנו וקודם השריפה יאמר:
 הריני מוכן ומזומן לקיים מצ"ע ול"ת של שריפת חמץ לשיקובה ושכינתיה
 ע"י יהוה טמיר ונעלם בשם כל ישראל. ויהי נועם וגו'.
 קַל הַמִּירָא וְחַמֵּיָא דְאֶבְרָא בְּרִשׁוּתֵי דְלָא הִמְתִּיחַ וְדָלָא בְּעֶרְתִּיחַ וְדָלָא יְדַעְנָא לִיחַ.
 בְּעֶרְתִּיחַ וְדָלָא בְּעֶרְתִּיחַ לְבַטְלַ וְלְהַיִּי הַפְקֵר בְּעֶפְרָא דְאֶרְעָא:

וישרפנו ויאמר

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו. ותצילנו מאיסור חמץ אפי' מכל
 שהוא. לנו ולכל בני בתנו ולכל ישראל. בשנה זו ובכל שנה בשנה כל ימי חינו. וכשם
 שביעורנו החמץ מברינו וישרפנוהו. כך תזכנו לבער היצר הרע מקרבנו תמיד כל ימי חינו. ותזכנו
 לידבק בך ובתו חך ובאהבתך. ולידבק ביצר הטוב המד. אנחנו וזענו וזעו זרענו מעתה ועד עולם.
 בן יהו רצון אמן.

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי כשם שאני מבע החמץ מביתי ומרשותי. כן יהוה אלהינו
 יאלי אבותינו. תבער כל החיצונים. ואת רוח הטומאה תבער מן הא"י. ואת יצנו ה"ע תעבירו
 מאתנו והתן לנו לב בשר וכל הסטרא אחרא וכל הקליפות וכו' ה' שעה. בעשן הכלה. ותעביר
 ממשלת דוקן מן הארץ. וכל המעיקים לשיבנה. תבערם ברוח בער וברוח מ"ט. כשם שהעברת את
 מצרים ואת אלהיהם במים הרם ובזמן הזה:

נוסח שמר מכירת חמץ של אאמור המחבר וצ"ל:

התימת ידי למטה תעיד עלי כמאה עדים כשרים וכאמכס איך שאני ח"מ הסכרתי
 להערל (פלוני) מעכשיו כל המקומות שהחמץ שלי עליהם מתבוס ארעא ועד
 רוס רקיע כל הזכות שיש לי בהם בעד סך (פלוני) על משך זמן תשעה ימים [וכשחל
 ע"פ בשבת: על משך זמן עשרה ימים] מיום דלמטה ואגב קרקע הקניתי לו המטלטלין
 שלי שעליהם דהיינו קמח כל קילא בעד _____ שומן אוזו כל ליטער בעד _____
 וכו' ושאר החמץ הנדבק בכלים החמוצים הן של חרס הן של תכנות הן של עץ והן
 של פשתן בעד סך (פלוני) כל זה מכרתי לו ללמחות מעכשיו באופן שמה שצריך למדד
 יהי עד למדידה והצריך לשקול יהי עד למשקל והצריך למנות יהי עד למכין וע"ז נתן
 לי אגבבע סך (פלוני) ומותר המעות עד השלום למי המכירה דהיינו עד אסרו חג
 פסח הבעליט זקפתי עליו במלוה ובפירות הוחנה שיש להערל הכל לריסת הרגל בבית
 בכל המקומות שהחמץ שלי עליהם לילך שמה כאות נפשו ורצונו ורשות בידו לעשות עם
 המקומות והמטלטלין כרצונו וכחפנו כהדס הגישה בשנו בלי טוס מוחה וערעיר שבשעלם

נוסח שטר מכירת חמץ

כל זה נעשה באופן היותר מועיל מכירה גמורה שרירה וקיימת ללא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא ולראי' בעה"ח יום י"ד [בע"פ שחל בשבת: יום י"ג] כ"סן שנת _____ לפ"ק פה עיר (פלוני) יצ"ו ולמספרם דען _____ פארמיטטאג אום 10 אוהר (וחומין ישראל המוכר והערל הלוקח):

ליקוטי אגדה לערב פסח.

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ובגמ' (פסחים ז'): אי' לאין בודקין לאור האבוקה, וי"ל בדרך רמז לאי' שם בגמ' למה לזיקים דומין בפני השכינה כבר בפני האבוקה אי' אבוקה הוא רמז לשכינה הקדושה כביכול ית' ונר ללזיקים ואחז"ל (יומא ל"ט). אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה וכתב הט"ז (א"ח רס"י א') שכן הוא גם לענין התעוררת דתחילה צריך להיות אתערותא דלתתא ושבו בא עליו אתערותא דלעילא ע"ש וזהו שרמזו חז"ל שאין בודקין ומבערין את החמץ הוא השאור שבעיסה כדאי' ברע"מ ורזא אוקימנא בין חמץ ומלה בכמה דוכתי דא יפה"ר ודא י"ט לאור האבוקה דהיינו ע"י אהדל"ע מן הקב"ה רק לאור הנר שהוא רמז ללזיקים ועורה לאהדל"ת — ואמנם כ"כ הרה"ל מליסקא ז"ע בס' אך פרי תבואה (פ' ויקרא) בשם ספה"ק דהגם לזריך לאהדל"ת מ"מ יש בתחילה אתערותא דלעילא רק שהוא בהעלם גדול וע"ד שאנו רואין בירידת גשמים שיט התעוררת מלמטה כמ"ש ואד יעלה מן הארץ מתחילה מ"מ גם זה בא רק ע"י חום השמש שזרחה מתחילה על הארץ ועי"כ נעשה זאת ע"ש יב"ז המד' (פ' בראשית) ויאמר חלקים יהי אור ויהי אור דא פסח, והכוונה בזה עפמ"ש בספה"ק דגאולת מלרים ה"י ע"י אהדל"ע בלי אהדל"ת וי"ש. ויאמר חלקים יהי אור דבתחילה צריך שיהי' השפעת אור הקדושה מלעילא מאת ה' מן השמים, יהי אור ולא כתיב ויהי כן שזה מורה שלא נשאר ק"ד כמ"ש הרמב"ן בחומש, והורה בזה שצריך עוד לאתערותא דלתתא ולא די באהדל"ע ולכן דא פסח דבפסח ה"י גיב הגאולה באיתערותא דלעילא והיו צריכין אח"כ להתעוררת מלמטה והבן:

ושמרתם את המצות ר"י אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמילין את המצות ק"ד אין מחמילין את המצוות, יל"פ עפ"י הידוע בשם פאריו"ל (הביאו גם באה"ט א"ח ס"י תמ"ז סק"א) דהנזיר מתשהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה ועי"ן בס' פנים יפות להקדוש הכלא"ה ז"ע עה"ת (פ' בא) שפי' בזה ושמרת את החקה הזאת בזמנה היינו איסור חמץ אז מיתים ימימה יהי' ק"ד שמירה כל השנה ע"כ וזהו שאמר אי"ת המצות וכי' דע"י שמירת המצות שלא יחמלו יהי' לו שמירה גם בשאר מצות שלא יבטל בהם וכדרך שאין מחמילין את המצות, ר"ל בערך שהוא ישמור המצות שלא יבטל באיסור חמץ ק"ד אין מחמילין את המצוות כדרך זה, ובערך זה יהי' כשאר גם בשאר מצות שלא יבטל בהם ובאופן וערך שזכר מחמץ יהי' כשאר שלא יבא לידי עבירה והבן:

אמר בגמ' (ב"ב ל"א). ואר"ח בר רבא אי"ר אותו היום שפטר אברהם אבינו עמדו כל גדולי א"י בשורה ואמרו אי' לו לאדם שאבד מנהיגו ואי' לה לספינה. שאבדה קברניטה, הנה ע"פ הוא כמו יו"ט מחמת הקרבת ק"פ ואסור במלאכה מחלות ואילך כמ"ש חוס' ר"פ מקום שנהגו (פסחים כ"ג). ואסור גם בהספד ובלא"ה כל הודש כ"סן אסור בהספד כדקיל' בשו"ע (א"ח ס"י תכ"ט) והרי אה"עיה מת בע"פ כמ"ש פג"ד (א"ח ס"י תע"ז) ואי' איך הספידוהו הא יום שאסור בהספד הוא, אך דק"ל לאין מועד בפני ת"ח וכש"כ לאדם הגדול בענקים זה אברהם אבינו ובוה עלמו שעמדו כל' גדולי

ליקוטי אגדה לערב פסח

גדולי הדור בשורה להספיד עליו העידו כי הוא הגדול ומכהיג הדור אף אם לא יאמרו יעידו זאת בפיהם וז"ש בראויו יום שנפטר אי"ח שהי' בע"פ והוא יר"ט ועמדו כל גדולי הדור בשורה בעמידה זו אמרו והעידו לאוי לעולם שאבד מנכיגו וכו' שארעיה הי' הגדול ומכהיג דורו:

בגמרא (פסחים י"ו): אמרו שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו חמץ משש שעות ולמעלה ובור ברה"ה, יל"פ בדרך רמז דתולעי"י כחב כי ביעור חמץ משש שעות ולמעלה הוא רמז לביעור היצה"ר מן העולם אחר אלף הששי, ולכאורה יפלא למה בלע בביעור היצה"ר הלא אי"ח בטלה הבחירה ואינו מגיע לו שכר ועי"ח לומר דמי שטרח בע"ש ועבד ה' בעוה"ז בבחירתו הטוב והנכיע היצה"ר יחשב לו גם אחרי כן כאלו עשה בבחירתו הטוב, והנה המחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו וגם זה יפלא מדוע ולמה חטא הרבים תלוי בו הא אין שליח לדביע דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין ואולם האחרים שהחטיא אינן ברשותו אך באמת אף שפטור בדיני אדם בכ"ז חייב בדיני שמים אם החטיא הרבים לפי שזה ישרה שאלו היו אלו האחרים שחטאו ע"י ברשותו הי' הוא כופה אותם והכריחם לחטוא וזה שרמזו שני דברים דומין זה לזה שאף שאינם ברשותו אולם אלו היו ברשותו ויכולתו הי' עושה מה שביכולתו וכחו ולכן עשאן הכתוב כאלו הן ברשותו ואלו הם צור ברה"ה דל" מי שחופר באר שחת לרבים שמחטיאם שנחשב כאלו היו ברשותו והכריח אותם לחטוא וחמץ משש ולמעלה דהיינו היצה"ר אחר אלף הששי שנחשב לו כאלו הי' היצה"ר ברשותו והוא עובד את ה' בבחירתו הטוב ועשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו זה לעונש וזה לשכר והבן:

סדר עירובי תבשילין ועירובי חצירות.

כשהל' יוש' ביום ה' ו' יקח מצה ותבשיל חשוב ויתן ביד אה" לזכות עבור כל הקה" ומי שזוכה ינבית טפח ואחר שהנביתו הזוכה הוזר המזכה ונטלו בו דו ומברך וכן הדין לענין ע"ה רק שא"צ הבשיל (אמור"ר המחב' זצ"ל אכל התבשיל בסעודת שחרית והפת בוצע עליו בסעודה ג' ועיין ברמ"א סי' שצ"ד סי"ב שהביא בשם מנהגים יוש' לבצוע עליו בשחרית בשבת ובאמת מבואר כן בנמי ברכות ס"ל סעי"ב משום הדואיל ואיתעביד ב"י מצוה חדא נעביד ב"י מצוה אחרית ע"ש):

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרֹב .**

ע' ובי חצירות

עירובי תבשילין

בְּדִין יְהִי שְׂרֵי לְנָא לְאַפְסָקִי וְלִמְלִטוּלִי וְלַעֲיּוּלִי מִבֵּית
לְבֵית . וּמְחַצֵּר לְחַצֵּר . מִגַּג לְגַג . מִמְּתָיִם
לְחַצֵּר . מְחַצֵּר לְבֵיתִים . וּמִבֵּית לְבוּר וּמִבוּר
לְבֵית . וּמַעֲלִית לְתַתִּית . וּמִתַּתִּית לְעֵלִית .
וּמִזְוִית לְזוּרִית . וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת . קָל מֵאִי
דְצִרְיָךְ לֵן בְּקָל שְׂבָתוֹת הַשְּׁנָה וַיְמִיּוֹם טוֹבִים
לָנוּ וְלְקָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים בְּעִיר הַזֹּאת ;

בְּדִין יְהִי שְׂרֵי לְנָא לְאַפְסָקִי
וְלַעֲיּוּלִי וְלַאֲצִלוּנִי וְלַאֲטָמוּנִי
(וכשצ"ר לשח"ו ב"י ט"א א"מ' ולשח"מ)
וְלַאֲדַלְתִּי וְנִקְיִי וְלַאֲרַגְלִי וְלַאֲרַגְלִי וְלַאֲרַגְלִי
בְּלַ צְרָקְנָא מִיּוֹמָא מְבָא לְשַׁבְּתָא
לָנוּ וְלְקָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים בְּעִיר
הַזֹּאת ;

תשובה מבן המחבר בענין ברכת עירוב.

ש"ת, ד' דסליחותרפ"ג לפק"ק סארוואש יע"א.

כוח"ט לכבוד ידידי הרבני המופלג בחוב"י ותיק וחסיד כמו"ה לבי כר"ו:

יקרתו הגיעני ואף כי חבילי טרדין הקיפו עלי יחד טירדא דמלוא ודרת"ת מפני בוא יום ה' הגדול, הלא גלוי וידוע לבות כל יודעי דת ודין הנורא אשר ממשמש ובא מה הן באותן הימים אשר יאמרו המושלים בואו חשבון לפני המלך ממיה האב"ה ומי יכלכל את יום באו וכל איש אשר אמונת אמון תלהט בקרבו אף אם בשרו כנחשטתה וכה אבנים נחו, ימס לבבו בקרבו יאם אבן הוא כימוח ומפעס רוחו כל רעיוניו נבוכות, שרעפיו סבוכות, לא יוכל דבר נכחות, אולם יען סמוך לבינו ובטוח כי פקד ה' את עשרה כאשר דיבר דרשו ה' בהמלאו וגו' ויעש כאשר אמר לה' הסליחה בהבטחת חסד ודימוס לזרע צירך, יהי שם ה' מבורך, ועל אלה אנו בטוחים, ובסליחתו סמוכי וממוכי, וזאת המרגוע, אומר להביע, וגם אני אמרתי כי אקח מועד להחזיר אותו בתשובה ע"ד שאלתו ביו"ט שחל בע"ש וצריך להביח שני עירובין דהיינו עירוב חצירות ועירובי תבשילין האריך יש לנהוג בצרכה אם הצרכה אחת היא וכולל יחד אקב"ו על מצות עירובין ואפי' אם מצרך על שניהם כאחת אם צריך לפרט על מצות ע"ה וע"ה, ואף גם זאת אם יאמר בזה על מצות צפ"ח או מצות בחול"ס או"ד שצריך לצרף על כל אחת ברכה בפ"ע:

תשובה, בספר מטה אפרים לגאון ישראל מוהר"ו מרגליות ז"ל על ה' ר"ה ס"ו תקפ"א אות ח"ן פסק כשמתח ב' עירובין כולל אותם בצרכה אחת אקב"ו על ע"ה ועל עירובי תבשילין ואם אמר סתם על מצות עירובין די בכך וכ"כ בהגהות הגרע"ק"א ז"ל או"ח ס"ו סס"ו בשם תשו' מהר"מ די בוטין ס"ו ל"ח וכ"כ בשע"ת או"ח ס"ו ש"ה וכש"כ לעלמי תמה אבי הא קי"ל כר"י בסוכה מ"ו דאכור לצרך על המצות על שניהם כאחת וכמ"ש מג"א ס"ו כ"ה סק"ט, אך כ"ל דדוקא אם מצרך בנוסח זה אקב"ו על המצות שלא כיכר מתוך צרכנו על איזהו מן המצות מצרך בזה קאמר ר"י דאין מצרכין על שניהם כאחד אבל אם מצרכותיו של אדם כיכר על איזה מצות מצרך סקבס בשמות בצרכתו רק שכולל בצרכה אחת אפי' לר"י שפיר דמי למיעבד הכי וה"כ בשני עירובין דכוותי' אם אמר ומפרש על ע"ה ועל ע"ה ואין ה"כ לר"י אם מצרך בצרכה אחת אקב"ו להביח תפילין ולהתעטף בצ"ית שמפרט ומפרש אלה המצות שמצרך עליהם דמותר אי לאו משום הפסק דהנחת תפילין או מעשה העיטוף, ולפי"ז בכ"ד יותר נכון שיפרט עירובי חצירות וע"ה ולא יאמר סתם על מצות עירובין, ושורר ביד אפרים ס"ו סס"ו שהעלה ג"כ שכולל בצרכה אחת אבל יותר נכון שיפרט ויפרש כ"א בפ"ע כדאמר"י תן לו מעין ברכותיו ע"ש:

ויש כהביא ר"י לזה ממש הרמב"ם פ"ח מה חמץ ומלה ה"ו ואח"כ כורך מצה ומרור כא' וכו' ומצרך אקב"ו על אכילת מצה ומרורים ואוכלן ע"ש ומבואר שיכול לכלול שני דברים בצרכה אחת: וה"כ בכ"ד דכוותי', אך זה יש לדחות דשאני התם דמלוא בצרכה מצה ומרור כא' דפי' כהלל כמ"ש המ"ת שם חשיב כמלוא אחת ושפיר כולל בצרכה אי משאיכ הכא די"ל דשני מיני עירובין חשיבי שתי מצות:

ועונ"ל לפי"ש ביאור"י ס"ו כ"ה סק"ד בשם תשו' הריב"ש דע"כ לא כחלקו ר"י ורבנן בסוכה שם אלא במצות כפרדות וכמ"ש רש"י שם היו לפניו הרבה מצות צ"ת תפילין סוכה ולולב דבזה ס"ל לרבנן דמצרך. אקב"ו על המצות ור"י ס"ל דצריך לצרף

תשובה בענין ברכת עירוב

על כ"א בפ"ע אבל שני מלות שברכתן שווה עגון תפילין פשיטא דאפי' לרי' די בצרכה
 א' אף שהם ב' מלות כמו בתרומות ומעשרות לדי בצרכה אחת ע"ש וא"כ בעירובין
 שהן בע"ה והן בע"מ והן בתחומין מברך על מלות עירוב סתם כמ"ש המחבר א"ח
 ס"י סס"ו ס"ג ובס"י ש"ה ובס"י תק"ז ס"ב א"כ ברכתן שווה שפיר כוללן בצרכה אחת ודו"ק:
זעתה תראה איך מדויק בזה לשון רש"י בסוכה שם שני היו לפניו מלות הרבה
 ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בצ"צית עכ"ל והוא פלא לכא"י
 דלמה ל"י לרש"י לפרט מלות אלו בנוסח הברכה שמברכין עליהם יבמעשה הקשורה
 בהם וכי אין אלו יודע"י שאין מניח"י הצ"צית ואין מתעטפין בתפילין והכי הול"ל מלות
 הרבה לולב סוכה תפילין וצ"צית, אבל לפי האמור לשון זהב לשוכו דרש"י רצה לרמוז
 בזה דדוקא בהא פליג ר"י וס"ל שמברך עכא"י בפ"ע משום שאין מטבע ברכתם שווה
 שמברך ליטול לולב לישב בסוכה וכי' אבל אם ב' המלות ברכתן שווה אפי' לרי' מברך
 שפיר על שניהם כאחת, ומ"ש רש"י ליטול לולב ולא על נטילת לולב אולי משום דסובר
 פהרמב"ם פ"י"א מה' ברכות הט"ו דדוקא אם כבר נטל הולב כיון דמלאגבי' נפק ב"י
 מברך על נטילת לולב אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב ועיין כ"מ שם וא"ש:
וישור בחי"א ה' יו"ט כלל ק"ב אות ח"י שפסק ג"כ דהמניח ע"ת וע"ה כוללם
 בצרכה אחת ומברך על מלות עירובין לשון רבי'ם ולי"כ שיאמר על מלות ע"ה
 וע"ת וכי' עכ"ל ובכ"א שם התעורר תגמי' סוכה הכ"ל ות"י ג"כ דשאני התם שהם מלות
 נפרדות שמברך על כל א' בנוסח אחר משא"כ כאן בנוסח הברכה לכל עירוב אחת היא
 ולכן מברך על שניהם כאחת והביא רא"י מברכה דהפרשת תרומות ומעשרות ע"ש, ויפה
 אמר שלמה אין כל חדש תחת השמש ועיניך הרואות שבגוף החילוק כבר קדמוהו הריב"ש
 שזכרתי ותיתי לי שזכיתי לכווין לדעת קדשו בקושי ופירוקא:

והנה המג"א ס"י כ"ה סק"ט הביא דעת קדוש א"י בל"ח לברך על ק"צות תפילין
 בפתי"ח משום דשניהם כחדא חשיבא ומג"א הסכים עמו משום דאי כימא
 דב' תפילין ב' מלות הן הא"ך מברך על שניהם כאחת לרי' בסוכה הכ"ל ועוד דמצינן
 בקרא מלות ה' ברא וקאי על כל המלות ע"ש והנה על רא"י אחרונה מקרא דמלות
 ה' ברה כ' בס' חיי"א כלל י"ג אות י"א דיש לדחות מהוריות ד' דמלות קאי על מלות
 אחת וא"כ גם מלות ה' ברה ר"ל כל מלות ומלות היא ברה וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי
 כתיב מאירת עינים ולא מאירות בל' רבי'ם ע"ש וי"ל עוד עפמ"ש הראב"ע על הפסוקים
 יאמר כה ישראל יאמרו כה בית אהרן יאמרו כה יראי ה' דגבי כללות כל ישראל אומר
 כלשון יחיד אבל לגבי פרטים והם רבי'ם היינו בית אהרן ויראי ה' שייך לשון רבי'ם וא"כ
 הי"כ דכוותי' דודאי כשכולל כל המלות שייך לומר על הכללות לשון יחיד ולכן כתי' מלות ה'
 ברה אבל במלות פרטיות והם רבי'ם כמו תשיר ותשי' ל"ל בל' רבי'ם קצות בחול"ם ולא בפתי"ח—
 ובכ"ה תמהני דמה יענה לסוגי' דכריתות י"ז ע"ב דר"א סובר חתיכה אחת שנינו דיש אם
 למסורת ומלות כתיב (בפתי"ח) וחזיר סובר שהי' חתיכות שנינו דיש אם למקרא ומלות קרינן
 הרי מבואר דעל הרבה מלות ל"ש מלות בפתי"ח ולי"ע — וגם מה שהק' המג"א מסוכה הכ"ל
 א"ש עפ"י דתשו' הריב"ש הכ"ל דאף דתשי' ותשיר שתי מלות הן מ"מ כיון דברכתן שווה שפיר
 מברך על שניהם כאחת ועיין ישוע"י שם: —

ומ"מ ה"י תראה דאפי' לדעת המג"א דתשיר וש"י חשיב מלות א' (והרמב"ם בסה"מ מ"ע י"ב
 י"ג תנאם ל' מלות) אבל שלשה מיני עירובין ע"ה תחומין ותשילין שפיר חשיב ג'
 מלות דרבנן שהרי עירובי תחומין אבמטיה רבנן אקרא דאל יא' בעירובין י"ז ע"ב ועירובי
 חצירות חומרא בעלתא הוא כמ"ש רש"י והוא שבת ל"ד וכן עירובי תשילין יש לו כמ"ך ממקרא
 אחר ברפ"ב דביצה ולא ממקום אחד יהלכון ושפיר י"ל דמברך על מלות בחול"ם וכש"כ הי"כ
 שמפרט

תשובה בענין ברכת עירוב

כה

שפרט בברכה אחת עירובין שוכים ואומר על מצות ע"ח וע"ח שיש לומר על מצות בחוליס, אמנם י"ל להיפוך דכשפרט יאמר על מצות בפתי"ח דעל מצות קאי על כל פרט ופרט כמו בשבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורים ופת כוסמין ואכל לחייב על כל אור"ח כדאמר"י שבועות כ"ב ע"כ דשבועה קאי אכל מין ומין וה"ל דכוותי', אך י"ל דכמו להחם בע"י שיאמר "פת" בכל מין ואם לא אמר פת ופת אינו מחלק כמבואר שם כ"ג וכ"פ הרמב"ם פ"ד משבועות ה"ז א"כ ה"ל אם אומר על מצות בפתי"ח שצריך שיאמר "עירובי" בכל פרט ויברך אקב"ו על מצות (בפתי"ח) עירובי תבשילין ועירובי חצירות, ולפ"י כ"ל דודאי אם מפרט ומפרט בברכתו כל העירובין שמניח שאומר אקב"ו על מצות ע"ח וע"ח יכול לומר על מצות בפתי"ח דעל מצות קאי אכל פרט ופרט אבל אם אומר על מצות עירובין סתם צריך שיאמר על מצות בחוליס שה"ל כיבר מברכתו שמברך על הרבה עירובין דאף שאמר עירובין בל' רבים אין היקר והזכה מזה שמניח הרבה עירובין שוכים ד"ל עירובין דעלמא ועיין תוס' ומרדכי ר"פ ערבי פסחים דערב פסחים פ"י ערב ששוחט"י זו הרבה פסחים או ערב פסח ראשון ושני וא"י גרס"י ערבי פסחים הפ"י ערב פסח שבכל שנה ושנה ע"ש וא"כ במברך סתם על מצות עירובין י"ל דיאמר על מצות בחוליס — אמנם הרמב"ם תחילת הלכות עירובין שמבאר שם כל עניני עירובין כתב מצות עשה אחת והוא מד"ס ע"ש הרי שקורא ומונה לכל עניני עירוב למצוה אחת שנפרדה להרבה חלקים וה"ל לארבעה ראשים, תחומין, חצירות, תבשילין, שתופי מבואות, וא"כ באלו למחלוקת הטו"ז ומג"א גבי תפילין ובס' אשל אברהם כ"י לברך בתשילין על מצות בחוליס ודקדקתי אחרי רבי אבא מארי מאה"ג ז"ל וגם הוא נהג לברך כן בתפילין:

ומעתה לפ"י ה"י נראה לכאורה דעדיף טפי שיברך על מצות עירובין סתם וזוהי יכול כל מיני עירובין שמניח שכולם מצוה אחת משיברך ויפרש כל העירובין דאם מפרט ומפרט ואומר אקב"ו על עירובי תבשילין ועירובי חצירות א"כ איכ"א הפסק באמצע הברכה שמברך על עירובי חצירות ושמסיים זו דהיינו בתיבות "עירובי תבשילין" וכן אם מקדים ע"ח ומסיים בעירובי תבשילין דיש הפסק בתיבות "עירובי חצירות" בין וזוהי לעירובי תבשילין שמסיים זו והן אחת שכבר העלה האמיר הגאון ז"ל בשו"ת בית שערים חא"ח סי' י"ט דהפסק תיבה אחת או שתיים ל"ה הפסק רק אם מפסיק בכדי ליצור שאלת תלמוד לרב דהיינו שלשה תיבות שלוש עליך רבי ע"ש וכ"כ בס' פאת השלשן ה' א"י סי' כ' מ"מ אכתי תקשי אם יש לפניו שלשה עירובין ומברך אקב"ו על עירובי תחומין וע"ח וע"ח דודאי איכ"א הפסק באמצע הברכה בין אקב"ו לסיום הברכה ביותר מכדי ליצור — וגם בגוף הדין דפחות מכ"ד ל"ה הפסק לא כן דעת תב"ש סי' י"ט פק"י ג ש"י להדיא דבשיחה ממש אפי' ליצור א"י שהוא פחות מכ"ד הוי הפסק ע"ש וכ"מ באשר"י פ" ג' שאכלו סי' יו"ד שהביא בה"ג דהמברך ועונה אמן אחר ברכת עלמנו הוא בור דמשתעי בתר ברכה והדר טעמי וכתב א"י מעי"ט דהוי הפסק בין ברכה לאכילה ומבואר דאפי' אמן שהוא תיבה אחת הוי הפסק ועיין ברכ"י סי' רי"ג וכ"כ פמ"ד בפתיחה לה"י ברכות סעיף י"ד דאם שח אפי' מלה אחת חוזר וט"י ועיין בנשמת אדם כלל כ' ופלא בעיני על האמיר הגאון ז"ל דקשקיל וטרי בד"ן זה ולא שת לבו גם לזאת, וא"כ לפ"י עדיף טפי לכא"ו שיברך על מצות עירובין סתם שלא יבא לידי הפסק באמצע הברכה:

אלא דגם הא בורכא דכיון דכל העירובין מצוה א"י היא והברכה אחת היא לכולם שפיר ל"ה הפסק במה שפרט לכולם וכדומה לזה כ"י מג"א סי' ח' סק"ד דדוקא בין שח"ט לשח"ט דה"ל שני מצות חשיב שיחה הפסק אבל בתק"ש דהוי מצוה א"י אין כ"ז בשיחה להפסיקה ע"ש וה"ל דכוותי' ועדיף מיני' וכדמות ראי' לזה מ"י תוס' כתובות ל"ג ע"א ד"ה

תשובה בענין ברכת עירוב

דיה וניתרי צהו בתוכי"ד לאף דבהתראה איכא טפי מכ"ד שהוא כדי שאלת שלום
מת כל זמן שעסוקים בצאותו עכ"ל חסד הכל תוכי"ד ע"ש והי"ל כל זמן שעסוק בברכת
עירובין ל"ש הפסק:

אך מה שז"ע לכא"ו הוא דבברכות מ"ט ע"א קאמר רבי לאין חותמין בשתים (מושיע
ישראל ובינה ירושלים) ומפרש התם משום לאין עושין מצות חבילות ע"ש וא"כ
הי"ל הא"ך יברך ברכה אחת על שני עירובין והא א"ע מצות חבילות, אבל גם זה
א"ש דבגמ' שם פריך אהא לאין חותמין בשתים ממקדש השבת וישראל והזמנים ומשני
הבא חדא התם תרתי ופרש"י הבא חדא אין כאן אלא חדא דברכת מקדש, שמברך
להקב"ה שמקדש השבת וישראל והזמנים אבל מושיע ישראל ובונה ירושלים תרתי מלי
מינה ואין כוללים ב' דברים בברכה אחת ע"ש ופריך הסבר דמ"ט דשבת וישראל
והזמנים חשיב חדא ומושיע ובונה חשיב תרתי, אבל הדבר נכון ומוסבר היטב עפמ"ס
חוס' מצות ח"י ע"א ד"ה וליקיי ללא חשבינן לאו שבכללות אלא בגון כ"א עלי אש
שכולל כה ומבוסל אבל הבא שכולל כל יוצא לכד ושם יוצא חדא הוא רק דהוי בכמה
דרכים ל"ח לאו שבכללות ע"ש ולפ"ז הי"ל שמברך להקב"ה שמקדש ושם מקדש חדא הוא
רק שיוצא לכמה דרכים דהיינו שבת וישראל והזמנים להכי לא מקרי כולל הרבה דברים
אבל מושיע ובונה כולל שני דברים כמו כ"א עלי אש שכולל כה ומבוסל, ולפ"ז הי"ל
בעירוב דשם עירוב חדא הוא רק שיוצא לכמה דרכים דהיינו חירות תחומין ותבשילין
לכן ל"ש חבילות בכללן בברכה אחת כמו במקדש הכ"ל ולזה העירכי אחי המנוח הגמור"י ז"ל:
סוף דבר הכל כשמע אין לזוז מפסק המט"א וחי"א אפי"ו ז"ו כ"ש לברך על ב' או
ג' עירובין כאחת ולכולל בברכה אחת ולכתילה לריך לפרט כולם להכי עדיף
טפי ולי"ח הפסק באמצע הברכה כמ"ש, ובענין אש לומר על מצות בחולים או בפתיח
עדיין הוא במחלוקת ומאן מפים ומאן רקיע להכריע בזה ואולי מפני זה כי המט"א
שם לברך אקב"ו על ע"ה וע"ה והשמיט תיבת "מצות" ושינה כוסח הברכה מפני השלי
ומי ששמו שלי ישים עלינו ברכה חיים ושלום כנפשו וכפשו ידידי"ש באהבה חותם בברכת כוח"ט

בן ציון בלום חופקה"י הכ"ל

סדר השלחן והקערה לפי מנהג הארז"ל.

סדר השלחן. ככון שיהיה מסודר מצעו"י כדי שיעשה
הסדר תיקף כשיבא מביהכ"ס [זולת בליג שני
שאין י"ט מכן לחצרון] וככון שיהי' השלחן על ד'
רגלים ולוח עליו ומפה לבנה ועליו מפה פרוסה ורחבו
כמו בשבת וישים אחריו לפסון ופניו נגד פני הכרות:
סדר הקערה. יהי' כסדר הזה והוא שיקח שלש
מצות שמורות ומניח הכהן למעלה ותחתיו לוי
ותחתיו ישראל ויקח מרור וכרפס וחרוסת ושני מיני
תבשיל וזרוע וביצה מבושלות ומניח אלו החמשה דברים
למעלה על השלש מצות דהיינו זרוע בימין שלו וביצה
בשמאל שלו מרור באמצע בין הזרוע והביצה וחרוסת
יניח בקו הימין שלו החזרת (טורף) יניח למטה מן
המרור בקו האמצעי כדי לעשות אח"כ כריכה עם
החזרת והכרפס יניח בקו השמאל שלו כזה (*).

סדר השלחן והקערה

אמור המחבר זליל לקח זרוע זלוי והביצה מבושלת וכמיש בשויע סי' תע"ג סי' ולמרוך בין למנות מרור ובין לכריכה לקח תמנה שנקרא חריץ מלול רק פ"א לקח סאלאט ולא יסף עוד ולכרפס לקח זעללער מבושל במיש קצת וסיפר כי' איד שהגה"ק רבי נתן אדלער רבו של מרן חתים זי"ע שלח שליח מיוחד לארצות רחוקות להתודע איזה מין ירק נקרא שם אופי"א וכודע שהוא זעלליר ועיין תשו' ח"ס אריח סס"ו קל"ב, וגם החרוסת עשה בעצמו מחפחים ושקדים קלופים זימענד ואונגבירר ולא דכאן היטב כדי שיהיו ארוכים קצת ודומי' לתבן ותבן בתבוס יין וגם מי מלח הגין לזורך הכרפס:

סדר הגדה.

כתב הקדוש בעל יו"ט"ה סימנא מילתא היא בהני חמש עשרה תיבות של הסדר קדש ורחץ וכו' כי נרמז בהם סודות גדולים וכפלאים ועי' בעבודה זו יאמר גם הסימנים בפה מלא היינו קודם קידוש יאמר בפה מלא **קדש** וקודם הרחיצה יאמר **ורחץ** וכן כל הסדר עד נרצה ועד בכלל ויאמר לפני' כל דבר של הסדר לשם ייחוד קוב"ה וכו' ופסוק ויהי טועם יגו' ויכוין שכל דבר הוא עושה כ"ד לבראו יח"ש ויעשה כל דבר בשמחה ע"ש וכי' בסידור מהרי"ע ז"ל שיאמר הסימנים בפה מלא [וכן נהג אמור' המחבר זליל]:

קדש. ורחץ. כרפס. יחין. מגיד. רחצה. מוציא מצה. מרור. בורך. שלחן עורך. צפון. כרד. חילל. נרצה:

ערבי פסחים

קדש המגיד הורה לנו באלה הדברים דרכי תשובה ודרכי התורה והיראה דמי שגמר בלבו לחזור בתשובה על עונותיו שהרחיק עצמו לקצה האחד לעשות מכל מצות ה' אשר לא תעשה, הנה זאת העלה היעולה כי ירחיק עצמו לקצה השני כמיש חויה ורמב"ם ז"ה דע"פ (פ"ב ה"ב) שאז יוכל לבא לדרך הנכון ולכן קדוש יאמר לו להרחיק עצמו מאלף שערי היתר שלא יבא לידי שער א' של איסור כמיש הרמב"ן בתחילת פ' קדושים שזה כולל בזויו השם קדושים תהיו פרושים תהיו לקדש עצמו במותר לו ולא יהי' ככל ברשות התורה ולזה רמז **קדש ורחץ** דמי שרוחץ ימטהר עצמו מחטא ועון להעביר כל חס וחלילה צריך שיקדש עצמו והוא במותר לו, וביותר צריך הכתוב לזרז כי ישמור דרכיו מחטוא בלשונו כי הלשון קולמס הלב והלב אחת מהנה תרי סרסורי לעבירה וכמיש בזוה"ק (פ' בראשית) אל תתן את פיך לחטוא את בשרך ללא יתיב בר כש פומי' למיתי להרהורא בישא ייהא גם למחטא להוא בשר קודש לחמוס ב"י ברית קדישא ע"ש ומבואר דברית הלשון וברית המעור אגודים וקסורים זב"ז ואיתא בם' מעיע למיליה כוטריוקון מה יתרון לבעל הלשון וגם כתבו ז"ל דפה בגי' מילה חושבנא דדין כשושבנא דדין, ולפן התגיד עומד ומזהיר כמה גדול כח הדיבור וכמה צריך האדם שיזהר מחטוא בלשונו שהרי **כרפס** שהוא כוטריוקון ס' פקד וכמיש מגי'א בשם מהרי"ל (סי' תע"ג סק"ד) שאע"פ הענש וכשחשבדו כניו ס' ריבוי במצרים בשביל דובר אחד כדא"י במד' ילקוט (פ' בשלח רמז רמ"א) שאמר הקב"ה יש לי ללמוד זכות על בני כלום מחייבו בני שיעבוד אלא בשביל דיבור אחד

ערכי פסחים

שדבר אברהם אהבי שאמר לפני כמה אלעזר כי אירשנה, עיניך לנוכח יביטו כמה גדול כחו של קדושה ופרישה במותר לו אף בדיבור וק"ו במעשה, אך בכל זאת לא כל הרועה ליטול את השם יטול ולא שהאלים ראוי להפעיל לעלות הר מרום החסידות והפרישות יותר מן הראוי לו לפי תכונתו וחכמתו וכבר אמרו בירושלמי (פ"ק לטבת דף ד') דכל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט (ועמ"ש בשו"ת של" בית שער"ס חאו"ח סי' של"ד בדי' ירושלמי, אלו שנתחבט מג"א סי' ל"ב סק"ח) דודאי מי שאינו לדיק בדרכיו וחסיד בכל מעשיו לא נאה ולא יאה לו להתלבש בחילוקא לרצון ובמעטה החסידות וגם לריך התכונת רב אם לא ענת חטאין היא ענת היתה"ר כי יגבה לבו בדרכי ה' כי זה דרכו כסל למו של היתה"ר להלהיב לב האדם בלמות י"ט וכמו שמספרים בשם רבינו הגר"א ז"ע בא' שבא אליו בבהלה עד שכמעט לא היה יכול לדבר ושאל אותו כדת מה לעשות באשמו אשר שמע עלי' דברים מכוערים והשיב לו קך לבייך ואל תשים לב אל הדבר כלל ויהי כי שאלו אותו מכין אתה יודע אף הוא השיב אמרים צענית נלקו לא נביא אנכי ולא בן נביא אולם קך מקובלני שי"ט אין לו כח וגבורה כי לעורר ולהלהיב את לב האדם כ"כ ובראותי כי האיש ההוא בא במרוצה ובהלה הבנתי כי ענת יתה"ר הוא אלו דברי קדשו וכיו"ב שמעתי ממרן הגאון הקדוש מלאכו זוק"ל שאחרי כל ההכנות שעשה שבועות שמים שהן הרבה בהכנה לרצה להביח תפילין לשימושא רבה, וכאשר הגיע הדבר להוליא מהשבתו מכח אל הפועל לא הביח אותם ואמר כי ירא לנפשו אולי אותו ההתלהבות וחשק כפלא שהרגיש להביח תפילין אלו לא ממקום הקודש יהלכון כי מדוע לא הרגיש אותו חשק להביח תפילין דרש"י ודר"מ, ואם כן בארו הלבושן אדיר התורה ואם כה יאמר קדוש ה' ינוטבד אכן יתמי דיתמי מה נענה אבתרי, ולזה בא הרמז **יך** שר"ך שיבדיל בין אדם לאדם למי ראוי להיות מתנהג בחסידות בקדושה ובפרישות ולמי לא נאה לקדש עלמו בחומרות וזהירות יתירה כי הוא לו כנזם זהב באף חזיר, ולזה נקרא עבודת ליני שמורים סדר הפסח, לאף דכפסח שרבו החומרות וראוי לכל אדם שיחמיר ע"ע ולהיות זהיר בחומרות אלו מי"מ כל אדם יחמיר כפי מדרגתו ויהי לו סדר ערוך חיזה חומרא ראוי אליו כדאי במדרש (רבה פ' ואחחנן) הגדולים לפי כחן והבחורים לפי כחן, וגם ישים אל לבו ויחבונן מאין בא רגש נפשו וחשקתו להיות מתנהג בחסידות אם ממקור קדוש וטהור נובע חשקו ורלונו או מקור מקומו טמא ח"ו כי ענת יתה"ר נהנו, ולכן יחזן ויבדיל בין קודש לחול, וזהו הטובה במחז"ל (שבת ק"ג:ג) פסיעה גסה כופלת א' מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, שמי שרועה לעלות במהירות הר מרום הפרישות ועד מהרה ירוץ בסולם החסידות והוא פוכע פסיעה גסה, הנה זה קך האות כי הנה בסטורים ובעורון בלא ראות אם ראוי הוא לאותו אינטלא ללבוש מלבושי כבוד מעטה החסידות ולא שת לבו גם לזאת אם לא יצרו הרע הלהיב לבו ומגשרתו להיות לדיק וחסיד, ומאי תקבתי ליהדרי בקידושא דבי שימשי, שיטבונן ויחשובן יבחין ויבדיל בין קודש לחול אם הוא ענת יתה"ר או ענת י"ט אשר ענתו אמונה ואז פעולתו אמת וזקתו עומדת לעד, ופן יהי דבר עם לבבו בליעל לאמור כי לו נאה כי לו יאה הגדולה והכבוד בשביל שהוא מתנהג בחסידות ופרישות ורם לבבו ועבר עליו רוח גאה וגאון כי כל חכמי ישראל נקניפת השום לפניו ואין אדם נחשב בעיניו ויאמר אבי ואפסי אבי הוא ולא אחר, לזה בא האזהרה **מגיד** ואמור לו **רדצה**, שהוא לשון נקיבה ויתבאר עפ"י מדי ילקוט (פ' בשלח) כל השירות שעברו קרוית בלי נקיבה כשם שהנקיבה יולדת כך התשועות שעברו היו אחריהם שיעבוד אבל התשועה שהיא עתידה לזבא קרוי בלשון זכר שכי שאלו נא וראו אם יולד זכר כשם שאין הזכר יולד קך התשועה העתידה אין אחר"י שיעבוד שכי ישראל כושע בה' השועת עולמים ולו"א גם כאן רחצה בלי נקיבה שגם אם רחץ פעם אחד וטהר מנהמי חטאיו עוד הוא לריך לרחוץ ולטהר א"ע גם להלוא ועוד לא נגמר

טרתו ועבירות שהתורה עליהם ולא שינה עליהם יכול לחזור ולהתודות לקיים מה שאי
 זחטאמי בגדי תמיד כמחז"ל (יומא פ"ו:) והבי קי"ל בש"ע (א"ח סי' תר"ז ס"ד) ולכן
 מאוד מאוד יהי שכל רוח וענותן וזוה בא הרמז **מוציא מצה** שתמיד ימציא
 לבגד עיניו המלה הרומזת לעונה שאינה עולה בכפוחה ואינה עונה כמו החמץ כמ"ש
 בשלה"ק (מס' פסחים). **מרור** ואם מסגף ומענה אי"ע בתעניות וסיגופים ועיניו ייס
 שרע ומר לבגד וע"ז מרמז המרור והוא עושה כן מפני התשובה וממ"ש בשלה"ק בדיני
 שופר שענין התשובה הוא ע"י סיגופים, לא יעשה זאת בפומבי ובפרהסיא לעין כל
 להראות חזותא לרבים ולהגדיל שמו בתפארה תפארת לו מן האדם, אך **כורך** הכל
 יהי כרוך ומוטמן ויסחיר מעשיו בפני כל כמש"י הגמ' (שבת ק"ג:) דר"י קרי ל"י
 למאבי מבדיותא, שהכוונה שזה ראוי לכבוד לתפארת ולהגלה אם עושה מלבוש לחמתו
 יראתו ופרישותו ואם יסתיר איש במסתרים יראתו וחסדותו ומקיים בנפשו והלכע לכת
 עם ה' אלקיך, וזהו הטובה במתמם ז"ל (סוף מגילה) כל האוחז ס"ת ערום, שאוחז
 בתורה ומקיים מצותיו בלי לבוש ואינו הלכע לכת כקבר ערום בלא אוחז מצוה שטוה
 לנו ה' ע"י נביאו (מיכה ה') הגיד לך אדם מה טוב וגו' והלכע לכת עם אלקיך,
 ועלכ"כ אם **שלחן עורך** שהוא קשור בעניני עוה"ז שע"ז מרמז השלחן, איש
 כזה בולאי **צפון** יצפין ויסחיר עבודתו ולא יעשה בגלוי ואז **ברך**, הנה כי
 כן יבורך גבר ירא ה' במאה בריות, **הלל** רק מה שהוא כמו ההלל כקורא הלל
 שטובן שווין בה בגלוי וכל העם עושי"ן כן ואינו משום חסידות ופרישות שקבל הוא ע"ע
 זה יוכל לעשות גם הוא בגלוי ובפומבי ואם יתבג ויך בדרך הזה אז תהי עבודתו
 שלימה ועבודה תמה ו**נרצה** לו לכפר עליו, או יאמר **צפון ברך הלל**
נרצה דכמו שאין הברכה מלוי"י אלא בדבר הסמוי מן העין (תענית ח'): כן
 בעבודת ה' אינו שורה הברכה ואינו עושה פרי ולא עולה לרצון רק אם סמוי מן העין
 ובעלם מעין כל זהו שרמז לפון ברך דכמו שאין ברכה רק בצפון והסמוי מן העין כן
 באופן זה הלל שמרמז לעבודת ה' הוא כרנה רצוי ומקובלת לפני המקום ית' והבן:
קדש גמ' (שבועות כ"ו:) איתא נשים חייבות בקידוש היום מה"ט (ואע"ג דשאר
 מעשה"ג נשים פטורות) דאיך זכור ושמור כל שיטנו בשמירה ישנו בזכירה
 והני נשי הואיל ואיתניהו בשמירה איתניהו כמי בזכירה והקשו תול"ה כל דנימא הקישא
 איפכא והקשה לי חכם אי דהאך אפשר לומר איפכא הלא שמירה נאמרה בפירוש
 בתורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובכך ובתך הרי שנשים איתניהו בשמירה ולק"ת ד"ל
 שהאב תזוהר עליהם כשם שמוזכר על שביתת בהמתו ועיין כדה (מ"ו:) לאותן המזוהרין
 עליו אבל הם בעצמן אין מזוהרין על השמירה, ושוב הראני בני אהובי הבחור החו"ש
 כ"ה בן זיון כ"י שכבר הקשה קושי"ן זו הל"ח ברבות כ"י ומ"ש כמ"ש ושמתו שכונתי
 לדעת רבינו בעל ה"ב"י — אבל ביישוב קושי"ן חוס' כ"ל למ"ש חינוך בטעמא דנשים
 פטורות ממעשה"ג משום שמשועבדות לבעליהן למעשי ידיהן ע"ש ועיין בכחובות (מ"ו).
 דפריך אלא הא דזכי ל"י רחמנא לאב למימסרא לחופה היכי מצי מסר לה הא קמבטל
 לה ממעשי"ן ודחי למסר לה בשבתות ו"ט ע"ש ולפ"ז י"ל דבאמת לאו מהקישא יליף
 שכולל לומר הקישא איפכא אלא דקך הוא כונת הגמ' כל שיטנו בשמירה ואין כאן מעשי"ן
 ולי"ט טעם החינוך למיפטור נשים וממילא איתניהו בזכירה אע"ג דהוי מעשה"ג דהא
 בהא תליא, ויל"פ בזה המד' פליאה ויעקף וירעיבך ויאליך את המן מאכין שנשים חייבות
 בקדוה"י מה"ט, ולכאורה קשה לטעם החינוך איך אשה מכנסת עצמה לחיוב לקיים
 מעשה"ג כדקי"ל בש"ע (א"ח סי' טו"ב) ברמ"א הא תפקיע מע"י מבעלה, אך י"ל
 דדוקא אם היא היתה חייבת מן הדין לאין לו פת בסלי אז איכפת ל"י לבעל ומקפיד

ערבי פסחים

על מעשׂי אבל אם אינה מחוייבת שיש לו פת בסלו אינו מקפיד ולא אינפת ליה והנה באכילת המן היו רעבים יען שלא היו להם פת בסלו שהרי לקטו דבר יום ביומו וי"ל דזהו הפי' בפסוק ויענך וירעיבך יען וראב"ק את המן שלא ירד רק דבר יום ביומו וכן דרשו באמת תבול (יומא ע"ד): המאכלך מן במדבר למען עמוך אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו' ע"ש וברש"י וכיון דאמר"י אינו דומה מי שיש לו פת בסלו וכו' איז אי"ש טעם החינוך שלא תקשה עליו קושי' הכיל ומחילא מיושב קושי' תוס' הכיל דליש הקיטא איפגא ולכן שפיר יש להוכיח מכאן דגשים חיובות בקה"י דית כדרשא הכיל לכל שיטתו בשמירה ואינו עושה מלאכה וליש מעשׂי לכן ישנו בזכירה וא"ש ע"ד דרוס:— שוב שנית הראה לי בני הבחור הכיל במחילא דזה לשונה בקרא לגבי שבת ובקך ובתך להזהיר גדולים על הקטנים ועיין בשו"ת מו"ל מאש סי' ד' ע"ש:

ארבע כוסות

איתא בירושלמי קד שני חכמים בין הפרשיות הללו יכול להפסיק בין פרה לחודש אין מפסיקין איר לוי סימניהון דאילן פרשתא בין הכוסות הללו יכול להפסיק בין שלישי לרביעי לא יפסיק | הובא בדמש"א פי' בא' י"ל ע"ד רמז כי די' פרשיות שהם שקלים זכור פרה וחודש י"ל דשקלים מרמזו לאדם המקדש ומטהר עצמו מכל כחם יחלפה כי נותן מחצית השקל איש עובר כפשו והוא בא לכפר על כפשותיכם לצורך קרבנות ציבור ושאר עבודת התקדש ופי' זכור הוא רמז שהקב"ה משלם גמול לאויביו ואויבי עמי כמיש תמחה את זכר עמלק וגו' ופי' פרה שהיא מטרה טמאים ועיקרו בא לכך והוא רמז למי שאוכל ונהנה מעוה"ז וזכרו לש"ש שה"י לו כח עון וגבורה לעבודת ה' ולהו"א כ"ק שבה ומטהר ומקדש ומעלה עיניו גשמי' והוא יוגמת עבירה לשמה וכתב בספר"ק שעי' עבירה לשמה מורידין דין על עכו"ם ורשעים, פי' החודש רמז לתורה ועבודה כתי"ש לליח בהקדמה למס' ברטות בשם אברבנאל דמקדושים החודש רא"י לאמת תורה שבע"פ (ועמ"ש למעלה ברמזי חודש כסון) וגם רמז לעבודת ה' שבו כולל עבודת ק"פ, וכנגדן יש די' כוסות, כוס של קידוש היום הוא ג"כ רמז לאדם שמקדש ומטהר אי"ע מכל ה"ג וכחם כנגד פי' שקלים, כוס שני של הגדה וסיפור יציאת ארץ מצרים שפטים במצרים יבאלהיהם רמז שהקב"ה משלם גמול לאויביו כנגד זכור, כוס שלישי של בהמ"ז ג"כ רמז למי שאוכל ונהנה מעוה"ז לש"ש שאחר שאכל ושתי' נותן הודאה לשעבר ומתפלל על העתיד ומברך על כוס יין ומטהר ומקדש עיניו גשמי' והוא מכיון כנגד פרה, כוס רביעי של הלל יהודאה להקב"ה רמז לעבודת ואהבת ה' כנגד חודש, יבין הפרשיות הללו יכול להפסיק והוא רמז כי הקב"ה ארך אפים אף לרשעים ואינו ממנהר לשגס גמול לאויביו עד שנתמלא סאתם ורק ע"י עבירה לשמה שברמזו בפרה יכול להוריד דין על רשעים אבל בין פרה לחודש אין מפסיקין, שם רמז שבין פרה ר"ל שאוכל ושתי' לש"ש וחודש שהוא רמז לעבודת ה' אין מפסיקין כי הגל חזק, וגם רמז כי העובד ה' ועוסק בתורה צריך להחזיקו ולהיות בחימוני כפשו שאם אין קמח אין תורה ודבר זה ברמז גם כד' כוסות כג"ל ולכן אר"ל סימניהון דאילן פרשתא וכו' והבן זה:

קדיש לא יאמר קידוש עד שהתקן להיטו לאה"ע ומקדש ומברך זמן ואם חל בתי"ש אומר יקנה"ז ואם שכן להבדיל עד שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל, ואם נזכר באמצע סעודה שלא הבדיל מבדיל באמצע סעודתו על הכוס ואם לא היו דעתו לשחת יין תוך הסעודה מברך בפה"ג ואם נזכר אחר שברך בהמ"ז אומר

אומר הלל והבדלה על כוס אחד כיון דא"א בענין אחר. ולא יטול ידיו קודם קידוש ואם אין ידיו נקיות יטול מעט ולא יברך ענט"י: שיעור כוס רביעית ולכתחילה ישחה כולו ובדיעבד סגי ברוב רביעית ולריך לשחות שלא ישהה יותר משיעור שתיית רביעית ואם שהה יותר לאו בני כוסות הראשונות רריך לחזור ולשחות ובאחרונות א"א ואם שהה יותר מכלא"פ לא ילא ולריך לחזור ולשחות אפי"ו בני כוסות אחרונות: גם הכסים חייבות בדי כוסות ובכל המצות הכהוגות בלילה: אין ליקח כוס שפיו נר שא"י לשחות רביעית בב"א: בין כוס ראשון לשני לא ישחה רק לצורך גדול: יאמר צפה מלא קדוש ואומר הקידוש מעומד במתון וביראה ובכונה ובשמחה ויכוין בצרכת צפ"ג לפטור כל מה שיטחה אחר קידוש עד בהמ"ו ובצרכת שהחיינו יכוין לפטור כל מצות לילה זו וקידם הקידוש יאמר:

הריני רוצה לקדש על היין ולקיים מצות כוס ראשון של קידוש מא בע כוסות שהוא כנגד אורח יו"ד של הוי"ה ב"ה שהוא קודש הנקרא הכמה ושהוא כנגד רוח שטות לכטל אותו לשם יהודי שמי' דקיב"ה: ושכנתיה ע"י הוא טמיר ונעלה בשם כל יש א"א: ויהי נועם ונו.

אם הל' בשבת אומרים זה

וירא אלהים את כל אשר עשה והגה טוב מאד) ויהי ערב ויהי בוקר
 יום הששי: ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל
 אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשהו שבת
 ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשהו: ויברך
 אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת
 מפל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

כשהל בהול מתחילין כאן סברי מרגן חרבנן ורבותי
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו
 מפל עם: ורוממנו מפל לשון וקדשנו במצותיו.
 ותתן לנו יי אלהינו באהבה (בשבת שבתות למנוחה א)
 מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון (את יום השבת הזה
 ו) את יום חג המצות הזה: זמן חרותנו (באהבה) מקרא
 קדש זכר ליציאת מצרים: כי בנו בחרת ואותנו
 קדשת מפל העמים (שבת) ומועדי קדשך (באהבה וברצון)
 בשמחה ובששון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש
 (השבת א) ישראל והזמנים:

כשהל יום כמוצ"ש ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

הגדה של פסח

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ
 לְחֹדֶל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים. בֵּין
 יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בֵּין קֹדֶשֶׁת שַׁבָּת
 לְקֹדֶשֶׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּתָ. וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת
 יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה קֹדֶשֶׁת. הַבְּדִלָּתָ וְקֹדֶשֶׁת אֶת עַמְּךָ
 יִשְׂרָאֵל בְּקֹדֶשֶׁת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֵחֵינֵנו וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעְנוּ לַיָּמֵן הַזֶּה;

ושנתה הטוב בשיבה בהסיבת שמאל לרך חירות.

ורחץ אומרה בפה מלא ויטל ידיו לזורך טיבול ראשון משום דהוי דבר שטיבולי
 במשקה ולא יברך עכ"ל ויטול ידיו בשפע עד פרק הזרוע [וכטן לברך בלי
 סם ומלטת]:

כרפס אומרה בפה מלא כוטל כרפס אפי"א [הגן' בליא לעללר] פחות מכזית ומטבט
 במי מלח ומבדך בפה"א ומכין לפטור גם המרור [ויזהיר גם המסובין ע"ז]
 ואינו מברך אחריו ובתחילה יאמר לשיקביה וכו':

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הָאֲדָמָה:

יחץ אומרה בפה מלא יקח מלה האמצעית ויבצענה לשחים ויטמין חלק הגדול
 לאפיקומן וחצי השני יניח בין ב' השלישית [יכרכנה במפה ויחננו על כחפי
 ויאמר להמסובין זכר לאבותינו שיצאו ממצרים ומשארותם צורות בשמלותם על שכתם
 ויכניע האפיקומן תחת הכר']:

קודם הגדה יאמר מאמר זו מדהוהר ב"מ ס' בא:

פקודא בתר דא לספר בשבחה דיצ"מ דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי
 בההוא שבחא לעלמין הכי אוקימנא כל בר נש דאשתעי ביצ"מ
 ובההוא סיפור חדי בחדוה זמין הוא למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא:
 חדי מכלא דהאי הוא בר נש דחדי במריה וקוב"ה חדי בההוא סיפור. ביה
 שעתא כניש קוב"ה לכל פמלוא דליה ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחא
 דילי דקא משתעי בני וחדין בפורקנא כדן כולהו מתכנשין ואתין ומתחברין
 בהדידו דישראל ושמעין סיפורא דשבחא דקא חדאן בחדוה דפורקנא
 דמאריהון כדן אתין ואודין לוי לקב"ה על כל אינון ניסין וגבורן ואודאן ליה
 על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון כדן
 אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא וישראל בההוא סיפורא יהבי חילא למאריהון
 כמלכא דאיתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודין ליה וכולהו
 דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו ובג"כ אית לשבחא ולאשתעי בסיפור
 כמה דאיתמר כגונא דא חובא איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קוב"ה.
 ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעבד ואי תימא אמאי איהו חובא ודא
 קוב"ה ידע בלא כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא אמאי פרסומי דא קמיה על
 מה דאיהו עבד ואיהו ידע אלא ודאי איצטרך בר נש לפרסומי ניסא
 ולאשתעי

הגדה של פסח

ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עבד בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעיל
מתכנשין וחמאן לון ואודאן בולדה לקוביה ואסתלק יקרא עלייהו עילא ותתא
ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

מגיד יאמר בפה מלא, מגביה הקערה עם כל מה שעליה בידו אי' ובני ביתו חזן
מאשתו מסיעין ואומר:

הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים לשם יהוד קודשא
ברוך הוא ושכינתיה על ידי ההוא שמיר ונעלם בשם כל ישראל:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.
כל דכפין ייתי ויכול. כל דצריך ייתי ויפסח.

ערבי פסחים

הא לחמא עניא וכו' יליד מ"ש די אכלו אבהתנא בארעא הלח לא אכלו מנה רק
בצאתם ממצרים כמ"ש ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מלות, וגם
יל"ד הרי מאמר כל דכפין וכו' הוא הנרצה לעניים שלא הכינו ליו"ט כמ"ש אבודרהם
בשם הגאונים ועיין בסידור מהר"עב"ן ובח"י ה' פסח (סי' תע"ג סקל"ד בשם פ"ת)
אי"כ בזה ה"י לו להתחיל בקריאה לעניים כל דכפין וכו', וכראה דבאמת בזה"ז אשר
בעיה"ר אין לנו לא תקדש ולא כהן ואין אנו יכולי' להקריב ק"פ במועדו ולא כשאר
לנו כ"א. מנה שהיא זכר לחירות במקום פסח וא"כ ה"י ראוי דכמו שהפסח נאכל על
השובע כן יתי' המנה ג"כ נאכל על השובע ועיין חוסי' פסחים (ק"ב). שכתבו דבאמת
ה"ט דאפיקומן ע"ש, אך הענין דבאמת אכלו אבותינו לחם כזה במצרים כמ"ש הא"ע
וראשונים שדרכם של מצרים ה"י להאכיל לעבדים לחם עובי כזה וא"כ הוא זכר לגלות
לעבדות ולשיעבוד ולטעם זה יש לאכול המנה גם כשהוא רעב וז"ש המגיד הא לחמא
עניא די אכלו אבהתנא בארעא וד"ל כטעם הש"י שזכרנו שהוא זכר לעבדות ולכן כל
דכפין ייתי ויכול יכול לאכול המנה גם כשהוא רעב והבן:

או יאמר דאמריו בר"ש ערבי פסחים דע"פ סמוך למנה לא יאכל אדם עד שתחשך
ופריך מאי איריא ע"פ אפי' ע"ש ועי"ט כתי' ומשני ל"ל אלא לר"י דס"ל בשאר
ע"ש ועי"ט אוכל והולך עד שתחשך הגא' משום חיובא דמנה מודה ופרש"י ורשב"ם
כדי שיאכל מנה לתיאבון ולכא"ו קשה הא בשאר י"ט ושבת כתי' איכא חיובא דכזית
פח שהוא מה"ט להר"ן בסוכה כ"ז אבל כ"ל הטעם דבמנה צריך טפי לתיאבון משום
דמנה הוא לחם עובי ולחם שעבדים אכלו אותו במצרים כמש"ל משא"כ בשאר ע"ש
ועי"ט שאוכל פת כתי' בלילה אי"כ בלא"ה יאכל לתיאבון דרווחא לבסומי שכיח כדאמריו
במגילה (ז'.), והנה הגאולה צודא"י כוח לו לאדם אכל הגלות לא כ"חא ל"י, אך דבאמת
חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, ולרמז זה צריך שיאכל גם
המנה שמרמז לגלות לתיאבון אבל הפסח נאכל על השובע ולא לתיאבון כי הפסח מרמז
לגאולה והגאולה כוח וחיוב לו לאדם והוא בבחי' רווחא לבסומי, וי"ל בזה הטעם שאנו
קורין לחג הקדוש הזה פסח ע"ש הגאולה כי טובת הגלות אין אנו מבייני' אבל הקב"ה
קורא אותו בחוה"ק חג המנוח שמרמז על הגלות כי גם זה ה"י לעובה ולתועלת כדא"י
בתי' שהוציאו מעול ברזל לעול תורה (ועיין במ"ש במאמר והיא שמעדה) וז"ש הא לחמא
עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כשהיינו עבדים לפרעה ולכן כל דכפין ייתי
ויאכל צריך שיאכל לתיאבון כיון שהוא רמז לגלות להורות שיש תועלת גם בהגלות וצריך
להרות

הַשְׁתָּא הָכָא לְשָׁנָה הַבְּיָאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא

עַרְבֵי פֶסַח

להודות לו ית' ואף כדפסח כל לדרך ית' ופסח שהפסח נאכל על השבוע דע"ז מורה לשון כל לדרך וכמ"ש בפי' חסד לאברהם על הגש"פ להיטו שדרך לגמור השביעה עם הפסח אך שאני מזה שמרמו על הגלות, אך דא"כ למה אוכלין מזה בזמן הגאולה לז"א דבאמת מרמו המזה גם לגאולה שלא הספיק בתיקם להחמץ רק השתא עבדי וכיון דאכתי עבדי אחשורש אכן ואין תועלת לעשות זכר לגאולה ואכו אוכלי' המזה ג"כ זכר לגלות שמרמוזו במזה אבל לשנה הבאה אז נאכל המזה יען בני חורין ונאכלנה זכר לגאולה שמרמוזו בה;

השתא עבדי וכו' הדינה שאנו יושבים ומאפים השתא הבא לשנה הבאה בא"י הן בשביל טובת הגוף והן בשביל טובת הנשמה רק השתא עבדי ואנו מקוים ומיחלים להיות בא"י בשביל דברים הנוגעים אל הנוף אבל לשנה הבאה גם כי כה"י ב"ח על כן נקוה לדור בארץ בשביל דברים הנוגעים אל הנשמה:

א"י השתא הבא וכו' וכו' ית' דבר עם לבבך בליעל לאמור למה הללתי יש בזה אדברה הלא בזה נתגדל ונתרבה העבדות והעול שנצטרך לקיים עוד מלות התלויות בארץ לז"א השתא עבדי לעת כזאת אנו בבחי' עבדים ועבדא בהפקודא כיחא לי' לכן נחשב לנו עבדות להיות בא"י ולקיים מלות התלויות בה אבל לשנה הבאה אז ומלאה הארץ דעה את ה' ואז כפי' וכשיל בני חורין שריבוי המלות וקיומן הוא החירות הגמור כמחז"ל (פ"ו לאבות) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ובמצות והבן:

א"י הנה הנסיון תלמדנו אם חיפשה נתן לנו בארץ העמים להיות כאזרחי הארץ זה גורם הירוס הדת, מיט התמיטטו עמודי החירה והיראה כי רבים עמה עם הארץ אשר משתדלים ומתאמצים לעת כזאת ללכת בחקותיהם להתדמות להם ולהתחבר עמהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם וא"כ יותר טוב כי לא יתנו החירות כי רק אז יש תועלת בהחירות בין העמים ורק אז נוכל לשמוח בו אם עי"כ הוקל לנו לעבוד את ה' בגלוי לעין כל מבלי בוש מהאומות, וזה הדינה בפסוק הלל אבא ה' וגו' פתחת למוסרי, אכן אל תאמר כאשר יאמרו המתפרלים מעת הוסר כבלי גלות כמעט רגע שיש חירות לפרוק עול התורה מעלינו וישמן ישורון ויבעט שכחו אל מוציאם מעבדות לחירות הפרו ברית אבות פנו עורף לתורת אלקים חיים ואיש כל הישר בעיניו יעשה כי אין זה חפשיית וחירות האמיתי ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, רק אם הוקל לו לעסוק בתורה אז נקרא בן חורין, רק אז נוכל לאמור כי פתחת למוסרי אם עי"כ החירות הוקל לנו לעבוד ה' בפומבי ובגלוי ואז לך אזבח זבח תודה עבור החירות אם ובשם ה' אקרא כי אוכל לעבוד ה' אך לא בחשאי נגכב העושה מלאכתו במסתרים כ"א כדרי לה' אשלם ההתחייבות המוטל עלי' נגד ית' בשמירת התורה והמצוות נגדה נא לכל עמו אקיים ואעשה בפרהסיא לעין כל ואז אם אכתי בחצרות בית ה' גם בחו"ל הוא מעין בחוככי ירושלים ואז אהלל בפה ולשון הללו"ו ויש אם השתא הבא לשנה הבאה כה"י פה כמו בארעא דישראל שלא נבוש ולא נכלם בעבודת ה' בגלוי אז יש תועלת השתא עבדי לשנה הבא ב"ח ואז יש תועלת וטובה בהחירות ולא יזלת:

א"י עפמ"ש הקדמונים בביאור הכתובים (תלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פינו ולשוכינו רינה וגו' כי אנו בני ישראל שכל ראינו טובה ומה גם בני הגלות החיל הזה בני מררי השמים במזרקי יין תרעלה זה כביר ימים אין מספר אף מעלה בלתי גדולה

עבְרֵי לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּגֵי חוֹרִין:

עֲרְבֵי פִסְחִים

חֲפֵצֵי בְעֵינֵינוּ אֲךָ בְעֵינֵי הָעוֹמִים אֲשֶׁר גְּדֹלָה שְׂרִית מַלְכוּתָם הִרְבֵּה לֹא חוֹגֵל בְּעֵינֵיהֶם כִּי־אֵל הַפְּלָגוֹת גְּדוּלוֹת מַלְכוּת וְטוֹבָה מְרֻבָּה וְזֶשׁ כִּי אִזּוֹ יֵאמְרוּ בְּגוֹיִם בְּהַתְמַהֵם עַל גְּדוּלְמִתֵּי הַעֲתִידָה הַבָּה עִם מֵה שֶׁהַגְּדִיל הִי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי הַיְהוּדִים שֶׁלֹּא רָאוּ טוֹבָה וּמַעֲלָה הִי מַגְדִּיל הִי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ שֶׁנִּתְגַּדְּלָנוּ בְּעוֹלָם גְּדוּלָה גַּיַב הֵיינו שְׂמַחִים כִּי עִם שְׂחִמִּיד גְּדוּלָה מַלְכוּתֵנו יִהְיֶה שִׁיעוֹר מֵה שֶׁהַגְּדִיל הִי עִם אֱלֹהֵי גְדוּלָה מְאֹד עַל כֹּל מֵה שֶׁהִי לָנוּ יִמָּה גַם עַתָּה לֹא־רָאוּ טוֹבָה שֶׁאֲנִיגֵל בְּעֵינֵיהֶם וְשִׂישְׁחִמוּ עַל הַמַּעֲלָה הַעֲזוּמָה הַזֹּאת עַד אִין קָן וְדַפְחִיחֵי וְיִלְפֵי בֹזֵה הַמַּדִּי (רְבֵה אִיכָה פִיג) הַשְּׂבִיעֵי בְּמַדְרִים בְּלִילֵי פִסַח הַרְבִּי לַעֲנֵה בְּלִילֵי ט"ב מֵמָה שֶׁהַשְּׂבִיעֵי בְּמַדְרִים בְּלִילֵי הַרְבִּי לַעֲנֵה בְּלִיל ט"ב, הַכּוֹכָה דְּלִכְאִירָה לְמָה אֲוֹכְלִין מֵמָה הַרְוָנוּ לְגַאֲוֵלָה שֶׁלֹּא הַסְפִיק בְּצִיָקָס וְגוֹי קוֹדֵם לְמַדְרֵי שֶׁהִיא יִמָּנוּ לְגִלּוֹת וְהִי לָנוּ לְהַקְדִים מַדְרֵי לְמַמָּה, אֲךָ יֵל הַטַּעַם שֶׁבָּא לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא רַק לְשִׁפְלֵי הַמַּדְרָגָה כְּמוֹ שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְרִים בְּחַלְלִית הַשְּׂפִלּוֹת וּבְדִיּוּטָא הַתְּחַחוּמָה נַחֲשָׁב יֵצִיט לְגַאֲוֵלָה כִּי־גַם בְּלֵי מַדְרֵי מִקְדָּשׁ יִגַּם לְהַעֲמִידִים בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת וּלְאֲנָשִׁים מוֹלְלָחִים גַּיַב הִי נַחֲשָׁב לְגַאֲוֵלָה וְיִשְׁעוּהָ וּמַעֲלָה גְדוּלָה כִּי הַגְּדִיל הִי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ בִּימֵים הַהֵם טוֹבוֹת נִסִּים וּנְפִלְאוֹת עַד אִין קָן, וְהִכָּה אֲכִילָה שִׁישׁ בַּה שְׂבִיעָה הוּא כְּבִינָה כְּלֹאִי (בְּרִכּוֹת מ"ה יַפְסָחִים מ"ט) וְהוּא שֶׁכִּי יִצְחָק וְכִיוֹן שֶׁאֲוֹכֵל כִּזְית מַדְרֵי אַחַר כִּזְית מֵמָה אִיב מַשְׂבִיעַ עֲלָמֵנו בְּמַדְרֵי זֶה מוֹרָה עַל גְּדוּלוֹת וְהַפְּלָגָת הַהֲלָחָה שֶׁאֲךָ בְּלֵי מַדְרֵי מִקְדָּשׁ הִי נַחֲשָׁב יֵצִיט לְגַאֲוֵלָה וְיִשְׁעוּהָ עֲלוּמָה כְּמִשׁ זֶה שֶׁהַחֲאִוֵן יִרְמִי הַכֹּהֵן הַשְּׂבִיעֵי בְּמַדְרִים בְּלִילֵי פִסַח שֶׁמַּשְׂבִיעַ עֲלָמֵנו בְּמַדְרֵי דִּהֵיינו שֶׁאֲוֹכֵל הַמַּדְרֵי אַחַר הַמַּמָּה שֶׁזֶה מוֹרָה עַל הַפְּלָגָת הַהֲלָחָה וְלִכֵּן הַרְבִּי לַעֲנֵה בְּלִיל ט"ב שֶׁאַחַר הַלְּחָה גְדוּלָה וּמוֹפְלָגָת גַּם הַגְּלוֹת הַיִּזְבֵּג יֵאָדֵר כִּי כִּפְלֵנו מֵאִיגְרָא רִמָּה לְבִירָא עֲמִיקָתָא בְּעֵינֵי־רַי כִּי אַחַר שְׂמַחָה וְהַלְּחָה מִיִּפְלָגָת כְּרַגְשׁ הַרְבֵּה בִּיתֵר וְכִטְוֵן שֶׁכִּי בְּיִצְחָק שְׂחִיבִירֵין חוֹרִבֵן בְּהַמִּיק בְּשַׁעַת אֲכִילָה כְּטוֹב לָבוּ בִין כְּרַגְשׁ הַלְּעַר בִּיתֵר עִישׁ, יֵשׁ לְפָרֵשׁ בֹּזֵה מַחְכּוֹל (וּפְסָחִי ל"ט) רְבִינָא הִי חוֹזֵי לְרִיָא דְהוּי מַהְדֵר אַתְרַחֲחָא רִיל שְׂחִזֵר לִידַע הַטַּעַם לְמָה מַדְרֵי בָּא אַחַר הַמַּמָּה וּבְדִין הִי לְהַקְדִים מַדְרֵי לְמַמָּה כִּי שִׁיעֲבוֹד קוֹדֵם לְגַאֲוֵלָה אִיל מֵה דַּעְתָךְ דְּמַדְרֵין טְפִי שְׂרַק אַחַר הַמַּדְרֵיִת הַגְּדוֹל שֶׁמַּדְרֵי הַמַּמְרִים אֵת חוֹי אֲבִוּוֹנוּ הוּא דְנַחֲשָׁב לְגַאֲוֵלָה וְהַלְּחָה יִלְכֵן לְרִיךְ לְהַקְדִים מַדְרֵי תְחִילָה יֵהֵא חוֹרָת תַּכֵּן וְכִי־שֶׁהִי לְגַאֲוֵלָה אַחַר גַּאֲוֵלָה גּוֹאֵל יַחְזוֹר וְגִיּוֹלֵל שֶׁאֲךָ אַחַר חוֹרָת הִי נַחֲשָׁב לְהַלְּחָה יֵאמֵר רַבָּא מַאי חוֹרָת חֲסָא מַאי חֲסָא דְחַס רַחֲמֵבָא עַלֵן דְּבִשְׂבִיל שְׂחִיבִין יִשְׂרָאֵל לְמָקוֹם הַגְּדִיל הִי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הַלְּחָה גְדוּלָה כֹּז שֶׁמוֹפְלָגָת גַּם לְאִישׁ מִיִּלְחָה מַעֲוֵדוּ יֵאֲרַשְׁבִּי אֲרִי לְמָה בְּמַשְׁנֵי מַמְרִים בְּמַדְרֵי לְמַדְרֵי לְךָ מֵה מַדְרֵי זֶה שְׂחִיבֵנוּ רַךְ וְסוֹפֵי קָשָׁה אֲךָ מַמְרִים תְּחִילָתֵן רַכָּה וְסוֹפֵן קָשָׁה יֵרָאֵה בֹזֵה שְׂחִיין שְׂמַמְרִים הִי חוֹיִלָתֵן רַכָּה שֶׁהַטְּבִי עִמָּנוּ בְּתַחֲלִילָה בִּיתֵר שֶׁאֵת לִכֵּן הִי סוֹפֵן קָשָׁה שֶׁהִי הַשְּׂעִבּוֹד אֲרִיכֵי קָשָׁה בִּיתֵר יַעַן שֶׁבָּא אַחַר רִיב טוֹבָה וְלִכֵּן הַלְּחָה הִי אֲוֹמְנוּ גַיַב בִּיתֵר שֶׁאֵת לְגַאֲוֵלָה כְּעֵלָה מְאֹד וּבְהַפְּלָגָה גְדוּלָה יֵאֲרִי לְכַוֵּן אֲנוּ מַקְדִּימֵין אֲכִילָת מַמָּה קוֹדֵם לְמַדְרֵי לְרַמּוֹ עַל הַפְּלָגָת הַיִּשְׁעוּהָ וְכְמוֹ שֶׁבְּאַרְבֵּנוּ לְמַעֲלָה אִיל הַדְרִי בִי כִי זֶה הַטַּעַם נִכּוֹן מְאֹד, וְזֶה שֶׁאֲמַר הַמַּגִּיד הַשְּׂתָא הַכָּא לְשַׁבָּה הַבָּאָה בְּאִישׁ כִּי הוּא הַלְּחָה מוֹפְלָגָת יִשְׁבַע עַל אֲדַמָּת הַקּוֹדֵשׁ וְלֹא רַק לְשִׁפְלֵי הַמַּדְרָגָה רַק גַּם אֵת הַשְּׂתָא עֲבָדֵי וְלִשְׂכַּה הַבָּאָה בִּיָּה וְכֵהִי כוֹלְנוּ בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת עִכְ"ל לְגוֹר בְּאַרְץ הַקְּדוּשָׁה מַהִי הַלְּחָה מוֹפְלָגָת עוֹלָה עַל טוֹלָה וְלֹא־אֵת אֲנוּ מַצִּיפִים וּמִיִּחִילִים בְּשׂוֹב הִי אֵת שִׁבְתָּ אִין צִיב אֲכִי־רַי:

הגדה של פסח

ומוזגין בים שני וכאן הבן שואל מאביו מה נשתנה :

**מַה נִשְׁתַּנְּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת. שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת
אָנוּ אוֹכְלִין חֵמֶץ וּמִצֵּה. הַלַּיְלָה הַזֶּה בָּלוּ**

ערבי פסחים

מה נשתנה הלילה הזה וכו' ראיתי בספרים דר"ת **מה** נשתנה הלילה הוא **החמץ** ולכאוי מה ענינו לכאן וי"ל להנה אחז"ל (יומא ט"ז) דבית שני נחרב בשביל שנאח חנם ובעוה"ר עדיין השטן מרקד בינינו שנאח חנם ומחלוקת על כן באה אלינו הגדה הזאת כי נתארך הגלות החיל הזה יותר מכל הגלויות וה' ירחם והנה המן דיבר שטנה על ישראל ישנו עם אחד שהם זריכין להיות באהבה ואחווה ושלו וריעות ואחדות השלם כמ"ש מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומהי להיפוך שהם מפוזר ומפורד בין העמים שהם תמיד במחלוקת ופירוד הלצבות ומפני זה הטעם שולחין מכות זל"ז לרבות השלום והאחדות היפוך מרגילתו של הזר כמ"ש חת"ם או"ח סי' קצ"ז בשם סי' מכות הלוי והנה הלילה הוא כינוי לגלות כמ"ש אברבנאל בפי' שומר מה מליל וזה ששואל מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, יראה דלמה נתארך הגלות הזה יותר מכל הגלויות שלפניו והתשובה ע"ז הטמין ברמז דר"ת המן שהוא מחמת איותו הטענה שטען והרגיל איותו רשע יען שהם תמיד במחלוקת ופירוד לצבות ומי ששמו שלו ישים שלו עלינו ועכ"י ויגאל אותנו בקרוב אכ"ר:

א"י עפ"י מדרש רבה (פי' וישלח) בפי' ורוח תשימו בין עדר לעדר אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יהי' גרות באות על בני לא תביא אותם זו אחר זו אלא הרווח להם מנרותיהם והנה תקיים בקשת יאע"ה כידוע ממקרים ומאורעות גלות הארץ הזה אם זרחה עלינו שמש החירות והוקל מעט עול הגלות בזמן לא כביר בא השמש וליל הגלות והנרות פרשו כשף חשכם עלינו בעוה"ר ושמעתי תגאון ישראל בעל תש"י הריב"א זל"ל שביאר הדבר כי הנה תכלית הגלות הוא כדי להתם חטאת ולנקות עון ע"י סבל הנרות כידוע, אולם ההרגל נעשה טבע ולאט לאט יורגלו במעמדם לסבול כג' לחץ ועויו וכל חרפה ובוז ובפרט דורות הכולדים תחת עול העבדות אשר לא ראו אור החפשיה בימי קדם לא ישימו לב כלל למעמדם הרע וא"כ למען ירגישו עול הגלות צריך שיוסף ה' עליהם ח"ו העול והזר על שבר יחדיו ידבקו ואם במשך הזמן גם לנרות אלו יורגלו כי גדול כח הסבל וצריך עוד להוסיף שבע על חטאתם וא"כ ח"ו אין קץ לחושך הגלות וכולנו גוענו אבדנו הלילה ע"כ מה מאוד כפלאים חסדי המקום ית' שחישב את הקץ של הנרות והרויח לנו מעט מהנרות למען כבלגה וכרגיעה מהתלחות אשר מלאנו ושמש החירות כפעם בפעם מרכא שברון לבינו עד שנחעדן בשרינו וא"כ להביא עלינו גזירות קשות ר"ל שגם ע"י גזירה קלה כמות שהיא הוי' ואבוי ישמע בערי יודא והיא שעמדה לאבותינו ולנו כי ישראל עודנה חי ולא שטפוהו המים הזידוכים כל ימי הגלות המר הארוך וזה שצ"קש יאע"ה ורוח תשימו בין גלות לגלות ודפח"ח [והובא בילק"ח ע' אבות ושבטים אות ק"פ] והנה הכסיון מלמדנו כי כל החפשיה והחירות שנתן לנו במשך זמן גלותינו לא רק שאינו טובה אך רע ומר הוא ביתר שאת כי הלא בעינינו ראינו איך מריעוין לנו בכל עניינים ועל כל פסיעה ופסיעה רק שהוא מלוכש ומכוסה ומראים לנו טלפי חזר כי לטובה נוכחם ובקרבם ישימו ארצם, וי"ל בזה הטעם שמקדימין לאכול מנה הרומו לגאולה קודם למרור הרומו לגלות אף שהגאולה ה"י אחר הגלות

מצה: שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת הַלֵּילוֹת הַזֶּה (פֶּלוֹ) מְרֹר: שְׁבֹכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אָנוּ מְטַבְּלִין אֶפִּילוֹ פֵּעַם אַחַת. הַלֵּיקָה הַזֶּה שְׁמִי

ערבי פסחים

הגלות, להורות כן בזה דגם המצה שהוא רמוז לחירות גם הוא רע ומר כלענה להיטו אם הוא בגלות, ולכונה זו ה"ל כורך מצה ומרור, ויורה בזה שהחירות שמרומז במצה אם הוא בגלות הוא רק לפנינו אולם מרור הוא בפנינו רע ומר כלענה, ועפ"י אלה הדברים יתבאר מאמר הגמ' (בפסחים ט"ל) שזכרנו למעלה דרבינא חזיא לדי"א דקמהדר אמרתא, שחזר לידע הטעם שמקדימין מצה למרור כיון ששיעבוד קדמה לגאולה, א"ל מה דעתיך דמרירין טפי שרע ומר יותר כשאין חירות לישראל בגלות החיל הזה והוא חזרת חן ירצה דכשנותני לנו חופש וחירות הם רק כחזיר הזה שפושט טלפיו ומראה סימן כשר וכל אשר בתוכו יטמא דעם כל החירות שנותני מריעין לנו, ואמר רבא מאי חזרת חסא דחס רחמנא עילון, שסיבב הקב"ה שיחבו לנו מקצת חירות כדי שנגיש גם ברעה הקטנה הבאה אח"כ ח"ו והזריח לנו הקב"ה ברב חסדו וחמלתו שמש החירות לימן ריוח בין לרות הגלות שלא יהיו תכופות וקללתו מרובה מחברתה וזרש"כ למה נמשלו מזרים במרור מה מרור תחלתו ק"ך וסופו קשה וכו' וכן הוא החפשיה והחירות שבגלות דבתחילה נראה שהוא טובה והצלחה וסופו מרה כלענה, והנה לפ"ז אכן נודע הדבר שמקדימין מצה למרור להורות לנו בזה שהחירות שבגלות גם הוא מר כמרור וא"ל הדרי צי שמושב שאלתו הכו', ומעתה יתבאר שהבן שואל מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות היינו הגלות הנוכחי מכל שאר הגלות שבכל הלילות ר"ל בכל הגלות שסבלנו אלו אוכלין חמץ מלשון מכף מעול וחומץ ועיין רמב"ן בחומש (פ' אומר) בפי' חמץ תאפיכה וטכותו שעשו עמנו רעה וסבלנו רדיפות ויגונות וגם ומצה שמורה על הטובה היפקד החמץ שלפעמים עשו עמנו גם טובה הלילה הזה טלו מצה דבגלות הזה כל השתלטים לפשות טובה עמנו בכל מדינה ומדינה להרים קרנינו ובין אזרחי הארץ תהי' מושב בני ישראל ושואל מה זה ועל מה זה, ואבותינו ספרו לנו כמה כלטערו גדיקי וגדולי ארץ כ"ע כאשר יא' הדת לקרוא דרור בארץ לכל יושבי' וישראל בכלל זמן חת"ם ז"ע בכה במר כפשו על אודות הדבר הזה ואמר כי מעתה יש לירא עד כמה יתארך עוד גלותינו והמשיל ע"ז משל נאה כנודע, והמגיד הטמין ברמז התשובה שלא כטעה כי הלילה הזה כולו מצה וכו' טוב מוחלט רק הוא כדרך שעשה המן הגר יש"ו שגם הוא הסכים בתחילה להרים קרן ישראל ויבואו גם הם אל שלחן המלך ולבסוף נלחח מזה הטובה הגלות המר עד השקף ה' וראה בעיני עמו להפיל שונאיו לפניו וכן יעזרינו עדכ"ש להרים קרנינו בקרן בן שמן אכ"ר:

מה נשתנה וכו' י"ל דא"י במד' (פ' אח"ת) כשוננה בין החוחים מה השוננה הזו שבין החוחים רוח דרומית בא והיא לוקה בקוץ (י"ל דרוח דרומית רמוז למורה גדאי' צ"ב (ב"ה:)) הרונה להחכים ידרים ושיעשיר ילפין ואם מקיימין התורה אוה"ע מרחקי' אותם ויקוץ מפני בני"י רוח צפוכית והקוץ מנה אותה (רוח צפוכית רומז לעשירות וגדולה שאם רוצי' להשתרר ג"כ מרחקין אותם) וכן מד' רוחותי' ק"ך היו ישראל יעש להם בחים ומשעבדין בין האומות (י"ל שאוה"ע רוצים שיטעבדו להם בציבור החירות) אלו אומרי' להם סט פיסים ואלו אומרי' להם חכו לנו זמן ואלו מבקשין מהם ארנוניות ואלו מבקשין גולגולות הוי

הגדה של פסח

פְּעָמִים: שְׁבֹכֵל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינּוּ וּבֵין מְסֻבִּין. הַקְּיִלָּה הַזֶּה פָּלְנוּ מִסְּבִין:

מחזירין הקערה ויגלה המצות בשעה שאומרים ההגדה. וצוב לפיש ההגדה לנשים וילדים:
עֲבָרִים הָיוּנוּ לְפָרְעָה: בְּמִצְרַיִם. נְיוֹצִי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ

עֲרַבֵי פִּסְחִים

היו כשוספה בין החודשים. לוא אז מהיות טוב שישראל בגלותם ישליו עצמן לכפי ארועי פני שעשה יאעיה שהכניע עצמו לעשו. והנה הבן שאל מה נשתנה דלמה אוכלי המצה שמורה לחירות וגם תדור שמורה על השיעבוד וכן אנו מטבילין בחירות זכר לשיעבוד והסיבה הוא רמז לחירות ובה התשובה ע"ז דאף כשימן לנו החפשיה לריכין אנו להשפיל ולהכניע עצמינו ולהחזיק אותנו כבגלות ולא כבני חורין ויש אחי עבדים היינו לפרעה במצרים גם אם ויולאנו ה' וגוי שיש לנו חירות וכמו אלו לא הוליא וכו' שהיינו משועבדים ומכניעי עצמינו כן גם עכשו אם חופשה כמן לנו ואף שבאמת כולנו חכמים וכו' וראויין לשררה ולמשפט דק של ארתי הארץ אבל כ"ז שישראל בגלות יאה עניותא בישראל שלא לעורר קנאה ושנאה אללם: **עבדים** היינו לפרעה וכו' ומדקדקין דמה זו תשובה על שאלת הבן מה נשתנה וכו' ויליג עפ"ת דא"י במדוד (בראשית פ"ב) וישב הים לכנות בקר לאיתנו אר"י התנה

הקביה תנאים עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לפנות בוקר לאיתנו לתנאי שהתנה הקביה עמו וכו' אמר ריביא לא עם הים בלבד התנה הקביה אלא עם כל מה שכברא משר"ב וכו' ע"ש וא"כ לפ"ז שכל הנסים שנעשו לישראל הוטבעו בתחילת הבריאה. לכשיגיע הזמן וליה שידוד הטבע כלל כאן הבן שאל מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו' כיון שליה שינוי הטבע איך מה כל הרעש הזה לעשות זכר לנסים באכילת מצה ומרור ושיבול והסיבה. וע"ז בא התשובה עבדים היינו לפרעה במצרים שהיו ראויין להיות עוד לעבדי פרעה. במצרים שלא נשלם עדיין ימי שיעבודם ת' שנה ויולאנו ה' היא משם ביד חזקה שה"י ריך" יד חזקה יען ה"י קודם הזמן (ועיין בישמח משה ס"פ ב"א) וזה לא הוטבע בתחילת הבריאה. רק לכשיגיע הזמן וא"כ נכון לעשות זכר לכל הנסים וכו' תאמר מדוע ולמה באמת לא הוטבעו הנסים האלו לזמן ההוא הלא הקביה יודע עתידות ומגיד מראשית אחרית, אך התשובה ע"ז שזה שהיו משוקעים כ"כ בשערי טומאה שמפני זה הוצרך הקביה למהר ולהחיש הגאולה קודם הזמן ולהוליאם ביד חזקה הדבר הזה הוא בחירה חפשיה ואיך הידיעה שהוטבעה יכריח הבחירה ויש אלו לא הוליא וכו' משועבדים היינו וכו' ור"ל שהיו משוקעי במיט שיט והוא מבחירה חפשיה ולכן לא ה"י באפשרי כי יוטבעו הנסים הללו לזמן שנעשו שהוא קודם זמן המוגבל וכקבע לשיעבוד:

א"י דשאלת הבן מה נשתנה וכו' הוא ג"כ על הסדר של הלילה מזה דאוכלין כולו מצה תחילה: שהוא זכר לחירות ואח"כ מרור זכר לשיעבוד וברין ה"י להקדים מרור למצה וכמש"ל והתשובה ע"ז שהיו משוקעים במיט שיט עד שה"י נוח להם לישאר במצרים וכמ"ש אח"כ זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם בלא מלח (ספרי פ' בהעלותך) והוצרך הקביה להוליאם ביד חזקה וא"כ הגאולה ה"י רע להם בתחילה רק אח"כ הגיעו להשגה הנכונה והרגישו בטובת הגאולה. ולכן אוכלין מצה תחילה ואח"כ מרור דגם המצה הרומזת לגאולה ה"י מר להם כמרור ויש עבדים היינו לפרעה במצרים ועבדא בהפקירא כיחא ל"י (כתובות י"א) וגיטין י"א) וה"י נוח להם לישראל במצרים ולכן ויולאנו ה' היא משם ביד חזקה שהוצרך ליד חזקה ככ"ל ואלו לא הוליא וכו' משועבדים: היינו וכו' ברעון טוב היו נשארים שם וא"כ נכון דלמה קודם למרור:

**מִשֶׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה: וַאֲלוֹ לֹא הוֹצִיאָה
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם. הֲרִי אָנוּ
וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם
וַאֲפִילוּ כְּלָנוּ חֲכָמִים כְּלָנוּ נְבוֹנִים כְּלָנוּ זְקֵנִים כְּלָנוּ**

ערבי פסחים

אי דלכאוי הקושיא גדולה לאלקינו יתי מדוע ולמה הגלנו לבין אוהיע זה פעמים רבות הלא לא הודיע לארבעה אלא מגלות אחד של מצרים אך התיי כמיש בספסוף הגלות של עכשו הוא תשלומין דראשון של גלות מצרים שהיו זריכי להיות תי שנה והקביה דיג פעים (בגין קיין) וליה שם אלא רדיו ומטעם זה הוי צריך יד החזקה לפי שהי קודם זמן כמיש והטעם שהי הקביה צריך למהר ולהחיש הגאולה כי לא יכלו להתמהמה שהי משוקעי במיש ש"ט וז"ש עבדים היינו לפרעה במצרים אכתי היינו ראויין להיות עבדי פרעה כי לא נשלם זמן השיעבוד ויולאנו ה"א משם ביד חזקה לפי שהי קודם זמן, אך דלמה באמת הי קודם זמן לזיא יען ואילו לא הוציא וכו' משועבדים היינו וכו' כי היו משוקעים בטומאה וא"כ הגלות של עכשו בדין הוא להשלים גלות של תי שנה ולכן וכל המרבה לספר בי"מ אף דאכתי עבדי אחשורוש אכן עכ"ו הר"ז משיבט שהוא מזדיק דינו של הקביה כי הוא הצור תמים פעלו יאין קושי מגלות של עכשו כי כל דרכיו משפט לדיק וישר הוא:

אי דהטעם שזכינו שהקביה גאל אותנו קודם זמן המוגבל היי שאף שהי ישראל במצרים ימים רבים בכל זה חשבו עמם לגרים ולא בקשו להיות כחשבי ואזרחי הארץ ולא השתדלו ולא עשו צעדים עיי התחברות והתדמות להשיג משפטי אזרחי הארץ והיינו דאכתי להו לגאול ביד חזקה קודם הזמן וז"ש עבדים היינו לפרעה במצרים ולא השתדלו לשררה ולהיות מחשבי הארץ עיי התחברות עמם ויותר היי נוה לנו לסבול עבדות ולהיות פרוש ובדול מהם בשלים לזאת זכינו ויולאנו ה"א משם ביד חזקה קודם הזמן: **א**י דכבר אמר דהיי (תלים קמיו) אשרי שאי יעקב בעזרו שברו על הי אלקיו ואל תבטחו בכדיבים וגו' ולכן גם ישראל במצרים היי מוסכם אללם כי רק להי השועה ובטחו בהי כי ישלח עזרו מקודש ולכן באמת גאל אותם וז"ש עבדים היינו וכו' ויולאנו ה"א משם וכו' יען היי מוסכם אללינו כי ואלו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו וב"ב משועבדים וכו' ובבן אדם אין לנו תשועה ולכן הושיענו היי וגאל אותנו ממצרים:

ואלו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו וכו' הנה הקביה דלג קיין שנים קודם מלאת תי שנה שגגור עליהם צברית בין הבתריי וימי שנותינו שבעים שנה ויולאי מצרים נחשבו מבין עשרים ואם היו שם עוד קיין שנה להשלים תי שנה היו משועבדים הם ובניהם ובני בניהם כי בני עשרים נוסף עליהם חמישים שנה לתשלום דור שלהם וזולתם שני דורות ב"פ עי בין הכל קי"מ ועם החמישים הבצרים של בני עשרים הרי בין הכל קיין שנה ואם היו משלימין כל התספר היו זריכי אלנו גי דורות אנו ובנינו וב"ב לעבוד עבודה קשה וכשתקעו חיו בטומאת מצרים:

ואפילו טלנו חכמים וכו' ומדקדקין דמאי רבותא ומהי יתיי שחכמים יפטרו ממ"ע דסיפור י"מ, וכראה דאיתא בזוה"ק (פי' בא) תכין כתיב היום אתם יולאים וכתיב הוציאך ה"א ממצרים לילה אלא תאנא עיקרא דפורקנא דישאל לא היי אלא בלילא דלילא שרא קטרין ועביד כוקמין וימא אפיק לון בריש גלי הה"ד ילאו בכיי ביד רמה לעיני כל מצרים

הגדרה של פסח

יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת

ערבי פסחים

מזרים ועוד לילה שרא קטרין ועבד נוקמין ודיכין ויומא גלי ופרסם ניסא וכוּמא לאחעביד וכו' ע"ש וא"צ בלילה כעשה הטובה הזאת בישראל שהוציאם מעבדות לחירות ושרא קטרין וביום ה' פרסומי ניסא וכבוד ה' מלא את הארץ וא"צ הו"א דאיש חכם ויודעי התורה יעשו לעיקר לספר מהכעשה ביום שנגלה כבוד ה' ולא מהטובות כמים וכפלאות שבעשו לישראל שהי' בלילה, לז"א דעכ"ז מצוה עלינו לספר ביציאת דייקא שהי' בלילה כמיש הוציאה ה' לילה להקב"ה שמת בטובתן של ישראל וקב"ה חדי בהאי סיפורא, וכל המרבה לספר ביציאת מרבה דייקא להי"טו שמספר הן מהטובות וכמים שבעשו לישראל בלילה והן מכבוד ה' שנגלה ביום זהו שמרבה לספר הר"ז, משוכה, ובהמשך לזה הביא מעשה ברי"א ורי"י וכו' והיו מספרים ביציאת כל אותו הלילה, יר"ה שספרו רק מיציאת של כל אותו הלילה להי"טו מפורקא דאחעביד שהי' בלילה ולא מפרסומא ניסא שהי' ביום דאפיק לון בריש גלי שיש בו כבוד ה' עד שבאו תלמידיהם וא"ל הגיע זמן ק"ש של שחרית דק"ש הוא קבלת עומ"ש ומס"כ ויש בו כבוד ה' ורמזו בזה שכבר הגיע הזמן לספר מהגלות כבוד ה' שהי' בשחרית ביום, ושוב הביא הבעל הגדה בהמשך להכ"ל דאמר ראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה וכו' ומקשין דמה בך שלא זכה שחאמר יציאת בלילות כיון דבאמת הי' צעיר לימים וליה בן ע"י, אך י"ל דאמר"י בגמ' (ברכות כ"ח) שכעשה לו כס ביום שמיטוהו כשיא ואלהדרו לי' תמני סרי דרי חירותא ומוכח מזה שיש צורך גם בהחילוקיית שהי' נראה בפרסום ובגלוי לעין כל שהוא כשיא וכשיב דעריך לפרסם ולהראות לעין כל כפי ה' וכיון דבלילה ליה פרסומי ניסא לכן אמר ולא זכיתי שחאמר יציאת בלילות עד שדרשה בן זומא, שכקרא בן זומא על שגדולתו בא מאביו והוא בעלתו לא כמסק' כמיש הרע"ב רפ"ד לאבות ומזה מוכח דהולכין אחר המוליד שכלמה ממנו והמקור מקומו טהור ומעשה כיון דפרסומי ניסא שהי' ביום נלמח מהכס שכעשה בלילה והוא המקור והגורם לפרסומי ניסא דיממא וא"צ ראוי לספר מיציאת ופורקא דאחעביד שהי' בלילה דהולכין אחר הגורם והמקור ויש ראי' לזה שהרי מזכירין יציאת בכל יום וגם בגלות ואף לימות המשיח ואף לאכתי עבדי אחרש אכן ומה ענין סיפור יציאת בגלות, וימות המשיח הוא גאולה אחריתא והי' די לספר ביציאת לכל היותר במועדו בפסח, אמנם כתב בס' נטפי מים למהרי"מ פדווא בשם זקניי מהר"ל מפראג ז"ל דהקב"ה עשה ופעל נוראות במזרים הוא בודאי דבר תמדי לעולם דכמו שהשי"ת הוא נלחמי כן פעולותיו ונוראותיו נלחיים וגאולת מזרים יהי' מקור לכל הגאולות אשר אנחנו מחכים לזה וזהו הפי' הודו לה' כי טוב כל"ה הייכו כשהי"ת עושה חסד אז חסדו לע"ז ע"ש וא"צ ככונן מאוד שמזכירין יציאת גם בגלות גם לימות המשיח שהולכין אחר הגורם והמקור של כל הגאולות העתידות שהוא גאולת מזרים ויש שזכה שחאמר יציאת בלילות משום דלילה הוא המקור לפרסומי ניסא דיממא זה מוכח לפי שכ' למען זכור את יום לאתך מארמ"כ כל ימי חיך ימי חיך הימים כל י"ח הלילות והביא ימי חיך העוה"ז כל י"ח להביא לימות המשיח והיינו משום דגאולת מזרים הוא המקור ויסוד ושורש לכל הגאולות והטובות העתידות וא"צ בדין הוא שחאמר יציאת בלילות דבלילה הי' המקור ושורש לפרסומי ניסא דיממא, ובוה ניחא דבאמת אין כאן מחלוקת בין צ"ז לחכמים דתרווייהו ס"כ דאזלי אחר המקור והשורש ומ"א אמר חדא ומ"א אמר חדא ולא פליגי אלא דראב"ע ניחא: ל"י טפי לומר עד שדרשה צ"ז לפי שב"ז אמר בפירוש שחאמר יציאת בלילות והבן:

א"י ללכאוי מאחר דטלטו חכמים כולנו יודעי' את התורה וגלויס ויודועיס לנו כל הכס"כ והכפלאות

**מִצְרַיִם. וְכָל הַמִּרְבֵּה לְסֵפֶר בִּיציאת מצרים תרי
זֶה מִשְׁבַּח:**

ערבי פסחים

ההגבלאות שעשה הקב"ה עמנו איב איזה תכלית יש בספור יצימת אך הדבר מבואר בזוהר ברע"מ (פי בא) פקודא בחר לא לספר בשבחה דיצימת לאיהו חיובא על ב"ב לאשתעי בהווא שבחא לעלמין וכו' ואימת אמאי איכו חובא והא קוב"ה ידע כולא כל מה דהוה ויהוי לבתר דכא אמאי פרסומי לא קמי' על מה דאיכו עבד ואיהו ידע איזו אינטריך ב"ב לפרסומי ניסא ולאשתעי קמי' בכל מה דאיכו עבד בגין לאיכו מלין סלקין וכל פמליא דלעילא מתכנסין וחמאן לון ואודאן כללו לקב"ה וכו' ע"ש ומבואר מזה עכ"פ דאין התכלית של סיפור יצימת כדי שכלע ונזכור הנסים רק הוא מלוא כשאר מלוא שבחורה והתכלית משום דישראל בהאי סיפורא יבין חילא למאריהון ואחוסף חילא וגבורתא לעילא כמבואר שם, והנה ודאי אס הי' התכלית שזכור נסים וכפלאות שעשה עמנו הבורא ית' בדין הוא להזכיר יצימת בכל יום שלא כשכח חסדי המקום ולהעלותו בזכרון טוב לפנינו תמיד אבל כיון שהוא מלוא צפיע איב הי' השכל נוטה דומן המלוא ההיא הוא רק בפסח בימים שנעשו הנסים לאבותינו וככל חקת הפסח יעשו אחו וז"ש ואפי' כולנו חכמים וכו' ואנו יודעים בטוב בכסי מלרים עכ"ז מלוא עלינו לספר ביצימת שאין התכלית בזה כדי שכלע ונזכור אותם ואיכו חלו' בידיעתינו ומעתה הי"א שמלוא זו הוא דוקא בפסח ככל חקות הפסח שנוהגין רק בפסח ול"א וכל המרבה לספר ביצימת גם בזמן אחר הר"ז משבחה דאחוסף חילא וגבורתא לעילא:

א"י דלכאורה הדבר לפלא שהקב"ה צוט לזכור יצימת בכל יום וכאלו לא נעשה עמנו טובות וחסדים זולת יצימת שאנו מזכירין תמיד רק כס זה וחולתו אין לנו ממה לספר והלא עלמנו מספר הטובות נסים וכפלאות שעשה עם אבותינו ועמנו והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד ישועות וטובות, אך דבאמת עיקר גאולת מלרים הוא חירות הכפש שזכינו ע"י יצימת כמיש בהוליאך וגו' מעבדון וגו' וכמיש בספיה'ק ועיין מהרש"א בחי"א פסחים (קט"ז) שכי לפיקך. אכחנו חייבים וכו' הוליאנו וכו' ומאפילה לאור גדול שהוא נגד המורה שנקראת אור ע"ב ולכן מזכירין יצימת יותר משאר נסים וחסדים שעשה ועושה הקב"ה עמנו וז"ש ואפי' כולנו חכמים וכו' ואנו יודעים לספר גם משאר נסים שנעשו עמנו ולמה כספר דוקא מיצימת לז"א דעכ"ז מלוא עלינו לספר ביצימת יען שכל המרבה לספר ביצימת שכם זה חשוב ומעולה אללו ויש לו יתרון נגד שאר נסים הר"ז משבחה שזה יורה שהעיקר אללו גאולת הכפש שהי' בצאת ישראל ממלרים:

א"י כי הרודף אחר הגבור ירא לדבר במושב זקנים פן לא ייטיבו דבריו ולא ימלא חן בעיני השומעים ויהי' לו לקלון משאיב הבורח מן הגבור יכול לדבר ולבשר לזקן בחוך קהל ועדה כי לא ירע בעיניו אס לא יכבדו דבריו ואינו יושב ומלפה שימלא חן אלל השומעים וי"ל דז"ש הנה נא הוליתי לדבר ואם ערב לבו לגשת לבשר לזקן בקהל רב הוא עדות והוכחה ואככי עפר ואפר כי במה נחשב היא בעיניו שאינו מלפה לכבוד ולתפארה וגם. כאן כונת המגיד שלא יחשוב האדם שרק פחותי ערך שאין להם השגה כנונה מגדולת הבורא ית' יערב לבס לגשת אל הקודש לספר בשבחה דיצימת רק ואפי' כולנו חכמים וכו' שיש להם השגה יותר גדולה ויקרי ערך גם הם מטל עליהם המלוא לספר ביצימת וכל המרבה לספר משבחה, ובהמשך לזה הביא מעשה בר"א ור"י וכו' גדולי ערך קדושים וטהורים שהיו אמפריים ביצימת עד כי עלה השחק:

ערבי פסחים

א י"ה קצת בסיגנון הכ"ל שלא תאמר שהתכלית של סיפור יצ"ת כדי שזדע חסדי ה' כי לא תמנו וזה יעורר אותנו וילהיב לבנו לעבודת ה' מקרב איש ולב עמוק וא"כ חכמים ויודעי התורה ועובדי ה' אין צורך להם לספר ביצ"ת לז"א ואפי' כולנו חכמים וכו' עכ"ז מזהו עלינו לספר ביצ"ת להסיפור בעצם הוא מזהו ולא התכלית הכללית מזה אח"כ וכל המרבה לספר הרי זה ר"ל הסיפור בעצמו הוא משיבזז ונעלה ולא רק התכלית הכללית מהסיפור:

א י"ד ע"ד נחות להנה אחז"ל (עירובין ס"ה.) הלכתא בעי זילוחא (פרש"י דעת כלולה) כיומא לאסתכא וא"כ הו"א בחכמים ולומדי תורה מוטב שישבו כדי שיהי' דעתם כלולה למחר ללמוד תורה משהיו כעורים בלילה לספר ביצ"ת ועיין מג"א סו' תרי"ט סק"א לז"א דעכ"ז מזהו מוטב עליהם לספר ביצ"ת וממילא מזהו גוררת מזהו ותהי' להיפך לכל המרבה לספר ביצ"ת ה"ז משבזז אח"כ בתורתו ועבודתו:

א י"ג יאמר להנה תכלית הגלות להתם פשע ולנקות מעון ע"י סבל הגרות ר"ל וללרף בהן את הבריות וכמש"ל וא"כ הו"א לחכמים ונבוכים שזדעיס כי לא שלמו ימי הרפואה ת' שנה ולא כרפא הנפש לגמרי ולמה זה יספרו ביצ"ת לז"א דאעפ"כ מזהו עלינו לספר ביצ"ת ואדרבה וכל המרבה לספר ביצ"ת הרי"ז משבזז והוא אות כאמון כי כפשו מטוהרה וגם מזהו זו לספר ביצ"ת ולאישטעי בשבזז דקוב"ה יועיל לרפואת הנפש ושב ורפא לו:

א י"ב יאמר להנה כל דבר הבא לו לאדם לאט לאט הן הללחה וישועה והן הלעז והיגון הן עלי' והן ירידה חזו יש לו קיום זמן רב אך הבא פתע פתאום כאשר בא כן ילך באבק פורח וכחלוט יעוף וי"ל דזה הכונה בפי' (פי' תבא) הגר אשר בקרבך יעלה מעלה מעלה, כפל הלשון יורה כי לא בפעם א' רק לאט לאט יעלה עליך ואתה תרד מטה מטה הירידה שלך ג"כ יהי' באופן זה לכן חזו יתקיים זמן רב, וזה שהבטיח הקב"ה לאזע"ה צברית בין הבתרים ידוע מדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם בתחילה יהיו רק גרים ואח"כ ועבדום ושוב ועינו אותם כי יבא הלעז והשיעבוד והגלות לאטי אך גם הללחת הגאולה והישועה יבא ג"כ באופן זה דתחילה וגם הגוי אשר יעבודו דן אכזי ויפסוק השיעבוד ושוב יהי' ג"כ ואח"כ ילאו ברכוש גדול כדי שיהי' גם לגאולה וישועה קיום לדורות עולם, ומזה הטעם הקדים ביות מזרים לביות הים שיבא הרכוש לידם לאט לאט ויתקיים בידם לדור דורים, וי"ל בזה הכונה בגמ' (ברכות טו') שלא יאמר אותו לדיק ועבדום ועינו אותם וכו' שבזזא לא יסתפק א"א שהקב"ה ישמור הבטחתו אך שירא שע"י שיבא רכוש גדול לידם בפתע פתאום בפעם אחת כאשר בא כן ילך ולא יתקיים בידם וזהו שאמר הקב"ה למרע"ה בבקשה ממך וכו' וישאלו כלי כסף וכו' ויבזו ביות מזרים כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהם שבא הלעז השיעבוד לאטי והי' לו קיום זמן כביר ואח"כ ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם באופן זה שיתקיים בידם ולכן יקדימו לביות מזרים שיבא הרכוש גדול לידם לאטי ויתקיים בידם, אך כ"ז הוא בענין גאולת והללחת הגוף אבל בענין גאולת הנפש מבוזז בכה"ק שהופיע עליהם הקב"ה פתאום שלא יתגלה למקטריגים ויקטורגו חה י"ל בפי' (פי' בא) ויהי' מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי' בעצם היום הזה ילאו כל נבאות ה' דבעצם היום הזה תמט בפתע פתאום ה' סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו והטעם בזה יען ליל שימורים הוא לה' להוציאם מאמ"ל שהי' צריך להיות משומר שלא יתגלה מקודם מפני המסטיכים ומקטריגים, ואף שהי' בפעם א' ובפתע פתאום בכ"ז יען הלילה הזה לה', שהדבר כוגע לכבוד ה' והיינו שהי' גאולת הנפש לכן שימורים לכל ככ"י לדורותם הוא שמוה וקיים לדורות עולם, והנה לפי' מי שהעיקר אלנו גאולת וחירות

זחירות הגוף יש לו לספר הרבה שגאולה זו לא הי' בפעם אז רק לאט לאט פת"ש
 אזל גאולה הנפש שזא בפ"א שהופיע הקב"ה פתאום א"כ מה לנו להרבות בסיפור
 גאולה זו וא"כ האמנים וכבוכים ויודעי התורה שהעיקר אללס חירות הנפש אין להם
 להרבות בסיפור יצ"ת לז"א ואפ"י טלנו חכמים וכו' והעיקר אללנו חירות הנפש בצי"
 מנה עלינו לספר ביצ"ת וכל המרבה לספר ביצ"ת דהיינו שמספר גם מחירות הגוף וזהו
 דיברי' הסיפור אף שלעצמו אין כפי"ת בזה הר"ז משובח שזה אית ורא"י ששמח בסובת
 כלל ישראל והוא אדם כעלה ומשובח:

א"י דהנה האחז"ל (גיטין כ"ו): כל המירר לישראל נעשה ראש וכאמרו בזה הרבה
 טעמים וי"ל עוד כי חכלית הגלות לזרף בהן את ישראל ע"י סבל הצרות ר"ל
 לזק חומרם והוא לטובת ותועלת הנפש ולכן הצרים אותם שהם שלוחי דרחמנא כמו
 יסורי הגוף ר"ל מקבלין שכר זה שנעשים ראש וא"כ אדם השלם והכעלה שיועד מבין
 זמכיר תועלת הגלות הוא מודה לה' ומזכר על הרעה זו כשם שהוא מזכר על הטובה
 של הגאולה להגלות גם זו לטובה ומרבה לספר גם מטובת הגלות אמנם לפשוטי העם
 צריך לספר מטובת הגאולה דרק באופן זה אפשר לקרבן לתורה ועבודה כי אינם
 מבינים טובת ותועלת הגלות וז"ש ואפ"י טלנו חכמים וכו' ויודעים בטיב תועלת הגלות
 אעפ"י מנה עלינו לספר ביצ"ת מפני שכל המרבה לספר ביצ"ת וטובת הגאולה הי'
 משובח פני הצריות ועי"כ מסוגל יותר לקרב את הצריות לה' ולתורתו ולזה מביא אח"כ
 מעשה בריא ור"י וכו' שהיו מספרים ביצ"ת כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם שהרעישו
 זהלתיבו את לבבם ע"י סיפור יצ"ת כי עד שבאו וא"ל הגיע זמן קיש של שחרית שהוא
 קבלת עומ"ש ומס"ג וגם התלמידים הקדושים מגודל התלהבותם וחסקת הנפלא מאהבת
 גם הכינו את לבם הטהור לקבלת עומ"ש ולמסור נפש עבור ה' ותהי"ק:

א"י דהנה התהי"ק אם אמנם אין מקרא יולא מידי פשוטו אבל תוכה רלוף סודות
 רמות וכשגבות כדא"י בזה"ק (פי' פנחס) דאורייתא כלא כתיב וגילא כמה דשמא
 קדישא סחיס וגילא בגין דאורייתא כולא שמא קדישא הוא ע"ש וכמה צווח הזהי"ק על
 מי שחושב שהתהי"ק הוא סיפורי דברים בעלמא כדא"י בזה"ק (פי' בהעלותך) ר"ש אומר
 זי להאי צ"כ דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאה סיפורין בעלמא וכו' ועי"ד האי סיפור
 דאורי"י לבשח דאורייתא וכו' והטעמן לא מסתכלי במה דאירו תחות האי לבוש וכו'
 ומאן דאמר דהאי סיפורא דאורייתא לאחזאה על האי סיפור בלבד קאתי תיפח רוחי'
 דאיה לאו איהו אורי"י עילאה אורי"י דקשט איז אורי"י קדישא עילאה איהו אורי"י
 דקשט ת"ח מלך צ"ו לאו יקרא דילי' הוא לאשחתי מלה דהדיוטא כשי"כ למכתב לי' ואי
 סליק בדעתך דמלכא עילאה קוב"ה לא הוו לי' מלין קדישין למכתב ולמעבד מנייהו
 אורי"י אלא דאיהו כשי"כ בל מלין דהדיוטין מלין דעשו מלין דהגר מלין דלבן ביעקב
 מלין דאחזן וכו' וכשי"כ להו וכל שאר ספורין ועביד מנייהו אורי"י א"ה אמאי אקרי
 תורת אמת תורת ה' תמימה וכו' איז אורי"י קדישא עילאה איהו אורי"י דקשט וכו'
 וכל מלא ומלה אפ"א לאחזאה מלין עילאין וכו' עכ"ל הקדוש המתוק מדבש, וח"ס ז"ע
 פי' כל האוחז ס"ת ערום שאומר שאין לתי"ק לבוש כקבר ערום בלא מצות, אמנם
 בסיפורי הגסים והכפלאות אשר בתהי"ק כל כמה דפשוט טפי עדיף שניכר ביותר גדולת
 הגם ואית צ"י שבחא דמרא טפי, ולז"א ואפ"י טלנו חכמים וכו' ואנו יודעים הפנימיות
 והסודות רמות וכשגבות ושמות הקדושים ולירופן שבתהי"ק עכ"ל מנה ביותר לספר ביצ"ת,
 שיהי' סיפור בעלמא ובדרך ואופן יותר פשוט לפי שכל המרבה לספר ביצ"ת, כל מה
 שהוא פשוט ביותר וכסיפור המעשה הרי זה, מוסב על הקב"ה שלדיקים מרא"י באצבע
 ואימרי' הנה אלקרנו זה וכו' כי הוא מלא כל הארץ כבודו והוא מקומו של עולם, הוא

ערבי פסחים

משבחה ביותר אם תופסו הפשוט שביחוד כיבר הנס. לעין כל שבח הוא למקום ית' והבן:
א יאמר עפ"ש המגיד מדובנא ז"ל בפי הגדה אמת ליעקב במאמר ר"ג הי' אומר
 כי הפסח לכל ההגתו המה מורים זכרון על הפלגת החרות והוראת השררות שהיו
 לישראל בצאתם מתמזרים ולבלי רוס לבב ישראל בזה לוח ית' ג"כ על אכילת מרור כדי
 להזכירם עוני מזרים ושעבודם המר והנמחר ועל קביעת הזכרון הזה עשה הקב"ה
 לכבודו ולזה לאכול גם מזה עמו המורה שלא הספיק בלגס של אבותינו להחמין עד
 שנגלה עליהם ממ"ה ית' וגאלם שזהו אוח על המהירות הגדולה שמהר עלתו ית' על
 החותמו לקחת אותנו לו לעם וכמרו"ל (בילקוט פי' בא) ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון
 שכינה והלל שבב לחזק הענין עוד יותר והי' כורכס בב"א ע"ש שהביא ע"ז משל כפלא.
 וי"ש המגיד גם כאן ואפי' בולנו חכמים וכו' והי"א שאין לנו לספר ביצי' כי כל עוד
 שמפליג הכס ומרבה לספר הוא משבח א"ע ורס לבבו כמה מיהר הקב"ה לקחת אותנו
 לו לעם, עכ"ז מזהו עלינו לספר ביצי' האמנם לכל המרבה לספר ביצי' הי"ז משבחה
 ומשבח ומפאר א"ע כדי המגיד מ"מ מזהו לספר והבן:

ובל

המרבה לספר ביצי' וכו' כ"ל למ"ש תר"י ספיק דברות דאפי' להסוברים דמעות
 א"ז כונה אבל במעות שחליי בדיבור י"ה ודלוי לריבה כונה וי"ש וכל המרבה
 לספר ביצי' הרי זה ר"ל הסיפור לריך שהי' משבחה להי"ו לאומרה בטובה ועיין בישיבת
 משה בפי הפיוט לר"ה:

א

יאמר עפ"ש בספיק לכל הנסים ונפלאות שעשה הקב"ה עם ישראל לכשיגיע
 זמן ההוא שנעשה אז הכס בימים ההם כמעורר הנס ההוא בשמים ממעל וכאשר
 מספרים המקדוש רבי ר' שמעלקא מ"ש ז"ע שכל קך כמעורר וכלהב לבו הטוור
 באמירת השירה שהרגיש המעוררת הכס של קר"ס אשר מעל לרקיע והגביה מזבשיו
 בידו כי חשב שבשעה זו גם הוא עובר בים וא"כ חכמים וקדושים כאלו שמרגישים
 בזה יש להם לספר מהרבה יצי' שנתעורר בכל שנה במועדו אבל איש פשוט והמוכי
 שאינו מרגיש בצלה אין לו לספר רק מיצי' פעם אחת שנעשה בפועל פה עלי האדמה
 וי"ש וכל המרבה לספר ביצי' שיש לו לספר מהרבה יצי' שנתעורר בכל שנה זה ראי'
 הר"ז משבחה כי הוא איש נעלה וקדוש יאמר לו שמרגיש המעוררת הכס, ובהמשך לזה
 הביא מעשה ברי"א ור"י וכו' קדושים וטהורים שהי' מספרים ביצי' כל אותו הלילה.
 הבונה שספרו ביצי' שנתעורר באותו הלילה ממש כאשר היו מסובין בצני ברק כ"כ
 ללהב לבס בספורא דשבחא דמרא שהרגישו בהמעוררת הכס באותו לילה עד שנתעלו
 למעלה מן הזמן עד שבאו תלמידיהם וא"ל הגיע זמן ק"ש של שחרית וכמעשה שאירע
 לרבינו הנו"ב ז"ע שהעמיק בחכמת האמת עד שכמעט שכח להתפלל מנחה בזמנו שהי'
 למעלה מהזמן עד שהזכירוהו תלמידיו:

א"י

עפ"י תחז"ל (סנהדרין ז"ב:) יולק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע (כבודלכר)
 שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לכות כל שירות ומשבחות שאמר דוד
 בס' תהילים (פרש"י שהי' מסדר שבחות נאות יותר מדוד וכו') והוא מאמר ממנה ארך
 אפשרי שפה טמא וגוף מתועב משולל מכל קדושה כמו כי יוכל להודות לפניו יתברך יותר
 מאדוכיבו דוד ע"ה אשר אמרו וזמירותיו כאמרו ברוה"ק ופי' הגאון מליסא ז"ע בהקדמה לסי'
 מעשה נסים (שעל הגש"פ) כי האמת מי שמספר משבחיו ית' לננות יחשב כדאי בגמי'
 (תגילה ח"י:) כל המספר בשבחיו של הקב"ה יותר מדאי וכו' והואו לכחית קמי' דר"ת
 אמר וכו' א"ל סימתינהו לשבחיי דמרך (ברכות ל"ג: ומגילה כ"ה.) אך לאהבתו אותנו
 עם בני ישראל זרע הנבחר הנקראים בניס למקום בני דל חי הוא מקבל מאתנו
 הולחנו ויש לו כח בשבחנו אותו וכאב את בן ירנה כמו אב האובב את בני הקטן

נעדר השכל ובונו מדבר לפעמים דברים שהם נגד כבוד האב עכ"ל הוא משמעשע בהם ונחת ינחת בהם כן אנחנו אף שהשבחים הם נגד כבודו ית' הוא מכסה באהבתו ונחת ינחת בשבחיו והנה זה הרשע כי"כ שחיק טמיא רלה להדמות אל אלוהינו דוד בשבחיו אשר באמת לעושים לא רלה הקב"ה לזכותם בזה המתנה הנפלאה ואולם בודאי לגנות יחשב שבחים כאלו שהם תוארים עלמיים כאשר הוא באמת גנות לכל מה שאמה משבחיה אמה מגנהו וכמ"ש הרמב"ם בס' המורה והוא אומר ביקש כי"כ לגנות היינו לשבחיו יתברך בזמיון שבחי דוד שהם גנות בערכו עד שבא מלאך וספרו על פיו הכונה על כח השכלי אשר באדם כידוע בספרי המחקרים על הרבה מאמרי" בש"ס בלשון זה ודפח"ח וז"ש המגיד גם כאן וכל המרבה לספר בי"מ זה עדות וראי' הר"ז משוכח שהוא בבחי' בן למקום ול"ש אכלו סיימתינהו לשבחיו דמך והבן:

א"י עפמ"ש בס' ישמח משה (פי' אמור) השמים מספרים כבוד קל וגוי וא"ת כלום סיימתינהו לשבחא דמך לז"א יום ליום יביע אומר וגוי שאינו מסיים ופוסק במהרה לאז ל"ש סיימתינהו וכי' וכן פי' הרה"ל מליסקא ז"ע הפ' ארימך אלקי המלך וא"ת הא כלום סיימתינהו לשבחיו דמך לז"א ואברהם שך לעי' ואינו פוסק ומסיים והוא ג"כ הכונה בפ' אברהם את ה' בכל עת ואי' דסיימתינהו וכי' לז"א תמיד תהלתו בפי שאינו פוסק בתהלת ה', וזה י"ל הכונה במחז"ל ובעי' לשלשולי הללוקיה בחר הללוקיה (עיין בטוש"ע או"ח סי' כ"א) יראה שלא יפסיק מלהודות ולהלל לה' דבלא זה אינו רשאי לכלום סיימתינהו וכי' וז"ש המגיד וכל המרבה לספר בי"מ (ש"ס בו שבח והודאה להקב"ה) ואינו פוסק במהרה הר"ז משוכח לאז ל"ש כלום סיימתינהו וכי':

א"י עפמ"ש בס' ערכי נחל בטעם הדבר דהאומנין קורין ק"ש בראש האילן או בראש הנדבך מה שאינן רשאים לעשות כן בתפלה כדאי' בברכות (פ"ב מ"ד) ונחת דכל מה שאדם מוסיף פרישות מדעתו לעשות לפמשה"ל לריך שיעשה בשלימות ובטובה יתירה כי בלא זה מי ביקש זאת מידו לקבל עליו תוספת פרישות משא"כ כמה שהיא משורת הדיון לבזה הקב"ה מקבל באהבה אם עושה כפי יכולתו והשגתו ולכן ק"ש שהוא מה"ת הקב"ה מקבל ברצון גם אם קורא בראש האילן כיון שאין יכולת בידו לעשות באופן אחר מלוא מן המובחר שהרי הוא שגור לאחרים למלאכתו ובנפשו יביא לחמו אבל תפלה דרבנן והוא נכדבה ותוספת על ציווי השם לריך להיות באופן ודרך היותר טוב ומועיל בלב שלם וכונה רצונו ע"כ. והנה כבר הקשו הראשונים הר"ף והרשב"א דאמאי לא תקבו ברכה על ספור י"מ בליל פסח שהוא מ"ע והגדת לבקך והרשב"א תירץ משום שהוא מלוא שאין לה קצבה ידוע ובדיבור אחד סגי ע"ש. והנה וודאי ספור י"מ בדיבור א' שהוא ממלות ה' מה"ת הקב"ה מקבל באהבה וברצון אם מקיימו כפי היכולת שבידו אבל כל המרבה לספר בי"מ המרבה דייקא שמספר יותר מהחיוב הרי זה ר"ל ריבויי הספור הזה לריך שיהי' משוכח מלוא מן המובחר בדרך היותר טוב ונכון בשלימות ובטובה יתירה ורצונו והבן:

א"י דהנה מי שעושים לו נס ממכין לו מזכותיו כדאי' בגמ' (שבת ל"ב. ושם כ"ג:) ואמרי' שם באחד שנפתחו לו דדים כשי' דדי' אשה ואמר אב"י כמה גרויע אדם זה שנשחטו לו סדרי בראשית והיינו ג"כ משום דמכנין לו מזכותיו ועיין מהרש"א שם בח"א אך אם מספר הנס ומפרסמו שע"כ נתקדש ש"ס אז אין מכנין מזכותיו וכמ"ש בס' ישוע"י עמ"ש רמ"א או"ח (סי' תרפ"ב ס"ב) דכששכח על הנסים יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכי' ואך יבקש על נסים והלא מכנין לו מזכותיו ותי' דהיינו בנס כסתר שנעשה לאדם אבל בנס מפורסם שהגל רואים שנעשה לו נס זה בהשגחתו ית' הנה לעומת זה שמכנין לו כתיוסף לו זכות מחדש מה שעל ידו נתפרסם ונתקדש שמו הגדול ית' וז"ש וכל המרבה לספר וכי' דאם אינו מספר בי"מ הוא חסרון שמכנין לו

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי מֶרְפוּן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין

עַרְבֵי פֶסַחִים

מזכותיו אבל אם מרבה לספר ביציאת שעי"ג נתפרסם הכס ביותר וגורם שיחקדש ש"ס
 ולכן הר"ז משובח שאין מנכין מזכותיו וע"ז מביא מעשה בר"א וכו' שהיו מסובין בבני
 ברק וכו' לאחז"ל (סנהדרין ל"ו):) מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק וכתבו
 המפורשים הטעם שזכה לזה משום שעי"ג נתקדש ש"ס והוא רא"י למה שאמר בתחילה
 כמה גדולה פרסומו כיסא שעי"ג יתגדל ויחקדש שמי" רבה בילא"א:

א"י ע"ל שכתבתי למעלה וקל"ט בסיגנון אחר עפתי"ש ביטחא משה (פי' אמור) לא"י במדרש
 ואף שבו של הקב"ה ואומרי"י מקלמו בפניו וכו' ואף לכלום סיימתינהו לשבחא
 דמרך משום לאף דבגרמי שמים יש בהם משום קדושה שהם משרתיו עושי רצונו
 ימשיגים אז הבורא ב"ה ובי"ש מי"ת אין קדושתן כי"ג שיהי' לבוק בהם השראת שכינה
 דכיהו בפניו משא"כ ישראל דעיקר שכינתו בחוכנו והוי בפניו ואומרי"י מקל"ט שבו
 בפניו ע"ש ויל"ש בזה הפסוקים בשירת היס אז יסיר משה וגו' אשירה לה' הגם כי גאה
 גאה וא"י קשה לכלום סיימתינהו לשבחא דמרך מי"ת אשירה על אשר סוס ורובבו רמה
 בים כי עזי חמרת י"ק וגו' זה דל"י ואנוהו ותי"א ואבני לי' מקדשא ושם השרה שכינתו
 בחוכנו וא"י הוא בפניו ואומרי"י מקל"ט שבו בפניו, והנה השמ"ק בי"ת בסוגי' דשאלה
 ישנורה הביא בשם הר"ז"ה דזה דילפי' ממי הוא זה לא"י שבעה עד שיודה במקל"ט משום
 דמלת הוא מורה על דבר רחוק ונכח ומלת זה מורה על דבר קרוב ונראה וכיון דאמרה
 תורה כי הוא זה ילפי' לנריך להיות בהולחתו שני דברים נראה וכסתר ע"ש וז"ש המגיד
 וכל המרבה לספר ביציאת ל"ש בזה משום סיימתינהו לשבחא דמרך משום דהרי זה משובח
 דהיינו הקב"ה שהוא בבחי' זה שקרוב ונראה אל"ינו שהשרה שכינתו בחוכנו והוי בפניו
 ואומרי"י מקל"ט שבו בפניו וזה הוא משובח:

וכל המרבה לספר וכו' מעשה בר"א ור"י וכו' י"ל דלכאורה י"ל שבו התלמידים והא"ל
 הגיע זמן ק"ש של שחרית הא קי"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכתב הרשב"א
 סוכה כ"ה דאין הבונה לאפטורי הוא דמיפטור מינה אבל אי בעי למישבך ולמיעבד אידך
 הרשות בידו אלא לכיון דפטור מן האחרת הר"ה אללו עכשיו כדבר של רשות ואסור
 להניח מצותו מפני דבר הרשות ע"ש וא"כ הי"כ אסור להניח המצוה לספר ביציאת כדי
 לקרות ק"ש, אך י"ל עפ"י שהק' בעהמ"א שבת י"א לא"י אפי' באכילה ושאר דבר הרשות
 אין מפסיקין בהתחיל בהיתר אי"כ אמאי בהתחיל ללמוד בהיתר פוסק כדאמרי"י שם בגון
 אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה ותי"י ח"י ס"י תלי"א סק"ה דחוב לימוד תורה הוא תמיד וגם
 אם עושה מצוה אח"כ הוא מבטל מתורה ואם לא יבטל לא יעשה מצוה לעולם ועיין מביא
 ס"י תרפ"ו סק"ג ומחה"ש שם ע"ש ולפי"י י"ל הי"כ דכוחי' בספור יציאת דכיון דכל המרבה
 לספר ביציאת הי"ז משובח אי"כ הוא ג"כ מצוה תמידית ועכ"ח נריך להפסיק לק"ש דאל"כ
 לא יקרא ק"ש לעולם ולי"ש דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועפי"י י"ל בהמשך ב' המאמרים
 שהקדים וכל המרבה לספר וכו' שהוא מצוה תמידית והביא רא"י ממעשה בר"א וכו' שא"ל
 תלמידיהם הגיע זמן ק"ש ומזה מוכח דכל המרבה לספר וכו' דהוי מצוה תמידית דאל"כ
 ליה נריכין להפסיק לק"ש משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה כי קושיין וא"ש:

מעשה בר"א וכו' והיו מספרים ביציאת כל אותו הלילה וכו' י"ל מספרים הוא מלשון
 ספיר גזרתי, שכל כך נתעוררו וכלהבו בספור יציאת עד שהאירו במאור

בְּכַנֵּי בָרָה וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אֹתוֹת
הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ
הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הַרִי אֲנִי כְּבֵן שְׁבָעִים
שָׁנָה וְלֹא זְכוֹתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם
בְּלֵילוֹת עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זִמְנָא שְׁנַיִמָּא לְמַעַן תִּזְכּוּר
אֵת יוֹם יְצִיאַתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי

ערכי פסחים

הורחם חשכת כל אותו הלילה והבריקו בספורם עד שהרואה אומר ברקאי ולילה כיום יאיר כי בכל שנה בזיל פסח מאירים אורים גדולים כמ"ש האר"זיל והחכמים הקדושים האלו הלהיבו אותן האורות וכעין שבי בזה"ק דהוה כהיר האי ליליא כיומא דתקופת תמוז ולא הכירו בין יום ללילה עד שבאו תלמידיהם והודיעו כי עלה השחר ותגיע זמן ק"ש של שחרית והבן זה: **אמר** ראב"ע וכו' י"ל עפמ"ש בזה"ק (פי' בשלח דס"א ע"ב) דת"ח חלשים יען דאכלי מזונא דכשתמא ולא גופא דמיתוּזי מחכמה עילאה ולכן מחמת חולשה נעשו זקנים מהר וזה והדרת פני זקן זה קנה חכמה דמיתוּזן מחכמה עילאה ולכן נעשה זקן וראוי להדרו, והנה י"מ הי' בבבב עיין בסוף ספר הקדוש שפע טל והיא מדרגה למטה מחכמה ומי ששיג בחכמה כ"ש בבבב וא"כ גם בבבב אינו נעלם כלילה אמנם על בן זומא אחז"ל (הגיגה י"ד) הציץ וכפגע זה אראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה יען דמיתוּזן מחכמה ולכן ולא זכיתי שתיאמר י"מ בלילות כי מי ששיג בחכמה אין בבבב נעלם ממנו כלילות עד שדרשה בן זומא וכו' כל ימי חייד הלילות כי קשה להשיג בבבב וכ"ש בחכמה וחכמים אומרים שכקראו חכמים על שם דמיתוּזי מחכמה דלא כבן זומא רק להביא לימות המשיח עיין שפע טל הכל ואם שגיתי הי' הטוב יכפר בעד:

אראב"ע וכו' ולא זכיתי שתיאמר י"מ בלילות עד שדרשה ב"ז וכו' ומקשין למה בלע שדרשה ב"ז הרי חכמים חלוקים עליו ויחיד ורבים הלכה כרבים, ובראה דאמר"י בברכות (ט.). אר"א הכל מודים דבערב בגאלו וביום ילאו, ומעשה י"ל דטעמא דחכמים דלא מרבי לילות משום דס"ל דהכל הולך אחר החיטום והעיקר הוא גמר הגאולה שהי' ביום וראב"ע הביא רא"י מדברי חכמים גופא דעב"ח גם מדבריהם למדנו דמזכירין י"מ בלילות כמ"ש בן זומא משום דהולכין אחר אחלתא דגאולה שהי' בלילה דכיון דחכמים דרשו כל ימי חייד להביא לימות המשיח שגם אז מזכירין י"מ ולמה לנו להזכיר אז בי"מ ועכ"ח משום די"מ הוא המקור לכל הגאולות העתידות הבאות אחריו כמש"ל בפסקא עבדים היינו בשם זקני מהר"ל מפראג ז"ל וי"מ הוא אחלתא דגאולה העתידה ג"כ וא"כ מדחכמים ג"כ נשמע דאז"ל בחר אחלתא דגאולה דהוי בליליא ומילא מוכח מזה דמזכירין י"מ בלילות [אב"ה] ויש להוסיף דראב"ע לטעמי' אזיל דס"ל ברבות שם דאכילת פסח הוי עד חצות ולאח"כ הוי נותר משום דס"ל מאי חפזון חפזון דמגרים שהי' בלילה ע"ש בגמ' ולכן לשיטתו ס"י דרשת ב"ז לעיקר דאז"ל בחר אחלתא דגאולה שהי' בלילה גם לעכ"פ סיפור י"מ]:

י"ד עפמ"ש במקור"א דיש עדות ורא"י שהקב"ה גאל אותנו לטובתינו ולא לכבוד עצמו להראות

הגדה של פסח

**חֵיפֵךְ הַיָּמִים. פֶּלַי יָמֵי חֵיפֵךְ הַלַּיְלוֹת. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים
יָמֵי חֵיפֵךְ הָעוֹלָם הַזֶּה. פֶּלַי יָמֵי חֵיפֵךְ לְהַבִּיאַ
לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ:**

ערבי פסחים

להראות לכל גדלו ונהודיע את גבורתו שהרי גאל אותנו קודם תשלום זמן חי שנה ואלו
היי לנצדו יחי למה הי' לו למהר ולהחיש ולהקדים הגאולה והוא הי' הוה ויהי חי
וקים לעולם וכיון להגאולה הי' לטובתנו בזאת אנו בטוחים כי עוד ידו נטווי עלינו
לטובה וכי ישלח לנו משיחו הולך תמים ויגאל אותנו בקרוב כי חפץ חסד הוא ורועה
להטיב עמנו עם סגולתו וכיון שכן בדין הוא לספר ביצי' גם בגלות כדי לחזק בלבינו
האמונה והתקוה שיושיענו גם לעתיד אף דאכתי עבדי אחשוורוש אכן וז"ש ולא זכיתי
שתיאמר יצי' בלילות ר"ל בגלות שמרומו בלילה כמי' למעלה בשם אברבנאל כפי שומר
מה מלילה כיון דעדיין עבדי אחשוורוש אכן ומה לנו לספר ממה שהי' בימי קדם עד
שדרשה ב"ז שני למען תזכור את יום לאתך מאתי'ן, דייקא יום ולא רק שזכור יצי' כ"א
גם את היום יזכור בליל ישראל ממזרים למען דעת שילאו קודם הזמן למזה
ראי' והוכחה שהי' הגאולה לטובתנו ויש תקוה לאחריתנו שיושיע לנו יחי' גם לעתיד
ואי' פי זה יפה כדרש ימי חייד הימים כל ימי חייד הלילות, לדבין הוא לספר ביצי' גם
בליל הגלות ככ"ל ויחמדים אומרים, לא לחלוק על ב"ז ילאו רק לטובה כונחם דמדימי
חייד העוה"ז למזה שמספרים ביצי' בעוה"ז בגולה יש ראוי' והוכחה שיהיה כל ימי חייד
להביא לימות המשיח שהקב"ה יגאל אותנו בקרוב ויביא לנו משיחו הולך תמים ול"א
לשון להביא לרמוז לזה דמאחר שמספרים ביצי' בגלות המר אשר מזה יש ראוי' והוכחה
שהגאולה הי' לטובת ישראל כמי' וכיון שהקב"ה חפץ ושמח בטובתן של ישראל בודאי
יגאל אותנו ב"ב אכ"י:

אב"ד מלאתי בכתי"ק של אבי אבא הגה"צ מוה"י יצחק יעקב זצ"ל שכתב על מאמר
זה דאראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה וז"ל צריך להבין דברי חכמים
ויחידותם ומה נפיל בזה שהי' כבן עי' שנה, וכראה דבקידושין ל"ב תביא מפני שיבה תקום
יכול אפי' מפני זקן אשמאי ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם ר"י הגלילי אומר אין זקן אלא
מי שקנה חכמה ובגמ' שם ריה"ג היינו ת"ק איכא ביניהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק
וחכים לא ריה"ג סבר אפי' יניק וחכים מ"ט דריה"ג א"ל אי ס"ד דקאמר ת"ק אי' כ
כמזב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגינהו רחמנא למימרא דהאי לאו
דהאי והאי לאו דהאי ש"מ אפי' יניק וחכים פי' והי' מפני שיבה תקום והדרת תקום
יהדרת פני זקן שקנה חכמה ואפי' יניק ע"ה, ובברכות ט' פליגי ראב"ע סבר פסח
נאכל עד חלות ורע"ק סבר עד שעת חפזון ובגמ' שם אריא הכל מודים נשכנאלו ישראל
ממזרים לא נגאלו אלא בערב ע"מ כחלקו על שעת חפזון ראב"ע סבר מאי חפזון
חפזון דמזרים ורע"ק סבר חפזון דישאל ע"ש, וכבא על המזבן אראב"ע הרי אני כבן
שבעים שנה ר"ל שאבי יניק (שהי' בן י"ח) ואפ"ה מקיימי' בי מפני שיבה תקום וע"כ
כריה"ג דמקרא כדרש לפניו ולאחריו כאמור, ולא זכיתי בזה הכדון שתיאמר יצי' בלילות
דהא כתיב בקרא סוף פי' ראה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מנות לחם
עובי כי בחפזון ילאת מאמי' למען תזכור את יום לאתך מאמי' כל ימי חייד וראב"ע
סבר לטעמי' כי בחפזון היינו חפזון דמזרים שהי' בלילה ואי' י"ל ג"כ דהקרא כדרש
לפניו

הגדה של פסח

**בְּרוּךְ הַמָּקוֹם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שְׁנַתָּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ
 יִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא. בְּנֶגֶד אֶרְבָּעָה בָּנִים דְּבָרָה
 תּוֹרָה. אַחַד חֵכֵם. וְאַחַד רָשָׁע. וְאַחַד תָּם. וְאַחַד
 שְׂאִינֵנו יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל!
 חֵכֵם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים**

עֲרַבֵי פִּסְחִים

נִפְסְדוּ וְלֹא־חָרְדוּ כִּי בַחֲפוּזֵן יֵלֶאֱת מֵאַרְצָן מַגְרִים לַמַּעַן תִּזְכּוּר וְכֹדֶרֶשׁ לִפְנֵי וּמַנְחָה לְמוֹזְכְּרֵי
 יְמֵי בְּלִילִית. לַמַּעַן תִּזְכּוּר אֶת יוֹם לֵאחָד מֵאַמְ"ל לֹא־חָרְדוּ וּלְפָנָי דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוּתָם
 אִישׁ כְּכֹן עֵבִיל הַטְּהוֹר וּדְפִיחֵי:]

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא וְכוּ' נִרְאֶה דִּהְקִבִּיָּה נִקְרָא מָקוֹם שֶׁהוּא מָקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם
 וְאִין עוֹלָמוֹ מָקוֹמוֹ כְּדָא' בַּמְדֵּרֶשׁ (רַבֵּה פְּסִיח) וּמֵלֶא כֹּל הָאֲרָצָן כְּבוֹדוֹ וּבְכַל
 יֵאֵת הוּא יְיָ טְמִיר וְנִעְלָם. וְאֹרִייתָא וְקוֹבִיָּה חַד וְהַחֲוִיקָא גַּיִךְ סְתִים וְגַלִּיא כְּדָא' בְּזוּרָה
 (פִּי פִּנְחָס) דִּאֲף שְׁנֵרָאָה מִיָּמָה הִיא כְּעֵלָם וְאִדְרַבָּה כְּתַבּוּ הַקְּדוּמוֹסִים חֲכָלִית הַיְדִיעָה שֶׁלֹּא
 כְּדַע הוּא עֵיקַר הַיְדִיעָה אִין חוֹהֵיק טְמוּרָה סְמוּמָה וְנִעְלָמָה מֵאַחַבּוֹ אֲבָל הַקִּבִּיָּה כִּתְּנָן
 לְנוּ הַתּוֹרָה הַעֲמוּקָה מְנִי יֵם לְלַמּוּד וּלְדוֹן כְּפִי הַשְּׁגָתֵינוּ כְּמִישׁ בְּדֵרֶשֶׁת הַרְ"ן וְעִיין בְּחִינוּךְ
 מֵאֵלֶּה תִּלְוִי וְזִישׁ בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מָקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְיָמֵי בְּרוּךְ הוּא. הוּא טְמוּר וְנִעְלָם
 לְשׁוֹן הוּא מוֹרָה עַל הַנְּסֻחַר וְנִעְלָם כְּמִישׁ לַמַּעֲלָה בְּשֵׁם שְׁמִיק בִּימָה בְּסוּגִי' לְשֵׁאלָה וְשְׁמוּרָה
 יֵכֵן הוּא גַם חוֹהֵיק סְתִים וְגַלִּיא וְאִישׁ מֵה נַעֲשֶׂה בְּיוֹם שִׁדּוּכְר בּוֹ לְלַמּוּד הַתּוֹרָה הָאֲרוּכָה
 מֵאַרְצָן מְדָה וְעֲמוּקָה מְנִי יֵם וּלְדוֹן וְלַהוֹרוֹת בְּמִשְׁפָּטִים וְחוֹרוֹת וְיָמֵי הוּא זֶה אֲשֶׁר יַעֲרַב
 לְבֹו לְגַשֶׁת אֶל הַקּוֹדֶשׁ כִּיּוֹן שֶׁהִיא נִסְתָּרָה וְהִיא כְּעֵלָמָה. וְלִכֵּן אֲנוּ מִשְׁבַּחִים וּמוֹדִים לְהַקִּבִּיָּה
 בְּרוּךְ שֶׁתָּתֵן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁתָּתֵן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ לְעַסּוֹק בְּדִיתָ כְּאֵדֶם הַעוֹשֶׂה בְּשֵׁלֹו
 כְּפִי הַשְּׁגָתֵינוּ וְלֹא מִסְכִּימִין גַּם מִן הַשְּׁמַיִם כְּמִישׁ בְּדֵרֶשֶׁת הַרְ"ן:

חֵכֵם מֵהִיא וְכוּ' הִכָּה עָבַר כְּתֹב הַנְּגִיא (סו"ה ר"ן) דִּהְדֵּרֶשֶׁה שֶׁהַחֵכֵם דוֹרֵשׁ תֵּהֵא
 לַהוֹרוֹת לְעַם אֶת חֲקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו וְלַהֲגִיִּים יִרְשׁ בְּלִבָּבָם וְלֹא כְּמוֹ
 שְׂנוֹהֲגִין עֲבָשׂוּ וְכוּ' בְּהִי פִּסַּח (בְּסו"ה חֲכִיט) דִּהַחֹב מוֹטֵל עַל הַחֵכֵם וּמִכַּהֲיֹג הָעִיר
 לְהַדְרִיךְ אֶת הָעַם וְלַהֲכִיחֵם וְלִיִּסְרָם בְּשִׁבְטֵי פִּיּוֹ לַמַּעַן יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים בְּדִרְכֵי הַתּוֹרָה
 וְהִירְאָה. אִילֹם הַמַּחֲדָשִׁים הַמַּחֲדָשׁ בְּחֵאוּיָה כְּכֹל יוֹם תַּמִּיד מַעֲשֶׂה בְּרַשְׁעוּתִים שִׁטָּה חֲדָשָׁה
 לָהֶם כִּי לְדַעְתָּם הַבּוֹזֶזֶת וְהַנְּפֻסָּה יוֹתֵר יוֹכֵל הַרְבֵּ וּמִכַּהֲיֹג לְפַעוֹל אֵם דוֹרֵשׁ בְּלִשׁוֹן אֵח
 יִבְקִי לְכַפּוֹל כֹּל רַעִיוֹן בְּלִשׁוֹן שֶׁל זֵהִירוֹת וּמִילוֹת שׁוֹכוֹת וְאֵלֹו נֹאמְרֵי' כְּכֹל לִשׁוֹן שֶׁל לַעֲזִי
 אִךְ לֹא בְּלִשׁוֹן הַבּוֹזֵז וְעִיין חוֹהֵלִיב שְׁעַר יַחֲוֹד הַמַּעֲשֶׂה פִּיהִ בְּדִיָּה וְכֹאֲשֶׁר יִתְרַשׁ הַשְּׁמִינִי
 תִּישׁ בְּזֵה. וְהַנְּסִיוֹן מִלְמַדְנוֹ כִּי הוּא שׁוֹא כַּתְּעָה וְשִׁקְרָ מוֹחֲלֵט כִּי מַעוֹלָם לֹא הִכָּה שׁוֹרֵשׁ
 בְּלִבְ הַשּׁוֹמְעִים דְּרִשׁוֹת כֹּלָּה בְּמִדּוּתֵי אֵלֹו אֲשֶׁר רֹבֵב הַשּׁוֹמְעִים לֹא יִשְׁמְעוּ לְשׁוֹכֵם וּבְרֹב
 הַבְּרִים לֹא יִחַל פֶּשַׁע כִּי הַחֹזֵק וְהַעֵיקַר בְּטִיל בְּרֹב דְּבָרִים וְעַיִן חֲפוּז תּוֹרָה. וְכִּי
 שְׁנוּ רְבוּתֵינוּ (פִּסְחִים ג'): נַעוֹלָם יִשְׁכַּח אֲדָם לְתַלְמִידוֹ דְּרַךְ קָרָה וּפְרָשִׁי' לְפִי שְׁמַחֲקִייתָ
 גִּירְסָא שֶׁלֹּא יוֹתֵר מִן הָאֲרוּכָה וְיִכָּה שׁוֹרֵשׁ בְּלִבְ הַתַּלְמִיד וְיֵהִי רִשׁוּס בְּזַכּוּרוֹ יוֹתֵר מֵאַם
 יִלְבִּישׁ אִיזָה רַעִיוֹן כִּגְבַב בְּמַעֲשֶׂה לַעֲגִי שֶׁפֶה וְיַחֲקִיִּים תַּלְמוּדוֹ בִּידוֹ. וְכֹאֲשֶׁר בְּעִינֵינוּ רֵאִינוּ
 אֲלֵל רְבוּתֵינוּ בְּדוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְצָן הַחַיִּים הַמָּה כִּיעִי אֲשֶׁר כֹּל אֶחָד מֵהֶם
 הִי' רַב פַּעֲלִים מַפְעֵלוֹת אֱלֹקִים וּמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן עַמּוֹ. וְהִכָּה הַפִּסַּח נֹאכַל בַּחֲפוּזֵן כְּמִישׁ
 וְאֲכַלְהֵם

הגדה של פסח

**אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאַתָּה אֲתָה אֵמָר לוֹ פְּהִלְכוֹת
הַפֶּסַח. אֵינְךָ מִפְּטִירֵינְךָ אַחַר הַפֶּסַח אֶפִּיקוֹמֵן:**

ערבי פסחים

ואכלתם אותו בחפזון וגם נאכל על השובע כדי שיטאר טעם פסח בפיו כמ"ש הוב' פסחים (ק"כ. סד"ה מפטירין) וז"ש חכם מה הוא אומר, ר"ל באיזה אופן יביע אומר ויודיע לעם מה העדות והחקים וכו' אם באריכות לשון ולעגי שפה או ישנה בלשון קצרה ואף אחה אמור לו כהלכות הפסח, שנאכל בחפזון, כן יתפוס גם החכם לשון קצרה ולא יאריך בדבר שפטים אך למחסור פן ישכחו השומעים התוכן והעיקר כי אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שיטאר טעם פסח בפיו והנה כי כן אם ישנה לשון קצרה ישאר חקוק בזכרון השומעים עיקר הדרשה שהם דברי תוכחה ומוסר והרבה יש להוכיח על אודות הדבר הזה בדורינו דור פרוץ במילואו וה' ירחם:

אי ע"ד נחות שאם החכם ימלא תעודתו להורות לעם ה' דרכי ה' ותורתו ופיו ימלא תוכחות לאמור להם מה העדות וחקים וכו' ובמשפטים ידבר לדברים קשים כגידין אז בטח ישכחו אותו דהאי גורבא מרבנן דמרחמין לי בני מתי' לאו משום דמעלי' טפי אלא משום דלא מוכח לנו במילי דשמיה (כתובות ק"ה:); ומיכה דהאי דמסאני לי בני מתי' משום דמוכחא לנו במילי דשמיה, ובטח לא יחזקו בידו וימנעו תמיכתם ממנו ויכלא העם מהביא נדבת לבם שיוכל לישב עה"ת ועבודת ה' וז"ש שאם כן יעשה החכם להורות מה העדות וכו' ולהזהירם על כל אלה ואף אחה אמור לו כהלכות הפסח שכן יתנהגו גם עתה כמו בפסח שאינו נאכל אלא למכיו ואינו כותן ממנו לאחרים כן יעשו בני עירו שמחמת שנאה לא יתנו לו וביד עני לא יחזיקו:

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, בתוספות פסחים (ק"כ. ד"ה מפטירין) הביאו ירושלמי דמשויה פסח נאכל על השובע ואין מפטירין וכו' שלא יבא ליד שבירת עלם וכתיב ועלם לא תשברו בו ע"ש והיינו משום דקרא ועלם לא תשברו בו מיירי כמי בעלם ש"יב מוח כדאמרין בפסחים (פ"ה). ובחסים (פ"ג):) ובגמ' זבחים שם פריך כתי עשה ולידחי ל"ת ומשני אין עדל"ת שבמקדש והקי' תוס' דאריך שייך כאן עדל"ת הא ל"ה בעידנא וכן הקשו תוס' פסחים שם ובתשו' אחת [עיי'ן שו"ת בית שער'ם א"ח סי' ק"ג] כתבתי ליישב עפ"מ"ש לי חכם א' הא האי קרא בפסח שני כתיב (ועיי'ן תוס' זבחים שם) וא"כ דילמא הא ללא דחי היינו משום דהוי עשה שאינו שווה בכל דהא קי"ל כר"י (פסחים ז"א) דנשים בפסח שני רשות ומכיל דגם בפסח ראשון אסור בשבירת עלם ש"יב מוח דנילף מיני' דאין עדל"ת שבמקדש, וכראה דעכ"ה מוכח דאפי' בפ"ד אסור שבירת עלם ואפי' בעלם ש"יב מוח דאס"ד דוקא בפסח שני אי"כ לא יכתוב קרא ועלם לא תשברו בו רק בפ"ש ואבא ידענא דבפ"ש אפי' עלם ש"יב מוח אסור משום דל"ש עדל"ת דהא הוי עשה שאינו שווה בכל ונילף פ"ד מפ"ש לעכ"ה עלם ש"יב מוח דל"ש עדל"ת אעכ"ה מדכתוב ועלם לא תשברו בו גם בפ"ד מוכח דגם בפ"ד אסור לשבור עלם ש"יב מוח ומשום דאין עדל"ת שבמקדש, ועיי'ן בתורה אור זבחים שם שצ"ח הקרא ועלם לא תשברו בו דמייתי הגמ' שם "לשמות י"ב" והיינו בפ"ד ומיני' יליף ר"ש בן מנסיא וכב"ל ומוכח שפיר דאין עדל"ת שבמקדש (ועיי'ן בת"י שמות י"ב שבי' וגרמא לא תתברון בני' בדיל למיכל מה דבגווי') ובזה "ש גם קושי' תוס' הכיל כיון דמחאשון ילפי' אי"כ י"ל לפמ"ש נג"א (סי' תמ"ו) בשם ש"ל דבמלוא דרבי'ם לא בעי' בעידנא ואף שבי' נג"א דהיינו דוקא ב"א מוליא רבי'ם יח הוא דמקרי מלוא דרבי'ם ולא במדי' דתשבי'ו

דחשביתו שכיח עושה לעצמו ע"ש מ"מ הרי כ' תוס' יומא (ו"י): ליה דאמר דבפסח
 ביון שזא בכניפיה הוי כקרבן ליבור ודחי שבת וסומתא אע"ג שאין כל ישראל שותפין
 בה והיכ ייל דמקרי מה"ט מלוה דרבים ולא צעי בעידנא הגם שיש לחלק קלח ועיין
 יומא כ"א ותוס' חגיגה (ו"י) ל"ה קרבן ומכ"ש לריי דמיל בפסחים (ל"א) דאין שוחטין
 את הפסח על היחיד וודאי שיל דחשיב מלוה דרבים שהרי בא עכ"פ בשותפות שנים
 ואפי' למיך דשוחטין על היחיד וקיל טומי' מ"מ עפי' הרוב נמנו עליו חבורה גדולה
 כדי שיהא הפסח כאכל על השוצע עיין פסחים ע' והוי מלוה דרבים וליב צעידנא.
 ועפי' מקרא אחי דורש סמוכין (צפ' בא) ועלם לא תשברו בו, אפי' עלם שייב מוח
 דל"א עדלית ואי דבלא"ה ל"ש עדלית דל"ה בעידנא כי קוסי' תוס' ז"א דהרי כל עדת
 ישראל יעשו אותו והוי מלוה דרבים לליב צעידנא ושפיר הויא עדלית ואיטרך קרא
 שפיר לעלם שייב מוח ודוק:

ויאגב

אעורר במה שהעלה בס' ארו"ח פסחים פ"ה להא דעדלית היינו דוקא היכי
 דל"א לקיים בשום פעם עשה זו כ"א עיי' עקירת לאו בגון אכילת מוח של
 פסח שא"א לקיים כ"א עיי' עקירת לאו דועלם לית בו ובני הבחור החו"ש כ"ה בן זיון
 כ"י הגיד לי קוסי' בשם מלהר"ע הא אפשר לקיים העשה בלי עקירת לאו בפסח הבא
 בטומאה דאין בו משום שבירת עלם דבו בכשר ולא בכסול וכמ"ש הרמב"ם פ"י מ"ה
 ק"פ, ולא ידענא מה קיל הא איסור שביע שייב מוח דשייך ב"י עדלית משכח שכי
 ידע"י לה ופסח שכי לא משכחת דבא בטומאה ואיזי אי אמר"י דעדלית לא משכחת כ"א
 עיי' עקירת הלאו וכמ"ש הארו"ח והוא פשוט וברור (אם שלא שכ"א דמפסח ראשון כמי
 מוכח אי' שבירת עלם שייב מוח וכמש"ל אך הוא רק לחדודי והאמת הוא כמ"ש כאן):

ועפ"י

אלה הדברים נאמר לבאר שהחכם שואל מה העדות וכו' אשר לזה ה"א אחכם
 בלשון רבים, דהיינו לאיזה צורך עושין הרבה מלות בהקבל ואיזה יתרון יש
 בזה שמקיימן אותם ברבים, ואף אתה אמור לי כהלכות הפסח שלדעת ר"י אין שוחטין
 הפסח על היחיד ואף לדעת החולק עליו נמנו עליו חבורה גדולה והפסח נשחט בגי'
 בחות כדאי' בגמ' (פסחים ס"ד), וכמש"ל שאינו דומה יחיד עושה מלוה לרבים עושים
 מלוה, ומפסח מוכח שודאי יש יתרון לרבים העושין מלוה, אך שבכלל הלכות הפסח הוא
 דאין מפטיירין אחי"פ אפיקומן ואמרו בגמ' (פסחים ק"ט) שלא יעקרו מחבורה לחבורה
 בן יהי' האדם זהיר שלא יעקר עצמו מחבורה כשרה להתחבר את אישים פועלי און
 פן ישחיתו אותו וכמ"ש התמיד מדובנא ז"ע הפסוקים בחגי שאמר הכביא בשם ה'
 שאל נא הכהנים תורה לאמור הן ישא איש בשר קודש בכקף בגדו ונגע בכנפו אל
 הלחם וגו' היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא שאין בנח בשר קודש לעשות קודש להכונע
 בו ואח"כ שאל אם יגע טמא כפש בכל אלה היטמא ויאמרו הכהנים יטמא דחוטא
 אחד יאבד טובה הרבה וטמא לכפש בכל מקום שנגע בו הגל יהי' טמא ויען חגי ויאמר
 בן העם הזה וכן הגוי הזה וכמש"ל הנפלא שהביא לזה לכז"ת אי' איסור אומר כי"ט כשרות
 עד ששים אבל ז"ת אי' בשר כשר לא יוכל להגשיר כי"ט של כביעית והוצאו דבריו המתוקים
 בס' שערי חיים על תלים (ס"י כ"ג):

א"י

שהחכם שואל מה העדות והחקים וכו' שכל התלות והמשפטים שאנו מקיימין הם
 בבחי' "מה" שהוא דבר מועט נגד כל החסדים והטובות שהקב"ה עושה עמנו
 ומידי יום ביומו וכמ"ש חז"ל (בראשית רבה) עה"פ כל הנשמה תהלל י"ק שעל כל נשימה
 ונשימה חייב אדם לברך ולהודות להבורא ב"ה וב"ש הגדול ואין מגיע לנו שכר על קיום
 התלומה, ואף אתה אמור לי כהלכות הפסח, כי אמנם הקב"ה חפץ חסד הוא ור"ה להטיב
 עם בריותיו שהרי במארים לא הי' בידינו רק מלות פסח ובזכות מלוה אחת נגאלו
 כדל"י

**רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֶבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם
וְלֹא לֹ. וְלִפִּי שְׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַבְּלֶל**

ערבי פסחים

כדאי במדרש (רבה שמות פ"י) עה"פ ואומר לך בדמך חיי והטעם בזה דכמו דאין מפטירין אחה"פ אפיקומן כדי שישאר טעם פסח בפיו בן הוא אם מקיים המצוה ככל משפטה וחקקה כשאר המצוה בידו להיות מצוה גוררת מצוה ולהוסיף ביראת ה' יום יום: **וְלִי דַעֲיִי** בפי' הסידור לשאלת בן החכם הוא על מצות היום של פסח דלמה צוה ית' אותנו אז איזה מצות פסח מצוה ומרור ולא המתין גם בזה עד מ"ת, אבל התירון ע"ז כמ"ש בס' בני יששכר עפ"מ דק"ל בשו"ע (י"ד סי' רס"ז ס"ט) דהקונה עבד וקדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין לפיכך צריך להטיל עליו עבודה במים שיהא כראה כעבד ולא יאמר אני טובל לשם ב"ח וכמו כן כאן הטיל הקב"ה עליהם עבודה במצרים בשעת הגאולה והחירות ועי"כ נעשיתו עבדים למקום ית' לעולמי עד ופי' מסורה ב"פ וחדל ע"ש וז"ש ואף אמה אמור לו כה"פ אין מפטירין וכי' שהטעם בזה שישאר טעם הפסח בפיו ולכן צוה אותנו הבורא ית' ג"כ איזה מצוה כאשר גאל אותנו ממצרים כדי שנשאר עבדיו גם להלאה ונטעם טעם העבדות ועבדו לעולם: **וְלִי שְׁשׂוֹל** על המשפטים שהם מצות שכליית וליה צריך לזוהר עליהם ויהי כמשיב כה"פ דאין מפטירין אחה"פ אפיקומן שפרשו בו בגמ' שלא יעקרו מחצורה לחצורה שמה יאכל הפסח בב' מקומות, וגם אין מפטירין וכי' כדי שלא ישמנה טעם בפיו וישאר בפיו טעם הפסח כן הדבר הזה שאם היינו מקיימים המשפטים מלד חיוב השכל הי' משמנה בכל עת ובכל מקום וכמ"ש העיקרים עה"פ יראת ה' טהורה עומדת לעד ולא יחליפנו ולא ימיר אותו ולא ישמנה בשום זמן ולכן הי' מן ההכרח לזוהר גם על המשפטים שיהי' שווה בכל מקום ובכל זמן ולא ישמנה לזרעם וישאר טעמם הראשון כטעם לשד השמן בלי שינוי והתמורה ממקום למקום ומזמן לזמן, וכמשפ"י המד' (פ' לו) אין זו אלא זרזו מיד ולדורות, דכיון שהוא בא בציווי השם יש לו קיום לדורות עולם ואם הוא עפ"י חקירה בשכל אנושי אז יפול בו שינוי וחילוף:

רשע

מה הוא אומר וכי' י"ל הנה בצאת ישראל ממצרים הי' גאולה כפולה ומוכפלת חירות הגוף וגאולת הכפש חבי כמעט רגע היו משוקעים בני ש"ט ר"ל והנה במה שנוגע אל הגוף אין לנו לספר דוקא מיצי"ת כי מאז ועד עתה הרבה נסים נעשו לנו ובכל דו"ד עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית אבל בדברים הנוגעים אל הנשמה דהיינו חירות הנפש זה הי' רק פ"א כימי לאתנו מאמי"ל שהיינו משוקעי' במי"ט ש"ט ופדה ה' כפש עבדיו ולכן הי' צריך יד חזקה של"ה ראויין לגאול ובענין זה ר"ל גאולת הכפש אין לנו לספר רק מיצי"ת, ומעתה כאמר לפ"ז דמגאולת הגוף שנעשה במצרים אין לנו לספר רק בפסח כי בשאר ימות השנה הלא יש לנו שאר נסים וכפלאות שעשה עמנו ה' בימים ההם בזמן הזה וכספר מאלה הנסים אבל מחירות הנפש יש לנו לספר מידי יום ביומו כי דבר זה לא כמחדש בשאר זמנים, וזה י"ל הבושה בפסוק (פ' צא) והגדת לבנך ביום ההוא דייקא בעבור זה עשה ה' לי בצא"ת ר"ל במה שנוגע לי לעצמי דהיינו חירות הגוף אך והי' לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך, שיהי' לזכר עולם תמיד מה שעשה ית' עמנו למען תהי' תורת ה' בפיך כי זכינו לקבלת התורה והי' לנו שמחת עולם שמחת הכפש בגאולת הכפש, כי ב"ל חזקה הוציאת ה' ממצרים, שלא היו לדיקים ואדרבה היו משיקעי'

כָּפַר בְּעֶקֶר. וְאַתָּה אֲתָה הִקְדַּחְתָּ אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ

עֲרַבֵי פֶסַחִים

משוקע"י בשיט' והי' צריך יד חזקה לגאלם, ובמה שנוגע לענין גאולת הכפש ושמת' את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. הדבר הזה יהי' שמור אללו לזכרון תמיד בכל השנה, ומעתה בן החכם הירא את דבר ה' שהעיקר אללו חירות הכפש אי"כ עיקר הכיפור מכני ה' הוא מיצ'ת שרק אז יהי' חירות הכפש לא כן איש רע מעללים מבני בליעל לא איכפת ל"י בזה והעיקר אללו חירות הגוף ולכן גם אם הוא מספר מכני הקב"ה אינו מספר דוקא מיצ'ת כי"א גם משאר נסים שע"י זכינו לחירות וכובת הגוף, והנה אי' בירושלמי דשאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם הוא לטורח זה שאחס מטרייחיס עלינו בכל שנה ושנה למה, יראה בזה ששואל דלמה דוקא טורח זה מיצ'ת בכל שנה ושנה ולמה אין לנו מזכירין ומספרים גם משאר נסים שנעשו לנו, לכם ולא לו, כי גם אם הוא מכיר בכני ה' מזמנים אחרים הוא מזכיר ולא דווקא מיצ'ת ואי"כ אללו העיקר הוא חירות הגוף והעוה"ז ולפי שהוליא אי"ע מן הכלל כפר בעיקר הגאולה שהוא חירות הכפש אשר זה ראוי להזכיר תמיד ואף אתה הקהה את שיכיו שלא יוכל ליהנות מעוה"ז באכילה ושתי' אשר זה עיקר חייתו וגם ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצלאת' לי ולא לו וכו' כי הקב"ה גאל אותנו גאולת גאולת עולם מגלות הכפש ואף דאכתי עבדי אחרש אכן אכל הוא שעיקר אללו גאולת הגוף ל"ה צריך לגאול כיון שגלה שוב בגלות שכות ואינו מרויח בזה אם גאולה תהי' לו:

וְיָ ששאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם, שאתם מקיימין הכל מזד האמונה והקבלה, לכם ולא לו, שאם הוא הרשע מקיים אי"ה דבר עושהו מזד החקירה וההשכלה ולפי שהוליא אי"ע מן הכלל כפר בעיקר כידוע ממהר"י יעב"ץ דבגזרת שמד ר"ל הפשוטים שקיימו התורה מזד האמונה והקבלה הם מסרו נפשם על ק"ה והחוקר"י ומשכילים המירו דתם והעיקר לקיים התורה באמונה שלימה, ואף אתה הקהה את שיכיו, שהחקירה לא מולדה עמו כמו דרך האמונה שהוא נחלת אבות וכיון שהעיקר אללו דרך החקירה שאינו מחולדה בדין הוא להקנות את שיכיו שג"כ אינם מחולדה ואמור לו בעבור זה ר"ל בשביל האמונה עשה ה' לי שגאל הקב"ה אותנו בשביל אמונה כדאי' במד' (ילקוט פי בשלח) שלא נגאלו אבותינו ממזרים אלא בזכות אמונה שהאמינו שני ויאמן העם, והרשע הפוקר שאינו מאמין אלו ה"י שם ל"ה נגאל והבן:

וְיָ הטובה דההבדל בין חוטא מתאוה לחוטא מין ואפיקורס דאם חוטא מחמת תאוה כי משכיות החמדה עברה ראשו ולא ה"י בכחו ליתן רסן להמית יצרו הנה לבו כאמן לה' ויש תקוה לאחירתו כי ייטיב מעשיו ויחזור בתשובה אולם אדם חושה מדרך השכל ואם בראשו נגעו מזד השכל והחקירה גם לפתח קברו חטאת רובץ וגם כי זקון לא יסור ממנו ורשעים אפי' בפתחו של גיהנום אינם חוזרי' בתשובה ונדוע מהרמב"ם הפ"י בגמ' (יומא כ"ט) הרהורי' עבירה קשה מעבירה אם מהרהר וחוטא בחלק המועיל באדם בכפש קשה מפעולת עבירה עומה אשר נעשתה מחומר העכור, ועוד זאת ההבדל ביניהם שהאדם החוטא כי התאוה תאוה זה חוטא רק לעצמו ואינו מחטיא אחרים שהדי' אין לו תאוה בשביל אחרים ואין אדם חוטא ולא לו (בית ה':) אכל המין והאפיקורס משתדל גם להחטיא אחרים כי קשה עליו הסבל שאחרים יעבדו את ה' וז"ש מה העבודה הזאת לכם, כוננו ומחשבנו הרעה להסית ולהדיח גם אחרים ולהעבירם מלרכי ה' האמנם לכם ולא לו שאין לו שום הנאה ותועלת מזה אי"כ איפוא אין זה כי"א רוע לב וכאיתו

**בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לוֹ.
אִדּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל:**

עֲרֵבֵי פִסְחִים

שִׁפְרוּ לָנוּ חֲזוֹל (סִכְהֶדְרִין ק"ג): בְּאוֹרֵנוּ שִׁשְׁלֹו לֹו כְּלוֹם יֵשׁ לָךְ הַבֹּאֵה וְכוּ' וְהַשִּׁיב כְּלוֹם אִזִּי עוֹשֶׂה חֶלֶל לְהַבְעִים אֶת צוֹרְאֵי, וּלְפִי שְׁהוּיָא אִיעַ מִן הַכֹּלל הוּא אֹת וְרֵאִי שְׁהוּא כְּפֵר בְּעִיָקֵר וְהוּא מִין וּפִיָקֵר וְלֹא מִתְּאוּה הוּא חוּטֵא שְׁזֵה הַבְּעֵל מִאוּה אִינוּ חִפֵּן לְהַחֲטִיֵא רְבִים, וְאִזִּי אִין תְּקוּה כִי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יֵשׁוּב בְּתַשׁוּבָה וְאִדְרִבָּה כֹל מֵה שִׁיָּקִין דַּעֲמוּ מִזַּטְפָּטָה וּמוֹפְסַדָת עֲלִיו וּלְכֵן אָף אַתָּה תֵּן לוֹ כַּמְדֵּנוּ וְאָף אַתָּה הִקְהָה אֶת שִׁכְוֵי שְׂרָק שִׁכְוֵי הַיְלָדוּת יֵשׁ לְהֵם חֲלִיפִין אֲבָל בְּזַקְנָה אִין גִּזְעִם מַחֲלִיף וְגַם הִרְשַׁע הַפּוֹקֵד אֲשֶׁר אִין תְּקוּה כִי יִיטִיב דְּרָכֵיו לַעַת זַקְנָה וְגַם וְאִמְרוּ לוֹ בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי, דִּשְׁר שֶׁל יֵם הִי טוֹעֵן הֲלָלוּ עַבְדּוּ עִיז וְכוּ' כַּמִּישׁ רִשִׁי (פ' בְּשַׁלַּח) צִפִּי וַיִּלֶךְ מִתְּאַחֲרֵיהֶם וּנְקָרַע לְהֵם הַיָּם בְּשִׁפְלֵי-שַׁחֲרוֹ בְּתַשׁוּבָה, לִי וְלֹא לוֹ שְׁהוּא כִיִּין שְׁמִשׁוּקַע בְּטוֹמֵאֵהוּ כִיִּיב שְׁאִין תְּקוּה כִי יִחְזוֹר בְּתַשׁוּבָה מִתִּילָא אֵלוּ הִי שֵׁם לֹא הִי נִגְאָל:

אִי בְּמָה שֶׁהִרְשַׁע שׁוֹאֵל מֵה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם, דְּתַכְלִית סִפּוּר יֵלִימ לַעַת כֹּזֶאֶת דְּאִתִּי עַבְדֵי אַחֲשׁוּרוֹשׁ אֲכֵן הוּא רָק כְּדִי לְחֻזָּק בְּלִבֵּינוּ הַאֲמוּנָה בְּבִיֵאת מְשִׁיחַ זְבֹאֲלוֹה הַעֲמִידָה בִּיב אֲבָל הִרְשַׁע הַזֶּה אֹמֵר כְּלוֹם חֲסֵר לוֹ בְּהַגְלוֹת וְהוּא מִבְּקַשׁ לִישַׁב עָאן בְּאַחֲדוּת עִם אֹהֵיעַ וּמַחֲזִיק עֲלֵמֵנו כְּאִזְרַח וּמוֹשֵׁב וּלְכֵן הוּא אֹמֵר מֵה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם כֹּל הַטּוֹרַח הַזֶּה שְׁאֲחֵם מִטְרִיחִים עֲלֵינוּ בְּכֹל שְׁכָה וְשִׁנָּה לְמָה כְּדִי לְחֻזָּק בְּלִבֵּינוּ הַאֲמוּנָה בְּזֹאֲלוֹה הַעֲמִידָה הֵלֵא כְּלוֹם חֲסֵר לָנוּ וְחֲזוֹל דְּרִשׁוּ בְּמֵד' מֵה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם זֶה עָשָׂה שְׁאִמֵר יֵשׁ לִי רַב אַחֵי, כִי הִרְשַׁע הַזֶּה גַם הוּא טוֹעֵן עֲמוּ עָשָׂה כִי שְׁלוֹם יִהִי לוֹ וְיֵשׁ לוֹ רַב טוֹב וְאֹמֵר לְאַחֵיו יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁר יִשְׂרָאֵל סְבֹא אֲשֶׁר מִזְּקָיִם יִתְּבוּן וְסַעֲסֵם זְקָיִם יִקַּח אַחֵי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ הַגְּזֹלוֹה הַעֲמִידָה שְׁאֲתָה מִבְּקַשׁ וְלֹא אֲכִי שְׁאֲכִי כְּשֶׁאֵר מוֹשֵׁב וְאִזְרַח הָאֲרֵץ וְאִינוּ מִבְּקַשׁ כֹּלל הַגְּזֹלוֹה, לָכֵם וְלֹא לוֹ כִי לֹא חֲסֵר לוֹ דְּבַר, וּלְפִי שְׁהוּיָא אִיעַ מִן הַכֹּלל, דְּלוּ יְהִי כְּדַבְרֵין כִי לֹא יִחְסֵר לוֹ דְּבַר וְטוֹב לֹא לְהִיֹּת בְּגִלוּת אֲוֹלָם בְּעִמְיָה יוֹדֵה גַם הוּא כִי לְכֹלל יִשְׂרָאֵל רַע וּמֵר' לְהֵם בְּגִלוּת-הַחֵיֵל הַזֶּה כִי דֵל בְּבוּדֵינוּ בְּגוֹיִם וְכַחֲשַׁבְנוּ כֹּלָאן לְטַבַּח יוֹבֵל אֵלוּ הֵן הַגּוֹלִין וְאֵלוּ הֵן הַלּוֹקִין וְכִיִּין שְׁהוּא הוּיָא אִיעַ מִן הַכֹּלל כְּפֵר בְּעִיָקֵר שְׁהַעִיָקֵר הוּא אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל וּלְבַשְׁחַף בְּנַעֲרִים כַּמְחִיֵל (שְׁבַת לִיא). דַּעֲלָךְ סִכְוֵי וְכוּ' זֹו כֹּל הַטּוֹרַח כּוֹלָה וְאִידֵךְ, פִּירוּשָׁא וְכוּ' וְאָף אַתָּה הִקְהָה אֶת שִׁכְוֵי דְשִׁיכִים אִין לְהֵם חֲלִיפִין בְּגִלוּת כַּמִּישׁ וְכִיִּין שְׁהוּא אִינוּ מִנְפַּה לְגֹאֲלוֹה שְׁכִית וּלְדַעֲמוּ הַבְּחִצָה וְהַכְּפַסְדָה גַם גֹּאֲלוֹת שְׁעַבְרוּ אִין לְהֵם חֲלִיפִין בְּדִין הוּא לְהַקְהוֹת אֶת שִׁכְוֵי שְׁאִין לְהֵם חֲלִיפִין כְּמוּ כֵן וְגַם וְאִמְרוּ לוֹ בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם שְׁגֹאֵל אֲוֵאֵנוּ קוֹדֵם הַזְּמַן לְטוֹבִיָּנוּ וְלֹא לְכַבּוּדוֹ לְהַרְאוֹת לְכֹל גְּדֵלוֹ וּמַעֲשֵׂה תְּקִפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ דְּאֵלוּ כֵן לִיהַ צְרִיךְ לְמַתָּה זֶלְהַחִישׁ יִשׁוּעָהוּ לְגֹאֲלֵינוּ קוֹדֵם הַזְּמַן וְכַמִּישׁ'ל בְּמִאֲמֵר אֲרָאִבֵּעַ וְכוּ' רַק מִתְּאַהֲבַת ה' אֶת עַמּוֹ מִיָּהֵר לְגֹאֲלֵינוּ לִי וְלֹא לוֹ מִחֲמַת טוֹבָה שְׁלִי וְלֹא מִטּוֹבֵאֵנוּ שְׁהוּא כִיִּין שְׁטוֹב לוֹ לְהִיֹּת פֵּה בְּגִלוּת וְאִינוּ מִשְׁחַתֵּף בְּנַעֲרֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כַּמְדַת הַקְּבִיָּה מִתִּילָא אֵלוּ הִי שֵׁם לֹא הִי נִגְאָל:

י שְׁגַם הִרְשַׁע הַזֶּה יֵשׁ אֶת יִפְשׁוֹ וְרֵאוּנוּ לַעֲשׂוֹת אִיזָה מְלוּה שְׁמַתָּן שְׁכַרָה מִרּוּבָה אֲבָל הוּא אֹמֵר, מֵה" הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֵם שְׁהַעֲבֹדָה זֹו שְׁאֲנוּ עוֹשִׂים הוּא בְּחִי" מֵה וַעֲבֹדָה קִלָּה שְׁאִין בַּה רַק שְׁכַר מוֹעֵט, לָכֵם וְלֹא לוֹ, שְׁהוּא אִינוּ חִפֵּן בְּמְלוּה שְׁמַתָּן שְׁכַרָה מוֹעֵטָה וּלְפִי שְׁהוּיָא אִיעַ מִן הַכֹּלל לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מְלוּה קִלָּה כְּפֵר בְּעִיָקֵר, שְׁעִיָקֵר עֲבֹדָת ה' הִיא לְעַבְדוֹ שְׁלֹא עִימ' לְקַבֵּל פֶּרֶם וְלֹא בְּעִבּוּר בְּנַע שְׁכַר וְכִיִּין שְׁהוּא רֵוֵאֵה

לַעֲשׂוֹת

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה זֹאת. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד
 הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
 וּשְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל אֶת פֶּתַח לוֹ. שְׂנֵאמֵר וְהִגַּדְתָּ
 לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה
 יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

ערבי פסחים

לעשות מצוה רק חילוף השכר ואף אחת הקהה את שיכיו שאין להם חליפין בגלגלו
 להורות לו בזה שגם הוא לא ימתיך שכר חלק עבודתו וגם ואמור לו בעבור זה עשה
 ה' לי בצאת בעבור זה לעבדו שלא עמלקיפ יען שגם הקב"ה הוציאנו ממצרים חסד
 חנם בלי שום זכות מקודם כמיש ואת ערום ועריי ולכן בדין הוא לעבדו ג"כ חנם
 מבלי לפות לתשלום גמול לי ולא לו שהוא שרונה לעבדו רק עמלקיפ ממילא אלו היי
 שם ליה נגאל כיון שלי"ה לו שום זכות לגאול ויליפ בזה הפי (פי צא) והיי כי תצא
 אל הארץ וגוי ואמרתם זבח פסח וגוי והוא דהכח אורא דאיי מחכים (ב"ב קנ"ח:)
 וגם פירותי מסוגלי לזכך ללרף ולטהר חומר האדם כמש"ל בצרכה אחרונה בשם קי:
 הגה"ק מו"ה עמרם חסידא ז"ל וא"כ בנקל הוא ביותר לעבדו את ה' ויש והיי כי
 תצאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם אז ממילא ושמרתם את העבודה הזאת בנקל יהיי
 לכם לעבדו ה' וממילא יהיי שבר עבודה מועטת דלפום צערא אגרא וא"כ והיי כי יאמרו
 אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, שהוא עבודה קלה בבחי' מה ושכרה מועטת ולא
 יחפזו לעשות כמוכם. ואמרתם זבח פסח הוא להי, שרריך לעשות לשיש שלא עמלקיפ
 שהרי גם הקב"ה עשה עמנו חסד חנם אשר פסח על בתי בניי וגוי בלי שום זכות
 מקודם וכמיש והבן:

תָּם מה"א מה זאת וכי הנה מי שאיי לרמאות כקרא חס כמיש רשיי (פי תולדות)
 ולכן החס הזה שואל מה זאת ששאלו ישראל ממנרים בלי כסף וכלי זהב בשאלה
 ולא החזירו לבעליהן והוא רמאות, ואמרת אליו בחזוק יד הוציאנו ה' ממנרים מבית
 עבדים, שהוציאנו מעבדות שהיינו שם עבדים ומגיע לנו שכר שיעבדו וכטענת גביהא
 בן פסיסא לבני אפריקא (סנהדרין ז"א). רק כיון דאין שערות משתלמת אלא לבסוף
 איכ עד קרי"ם שנתמלא סאחס ונשלים זמן שיעבוד היי בידם באמת בתורת שאלה ואחייג
 כשאר בידם בשכר שיעבוד ואין בזה רמאות כלל:

א"י ששאלת החס מה זאת שסיפור יצ"ת שהוא רק צפה הוא בבחי' מה ובמה נחשב
 הוא ואינו עבודה כלל ואמרת אליו בחזוק יד הוציאנו ה' וגוי שהיי צריך חוץ
 יד לפי שהיי קודם הזמן ומזה מוכח דעיקר הגלות במנרים היי בשביל דיבור כדל"י
 במד' ילקוט (פי בשלח רמז רמ"א) דעווא שר של מנרים טען שעדיין לא נשלים זמן
 שיעבוד תי שנה ואיל הקב"ה יש לי ללמד זכות על בני כלום נתחייבו בני שיעבוד אלא
 בשביל דיבור אחד מדבר אברהם אהבי שאמר לפני כמה אדע כי אירשנה וכי עיש
 ובראה מזה כמה גדול כח הדיבור שהביא פורענות גלות מנרים ומדה טובה מרובה
 דעאכוי"כ גדול כח הדיבור שחיה נחשב לעבודת ה' ולכן סיפור יצ"ת הוא עבודה תמה:
א"י דהקב"ה גאל אותנו קודם הזמן ולזה היי צריך יד חזקה ושאר גלויות משלימין
 כמיש בספרים, והנה איי במדרש ילקוט (פי בשלח רמז רמ"ב) בפי אז ישיר

הגדה של פסח

**יְכוּל מְרַאשׁ חֲדָשׁ תִּלְמוּד לומר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם
הַהוּא יְכוּל מִבְּעוֹד יוֹם. תִּלְמוּד לומר בְּעֵבוֹר
זֶה. בְּעֵבוֹר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשַׁעֲרֵה שְׂיִישׁ מִצָּה
וּמְרוֹר מִנְּחִים לְפָנֶיךָ:**

עֲרַבֵי פִּסְחִים

משה את השירה הזאת כל השירות שעברו קרוית בלי נקיבה כשם שהנקבה יולדת קד המצועות שעברו ה"י אחריהם שיעבוד ע"ש והוא ששואל האיש תם מה "זאת" שהיא לשון נקבה ורואה בזה ללמה ה"י גאולת מצרים בבחי' נקבה באופן דכשם שנקבה מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת כך גאולת מצרים ה"י אהר"י שיעבוד ואמרת אליו בחווק יד הוליאנו ה' ממצרים שה"י לריך חווק יד לפי שה"י קודם זמן וה"י אריכ"י שאר גלויות להשלים והבן:

יְכוּל מר"ח ת"ל ציוס ההוא וכו' י"ל הכונה עפ"מ"ש במק"א דכל היצועות הם נגמרים בשמים זמן מה קודם שירדים בפועל למטה אבל גאולת מצרים ה"י הגל ברגע אחת סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו כי הופיע עליהם הקב"ה פתאום יהגלות והגאולה ברגע זה יולא וזה בא ולזכר זה אסור לאכול חמץ ולריך למהר שלא יחמץ העיסה ומפני זה ה"י לריך יד חזקה יען כי בחפזון ילאו משם חצי נמעט רגע זה י"ל הכונה בפסוק (בפ' בא) זכור את יום הזה אשר יאלחם מצרים וגו' היום הזה דייקא שכולל הכל ציוס אחד והרא"י כי ביד חזקה הוליא ה' אתכם מזה. שה"י לריך יד חזקה יען דשתיא הגלות והגאולה זה יולא וזה נכנס ברגע קטון לזה לריך יד חזקה ולזכר זה ולא יאכל חמץ לריך למהר שלא יחמץ וז"ש המגיד דלכן אין מתחילין לספר ביצי' מר"ח ומצעו"י לפי שברגע אחת כולל היצועה והצי' לזה הפ' בעבור זה עשה ה' לי, שהקב"ה בכבודו ובעלתו גאל אותנו ולא ע"י שליח לפי שהוא ית' לבדו יטל לכווין הרגע בשמים ובארץ בפ"א ואין שליח יכול לכווין זאת (ועיין בגמ' ברכות ג'): בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מזה ומרוור מוכחים לפכ"ד דמזה ומרוור רמז לגאולה וגלות והכל מוכחים לפכ"ד בפ"א לפי שה"י ברגע אחת זה יולא וזה בא שא"א לזולתו ית' לעשותו, וזה י"ל הכונה בפ' (פי' שמת) ויאמר אלקים אל משה אקייק אשר אקייק, שעדיין לא נגמרה הגאולה בשמים רק תה"י לעתיד ברגע הגאולה מה שיה"י יא"ב איך לומר מה שם הספירה שבה יגאלו, ויאמר כה תאמר לבנ"י אקייק שלחני אצוכם שיאמר גם לבנ"י בדברים האלה, ובזה א"ש שהוא ספירת נמר ובחי' א"ס ללית מחשבה תפיס'א בה כלל ועיין בפנים יפות להפלא"ה בפסוק ליל שימורים — ומה שאמר יכול מר"ח משום דבר"ח הוקם המשכן, וגאולה ה"י להם כנפש ע"י השראת השכינה במשכן כמ"ש הקדמו"ס דלכן. נכתב מלאכת המשכן בס' שמת שמדבר בגלות וגאולת ישראל (ועיין ברמב"ן) מפני שבני' המשכן והשראת השכינה בחוכו שיך לגאולת ישראל לכן הו"א להתחיל אז בסיפור יצי' משוקם המשכן והשרה שכינתו ית' בחוכו ועדיין יטל מצעו"י מפני שכבר ידעו מצעו"י שנגאל"י בלילה ההוא אך באמת לא נגמר הדבר שהופיע עליהם הקב"ה פתאום לפי שליח ראו"ן לגאול מצד מעשיהם אבל לע"ל הוא אומר (ישע"י כ"ב) כי לא בחפזון תלאו ובמכוסה לא תלבין, שלא יה"י הגאולה בא בפעם פתאום ברגע אחת ויה"י הזמן גאולה כגבל ונקבע מקודם אם יה"י כי הוק' לפניהם ה' יגו' שילכו בדרך טובים בדרכי ה' ותורתו יגאלו בזכות מעשיהם הטובים כ"ד צ"ב אמן —

הגדרה של פסח

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ
הַמְקוּם לְעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל
כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַהֶהָר
יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תָּרַח אֲבִי אֲבָרָהָם וְאֲבִי
נָחוֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת
אֲבָרָהָם מֵעֶבֶר הַהֶהָר וַאֲוֹלַדְ אֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ פְּנֵזוּ
וְאֲבָרָהָ אֶת זָרְעוֹ וְאֶתְנָן לוֹ אֶת יִצְחָק וְאֶתְנָן לְיִצְחָק

ערכי פסחים

ובני הבחור החויש ביה בן זיון כ"י אמר לי עפמי"ש המקנה קידושין לזו דקודם מ"ז
הי הדין לילה הולך אחר היום ורק אחר מ"ז שמתנה תורה ונתחדשה הלכה ליום הולך
אחר הלילה ע"ש וכיון לפסוק זה והגדת לבכך ביום ההוא וגוי קודם מ"ז כתיב לכן
הוא לאי ביום ההוא יטול מבעו"י דמה לי ביום מ"ז כלילה הלא הכל הוא ביום ההוא וכמו:
מתחלה עו"ז וכו' י"ל הטובה עפ"י המדרש להקב"ה הוציאתו מעול ברזל לעול
תורה רצונו בזה התכלית גלות מצרים ושיעבוד ישראל הי' למען שירגלו
לשאת עול על עוה"ק ואז בנקל יהי להם לשאת גם עול התורה והמלות ולהשתעבד
להבורא ב"ה וב"ש הגדול והנה אמר"י (בבא בתרא ק"י.) לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז
ואל יטרוך לבריות והוא סבר לע"ז ממש ולא היא אלא ע"ז עבודה שורה לו כדאל"ר
לרב כהנא כטוש (ר"ל פשוט עמוס' סס) כבליחא בשוקא ושקול אגרא וכו' ע"ש (ועיין
במהר"ם שיף סס מ"ש דמוטב שיעבוד ע"ז ר"ל שידור בחו"ל לכל הדר בחו"ל דומה
כמי שאין לו חלק ואל יטרוך לבריות ע"ש ועי"י תשו' רשב"ש סי' ב' דאם יש לאדם
מחיה בחו"ל ובא"י יטרוך לשאול מבריות אין חיוב בעליית לא"י ועי"י תשו' חו"י סי' ר"ב)
וע"ד זה נאמר גם כאן כי ישראל לא נשתעבדו במצרים מלד שהיו ראויין להשתעבד
אבל לא היתה כ"א סיבה לעבודה אחרת והיא עבודת השי"ת שע"י כן ירגילו א"ע לשאת
עול תורה ומלות וא"כ היתה עבודתם עבודה זרה עבודה שורה להם וז"ש המגיד מתחילה
עובדי עבודה זרה היו אבותינו במצרים שעבדו עבודה שורה להם שלא הורגלו בה
ומה היתה הסיבה והתכלית בזה לזה אמר שהסיבה היתה ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו
ית' כדי לשאת אח"כ בנקל עול התורה ועבודת ה' לכך היו צריכין להשתעבד מתחילה
במצרים והבן:

א"י עפמי"ש האלשיך הקדוש ז"ל (פי' יתרו) עתה ידעתי כי גדול הי' שהכיר גדולת
הבורא ית' מכל אלהים, ממה שלא הכיר ע"ז שלא עבדה וע"י כן בא לידי הברה
זו, וז"ש גם כאן המגיד מתחילה ע"ז היו אבותינו שהיו צריכין לעבוד ע"ז תחילה
שיראו ויכירו וידעו שאין בה ממש כדי שיכירו אח"כ את הבורא ב"ה וב"ש הגדול, ועכשיו
קרבנו המקום לעבודתו קרבנו דייקא שאין אנו צריכין לדרך זה לרחק עצמינו תחילה
רק קרבנו המקום אליו ית' מבלי שנרחק עצמינו מקודם כלל והבן:

ובגמ' (פסחים קט"ז.) אמרו מתחיל בגנות ומסיים בשבח מאי בגנות רב אמר מתחילה
עו"ז היו אבותינו ושמצ"ל אמר עבדים היינו, כ"י הטובה עפמי"ש בחוה"ל
עבוד ליוזרך כשם שאתה עובד ליוזרך דאם יראו עינינו אמו המלכות אשר בופר

**את יַעֲקֹב וְאֵת יְעֹשֵׁוֹ וְאֵת לְעֹשֵׂוֹ אֵת הַר שְׁעִיר לְרֵשֶׁת
אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:**

**בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. בְּרוּךְ הוּא. שְׁהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא הַשֵּׁב אֵת הַקַּיִן לַעֲשׂוֹת כְּמָה שְׁאָמַר**

ערבי פסחים

בקרבנו לגמור חפצנו הרע עמוכי כלכל לבבנו וכסחל כל נפשו לעשות חפץ ורצון תורינו הבורא ב"ה וב"ש הגדול וז"ש מתחיל בגנות ומסיים בשבח למגנית החטא אנו למידים לעבד את ה' בהתלהבות וחשק כפלא ואף אם החטא מחילמו הוא לפגם אך הוא פגם ע"מ להשכיח וע"ז שואל מאי בגנות, רצונו דמהיכן אנו למידים לעבד ה' רב אמר מתחילה עע"ז היו אבותינו וממנו טוכל ללמוד גם לענין ועכשיו קרבני המקום לעבודתו לעבד את הבורא ית' בחשק כפלא ושמואל אמר עבדים היינו לפריעה וכשם שהיינו עבדים לפרעה, ולא מרדנו בו, כן כלכל לעבד את ה' כלכל שלם וכפש חפילה וכדאי במדי שהולחנו מעול ברזל לעול תורה:

א"י דאף שאבותינו במצרים לא השכילו לעבד את ה' עכ"ז אין חידוש כי"כ שהרי היו מעוכים ביסורים ומרדו את ח"הם ויעבדו אותם כפ"ך בעבודה קשה שמפרכה כל גופן של אדם והלחץ זו הדחק ועניות מעביר את האדם ע"ד קונו (עירובין מ"א): וי"ל דזה הכונה בפי וירעו אותנו המצרים שהשחיתו אותנו ועשונו לאנשים רעים וחטאים כמ"ש האלשי"ך וזה ה"י מסיבת יענונו ויתנו עלינו עבודה קשה דזה גרם להם שעזבו את ה' מקור חיים וז"ש מתחיל בגנות רב אמר מתחילה עוע"ז היו אבותינו ושמואל מסיים בשבח כי זה שהיו עוע"ז ה"י רק מסיבת עבדים היינו שהיו מעוכים כפכלי הגלות והצרות ר"ל, וי"ל המדרש (סו"ט תלים יו"ד) בפי בגאות רשע ידלק עני וגו' איד חכין אמר הקב"ה לשבטים אחס אמרתם שלח לפניהם איש לעבד כמגר יוסף, והיו סבורים שע"י כן יכנע לבנו ויטיב מעשיו כפי רלונם, ח"כס שאחס בעלמנס קורין כלכל שנה ושנה עבדים היינו, דאלדברה זה מצטל מעבודה ה' ומעביר ע"ד קונו ח"ו וככ"ל:

ברוך

שומר הבטחתו לישראל וגו' כר' הכונה דכבר אמר הגוף החסיד (תלים ק"ו) אבותינו במצרים לא השכילו כפלאותיך לא זכרו את רוב חסדך וימרו על י"כ ב"ים, לאמור כי לא מאהבת ה' את עמו עשה עמנו כל הכסים והכפלות ויושע ה' את ישראל מיד מצרים כי"א יושיעם למען שמו לפרסם אלקותו ויכלתו, להודיע את גבורתו ולאראות לכל גדלו, וא"כ כיון שכבר הראה גבורתו ויכלתו וממשלתו פעם אחת אין אנו בטוחים שיושיענו גם אח"כ ויעמוד לנו בעת צרותינו כשאר גליות, אך דא"כ לא ה"י הקב"ה מקדים הזמן לנאולת מצרים ולמה לו ית' למהר ולהשיש לגאלנו הלא הוא ה"י הוה ויהיה וחי וקיים לעולם ואין מנוס מפניו וא"כ מזה דא"י כי לטובה עננו ית' להטיב לישראל עם סגולתו, ועוד דא"י כי רק לטובת ישראל היתה הכונה שהרי כבר נודע וכמפרסם גדולת הבורא ב"ה וב"ש הגדול ע"י אבות הקדושים אי"ו ובעיני"ח שהגאולה ה"י לטובת ישראל, וי"ל"פ בזה הפ' (פי שמות) ויאמר אלקים אל משה כה תאמר לבני ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם וגו' שלחני אליכם שכבר נודע וכמפרסם אלקותו וגדלתו ע"י האבות וגם זה שמי לעולם, הוא שם הוי"ה ב"ה דלא כמו שנכתב בקרא והטובה שהוא ה"י הוה ויהי כמבואר בשו"ע (או"ח סי' ה') וא"כ אלו ה"י כונת הבורא

**לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שְׁנַאמַר וַיֹּאמֶר
לְאַבְרָם יְרוּעַ תִּרְעַע פִּי גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם**

ערבי פסחים

צ"ה לכבודו לפרסם חלקותיו ל"ה צריך למחר בגאולה כמיש ועי"ה שעושה לנוצחכם וא"כ מזה ראוי וזה זכרי לדור דור שיהי עמכם בכל דור ודור בשיעבוד מלכות שהרי היא חפץ בטובת עמו והארכתי בזה בדרוש אגדה בביאור כמה מקראות ודחילי, וז"ש המגיד ברוך שומר הבטחתו לישראל וכי שהקבי"ה חישב את הקיץ לעשות וכו' דהיינו שחישב לגאולת קידם הזמן קיץ שנה וא"כ עי"ה שהקבי"ה חפץ בטובת ישראל ולפי"ה אח"כ והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו' שכל דו"ד עומדים עלינו וכו' והקבי"ה תלילנו מידם, שזה שהפך הקב"ה בטובתן של ישראל היא שעמדה לנו שיהי עמנו בכל דו"ד בשיעבוד מלכות עד כי יבא שלח וישלח לנו משחחו הולך תמים צ"ב כ"ד:

אי עפ"מ"ש בסי"ק ישמח משה (והוא ביי"מ שלי דמ"ב ע"ב) דישראל ל"ה במגרים רק רד"ו שנה וכחמרו קיץ מתי שנה ומשלימתן בשאר גלויות והלא כבר היינו בגלות כמה פעמים קיץ שנה ותי' דהתי' שנים היו ראויין להיות בעבדות ועינוי רעופים בלי הפסק כרגע והדבר השקל בפלס של אי דעות כי כל הגלויות אינם יוצר משיעור זה אמנם עדיין קשה למה באמת לא היו רעופין ותי' עפ"י דברי מסילת ישראלים כי עבדות ה' צריך עיון והתבוננת בלב פנוי ואם היו רעופים ח"ו נשכח כל התורה והמנוח לכן היו הגלויות מפורדים, והנה הקב"ה הבטיח אומנו כי לא תשכח מפי זרעו וכאמר ע"ד קרא לאמור ודברי אשר שמתי בפך לא ימוש מפך ומפי זרעך וגו' וז"ש ברוך שומר הבטחתו לישראל שהבטיח אותנו שאין התורה נשכח מהם והיינו ע"י שליה ה' שנה רעופים בעינוי ועבדות וז"ש ברוך הוא שהקבי"ה חישב את הקץ לעשות ואין החשבון צדי ב"ד וכשקל בפלס של אי דעות, ולפי"ה אח"כ והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אי בלבד עמד עלינו שיהי רעופין בגלות אלא שכל דו"ד עומדים עלינו לכלותינו דהיינו במפורדן ואין התורה נשכח ממנו וע"כ הקב"ה תלילנו מידם:

אי עפ"מ"ש בסי' צה"ק (פ' לך) כי הגלויות שהיו אחר קבלת התורה ה"י לתגלית להחם פשע ולנקות עון ע"י סבל הצרות ר"ל אבל גלות מגרים לא ה"י על חטא רק הקדים הקב"ה רפואה למכה אולי בגלות האחרון שצריך זמן גלות ויאבדו תקוותם מהגאולה וע"כ יתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ח"ו ולא יהיו ראויים להגאל לכן הביאם בכור הברזל קודם קבלת התורה שאז אין קפידה כי אם יתערבו בגוים ועשה להם נסים ופלאות ויהי להם פתח תקוה בגלות האחרון ולא יאמרו נושא לגאולתם וישיבו אל ה' ויזכו לגאולה וז"ש ברוך שומר הבטחתו לישראל ע"י שהקבי"ה חישב את הקץ לעשות והקדים רפואה למכה כמה שאמר לא"י וכו' ולפי"ה והיא שעמדה וכו' ור"ל גאולת מגרים היא שעמדה לאבותינו וכו' שלא אי בלבד עמד עלינו וא"כ ח"ו אבדה תקומתנו אולם ע"י גאולת מגרים שמתי בטוחותינו בה' והקבי"ה תלילנו מידם, וי"ל בזה מקרא"י קודם בפי השירה יושב ה' ביום ההוא וגו' וירא ישראל את ה'יד הגדולה וגו' ויראו העם את ה' ולא נטו מדרכי ה' לעולם יען שע"י נסים אלו ויאמינו בה' ובמשה עבדו ומה זה שהאמינו כי אז יסיר משה ובכ"י שר לא כאמר אלא יסיר שעתידין לומר שיהי לעיל כדאי' במדי שם ולא אבדו התקוה בגלויות האחרונות, ובה' יש ליתן טעם על שאין מפטירין אח"כ הפיקומן ששאר טעם פסח בפיו להירות נתן בזה כי תגלית גאולה מגרים ה"י רק שיזכרו בזה ולא יאבד תקוותם בגלות האחרון:

יַעֲבֹדוּם וְעָנּוּ אֶתְּם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי
אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן וְאֶנְכִי וְאַחֲרָי כֵּן יַעֲזֹאוּ בְּרִכְשׁ גָּדוֹל:

ערבי פסחים

ואחרי כן ילאו ברכוש גדול ובגמי (ברכות ט"ו): דבר נא באזני העם ושאלו וגו' אין נא אלא לשון בקשה בבקשה מתוך וכו' כדי שלא יאמר אותו לדיק ועבדום וענו אחס קיים בהם ואח"כ ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם והפליאה נשגבה וכי בלא אמירת אותו לדיק ה"ו כסון שלא יקיים הקב"ה הבטחתו ח"ו אבל הענין יתבאר עפ"י דברי המגיד מדובנא ז"ע בס' קול יעקב למגילת אסתר שבאר הכתוב (בפ' ואחכנן) כי יביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך וגו' ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים ב"ט אשר לא מלאה וגו' עד דרמים וזיתים אשר לא נטעת וקשה מה תלוי הייעוד יותר במאמר אשר לא בנית אשר לא נטעת והלא על הרוב חשוב לאדם יותר אם יזכה ה' להתעשר מיגיעו ובמז"ל (ב"מ ל"ח) אדם רוצה בקב שלו מטי קבין של חבירו וגם ראינו שקד דרכו של הקב"ה מעולם להשפיע לרשעים טובה וברכה ואח"כ נוטלה מהם וכותבה ללדיקים כמאמר הכתוב (איוב כ"ו) יבין ולדיק ילכש שפ"י הנראה לא בדרך מקרה אמרו לומר שלפעמים הוא כך אבל היא הנכונה תמידית בחקו ית' כאשר ראינו נתינת בית המן למרדכי וארץ ז' העמים לישראל שבא' שם אשר לא בנית ולא מלאה וכן ביזת היס וביזת מזרים וכן לעתיד תייעד לנו הקב"ה ביזת גוג ומגוג, והנראה בטעם הנהגתו הזאת כי הוא ית' חפץ לזכות את ישראל ולהנאותם גם מזמרת העוה"ז ומלאו והוא ית' כבר הזהירנו שלא נכלה ימינו בבקשת הטוב ובהשתדלותו ואמר (משלי ו') אל החמוד יפיה בלבך ורז"ל אמרו (אבות פ"ו) כך הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל ואם יזכה יקיים בו ויתאו המלך יפך שאז"ל (ב"ר ל"ט) ליפוחך בעולם ואך אפשר מציאות היופי ללדיקים כי אף אם יתן לו ית' עושר וכססים לא ייטב לבו עליו לבנות טירות, זהב וכסף ולעטר א"ע בכלים חמודות וסגולות מלכים כי המה לו אך למותר וכל חפלו הוא רק לשבת בית וללעשת רצון בוראו ולכן הקב"ה נותן בלב רשעים שיזכו המה וימלאו בתיהם מחמדת העולם ויקיים בהם יבין ולדיק ילכש וזהו שיעד הכתוב במאמר ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאה פ"י שיהיו הערים גדולות וטובות אשר לא היית בונה אחס באופן זה אלו ה"י בידך לבנותם והבהים ג"כ יהיו מלאים כל טוב אשר לא היית ממלא כמו זה מעולם ולא מלאך לבך להרבות בתענוגים כמו אלה כי להיות ישראל ממלכת כהנים וגוי קדוש כמח"כ ואחס כהני ה' תקראו משרתי אלקינו יאמר לכם אף שנזכה להעושר והגדולה ההיא עכ"ז כה"י משרתי ה' בעבור ששיג את הגדולה בלא טורח ועמל ויגיעה ואלו היינו כותנים לבינו להשיג בעמלינו אי אפשר שלא היינו ממעטין בעסק התורה ועבודת ה' כי אי"א שישתמשו שניהם בכתר אחד וזה שאז"ל (מגילה ט"ו) ליהודים היתה אורה ז' תורה וקשה מי גזל מהם התורה שה"י בידם רק כוונו לומר אז שזכו לגאולה ויקר מית לא נחמטתה תורתם בעבור שבלא עסק ויגיעה זכו לגדולה ההיא וע"ש שהאריך עוד בדברים לחמדים ואף אנו כאמר בזה לבאר ד' הכתוב (בפ' לך) וזוה"ק שם ויעבור אברים בארץ עד מקום שנס עד אילון מורה והכנעני אז בארץ ובזוהר שם איתא עד מקום שנס. לא בי כנישתא עד אילון מורה לא בתי מדרשות דאולפין תורה ברבים, ועדיין לא כתבאר סיוס הכתוב דמה שייכות והמשך לזה שאמר והכנעני אז בארץ למה שאמר בתחילה, אמנם יתבאר לכתוב עפ"ד ק"י הכ"ל דלהיות שארע"ה בכל מקום אשר

דרך קף רגלו בו לא עלה על רוחו ולא מלאו לבו הכאמן לה' לזכות ולנטוע להרבות בקניני העוה"ו וחמודי תבל רק כאן צפה בהגב"ס ובאין בהמ"ד כי הוא כהן לא' עליון ואיך אפוא תהי' הארץ שממה וחרבה והוא ית' הבטיח שלא יבנים את בניו לארץ חרבה רק אל ארץ לא תחמר כל צה שיהיו בארץ בתים בנויים כדמים נטיעים ועומדים הכל עשה"ט לזאת והבטעני אז בארץ כי הוא יבין ולדיק ילכש, וזמן כן נאמר גם כאן במאמר הנלבב בפתח דברינו שבדאי לא יסתפק האע"ה שהקב"ה יקיים הבטחתו ואח"כ ילאו ברכוש גדיל חלף עבודתם הקשה אך שאפשר שהם בעצמם יעדיחו צוה להבין הרכוש הגדול וע"י יגיעתם ועמלם ישיגוהו ולזה אמר שלא יאמר אותו לדיק ועבדו וענו אותם קיים בהם, מושב על המזרים שע"י המזריים יקיים ועבדו וענו אותם ואח"כ ילאו ברכוש גדול ליק בהם ר"ל ע"י המזריים רק בעצמם יעדיחו להשיג הרכוש גדול, וזהו הכונה בפסוק (תלים ק"ה) ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושר, ירצה צוה שלא תאמר שהיוציאם בכסף וזהב שהשיגו ע"י יגיע כפם ועמלם וע"י כשלוך כחם אבל הוציאם בכסוף ואין בשבטיו כושר בלי כשלוך כח וטורה ועמל רק ע"י מזריים שנתנו להם וכמה"כ יבין ולדיק ילכש, ויתבאר צוה ג"כ המד' (רבה פ' לך) ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב הה"ד ויוציאם בכסף וזהב וגו' הכונה עפ"ד הפלא"ה בכו' פנים יפות שפ"י ואברהם כבד מאוד וגו' שכסף וזהב וכל חמודי תבל ה"ו לו לעול וכמשא כבד יכבד ממנו להיות לו ליתרון ומכע בעיניו שלו ומחשבתו הקדושה ואי"כ ה"ו לדיק שאחרים יבינו לו זמרת הארץ וחמודי תבל כענין יבין ולדיק ילכש וז"ש הה"ד ויוציאם בכסוף וגו' שה"י ג"כ בענין זה שמזרים הבינו ונתנו לישאל וזהבן:

א"י עפמ"ש למעלה בפסקא הא לחמא עביא בשם הקדמונים ביאור הכתוב הגדיל ה' לעשות עם אלה היהודים שלא ראו טובה ומעלה ומופלג הטובה שיעשה עמהם כ"כ עד שאם הגדיל ה' לעשות עמנו שנתגדלנו בעולם גדולה ג"כ היינו שמחים ע"ש שהארבעה צוה וא"ל להכפיל הדברים וזמן כן נאמר גם כאן שבדאי אין ספק שהקב"ה ישומר הבטחתו ואע"ה לא יסתפק בהבטחתו ית' ואח"כ ילאו בר"ג, אך שבאולי לא יהי' הרכוש גדול ומופלג בעלם רק לעם ה' אלה שלא ראו טובה ומעלה וכשתעבדו במזרים בעוכי ובלחץ איום ועוול ובדיוטא התחוננה כ"כ יהי' נחשב זה לרכוש גדול ובזאת היות שהמזריים הכבדו עלינו השיעבוד ביתר שאת ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה עד שגם לעבדים משועבדים זולת ה"י נחשב זה לעינוי גדולה ועבודה הפרך שמפרכת כל גופו של אדם והגלות ה"י הלך וגדול ומופלג מאוד אי"כ אפוא תמורת זה מגיע לנו גם רכוש גדול שהוא גדול בעלם ומופלג מאוד גם לאנשים מוצלחים זולת ז"ש שלא יאמר אותו לדיק ועבדו ועינו אותם קיים בהם שהכבדו עול השיעבוד באופן מופלג שגם אחר עבדות ה"י עינו ואח"כ ילאו בר"ג ליק בהם בערך זה שזהא גדול ומופלג מאוד רק לעומת העוכי והלחץ שקודם לה יהי' גם זה נחשב רכוש גדול ולכן ביקש שישאלו ממזרים כלי כסף וזהב ואחרי שיהי' בידם ביזת מזרים מההכרח שמופלג ביזת מזרים ביתר שאת כי אחרי שהליתו וזכו בביזת מזרים יתכן שיהי' הרכוש הבא אחריו גדול ומופלג גם לאיש מוצלח זולת, וי"ל צוה מד' פלא"ה (הובא בישמח משה פ' בא) וגם ערב רב עלה אחס כאן כתקיים ואח"כ ילאו בר"ג, הכונה דגם ערב רב שלא הרגישו בגלות ולא כשתעבדו בכל זאת גאולה תהי' להם ולא רק אלו שנשאו עול הגלות ביתר שאת וע"ד זה כתקיים ואח"כ ילאו בר"ג שגם לאנשים מוצלחים זולת שנתגדלו בעולם גדולה ועשירות ה"י נחשב רכוש גדול והבן:

א"י ע"ד דרוש להנה הקשו הקדמונים איך דכו המזריים במיתה וממון הא קי"ל (כתובות ל"ב: ובכ"ד) משום רשעה אחת אחת מחייבו וא"א מחייבו משום ב' רשעיות,

צריך להגביה הכוס ולבסות המצות כ"כ האר"י ז"ל.

וְהָיָה שְׁעֶמְרָה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אַחַד בְּלִבָּר

עַרְבֵי פֶסְחִים

רשעיות, אך י"ל דמי' ללאת י"ש חייב לחזקן אסרה תורה אפי' בא על אמו כדאמר" (ב"מ ז"א), וזה טעם הגמ' דולאי מדיכא אין תגיע להם רכוש גדול משום דקלבד"מ אלא כדי שלא יאמר אותו צדיק שמקפיד גם לעצמו לז"ש ועבדום וענו אחס קייס וכו' ולכן ישאלו ביזת מצרים וכיון דתפס לא תפקר מיכ"י היכי דחייב לז"ש כמי"ש רש"י (שם ד"ה רבא) אלא דלמי"ש חוס' בסוגי' דמחזרת (סנהדרין ע"ב, ד"ה לא) דלא אינו ריזה לז"ש אין לקבל הימנו ע"ש א"כ ה"ו הקב"ה צריך ליתן בלב מצרים שירנו לז"ש כדי שיהי' הממון אצלם בהיתר וזש"ה ויז"אם בכסף וזהב ומי"מ ואין בשבטיו כושל, שלא נכשלו בממון איסור ולא כטלו מהם ממון שאין מחוייבין עפ"י דין יען כי שמת מצרים בלאתם וגו' והיו רונים לז"ש בלב שלם — אבל עי"ל למי"ש חוס' פסחים (כ"ט, ד"ה מאן) דתשלמי דתרומה מחמת כפרה הם ולי"א קלבד"מ וישראל גם הם נקראו תרומה כמי"ש (דמ"י ה"ו א') קודם ישראל להי' ראשית תבואתה ושפיר נחייבו מצרים ב"ב רשעיות ולי"ש קלבד"מ וי"ל בזה הפסוק בירמי' קודם ישראל להי' ראשית תבואתה, שישראל הם כתרומה לכן כל אוכליו יאשמו בחיוב ממון דאשם זה ממון כדדרשי' (ב"ק ק"ג), אשם זה הקרן אף כי רעה תבא אליהם שנענשים גם בעונש הגוף משום דלי"ש קלבד"מ, אך דבאמת ה"א ליחא דהחוס' לא נחבו כן רק באוכל תרומה בשוגג ומצרים הרי במזיד שיעבדו לישראל וי"ל הטעם דלי"ש קלבד"מ משום דכרת ומיתה בידים אינו פוטר מחשבותין דלא קי"ל כרבה"ק (כתובות ל'). שהי' עושה יו"ב נשבת וי"ל בזה הפ' (פי יתרו) עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים ואין אלהים אלא דין כמי"ש רש"י פי' משפטים דרק בידים אדם אין להעניש ב"ב רשעיות אבל בידים ל"ש קלבד"מ ולכן עשה ה' כל הטובה למשה ולישראל ונתן להם את ממונם אף שנענשו גם במיתה אבל אין לומר דהבא גם בידים אדם היו חייבים משום דהו' כתרומה וכמי"ש דזהו רק בשוגג אבל כאן כי בדבר אשר זדו עליהם היו מזדין ועב"ח משום דכרת ומיתה בידים ל"ש קלבד"מ, אבל עי"ל דהיכר לחיוב ממון קדים ל"ש קלד"מ כדאמר"י בגמ' (כתובות ז"א), גבי גונב חלבו של חבריו שכבר נחייב בגביה קודם שיבא לידי איסור חלב ע"ש וה"כ תשלומי ממון נחייבין שכבר שיעבדו ועבודה וחיוב מיתה נחייבו אח"כ על דבר אשר עינו אחס והרגו ילדי העברים ממילא ל"ש קלבד"מ ובה"ל י"ל הפ' ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם יעבדום תחילה ואח"כ ועינו אחס ולכן וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי במיתה בידים ולכן שפיר ואח"כ ילאו ברכוש גדול ולי"ש קלבד"מ:

וְהָיָה שעמדה וכו' שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו רק רבים קמים עלינו להדפינו לרדוף אותנו ולבלותינו ועי"כ נחפרסם הדבר יודיע גם לנו ונצטק אל ה' וישמח ה' את קולנו והצילנו מידם:

וְמָה שמכסין המצות כשאומר"י והיא שעמדה עפ"י האר"י ז"ל נראה לתת טעם עפמי"ש בספיה"ק קדושת לוי' (פי' בא) דלמה הקב"ה קורא את החג הקדוש חג המנוח יאנו קורין אותו פסח וכתב הטעם שאנו משבחין ומספרין בשבחיו של מקום והקב"ה מספר בשבחן של ישראל כמי"ש א"כ לדודי ודודי לי והנה חג המנוח נקרא על שבת ישראל כמי"ש רש"י (פי' בא) ויאסו את הבצק וגו' עיגות מצות וגו' וגם למה לא עשו להם מצות שבתן של ישראל שלא אמרו הא"ך בלא למדבר בלא למה למה אלא האמינו והלכו וכו' ע"ש ומלא שכן

עֲמַד עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֶלָּא שְׂבָכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים

ערבי פסחים

חג המצות ע"ש ישראל שאסו את הצלוק עוגות מצות ולזה נקרא יו"ט זה בתורה חג המצות כביכול הס"ת מספר שבחן של ישראל ואנו קורין אותו פסח ע"ש שפסח הקב"ה וכו' שהיא שבחי של מקום ע"ש והיא נטון מאוד והנה מפורז בשו"ע או"ח (סו' כ"ה סו"ג) להוללין תפילין קודם מוסף במקום שאומרו" קדישת כהר וכו' המג"א משום דכיון שאומר כהר יבנו לך אין ראוי להיות כהר של תפילין עליו וכיו"צ כאמר גם כן דכיון שאומר והיא שעמדה וכו' והקב"ה מליני מידם שהספר בשבחו של מקום אינו ראוי שהיו המצות שמירין על שבחן של ישראל מגולין ולכן מכסין המצות — ובטעם הדבר שהקב"ה בתורתו קודרו ליו"ט זה חג המצות ואנו קורין אותו פסח כר"י עפ"י מדרש רבה (פי' מלורע) שאין הקב"ה חפץ בקילטו של אדם רשע וכו' שנא' ולרשע אמר חלקים מה לך לספר חקי יגו' וזה הדבר מיכה ג"כ מקרבן שפה דכתיב בו כל בן כנר לא יאכל בו דמי שכתנברו מעשוז לאביו שבשמים אסור לאכול מק"פ והטעם בזה י"ל שהוא ג"כ מפני שאין הקב"ה חפץ בקילטו של רשע שהדי כל המצות הם שבחי של מקום ילהודות זה הדבר אנו קורין את היו"ט פסח אבל הקב"ה קודרו חג המצות שהטעם שאוגלין מצות הוא על שלא הספיק בליקם להחמין ולא יכלו להתחמה וכתבו ספ"ק משום שהיו משוקעין במ"ט ש"ט ועוד מעט וכשקעו בשער הכי"ן של טימאה ר"ל ובכל זאת קיבל הקב"ה עבולתינו ברחמים וברטון כי הוא יתי' אלק סליחית חסון המרבה לסלוח ורולה בשחיבת רשעים לכל ידח ממנו נדה ויו"ט זה נקרא בתורה חג המצות:

א"ר עפ"מ"ש בזה"ק דמיל"מ נמשכו כל הגאולות והיא היתה הכנה עד הגאולה העתידה והיינו דאמר"י בניסן נגאלו ובניסן עתידין לגאולו וכל הנסים ינפלאות שנעשו בי"מ הם קביעי וקיימי לדורות עולם יפועלים גם על לעתיד ואולי לזה רמזה התורה כמה שקראה ליו"ט של פסח ששם שבת כו"ש מתחלת השבת ועי"ן בגמ' (מנחות ס"ה:): מפני שנסים שבפסח קביעי וקיימי לדור דייים כמו השבת שקדישתו קביעא וקיימא ויזכו חלוי בקביעת ביד כלאי' בגמ' (ביצה י"ג.) וי"ל בזה הכוונה במ"ש המגיד ואפ"י כולנו הנמים וכו' דכיון דמקור ושורש של כל הגאולות והישועות הוא י"מ לכן אס הקב"ה ישלח עזרי מקודש לא בלדקתינו ויבשר לבבנו כחלה הדבר רק כמה שנעשה מלפנים זאת בישראל שנפתחו שערי ישועה לאבותינו במצרים ומשם נמשכו כל הגאולות וישועה וי"ש ואפ"י כולנו הנמים וכו' כולנו יודעים את התורה, בכ"ז לא נחלה הנסים בחכמת תורתנו ולדקותינו רק מצוה עלינו לספר בי"מ, לחלות כמה שכבר נעשתה הטובה הזאת בישראל בי"מ הנלו פעלו לדורות, וכל המרבה לספר בי"מ ואינו תולה בנות עמי ולדקתי הר"ז משיבתו וכו' יש ליתן טעם דמלה בזה"ל דאורייתא ומרור דרבנן כלאמר"י בגמ' (פסחים ק"ב.) להורות להחירות וי"מ שמרומנו במלה הוא קבוע וקיים לעולם דמזה נמשכו כל הגאולות, ולכן אחר שהקדים ברוך שומר הצטחו לישראל וכו' שהקב"ה חישב את הקץ לעשות וכו' ויר"ל דבצאת ישראל ממצרים אז חישב הקב"ה את הקץ הימין העתיד לבא לעשותו ואז עשה הכנה לזה דמזה נמשכה הגאולה העתידה ולזה אמר אח"כ והיא שעמדה לאבותינו ולנו יר"ל גאולה מצרים היא שעמדה לנו בכל עת וזמן שבשפלינו זכר לנו ויפרקנו מצרינו שהיא היתה ההכנה לכל הגאולות, ומפני זה הטעם מניחין המלה תגולה בכל משך זמן שאומר ההגדה ומספר בי"מ להורות כחן בזה דגאולת מצרים שמרבה לספר ממנו שמרומנו במלה קיים לעולם אך כשאומר והיא שעמדה וכו' שמעיד זאת בפה מלא כמי"ש א"ל להיות תגולה ולכן אז מכסין המלה, ולזאת נקרא היו"ט הקדוש

הגדה של פסח

עֲלֵינוּ לְבִלּוֹתֵנוּ. וְהַקְרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם:

כאן ינח הכוס מידו ויחזור ויגלה דהמצה.

צֵא וּלְמַד מֵהַבְּקָשׁ לִבְנֵי דְאַרְמֵי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ
שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲפָא עַל הַזְּכָרִים וְלִבְנֵי בְּקָשׁ

ערבי פסחים

הקדוש הזה חג המצות להורות לגאולת מצרים קבוע לזרות לע"ז מרמז המלה ואנו קורין אותו פסח כי אין אנו מרגישי'ן הכם כי' בגלות השפל הזה וה' יעשה עמנו לטובה אזה, ויחיש לנו ישועות הכיבאות אכ"י"ל:

א"י דהכא במשך זמן הגלות באו עלינו אה"ע להדפינו ולכלותינו בעיני'ם שונים פעם חרב פיפות בידם להרוג ולהשמיד את כל היהודים חי'ז ופעם התנכלו בתרמית להחטיא את ישראל ע"י שאר"ע קרבות יחפזו ובחללקות לשונם יקראו לנו שובי שובי השלימית וכחזה בך אין וכחזה אלא גדולה עיין מ"ר שם (רבה שה"ש) וכאשר עלה ישראל למעלה ראש וחופשה נתן לנו ככל יושבי הארץ והשתלנו בכל כחינו וידיעתינו לדרוש את ש"י העיר והמדינה אז עיני האנשים יקבר וכהפכו לשוכאים ויקולו מפני בכ"י, ועיין במד' (ילקוט פ' שמות) והמלא הארץ אותם שכתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם ויקולו מפני בכ"י מיד גזרו עליהם שיפרשו מהם, והנה כי כן ה"י הדבר ביאע"ה שבתחילה אהב לבן את יעקב וקרבו אליו שה"י חושב להחטיאו ע"י הקרבות ואהבה וריעות וירא כי לא יכול לו אז נהפך לו לשוכא ולבן ביקש לעקור את הכל וזה הנוכה במד' (פ' ויאל) השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע מלמד שטובתן של רשעים, ירעה מה שרונה להטיב עם איש לדיק רעה הוא אצל הגדויקים הוא רק כדי להרשיע את הגדיק ללכדו בשחיתותו וכן ה"י במצרים בתחילה הטיבו להם בכל מיד' דמיטב כדי להחטיאם וכאשר ראו כי לא עלתה בידם ולא ירעו ולא יסחיתו בה' הקודש זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו ויהי שם לגוי גדול שהיו ישראל מטייכים שם אז התחילו לשעבדם ולענותם בסבלותם, ואף מה שגזר פרעה על הזכרים ה"י לתבלית להחטיאם שהמצריים ישאו את הנשים להם לנשים ויטמעו בהם ולא יזכר שם ישראל עוד כלא"י במד' רבה (פ' שמות) שרצה להזדווג להם ויש שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו לא בדרך ועיין אחד השתדלו לכלותינו מעל פני האדמה אלא שכל ד"ד עומדים עלינו לכלותינו בדרכים ועיני'ם שונים פעם בחרב חנית וכידון ופעם בלשון חלקלקות בלב ולב ידברו, ולא תאמר כי כאשר מראים פנים שוחקות ואותות אהבה וריעות כי כן הוא באמת, לא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליאע"ה שכאשר לא עלה בידו ללכת בשחיתותו בשפת חלקות ולשון רמי' אז נהפך לאיש אחר ובשנאה יתדפנו רדפו וחספסוהו כמעט שננה דומה נפשו לולא חלקי יעקב בעזרו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים כדי שיטמעו בהם ויתערבו בגוים ולא יזכר שם ישראל עוד, ולבן ביקש לעקור את הכל שנא' ארמי אובד אבי כי לבן אבד את יעקב וכאבד וכשמת מתחת ידו שחשב ללכדו בתגולתו (והיינו דארמי איכ"י ללא מעלי על ת"ח וירא ה' שהוא איש אבוד כי כן הוא האמת כי אבוד הוא מהם מבלי יכולת בידם ללכדו בשחיתותם) וכן ה"י במצרים דבתחילה כאשר ירד מצרימה ויגר שם במתי מעט וחשבו שיבטלו ויטמעו כיון שם מתי מעט אז הטיבו להם אך כאשר ראו ויהי שם לגוי גדול שהיו מטייכים שם מיד וירעו אותנו המצרים וגו':

לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר אֶרְמִי אֶבֶד אֲבִי וַיִּוָּד מִצָּרְמָה
 וַיָּגֵר שָׁם בְּמַתִּי מְעַט וַיְהִי שָׁם לָגוּי גְדוֹל עָצוּם וְרָב׃
 וַיִּוָּד מִצָּרְמָה אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר׃ וַיָּגֵר שָׁם מִלְּמַד
 שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהַשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֶלָּא קָנוֹר
 יָשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲהַּ קָנוֹר בְּאַרְצָךְ בְּאֵנֹו
 כִּי אֵינִי מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי כָבֵד הָרַעַב
 בְּאַרְצִי כִּנְעֵז וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא לְעַבְדֶּיךָ בְּאַרְצִי גִשְׁן׃

ערבי פסחים

וירך מלרימה אנוס עפ"י הדיבור, נ"ו הטובה נלדע מדברי מרן האר"זל צ"ח הקדוש
 פע"ח שער חג המצות פ"א שישראל פ"א בארץ הדור בגלות מצרים היו בגלגול
 דור המצול ודור הפלגה כי היו לריבין ליבון ולירוף חזק מאוד אחר שמתקלקלו הרבה
 וע"כ באו בגלות מצרים להתלבן שם על תיקון הנטין וס' קבלו עונשם שנית כי על עונש
 המצול נגזר עליהם במים כל הבן הילוד האורה משליכותו שהיא דמיון המצול ועונש הפלגה
 שהיו להם הלכנה לאבן יהחמה לחמד ששתעבדו בחומר ולכנסו ע"ש באורך והנה חטא
 דור הפלגה זה החילוס לעשות לחטוא בדיבור פה כמ"ש רש"י פ"ו כ"ח ויותר מביאר במדרש
 (רבה בראשית פל"ח) צפ"י ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים שהוליוו מפה"ס יאמרו
 א' לאנף ותרצ"ו הרקיע מתמוטט צוא ינעשה סמוכות וכו' וזה דברים אחדים דברים הדיס
 וגם אמרו לא כל הימנו שיביר לי את העליונים וכו' והסעו עלמנן מקדמוני של עולם
 אמרו א' אפשרי לא כי ונא באלקותי וכו' ע"ש במדרש וימארה שחטאו צפה לקו צפה הבה
 נרדה ונבלה שם שפתס וגו' וז"ש וירד מלרימה אנוס עפ"י הדיבור שיען שחטאו בדיור
 הפלגה בדיבור לכן באו בגלגול ינשתעבדו במלרים ויהפן:

א"י עפ"י המביאר במדרש והביאו רש"י (צפ"י שמות) צפ"י וירא משה ויאמר אכן נודע
 הדבר שה"י משה דאג על שראה בישראל ישע"ס דלפטרין אחר מעתה שמו אינס
 ראויין להגאל ואכן נודע הדבר שהי"ת תמה עליו מה חטאו ישראל מכל ע"י אומות להיות
 נרדים בעבדות פרך אבל רואה אני שהם ראויין לקב ומביאר בדביבתם רעה גרמו גלות
 ושיעבוד מצרים וז"ש אנוס עפ"י הדיבור שהיו אנוסים ומוכרחים לרדת מצרים משביט
 דיבחת רעה וזה שג"ס גלות מצרים:

א"י עפ"י העובדא שארבע בק"ו הגה"ק רבי עמרם חסידא ז"ע [ג"ר לטוב בתשו' חת"ס
 חיו"ד ס"י ר"ל"ג] בעת שהיו אבדק"ק מאלע שפעס אחת נסע בהגליל שנקרא לשב
 לסדר קידושין אלל בעי"א ש"ה"י לו צביו מורה הרעה (לע"הרע"ר) ואס כי טיבוס היו
 הראשונים מאלו אשר יטנס פה עמנו היום בעיה"ר עכו" השתמט אי"ע מדבר דבר עם
 האיש ההוא אבל לא עלתה בידו כי האיש הזה הלך אחריו על כל פשיעה ופשועה ויהי
 כי חפש אחר מים ליעיל את ידיו ושלל לו האיש מה עבקס אם עבקס מים ויהי כמשיב
 הן וולת מלה זו לא דיבר אהו מאומה ואחריו אזיה שביעית סופר ק"ו זל"ל כי הרגיש
 בכפשו שעי"י דיבור קל עם אהו האיש נפל ממדרגתו וירק ע"י התפעלות תפעלות אלוקים
 משך ארבע שביעית הוא שב למקומו וזה הטובה גם כאן יורד מלרימה שירד יפול ממדרגתו
 הקודמת. אנוס עפ"י הדיבור, יען שה"י מוכרח לדבר עמהם שהיו עם טמא שפתס ויהפן:

הגדה של פסח

**בְּמַתִּי מִעַטְפָּמָה שְׁנֵאָמַר בְּשִׁבְעִים נַפְשֵׁי יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
 מִצְרֵימָה וְעַתָּה שְׂמַחְךָ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 לְרוֹב: וַיְהִי שֵׁם לְגֹוֵי גְדוֹל מְלֵמֵד שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְצַנְנִים**

ערבי פסחים

א"י עפ"י הרח"ד"א בס' שמחת הרגל (על הגש"פ) בפיסקא כהא לחמא בשס גלי רזיא בפ"י הפסוק ארמי אובד אבי דבשביל שהביא יעקב אביה לשון מרגום בתורה כשרדף אחריו לבן ויקח יעקב ובניו מאבני המקום ויעשו גל ולבן קראו יגר שהותא ויעקב קרא לו גלעד ומפני זה ה' גלות מצרים והוא אומר ארמי אובד אבי בשביל לשון ארמי שגרם אבי לכחוב בתורה לכן הוכרח וירד מצרימה עכ"ל והאר"ך בזה וזהו ג"כ הכונה וירד מצרימה אנוס עפ"י הדיבור ר"ל דיבור של ארמי שהביא בתורה, ולכן נגאלו בזכות שלא שינו את לשונם של"ה לעזין בלע"ז ומכ"כ בתהיק ועמ"ש ל"ח ברטות (כ"ח:): במה שאמרו שם מכעו בניכם מן ההגיון שפרש"י שלא תרגילוס במקרא יותר מדי ובהקדמת ל"ח למס' ברטות ובה מקבו המעוות וכו' לגאולה:

א"י יאמר הכונה שהדיבור שלא שינו את לשונם כמבואר במדרש הוא עדות לישראל שהיו שם באנוס שאלו היו שם ברצון טוב בודאי היו משנים את לשונם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם והבין:

א"י עפ"י שמתרי בכונת הפ' (פ' שמות) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בכ"י מן העבודה, שבי"ו שהי' המלך חי לא היו רשאים אף ליאנח ולקבול על ארת השיעבוד והיו מוכרחים לקבל יסורי השיעבוד בסבר פני"י ופניה שחוקות ורק כאשר מת המלך אז עכ"פ ויאנחו בכ"י מן העבודה אשר זה גורם לפעמים להקל המכאוב ולהפיג הארע וז"ש גם כאן וירד מצרימה שהי' להם ירידה ביתר שאת במצרים, אנוס עפ"י הדיבור, יען שהיו אנוסים מדבר דבר ולקבול על ארתם כדי להשג' לערם ויגוס: **וַיִּרְדּוּ** שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מצריכים שם, י"ל להנה אחז"ל (פסחים פ"ו:): לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים וכן במצרים נחוספו עליהם גרים ועי"כ כעשה גוי גדול וכמ"ש וגם ערב רב עלה אהם שהוא תערובת אומות של גרים כמ"ש רש"י (פ' בא) וז"ש מלמד שהיו ישראל מצוינים שם שהיו נכזים ומושפלים ומוכרחים ללבוש סימן וכחך שמנה על בגדיהם להודיע אשר הוא יהודי כמו שהי' בדרות הקודמי"ן בימי קדם שאלו היו מנודים לא היו מקבלים גרים שהרי לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה מטעם זה כמבואר בגמ' (יבמות כ"ד), ולא היו כעשים לגוי גדול:

א"י דאיתא בירושלמי (תענית פ"ג) דהעולם נידון אחר רובו ואי"כ חיז העולם חרב דרובם עוטי"ו ורעים וחטאים לה', אך י"ל דישאל חשיבי ולא בטלי והויל קבוע וכל קבוע כמחלה על מחלה כדאמר"י (כתובות ט"ז ובכ"ד) ואי"כ הו' כמחלה ישראל ואמר"י (בר"ה י"ו) ורב חסד מטה כלפי חסד ופרש"י הואיל ומעמי"ה הם מטה את ההכרע ללד זכות ע"ש, ואין לומר דכיון שהם בגלות דניידי ולא כידוכין כקבוע, דז"א דהרי אמר"י בכזר (י"ב), אשה הדרא לניחומא וכיון דעיילא לביתא הויל קבוע ע"ש היטב והי"כ הקב"ה מקבץ כדחי ישראל והדרו לניחומא ושיך שפיר קבוע, וי"ל בזה הפסוק (ויקרא כ"ו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, דניידי, מ"מ לא מאסתים ולא גאלתים ללכלתם להפר בריתי אהם ע"י שהעולם כדון אחר רובו דגם אז שיך קבוע כמע"מ ומטה

שָׁם: עֲצוּם. כִּמָּה שְׁנֵי אֲמָר וּבְגֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּפְּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

ערבי פסחים

ומטה כלפי חסד והטעם, כי איז הי' אלקיהם ודרשי' בגמ' (תגילה י"א.) כי איז הי' אלקיהם לעמיד לבא, דהיינו שיגאל אחינו ויקבץ נלחינו מארבע כנפות הארץ והדרו לכחיתא ושפיר כידוכין קבוע, אלא דלדעת חס' (כזר י"ב. ד"ה אסור) והר"ש מקיטון וכן הוא דעת רוב ראשונים דקבוע לאורייתא דוקא בניכר במקומו אבל כשאין הקבוע כיבר ל"א קבוע כמע"מ ועיין פתי"ג בשפ"ד (סי' ק"י סק"ד) איז הי' בישראל דוקא אם כיכרים בשם לשון ומלכוש כידוכין קבוע, וז"ש ויהי שם לגוי גדול, שעל ידם כידון העולם כמחנה ישראל דהו"ל קבוע ולכן נקראים גוי גדול, מלמד שהיו ישראל מלוינים שס ע"י שלי"ם והיו קבוע כיבר ואמרי' קבוע כמע"מ ומטה כלפי חסד והבן:

ובספר

שמחת הרגל הביא פי' הרשב"ץ מלמד שהיו מלוינים שהיו גדורים בעריות, וי"ל לזה הביא אח"כ הדרשה עלום כמ"ש ובכ"י פרו וישרצו וירבו וגו' והבונה בזה עפ"מ שביארתי הקודש הפ' (בפי שמות) וכאשר יענו אחינו כן ירבה וכן יפרו דהנה אחז"ל שאוה"ע מבזין את ישראל ואמרו ששלטו המלוינים בנשי ישראל שאם בגופן שלכו בנשותיהן לא כשי"ב וכמ"ש רש"י (פי פנחס) דשבטי י"ק עדות לישראל דהט"ל הקב"ה שמו בשמותיהן יו"ד בסוף וה"א בראש שהם כשרים ולכן נתיב החכמי הפלאי יכ"ו משבי החסד הג"ל, אך פיהם דיבר שוא ושקר ענו בישראל שהרי אחז"ל (ע"ז כ"ד:) מי שבא על ערוה דין הוא שלא התעבר אלא עולם כמנהגו טוהב והרי במלכים נולדו ששה בכרם אחד כפרש"י בפי' וישרצו וירבו ואיז אס ח"ו שלטו בנשותיהם הרי לא עבדו קוב"ה ניסא למגנא ומי יאמין בשוא כמע"מ שיעשה הקב"ה כס למעלה מדרך הטבע לדבר עבירה יאיב מזה עלמנו שפרו ורבו למעלה מדרך הטבע הוא עדות לישראל והוכחה ברורה שלא שלטו בנשיהם ואדרבה מאסו בהם וזשי"ה וכאשר יענו אחינו איז יאמרו אס בגופן שלטו בנשיהם לכ"ש אי לזאת כן ירבה וכן יפרו, לזאת עשה הקב"ה כס שפרו ורבו למעלה מדרך הטבע כדי להכחישם שזה הוראה שלא שלטו בנשיהם ומהי להיך ויקו"ו מפני בכ"י שעוד מאסו וקצו בהם, אמנם אלו הי' מתנהגים בדרכי הלכיעות והפרישות ליה באי"ס לדי' חסד זה אך יען שלא התנהגו בלכיעות כמחז"ל במד' (תכחומא) בפי' ותמלא הארץ אותם שנחמלאו בתי ערטיאות ובתי קרקסיות מהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם לכן חסדו אותם בזה שמשלו בנשיהם וז"ש ובכ"י פרו וישרצו וגו' זה שפרו ורבו למעלה מן הטבע שנולדו ששה בכרם אחד להורות שלא שלטו בנשיהן זה הי' יען ותמלא הארץ אותם שנחמלאו ב"ט וב"ק מהם ולא הלכו בדרכי הלכיעות והס נתנו אלבע בין שיניהם לחסוד אותם לכן הי' מן ההכרח שישרצו וירבו ויעלמו במאוד מאוד, ולכן בעל הגדה אחר שהקדים שהיו ישראל מלויינים וגדורים מן העריות כפי' רשב"ץ יפה דרש לרא"י לזה דעלום כמ"ש ובכ"י פרו וגו' וכמ"ש:

ובני

ישראל פרו וגו' ותמלא הארץ אותם י"ל דבמו לא"י מקיאה ואינה מקיימת עוברי עבירה כפרש"י (סי' אחרת) כך ארץ מלוינים ערות הארץ אינה מקיימת וסובלת הלדיקים בתוכה וכיון שהי' הארץ סובלתם עכ"ה כי השחיתו דרכם וכמ"ש האלשי"ך הקדוש וירעו אחינו המלוינים שהשחיתו אחינו ועשו אחינו רעים וחטאים כנפשוחינו וזהו הכונה כמ"ש ותמלא הארץ אותם שהארץ הי' סובלתם ברעתם ולכן יפה כדרש שכתמלא:

ב"ט וב"ק מהם:

וְרַב כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר רַבְּבָה בְּצִמְחַה הַשְּׂדֵה נִתְתִּיךְ וְתַרְבִּי
 וְתַגְדְּלִי וְתַבְּוֹאֵי בְּעַדֵי עַדְיִים שְׂדִים נִבְנוּ וְשִׁעְרֶךָ
 צִמְחָה וְאֵת עֲרוֹם וְעַרְיָה: וְאֵעֲבוֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶיךָ
 מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ וְאֹמֵר קָדַךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי וְאֹמֵר
 לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי:

וַיִּרְעוּ אוֹתָנוּ הַמְּצָרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה
 קָשָׁה: וַיִּרְעוּ אוֹתָנוּ הַמְּצָרִים כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר הִבֵּה
 נִתְחַפְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מְלַחְמָה
 וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִגְחַם בָּנוּ וְעַדָּה מִן הָאָרֶץ:
 וַיַּעֲנוּנוּ כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמֹו עָלָיו שְׂרֵי מַסִּים לְמַעַן
 עֲנֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעֹה
 אֶת פֶּתָם וְאֵת רַעְמֶסֶס: וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה
 כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲבִידוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹה:
 וַנִּצְעַה אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלָנוּ

ערבי פסחים

וירעו אותנו המצרים וגו' פ"י האלשי"ך שטעו אותנו רעים וחטאים ע"כ ולכן היו
 גרביי ליבון ולירוף וזיכך דיסורין ממרקין עונותיו של אדם כדאי בגמי
 (ברכות ה'). ולכן ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה כדי לנרף בהן את הבריות:
א"י הנוכה שבאו עלינו בעקפיין ובקשו עלינו עלילות כדי להצדיק את עולמן בפני
 העולם ושמו לנו עלילות דברים כי אבחנו הרעונו את מעשינו כדי שיהי להם
 פתחון פה על השיעבוד ועבדות שהשתעבדו בנו וז"ש וירעו אותנו המצרים ששמו אותנו
 לאנשים רעים וחטאים והבאישו את רחיו ולכן ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה ויאמרו
 כי הגדק והמשפט אחס ולכן אין פולה פה ומלפנף נגד אבזריותם:

ויענונו כמ"ש למען ענותו בסבלותם, הנוכה כמ"ל במאמר אנוס עש"י הדיבור שזה
 ה"י מענין הגלות והשיעור שליה ר' אים אף לקבול על צרם ועינויים רק
 אדרבה להראות פנים שוחזת: אלו לא נעשה עמהם דבר ולסבול הכל בפניי וז"ש
 ויענונו למען ענותו בצבלותם נעינו אותם שיסב' הכל בפנים שוחזת, וז"ש אח"כ ויתנו
 עלינו עבודה קשה כמ"ש ויע' ודו מצרים את בניי צפוך ובגמי (סוטה י"א): דרשו
 בפרך צפה רק, הנוכה שהנבידו עולם גם כזה שהכריחו אותם לדבר צפה רק לקבל
 העינוי באהבה וזה פריכה גדולה ועינוי נפש למאוד והבן:

ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וגו' שטעקו בשביל גלית השכינה כשיכול ית' וכבוד
 שמים ולכן וישמע ה' את קולי וריחם ה' עלינו לשמוע אל הרינה ואל
 התפלה וכמ"ש אכי לדודי ודודי לי וכמספ"י חמים זי"ע הפי (פי דברים) ומשובו ומבטו
 לפני ה' ולא שמע ה' בקולכם שלא נשמע בקול תפלתכם שם ה' שחטללו עבור גלות
 השכינה

**וַיֵּרָא אֶת עֲנֵנֵינוּ וְאֶת עַמְלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ;
וַנַּצַּעַק אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמֶה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי
בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֵל
הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה: וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלְנוּ בְּמֶה
שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים**

ערבי פסחים

השכינה לכן ולא האזין אליכם. לא הטוה ארון גם להסתלק בהנוגע. לעצמכם אבל ישראל במצרים שזעקו בשביל גלות השכינה לכן שמע לקולם בהנוגע לעצמם, ואמר טוב ונצטק אל ה' כמיש וכו' ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה שאף אם זעקו מן העבודה זה חשוב ג"כ כמו בשביל הקב"ה דברתם לו צר וגם ישראל שרויין בלער השכינה הקדושה ג"כ מלטר כדאחז"ל (סנהדרין מ"ו). בשעה שאדם מלטר שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי ו"ש ותעל שועתם אל האלקים שהצטקה הוא בשביל הקב"ה הגם שהוא מן העבודה דברתם לו צר וכמו שביארתי הפ' (ישעי' א') על מה חוכו עיד חוסיפו סרה שאם האדם חוטא וגורם שיעש אשר מזה יש לער להקב"ה אי"כ בזה עלמו מוסיף חטא על פשע ו"ש על מה חוכו על מה שאדם מוכיס ומוקיס, עוד חוסיפו סרה, אדם מוסיפס עוד על החטא ותעשו בהעונש גופא עוד עבירה כגדו ית' והבן:

א"י דהנה אחז"ל (ברכות י"ד ע"ב) כל החולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל החולה בזכות אחרים תולין לו בזכות משה תלה בזכות אחרים שכאמר זכור לאברהם ליצחק וגוי' ו"ש ונצטק אל ה' אלקי אבותינו ותלינו בזכות אבותינו לכן וישמע ה' את קולי תלה בזכות עצמינו:

א"י עפ"מ שביארתי הקודש מאמר הגביא (ירמי' ח') מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי, דהטוה דכבר אחז"ל (ב"ר פ' וישב) דאין אדם מקבל תכחומין על החי וסבור שמת שעל המת כגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי וכן הוא בכל צרה שלא תבא שאין תקוה שמעבור הצרה הוא בטבע שהאדם מורגל בה או ששתכח מן הלב לא כן הצרה שיש תקוה שמעבור הצרה זו אינה כשכח ואין אדם מורגל בה, והנה זה יותר מאלף וחי' מאות שכה אשר אנו בעוה"ד סובלי עול הגלות וצרה גדולה אכחכו ואין אנו מורגלים בה ולא כשכח מלבינו חורבן בהמ"ק וכי גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו וזה לנו לאות והוכחה ברורה כי גם עלינו יעבר כוס ישועות ויש תקנה לצרה זו ועוד לא אבדה תקותנו ולזה אינו כשכח מן הלב ולער וצרת הגלות בעצמו מחזק את התקוה והנה מבליגיתי הוא לשון חזק כמאמר הכתוב (תלים ל"ט) השע ממני ואבליגה ו"ש הגביא מבליגיתי עלי יגון שזה הוא חזקי שמחזק ומאמץ את לבבי ברוב יגוכי יען כי עוד עלי לבי דוי מה שלבי דוה עדיין ולא כשכח הצרה מלבי ולא הורגלתי בה ופתי זאת כחמתי בעניי שזה אות ומופת חזק כי לא אבדה תקותי ולא לכלה אפס חסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמיו ובטח ישלח לנו משיחו הולך תמים וישבור עול הגלות מעל אורינו וזהו ג"כ הוכחה כאן ויהי בימים הרבים ההם וגוי שעברו ימים רבים בלער וצרת השיטבד והגלות ובכל זאת לא הורגלנו בצרה ותהי לסיפור כי עוד

הגדרה של פסה

את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ כמה שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ואת עמלנו אלו הבנים כמה שנאמר כל הבן היולד היאדה תשליכוהו וכל הבת תחיון: ואת להצנו זה הדחק כמה שנאמר וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם:

ויוציאנו יי ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאתות ובמופתים:

ערבי פסחים?

לבינו דור וראחכו בכ"י מן העבודה וזעקו, ולכן ותעל שועתם לפני אלקים מן העבודה לשמוע אל הרכה ואל התפלה ולהוציא את בכ"י מארץ מצרים: וירא את ענינו זו פרישות ד"א וכו' י"ל עפ"מ דא"י במדרש (רבה איכה ג') גלתה יודא מעובי וכי אה"ע איכס גילים אי"ה אובלים מפתם ושותים מיינס אין גלותם גלות ישראל שאין אובלים מפתם ואין שותים מיינס גלותם גלות ומאחר שרק מה שאנו שומרים התורה ופרושים מדרכי אה"ע גורם הגלות וכמו שאנו אומרי" בהושענות מרוטת לחי נחונה למכיס יען סיבילת שבך שאנו סובלים יטשאים עול תורה ומלוא איכ אפוא בד"ן הוא שהקב"ה יגאל אותנו וישבור עול הגוים ועול הגליות, והנה אי במדרש (רבה שמות) וידע אלקים שעליו לגאלם ע"ש וז"ש וירא את ענינו שהקב"ה רואה בעני עמו שהוא יען זו פרישות ד"א שאנו פרושים ומובלים מדריכהם וכמ"ש וירא אלקים את בכ"י שכל עיניו וורת השיעבוד הוא בשביל שהם בני ישראל ולכן וידע אלקים שעליו מוטל לגאלם, וזה י"ל הכונה בפי ידוע מדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם שיחזיקו עממן כגרים בין האומות ולא יתערבו בגוים ולא יטמעו בהם ולכן ועבדום ועיני אותם יסבלו עול גלות והנה כי כן יגם את הגר אשר יעבדו דן אכני וגו' יען שעליו יהי לגאלם:

א"י הכונה במש"ל שליה רשאין לקבול על צרתם להודיע ולפרסם לשום אדם מה הגיע אליהם בעיניו ושיעבוד וז"ש וירא את ענינו שרק הקב"ה שהיא צוחן כליות ולב ראה את ענים ומרודם זו פרישות ד"א הוא ענין פרישות דרך הרשעים האחרונים אך הם משעבדים ומענים אותם ול"ה רשאים להגיד ולגלות לשום אדם צרתם ועינים ולבקש עזר נגד אכזרות מעניהם ולוחצים שהוא עיניו גדול כמה שכ"י וירא אלקים את בכ"י וידע אלקים שרק הקב"ה שהוא לופה כסמרות ידע והגיר בצרתם ולא זולמו:

ויוציאנו הי' ממצרים ביד חזקה וכו' לא ע"י מלאך וכו' הנה כבר כתבנו למעלה כי"ש שהי' צריך יד חזקה לפי שלא כשלים עדיין הזמן הי' שנה והטעם שהולאנו הי' קודם הזמן לפי שהיינו משוקעים במ"ט שיט וא"י לכאורה לא היו ראויין כלל לגאול אך יש ללמוד זאת לזכות את ישראל שאין חידוש שכשחמו במצרים שהי' ערות הארץ שהרי מבואר בבהארי"ל שסוס מלאך לא הי' יכול לבוא שם מחמת תוקף הזומא שהי' במצרים ואם כן במלאכי מעלה שאפי' הם היו נכשמו במצרים אי"י אין

וַיֹּצִיאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ. וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא הַשְּׁלִיחַ אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא אַהֲרֹן:

ערבי פסחים

חידוש שִׁירָאֵל כַּתְּמָאוּ שֶׁסּ וְזוּ"ש וְיֹצִיאֵנוּ הֵי מִמִּצְרַיִם בִּיד חֲזָקָה שֶׁהִי קוֹדֵם הַזְּמַן לִפְיֵי שֶׁהָיוּ מְשׁוּקָעִים בְּטוֹמָאָה וְאִי דַּאֲכֵי אִינְן רַחוּיִין לְגַאּוּלָּה לְזִיא וְיֹצִיאֵנוּ הֵי מִמִּצְרַיִם לֹא עִי מַלְאָךְ וְכוּי בַּאֲפִי מַלְאָךְ הֵי נִשְׁקָע שֶׁסּ בְּטוֹמָאָה וְאִי אִין חִידוּשׁ עַל יִשְׂרָאֵל וְכֹה יֵשׁ לְזָכֹת אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִי רַחוּיִין לְגַאּוּלָּה:

א"י ע"ד חת"ס (בְּתוֹרַת מֹשֶׁה) וְיִשְׁמַח מֹשֶׁה ז"ע 'ס"פ שְׁמוֹת בְּטוֹנַת הַמִּדְּ שֶׁבִּיאָר רִשִׁי שֶׁסּ לְמַה הַרְעוּת לַעֲסֵ הַזֶּה וְאִי"ת מַה אֵיכַפֵּת לָךְ קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְׁלַחְתָּנִי וְבִיאָרוּ זֵיל דִּינִי"מ הִי תוֹךְ זְמַן וְיֵשׁ בְּמִדְרָשִׁים שְׂכִי טַעְמִים אִין דְּקוּשֵׁי הַשִּׁיעִבּוּד הַשְּׁלִים וְכֹמֵנו יֵלְאוּ אִין דְּשָׂאֵר גְּלוּת מַשְׁלִימִין (וְעִיִּין בְּלִיחַ פְּסָחִים קָטָן בְּמַשְׁנֵה דְרַגְיָה כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר גִּי דְבָרִים ע"ש) וְהֵכֵה הַחִילּוֹק בֵּין גַּאּוּלָּה ע"י שְׁלִיחַ אִין ע"י הַקְּבִי"ה דְע"י שְׁלִיחַ אִיכֵה גַּאּוּלָּת עוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁלִיחַ אִיכֵנו כְּלַחֲוִי אֲבָל ע"י הַקְּבִי"ה שֶׁהוּא כְּלַחֲוִי וְגַם פְּעוּלוֹתָיו הֵם כְּלַחֲוִי לְכֹן גַּאּוּלָּתוֹ הוּא גַּאּוּלָּת עוֹלָם וְכֹלֵא"י בְּמִדְרָשׁ (וּלְקוּט פ' בְּשַׁלַּח) דַּאֲס יִשְׂרָאֵל. טַשַׁע בְּהִי אִין הוּא תַשְׁוֹעַת עוֹלָמִים וְהֵו הַטּוֹכָה בְּמִדְּ לְמַשֶׁה רְבִינּוּ ע"ה הִי קוֹבֵל לְמַה הַרְעוּת לַעֲסֵ הַזֶּה. רֹוֹה בְּזֵה לְמַה הַרְעוּת הַלְּכַבֵּד הַעֲבֹדָה וְעוֹל הַגְּלוּת כִּיכ וְאִי"ת מַה אֵיכַפֵּת לָךְ הַלֵּא זֶה מִן הַהַבְרָחָה כְּדִי לְהַשְׁלִים הַזְּמַן לְזִיא קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְׁלַחְתָּנִי שֶׁהִי לָךְ לְגַאּוּלָּה אֹחֵס בְּעַנְיָךְ וְלֹא ע"י שְׁלִיחַ דְּכִיּוֹן דְּקוּשֵׁי הַשִּׁיעִבּוּד הַשְּׁלִים הַזְּמַן הִי רַחוּיִין לְהִיּוֹת וְגַאּוּלָּה כְּלַחֲוִי ע"י הַקְּבִי"ה וְהֵו הַטּוֹכָה גַם כַּאֲן שֶׁהַקְּדִים וְיִרְעוּ אֹחֲטוֹ הַמִּצְרַיִם וְיַעֲכּוּנוּ וְגו' וְיִרָא אֶת עֵינָיו וְגו' שֶׁהַקְּבִי"ה הַעֲבֹדָה וְהַשִּׁיעִבּוּד עֲלֵינוּ בִּימֵר שֶׁאֵת וְאִיכֵי קוּשֵׁי הַשִּׁיעִבּוּד הַשְּׁלִים הַגְּלוּת וְהַגִּיעַ זְמַן גַּאּוּלָּה וְלְכֹן וְיֹצִיאֵנוּ הֵי מִמִּצְרַיִם לֹא עִי מַלְאָךְ וְלֹא עִי שְׁלִיחַ אִלֵּא הַקְּבִי"ה בְּכַבּוּדוֹ וְכַבּוּדוֹ שֶׁהָאֵה גַּאּוּלָּה כְּלַחֲוִי עַבְדֵי בְּעִיִּין גַּאּוּלָּת הַכֶּסֶף וְכֹה י"ל הַמִּדְּ (וּלְקוּט פ' בְּשַׁלַּח) הִי יִלְחַם לְכֹס לֹא לְשַׁעֲרָה אֲלֵא לְעוֹלָם שְׂכִי הִי יִלְחַם לְכֹס. הַטּוֹכָה הוּא כְּכִיל שְׁכִיּוֹן שֶׁהִי יִלְחַם בְּעַבְדֵינוּ אִיכֵי אֲפּוּא יֵהִי הַגַּאּוּלָּה גַּאּוּלָּת עוֹלָם וְלֹא לְשַׁעֲרָה וְהַבֵּן:

ועברתי בְּאִמִּי"ל אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ וְכוּי י"ל דַּאֲחֻז"ל) אִין הַקְּבִי"ה כַּפְרַע מִן הָאוֹמָה עַד שִׁפְרַע מֵאֱלֹהִים תַּחֲלִיבָה שְׂכֵא יִפְקוּד הִי עַל צָבָה הַמְרוּס בְּמִרוּס וְעַל מַלְכֵי הָאֲדוּמָה עַל אֲדוּמָה וְהֵכֵה כַּאֲן הִי לְהִיפּוּךְ דַּמְתַּחֲלִיבָה וְעִבְרָתִי בְּאִמִּי"ל וְהִכִּיתִי כֹל צְבוֹר בְּאִמִּי"ל וְחֵא"כֵי וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים וְכַפְרַע קוֹדֵם מִן הָאוֹמָה וְחֵא"כֵי מִשַׁר שֶׁלֵה וְהֵכֵה כִי כֹן לִי"ה אֲפִשַׁר ע"י מַלְאָךְ רַק ע"י הַקְּבִי"ה בְּכַבּוּדוֹ וְכַבּוּדוֹ שֶׁהוּא יֵהִי בִּיכְלָתוֹ לַעֲשׂוֹת כּוֹאֵת דַּאֲיֵהוּ מֵהַקִּים מַלְכָּה וְעַדִי מַלְכָּה: בִּיד

הגדה של פסח

בְּיַד חֲזֻקָה זֶה הַדָּבָר כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה
 בְּמִקְנֶדָּה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה בְּסוּסִים בַּחֲמָרִים בְּגַמְלִים
 בַּבֶּקֶר וּבְצֹאן דָּבָר כְּבֵד מְאֹד: וּבִזְרֹעַ נְשׂוּיָה זֶה
 הַחֶרֶב כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַחֲרַבּוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ נְשׂוּיָה עַל
 יְרוּשָׁלַיִם: וּבְמִזְרָא גְדוֹל זֶה גִלְיוֹ שְׂכִינָה כְּמָה
 שֶׁנֶּאֱמַר אִי הִגְפָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גּוֹי מִקְרֵב גּוֹי
 בְּמִסּוֹת בָּאתָ וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיַד חֲזֻקָה
 וּבִזְרֹעַ נְשׂוּיָה וּבְמִזְרָאִים גְּדוֹלִים כָּכָד אֲשֶׁר עָשָׂה
 לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: וּבָאתָ זֶה הַמָּטָה
 כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתָת: וּבְמוֹפְתִים זֶה הַיָּדִים כְּמָה
 שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

ערבי פסחים

בִּיד חזקה זה הדבר כמש"ס וכו' י"ל שהי' לרי"ך יד חזקה לכבוש הדבר שלא ישלטו
 גם באלים ועי"ד לחי' בגמי' (תענית כ"א:) איבא מותבי בחזרי גזר תעניתא.
 כיון שהי' הדבר בכל הבהמות והי' דבר כבד מאוד, ואולי הטובה צוה שכבד מאוד
 לכבוש הדבר ר"ל:

וּבְמִזְרָא גדול זו גילוי שכינה. י"ל דלכאורה יש גריעותא בנסים ונפלאות שעשה
 הקב"ה עמו במצרים שהרי מי שבעשה לו גם מנכין מזכותיו כמחז"ל
 (שבת ל"ב.) אך ד"ל דזה רק אם נעשו הנסים בזכות עלתן אבל אם הוא בזכות אחרים
 אין מנכין מזכותיו והרי יצ"מ הי' בזכות אבות כדחי' במדרש (ילקוט שה"ש ב') שהקב"ה
 מדלג על הקץ בזכות אבות שני מדלג על ההרים בזכות אבות ועוד אמרו שם כשבא
 משב' לַיִשְׂרָאֵל וְאֵל הַיּוֹם אִחַס נְגָאִלִים אִמְרוּ אִי אֲלֶקְיָנוּ אֵי"ל קוֹל דִּידֵי הִנֵּה זֶה בֹּא
 כַּסְבוּרִים אִחַס בְּזוֹת עַמִּיכֶם אִחַס נְגָאִלִין לֹא כֵן אֲלֹא בְּזוֹת אֲבוֹת, אִמְכֶם כִּיּוֹן שְׂרָאוּ
 יִשְׂרָאֵל בְּמַפְלַת מִצְרַיִם אֵי"ל לומר שהי' רק בזכות אבות שהרי מי שניטול בזכות אחרים
 אינו רואה במפלת שוכחו כמש"ס דלכן כתיב אלל לוט אל תבט אחרריך כיון שניטול רק
 בזכות אברהם אינו כדחי' לראות במפלת הדום ועכ"ח דגם בזכות עלתן נגאלו וא"כ יש
 חשש לניכוי זכות, אך י"ל לכיון שהי' גם מפורסם שעי"כ נתקדש שמו הגדול ית' אין
 מנכין מזכות אדרבה כיוסוף זכות וכמש"ל במאמר וכל המרבה לספר בילי"מ וכו' וז"ש
 ובמזרח גדול זו גילוי שכינה שבחגלה השכינה הקדושה לעין כל והי' גם מפורסם ולכן
 אין לחוש לניכוי זכות והביא לזה הפ' שנאמר אז הכיסה אלקים וגו' ככל אשר עשה
 לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך, שישראל ראו במפלת מצרים ועכ"ח גם בזכות עלתן
 ניטלו והי' מנכין מזכותיהן ולכן הי' לרי"ך גילוי שכינה שהי' גם מפורסם וימגדל
 ויתקדש שמי' רבה:

מטיף שלש טיפין מהכוס באצבע (וי"א בקמיעה) וזו ק' לחיץ (וי"א לחיץ כלי) כשאומ' ג' דב ים הלחין

דָּם. וְאֵשׁ. וְתַמְרוֹת עֶשְׂוֹ:

דָּבָר אַחֵר בְּיַד חֲזָקָה שְׂתִימִים. וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה שְׂתִימִים.
וּבְמִזְרָא גָדוֹל שְׂתִימִים. וּבְאֹתוֹת שְׂתִימִים. וּבְמוֹפְתִים
שְׂתִימִים: אֵלֶּיךָ עֶשְׂרֵי מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם. וְאֵלֶּיךָ הֵן:

גם בכל העשר מכות ובטיבנותן זורק מן היין כנזכר למעלה:

דָּם. צְפִירְדָּע. פְּגִימִים. עָרוֹב. דָּבָר. שְׁחִין. בָּרָד. אֲרָבָה.
חֲשֵׁךְ. מַכּוֹת בְּכוֹרוֹת:

ערבי פסחים

עֶשְׂרֵי מכות, ברד, הנה במכת ברד כתיב (צ"י וארא) כי בפעם הזאת אחי שולח את כל מגפיתי אל לבך ובעבדך ובעמך בעבור חלע כי אין כעוני בכל הארץ וברש"י למדנו מכאן שמכות בטירות שקולה כנגד כל המכות והיא פלא דמה ענין מכת בטירות לכאן ועיין בשפ"ה וגם יליד שאמר ששולח המגפה אל לבו ולמה זה מגיע מכה זו אל לבו, אבל הענין שאין שום מכה הן בגוף והן בזמן שואב לרשע כי כן כמו אם הוא בעלמו הגורם שיתקדש ש"ש על ידו ובפרט לרשע כפרעה שהשג עלמי אלוה שבדאי דבר זה שואב לו מאוד והוא מכה וכאב שאינו מגיע לגוף אך מגיע לכפשו ולבו, והנה כאן במכת ברד כתיב וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם וגו' ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים ואני במכה זו נתקדש ש"ש ע"י אומי רשע כמה שהודה בעלמו כי לדיק הוא ה' וז"ש כי בפעם הזאת אחי שולח את כל מגפיתי, מכה ששקולה כנגד מכות שקידמתין לה ומכה זו י"ש סוגע אל לבך, ומה הוא המכה שסוגע ללב ונפשו בעבור חלע כי אין כעוני בכל הארץ ויתגדל ויתקדש ש"ש ע"י ולבו עליו דוי ונפשו עליו תאבל על קידוש שמו הגדול ית', אמור מעתה דכ"כ במכות בטירות האחרונה שבמכות והקשה שבכיון כי היא גרמה לשלח את ישראל מארצו ונתקדש ש"ש על ידו ביותר כ"ז ושם כאמר גם וככל אלהי מלרים אעשה שפטים עמך"כ שמכה זו קשה עליו ביותר שאת ח"ש רש"י מאחר שראינו כאן במכת ברד שקידוש ש"ש שואב לרשע כי אינו למדני מכאן שמכת בטירות שנתקדש ש"ש אז ביותר הוא שקולה כנגד כל המכות והבין:

חֲשֵׁךְ אי' במדרש רבה (פי בא) צ"י נטה ידך על השמים ויהי חושך על ארמי' וימש חושך הד"ד (תלים ק"ה) שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו, ויל"פ עפ"ד הפלאה הקדוש ז"ע צ"י פנים יפות לכאשר המלכים בג' ימי אפילה לא ראו את בכ"י ולא בושו מהם הטיבו את מעשיהם וחזרו בתשובה ופי' דושיה ויהי חושך בארמי' ולא ראו את בכ"י עי"כ וימש חושך מלשון לא ימוש עמוד הענין שסר ומש מהם חשכת גלות הכפש והיו יכולים לעבוד את ה' כלבבם וכרונם ע"כ ולזה הוסיף המד"ד הד"ד שלח חושך ויחשיך, שע"י החושך ששלח הקב"ה עליהם, ולא מרו את דברו, לא הוכרחו ישראל למרות עליון ית' אדרבה יכלו לעבוד את ה' כאוות נפשם, וזשיה לא דאו איש את אחיו וגו' ועי"כ ולכל בכ"י ה' אור במשבותם ואורה זו תורה והבין:

הגדה של פסח

יֹסֵבִיר לבני בימו ענין תכנת בכורות. שהלילה האורה כביום בזקופת תמו וראו כל העם לין ה'. ובעת שילאו ישראל מתמרים ראו המתרים מתים בשוק ואין קוברה, והמתרים ראו ישראל יונאים כלל זה וראו מתיהם כלל הב' וג' מיתות היו, אי שהמיתו כטורי מתים כל הבא בידם, ב' מיתת הבכורים, ג' שהמית פרעה להשרים שיעלוהו לעכב את ישראל (ר"ע):

הושפך מן הכוס ג"פ בשתאמר דצ"ך. עד"ש. באה"ב:

רַבִּי יְהוֹדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים: דְּצִדָּה. עַד שֶׁבָּא אַחֲבָב:
רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמַר מִנֵּין אַתָּה אֹמֵר שֶׁלְּקוֹ
הַמְצָרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ
הַמְשִׁים מִכּוֹת. בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אֹמֵר. וַיֹּאמְרוּ
הַחֲרָטָמִם אֵל פְּרַעֲהָ אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא. וְעַל הַיָּם
מָה הוּא אֹמֵר. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיֹּאמְרוּ בֵּינוּ
וּבְמִשְׁפַּחַת עַבְדֵּינוּ: כִּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבַּע עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמַר
מַעֲתָה בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ
הַמְשִׁים מִכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר. מִנֵּין שָׁפַל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְצָרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה
שֶׁל אַרְבַּע מִכּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה
וְעַם וְצָרָה מְשַׁלַּחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים: עֲבָרָה אַחֲרָת.

ערבי פסחים

ר"י הי' נותן בהם סימנים וכו' יל עפמי"ש תוי"ט (פ"ה דאבות מ"ד) דעד"ש הוא ע"ש הפסוק (חזקוני ג' י"א) באף תדוש גוים, באחי"ב ע"ש הפ' (יחזקאל כ"א כ') אצחת חרב ופרש"י שהמיו אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה, אלא שמתחלף כמו כשב כבש, שחלה שלמה ע"ש והנה כבר אמר שהי' בכפול אויבך אל תשמת ואי"כ לכאורה אין לשמוח במפלת מתרים, אך יען שהבטיח הקב"ה כל המחלה אשר שמתו במתרים לא אשים עליך אי"כ אנו שמחים רק במכות ששלח על מתרים שאותנו הציל מזה וז"ש ר"י דאף דכפול אויבך אל תשמת בכ"ז במכות שהטו המתריים לדיך יש לי"ה ושמתה עד"ש באחי"ב במה שבאף ידוש גוים באצחת חרב והיינו במה שאנו כללים מזה והבין:

או יאמר עפ"י ששמעתי מהרה"צ הגאון מליסקא ז"ע שאמר בענין הפלוגתא דר"א ור"ע דר"א אמר תבין שכל מכה ומכה וכו' הי"ה של ארבע מכות וכו' ור"ע אמר שהי"ה של חמש מכות ואחכחו לא כלע מה ר"ה ר"ע בזה שהסודף לומר שכל מכה ומכה **סימה** של חמש מכות, ואמר הוא זל"ל משום דלדברי ר"א שכל מכה הי' רק של ארבע

וְזַעַם שְׁתַּיִם. וְצָרָה שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רְעִים
 אַרְבַּע. אָמֹר מַעֲתָה בַּמִּצְרִים לָקֹו אַרְבַּעִים מִבֹּת
 וְעַל הַיָּם לָקֹו מֵאַתִּים מִבֹּת:

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר מִגִּין שָׁבַד מִכָּה וּמִכָּה שְׁהִבִיא
 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים
 הַזֹּתָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִבֹּת. שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן
 אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רְעִים.
 חֲרוֹן אַפּוֹ אַחֲרָי. עֲבָרָה שְׁתַּיִם. וְזַעַם שְׁלֹשׁ. וְצָרָה
 אַרְבַּע. מִשְׁלַחַת מִלֵּאכֵי רְעִים חֲמֵשׁ. אָמֹר מַעֲתָה
 בַּמִּצְרִים לָקֹו חֲמֵשׁ מִבֹּת וְעַל הַיָּם לָקֹו חֲמִשִּׁים
 וּמֵאַתִּים מִבֹּת:

בַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמִקּוֹם עָלֵינוּ: אֵלֵינוּ הוֹצִיאֵנוּ
 מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים דִּינֵנוּ: אֵלֵינוּ
 עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם דִּינֵנוּ: אֵלֵינוּ
 עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם וְלֹא הִרְגָנוּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם דִּינֵנוּ: אֵלֵינוּ
 הִרְגָנוּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם דִּינֵנוּ:

ערבי פסחים

מכות אין בכלל כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך רק מאתים וארבעים
 מכות ע"כ בא רע"ק לעשות טובה לישראל ודרש שכל מכה היתה של חמש מכות אמור
 מעתה במצרים לקו החמשים מכות ועל היס לקו ר"כ מכות נמצא כל אלה הם בכלל
 כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך והוא טובה גדולה לישראל עכדי"ק
 ודפח"ת, והנה לפי"ז אם טובה המכות ברמז ושחק מלפרשם נעשתה הטובה הזאת בישראל
 ביותר שעל כל מחלה שלא חבא יאמר כי הוא ככלל בר"ת ויכניסה בזה, כי נטמן ברמז, והנה
 דל"ך יש לפרשה מלשון דילה חדוה ושמחה כמש"ל. עד"ש פי" מהר"עב"ן בסידור שהוא מלשון
 שתיקה כמו טוב"י דשמע ואדיש (בסנהדרין ז') וגם י"ל מלשין עדשה כמשמעה כעדשה זו שאין
 לה פה כמ"ש רש"י בחומש (פי חולדית) בפי הלעיטני כל מן האדום וגוי באח"כ פי" חו"ט שהוא
 מל' אבחת חרב כמ"ש, והוא לשון בעתה ופחד כמ"ש בקווקדרדנס"א. וז"ש ר"י בסמנו דל"ך
 עד"ש באח"כ כאלו אומר שיש שמחה בשתיקה במה ששחק לפרש המכות ורמזו רק בר"ת שיכלל
 מפחד החלאים שיוכל להכניס הרבה חולאים בזה ועיין ח"ט שם והבן:

במה מעלות טובות וכו' יל"פ בדרך כלל עפ"מ חוה"כ שער הפרישות פי" שהראשונים
 היו שכלם יך ויזרם חלש וכפשותם היו כמשכות אחר שכלם והמעט מן המלות היו
 מספיק להם בהשלמת עבודת האלקים עם אמונת לבס לאלקים וכו' ע"ש וא"כ הדורות
 הקודמין היו די להם באיזה דברים מועטים ולי"ה ריכין להרבה מלות וז"ש אלו וכו' דיינו
 דולה בזה שהי די לדור ההוא וכן ככולם אבל הקב"ה חש עמידות לנו ועשה עמנו זאת
 לטובה

הגדה של פסח

אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים
 דינו: אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו
 בחרבה דינו: אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא
 שקע צרינו בתוכו דינו: אלו שקע צרינו בתוכו
 ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה דינו:
 אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא
 האכילנו את המן דינו: אלו האכילנו את המן
 ולא נתן לנו את השבת דינו: אלו נתן לנו את
 השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דינו: אלו
 קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה
 דינו: אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ
 ישראל דינו: אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה
 לנו את בית הבחירה דינו:

על אחת כמה וכמה טובה פפולה: ומכפלת למקום
 עלינו. שהוציאנו ממצרים. ועשה בהם שפטים:
 ועשה באלהיהם. והרג את בכוריהם. ונתן לנו את
 ממונם: וקרע לנו את הים: והעבירנו בתוכו
 בחרבה. ושקע צרינו בתוכו. וספק צרכנו במדבר
 ארבעים שנה. והאכילנו את המן. ונתן לנו את
 השבת. וקרבנו לפני הר סיני. ונתן לנו את
 התורה. והכניסנו לארץ ישראל. ובנה לנו את בית
 הבחירה. ככפר עד פל עונותינו:

עד כאן אומרים בשבת הגדולה.

ערבי פסחים

לטובה שעשה לנו כל הטובות שחשב כאן שיהי' די ומספיק גם לדורות הבאים ובנה
 לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו כי אנו מלאי עון וזריכי להרבה מלית
 לגדר וסייג:

אלו קרבנו לפני הים וכו' דהאדם צריך לעשות משמרת למשמרת גדלים וסייגי
 כמחזיל (אבות ס"א) ועשו סייג לתורה אבל אם לא נתן לנו התורה הי' די
 אם האדם מקיים התורה שזה עולמו הי' הסייג והגדר ובקיום התורה כבר הי' עשה
 לפנים

הגדה של פסח

רָבֵן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר כָּל שְׁלֹא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים
אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן פֶּסַח מִצָּה וּמְרֹר;
:

תסתכל בהבישיל של הורוע:

פֶּסַח שְׁהִיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
קָיָם עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שְׁפֶסַח הַקָּרוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּצְרִים שֶׁנֶּאֱמַר
וַיֹּאמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח הוּא לִי אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ
הִצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ;

הגנה הפרוסה. אשר אינה מכוסה: להראותה להמטבין ואמר:

מִצָּה זוֹ שְׁאֵנוּ אוֹכְלִין עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שְׁלֹא
הִסְפִּיק בְּצַקֶּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עֵד

ערבי פסחים

לפנים משוה"ד וז"ש אלו קרבנו לפני ה"ס ולא נתן לנו את התורה דיינו צתרה עלמה
ולא היינו צריכי' להוסיף עוד גדרי' וסייג':

פסח שהיו אבותינו אוכלי' וכו' הנה בקרא כתב ויקרא משה וגו' ויאמר אליהם
משכו וקחו לכם לאן למשפחותיכם ושחטו הפסח, וכראה ע"ד דרוש דאי' במכילתא
משכו רייה"ג אומר משכו מע"ז וכתב הפלאה בס' פנים יפות דהיינו קודם הקדש דאליכ
הוי דיחוי כדאר"י (זבחים י"ב): הפריש קרבן והמיר דת וחדר בו הואיל וכדחה ידחה
ע"ש. אך יש לדחות דכאן הרי בידו לעשות תשובה רק כדר"י דהוי כראה וכדחה לא
מהני בידו אבל כאן דהוי דיחוי דמעיקרא וכל שבידו לא הוי דיחוי, ולזה אמר וקחו
לכם לאן למשפחותיכם דשה לבית אבות דאורייתא כפרש"י בחומש והרי אין בידו שמשפחתו
וביתו יעשו תשובה, אלא דאיכ קשה דאי' שה לבי"א דאורייתא אך יכול לזכות בשביל קטנים
דלאו בני שליחות ואי משום דאית לי' שותפות בגווי' ומיגו דזכה לכפשי' זכה נמי לחבריי'
ועיין קידושין מ"ב מ"מ תקשי למאן דלית לי' האי מיגו (עיין גיטין י"ב וב"מ י"ד), אך
כיל לפמי' נתיבות (ח"מ ס"י ק"ה) בדעת התוס' ב"מ דשוחטין שגבבו חייבין בהגביהו
שכיחם דהטעם משום דאי חבירו לא קנה נעשה נמי שמוכח חז"י ע"ג קרקע וגם
הוא לא קנה ואיכ כל המעשה בשביל עצמו ושפיר מהני בלא שליחות והיכ כיון דאין
שוחטין פסח על היחיד לר"י (פסחים ז"א) ואולי גם תנא דמכילתא הכי ס"ל איכ גם
מה שהקטן זכה הוא בשביל עצמו ושפיר מהני בלא שליחות וזהו שהוסיף הפסוק,
ושחטו הפסח, בלשון רבים לומר שאין שוחטין את הפסח על היחיד וממילא אי"ש משכו
מע"ז קודם הקדש וכד' הפ"י וא"ש (המשך חסד):

מצה זו וכו' בחק יעקב ס"י תע"ג אות ט"ל כתב דסומא חייב בהגדה ומ"מ כשיגיע
למנה זו או מרור זה לא יאמר זו או זה ובחיי"א כלל ק"ל חולק וכתב דכיון
שצריך להגביה שפיר יכול לומר מנה זו ומרור זה ובב"ר הרבני החריף ובב"ר מו"ה בן
יון כ"י כתב לי קושי' דאישתמטי' לבעל ח"א משנה שלימה (סנהדרין ע"א). דקמרי' הי'

שְׁנַגְלָה עֲלֵיהֶם מְלֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא וּגְאֹלָם. שְׁנַאֲמַר וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר
הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגוֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֹרְשׁוּ
מִמִּצְרַיִם וְדֹאֵיכֶלָּו לְהִתְמַהֵמְהוּ וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

ערבי פסהים

אי מהס גידס או חיגר או חילס או סומא איכו כעשה בן סו"מ שכא' ותפשו בו ולא גידמין ואמרו ולא חיימין בכינו זה ולא סומין מבוחר להדיא דאף שמופשי' הבן בידס כדכתי' ותפשו דמיכ"י ממעט' ולא גידמין מי'ם ל"ש לומר זה כיון שהס סומין, ולק"מ דהרי מסקי' בגמ' (פסחים קט"ז:): לדוקא בבן סו"מ מדהוי' למיכתב בכינו הוא וכתיב זה ש"מ פרט לסומא הוא דחיי אכל בלא יחורא או שיכוי לשון לא ממעט' סומין מזה דגס סומא יכול לומר זה על מה שחופס בידו ויודע כי הוא זה ועיין תשו' פרשת מרדכי אהע"ז סי' ח' וא"ש — ועוכל' דהרי שס בסנהדרין (ע"א), אמרו' ש"מ בע"י קרא כדכתיב ומשני שאני הכא דכולה קרא יתירא הוא וכיון דרק מקרא יתירא שמעי' אי"כ אין ללמוד מזה רק מי שאינו ראוי לקיים קרא כדכתיב שאינו ראוי לצילה צילה מעכבת בו אבל אם ראוי לקיים קרא כדכתיב אעפ"י שאינו מקיים שפיר כעשה בן סו"מ ועיין רש"ס צ"ב (פ"א ע"ב) ובטו"ז ארו"ח (סי' תרפ"ט) ור' אשי משמע בסנהדרין (ת"ה): דס"ל ללא בע"י קרא כדכתיב והלכה כבחראה מאב"י ורבא ואילך ועיין במבוא החלמוד בקיבור כללי הגמ' ד"ה אע"פ ועיין מלהר"ע ח"א אות ק' וא"כ כהי' דממעט' ותפסו ולא גידמין היינו דוקא גידמין שאינס ראויין לתפוש אבל בראוי לתפוש אי"ל לתפוש וכיון שאינן חופשי' בו אין סומין יכולין לומר בכינו זה אבל במלה ומרור שנגזיה וחופס בידו שפיר י"ל כח"א שיכול לומר זו וזה וא"ש:

מצה זו וכי י"ל ע"ד דרוש קצת להרבה מדקדקין אינס אוכלי' מלה בכל פסח מחשש חיימין חזן ממעות מלוה ולבאורה קשה דאם הוא פורש עלמו מחשש חיימין אי"כ מלת מלוה אסור לו ג"כ מטעם דשו"א אכפשי' חד"א ועיין חת"ס ארו"ח סי' ט"ז דמי שחושש ללבוש בגדי למ"ר בשעת החפלה כיון שנכנס לבית הספק מטעם שעטנז אי"כ שו"א אכפשי' חד"א וגם שלא בשעת החפלה נאסרו בגדים אלו ע"ש וה"כ דכוותי' [אב"ד] יש לחלק דלא דמי לכידון חת"ס דהתם בגד זה שאינו לובש בשעת חפלה מחשש שעטנז שו"א אכפשי' חד"א שיש בו חשש שעטנז ואיך ילבוש אותו בגד עלמו שכבר החזיק אותו לאיסור שלא בשעת החפלה אבל כאן י"ל שאותו מלה שיו"ל בו י"ח מעולם לא שו"א אכפשי' חד"א רק במלה אחרת חושש לחשש חיימין אכל י"ל דאמרי' בגמ' (חולין י"א:): לר"מ דחייש למיעוטא האיך אכיל בישראל וכי"כ פסו"ק מא"ל אלא היכי דאפשר אפשר והיכי דלא אפשר לא אפשר, מבוחר שס דאף דבחולין חייש למיעוטא מי'ם בפסו"ק דלא אפשר מותר וה"כ י"ל דאף דבשאר מצות חייש לחיימין אבל מלת מלוה דלא אפשר שרי, ויש ראי' והוכחה לזה דהיכי דלא אפשר שאני שהרי הקב"ה אמר לארע"ה ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואעפ"י גאלס לרד"ו שנה יען שהיו משוקעים בטומאה ולא הי' אפשר להתמהמה עוד לכן גאלס קודם הזמן שקבע לגלותם וז"ש מלה זו שאנו אוכלי', זו למעוטי אחרת דהיינו מלת מלוה ע"ש מה הלא כיון שאין אוכלין רק זו ולא אחרת מחשש חיימין אי"כ גס זו של מלוה נאסרה עליו משום דשו"א אכפשי' הדיא ותי' על שוב שלא הספיק וגו' ולא יכלו להתמהמה ומוכח דלא אפשר שאני וגם כאן כיון דלא אפשר מותר לו לאכול מלה זו של מלוה:

הגדה של פסח

עט

הגנה המרורים, להראות לאהדים:

**מְרֹר זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שְׂמֵרְרוּ
הַמְצָרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שְׁנֵאמַר
וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים
וּבְכָל עִבּוּדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל עִבּוּדֹתָם אֲשֶׁר
עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָד:**

ערבי פסחים

א"י לשואל מנה זו שאנו אוכלין ע"ש מה הלא מנה הוא זכר לגאולה וחירות והלא אחמי עבדי אחשורש אכן ומה לנו לעשות זכר לגאולה ולז"א ע"ש שלא הספיק וכו' עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם שהוא ית' הופיע עליהם וגאלם בכבודו ובעלמו וכיון שהי' ע"י הקב"ה עכ"ח הי' גאולת עולם לישראל כושע בה' תשועת עולמים כדאי' במד' (ילקוט פי' בשלח) ומה לדכתי עבדי אחשורש אכן הוא רק בענין גלות הגוף אבל בענין גאולת הנפש גאולת עולם הי' לנו דאלו לא הוציא הקב"ה אותנו ממצרים היינו משוקעים בטומאה ח"ו עד שאין מידו מגיל וכמ"ש למעלה וא"כ כיון לעשות זכר לגאולה באכילת מנה:

א"י לשואל מנה זו דייקא ע"ש מה ורועה בזה דלמה עושין זכר לגאולה במנה זו שהיא לחם עוכי ויותר הי' לנו לעשות זכר במנה עשירה שהיא מאלל שרים בני חורין וזה שדייק מנה זו שהיא לחם עוכי וע"ז משיב ע"ש שלא הספיק בנקת של אבותינו להחמין וכו' וכיון שהוא זכר לדבר זה ל"ש זכר במנה עשירה אדרבה יותר נכון לעשות זכר זה במנה שהיא לחם עוכי:

מְרֹר זה וכו' י"ל ללכ"ו למה אוכלי המרור שהוא זכר לגלות אחר המנה שהיא זכר לגאולה ומן הראוי הי' להפוך הסדר אך להורות כן בזה הסדר דגלות הנפש שהי' במצרים לא פסק גם כהיום הזה אף במדינות אשר חופשה כן לנו ומכירין אותנו כשאר יושבי וזרחי הארץ בכ"ז אנו סובלים עול גלות הנפש ולכן אחר שאכלנו מנה ועשאו זכר לגאולה אוכלין מרור ועושי זכר לשיעבוד וגלות הנפש ששולט גם כהיום, והנה אי' במדרש () וימרו את חייהם בעבודה קשה שהגבדו להם עבודת השם ית' שהי' להם גלות הנפש וז"ש מרור זה שאנו אוכלין להיינו שאוכלין אותו אחר המנה ע"ש מה ומה טעם לסדר הזה והשיב ע"ש שמררו את חיי אבותינו כמ"ש וימרו את חייהם בעבודה קשה וכפי' המד' שהגבדו עליהם עבודת ה' וסבלו גלות הנפש והגלות הזה אנו סובלים גם לעת כזאת ולזכר זה אנו אוכלין מרור אחר מנה ומ"ש:

א"י לפת"ש מג"א (סי' תע"ג סקט"ו) דאף דלפרש"י בחומש כל עשב מר קרוי מרור מ"מ איי"ח רק במינים ששנו חכמים במשנה ועל שאר מינים אין לברך משום דבעי' שיהי' קרוי מרור בשעת מית ע"ש וכראה הטעם לכיון שהוא זכר לימרו את חייהם לנו לר"ך לאכול מה שקרוי מרור בזמן ההוא וז"ש מרור זה דייקא שאנו אוכלין ע"ש מה ולמה אוכלין דוקא מין זה למרור ולא שאר מינים כיון דכל עשב מר קרוי מרור ומי' ע"ש שמררו המצרים את חיי אבותינו כמ"ש וימרו את חייהם וגר' וכיון שהוא זכר לזה לכן כר"ך לאכול מרור זה שהי' קרוי מרור בזמן ההוא ובשעת מית ומ"ש מג"א:

הגדה של פסח

בְּכֹל דּוֹר וָדוֹר חַיִּיב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בְּאֵלּוֹ
 הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם שְׁנָאֵמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם
 הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.
 לֹא אֵת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבְדָּ גָּאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 אֶלָּא אִף אוֹתֵנוּ גָּאֵל עִמָּהֶם. שְׁנָאֵמַר וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא
 מִשָּׁם דְּמַעַן הֵבִיא אֹתֵנוּ קָתַת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ:

כסה המצות וקח הכוס בידך ויאמור בקול רם ובשמחה עצומה:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לַהֲלֵל לְשַׁבַּח לְפָאֵר
 לְרוֹמַם לְהַדִּיר לְבָרֵךְ לְעֹלָה וּדְקָלָם לְמִי
 שְׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ.
 הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵרוֹת. מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה. וּמֵאֲבֵל
 לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפָקָה לְאוֹר גָּדוֹל. וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה.
 וְנֵאמַר דְּפָנֵינוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה הַלְלוּנֶיהָ:

ערבי פסחים

בכל דו"ד חייב אדם לראות איש וכו' י"ל דכבר אמר הגמ"ז הזה ראיתם אשר
 עשיתי למצרים ופרש"י לא מסורת היא בידכם ולא בדבריכם אני משגר לכם לא
 בעדים אני מעיד עליכם אלא אחס ראיתם אשר עשיתי למצרים וכו' וכן אחזיז לא תהא
 שמיעה גדולה מראי' ובאמת צריך שיהי' האמוכה מושרש בלב אדם שיהי' אצלו כמו
 הראי' וז"ש בכל דו"ד חייב אדם לראות איש כאלו הוא יצא ממצרים, שיהי' נחשב כאלו
 ראה בעיניו יצ"מ כ"כ יהי' האמוכה מושרש בלבבו:

בכל דו"ד וכו' הנה גאולה מצרים הי' ע"י אהריותא דלעילא שהופיע עליהם הקב"ה
 בלי זכות, ומבואר בשו"ע א"י"ח (ס"ו ז"ח ס"ה) שאל יחשוב האדם ראוי הוא
 שהקב"ה יעשה בקשה וכו' אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בחסדו ויאמר בלבו מי אני דל
 ובזיהו' בא לבקש מאת מנ"ה הקב"ה אם לא מרוב חסדו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו
 ע"ש וז"ש דבגל דו"ד כשעושה הקב"ה חסד עם האדם יראה איש כמו ביצ"מ של"ה
 בזכות רק בחסד כן בכל הטובות לא יתלה בזכותיו וכמ"ש וזאתו הוציא משם למען
 הביא אותנו אל הארץ אשר נשבע לאבותינו שזכינו לא"י בזכות אבות ולא בזכותינו והבין:
לפיכך וכו' צריך להבין אריכות וכפל הלשון, וי"ל דכל השמחות שנעשה בפסח
 פתאום מזיק לאדם כמו היולא מחוס לקור ומבית אופל לאור גדול וזוה
 הטעם זריחת השמש בשחרית הוא לאט כמ"ש בתפלה המאיר לארץ ולדרים עלי' ברחמים
 שמביא לנו האורה בדרך רחמנות מעט מעט לא בפעם אחת כלה כי הקס ממטחו
 אה רואה אור גדול א"י לפתוח עיניו לראותו במהרה כי קודם יעמוד שעה כמו סומא
 שלא יוכל להביט בו כמ"ש כ"ז באבודרהם וז"ש כאן לפיכך וכו' ורעה התנא להגדיל הכס

הַלְלוּהָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ
 מְבֹרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמְזֶרְחַ שְׁמֶשׁ עַד
 מְבֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יְיָ: רַם עַל כָּד גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם
 כְּבוֹדוֹ: מִי כִי אֱלֹהֵינוּ הַמְגַבִּיהוּ לְשַׁבֵּת: הַמְשַׁפִּילוּ
 לְרֵאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימֵי מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת
 יָרִים אֲבִיוֹן: לְהוֹשִׁיבֵי עִם גְּרִיבִים עִם גְּרִיבֵי עַמּוֹ:
 מוֹשִׁיבֵי עֶקְרֵת הַבַּיִת אִם הַבָּנִים שְׂמַחָה הַלְלוּהָ:
 בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מִעַם לְעֹז: הַיְתָה

ערבי פסחים

יחשב איזה דברים שהולחנו מעבודות לחירות, שהקב"ה הופיע עלינו במגרים פתאום כמ"ש בספ"ק וכל ההשמות ה"ו כמו מאפילה לאור הגדול אשר כ"ו מצי' להזיק ונס גדול ה"ו שס שלא הזיק:

מ"ו כה' אלקינו וגו' י"ל הטובה עפ"מ"ש הגמ' (פסחים כ"ו.) מלכא ומלכא הוו יתבי מלכא אמר גדיא יאי ומלכא אמרה אימרא יאי אמרי מאן מוכח כה"ג דקא מסיק קרבנות כל יומא אחא אחוי צדיה אי גדיא יאי יסיק לתמידא, ופלא דכלום הטר משלחן המלך, ושמעתי הטובה ע"ד מליצה דהוא אמר גדיא יאי דהכל תלוי במזל דגדיא היינו מזל כמ"ש רש"י פ' וילא בפ' בא גד והיא המלכא אשת חיל אמרה שהכל בגזירת עידן ימאמר קדישין ה' יתן אומה, אימרא יאי, אמרי כשאל לכה"ג כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' ואמר אי גדיא יאי יסק לתמידא כלומר אי מזל גורם אח"כ יהי בן תמיד מי שכולד במזל טוב או רע צריך להיות כן לעולם, ומה שכראה זה ישפיל וזה ירום מזה כיכר שהכל מיד ה' בהשגחה פרטית והוא זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים והוא גוזר ומקיים מי יעני ומי יעשר וכבר לוח הב"ח על שאומרי' על איש ישראל שהוא בר מזל דאין מזל לישראל (שבת קכ"ו) [ע"ן דמש"א פ' מקן אות י"ט] ו"ש מי כה"א וגו' המשפילי לראות בשמים ובארץ, שהכל מיד ה' המשגיח מן חלוני רקיע גם בתחתונים שהרי אנו רואים שהקב"ה מקימי מעפר דל וגו' שא"ש עני בתרימס קרנו ונתעשר וגם ראינו ההיפוך להושיבי עם נדיבים שיטרכו לקבל נדבות נדיבי עם אלקי אברהם אכסים אשר מאז ומקדם הם בעלמס היו נדיבי עמו והעשיר מעני והוא על נדיבות יקום וא"כ אין עניות ועשירות דבר תמידי ועכ"ח שהוא רק בהשגחה פרטית של הבורא ב"ה וב"ש הגדול:

א"י דאין חכם כבעל כסיון ומי שהי' עני מקדם הוא מכיר ומבין ויודע בצערן של עניים ולכשיעשיר ויזרח לו השמש. הללחה הוא מתחסד עם עניים לעמוד לימן אביון ולהיות בתומכי נפשם כי הוא יודע ומכיר כמה רע ומר גורלו של איש עני ונאח גם הוא על נדיבות יקום להטיב עם עניים מרודים ביתר שאת יותר מן העשיר הזה שהי' עשיר מאז ומקדם אשר לא כיסה באלה ואינו מכיר בצרתו וזשיה מקימי מעפר דל וגו' כדי להושיבי עם נדיבים וגו' שהוא יהי' שוע ונדיב לב באמת ובלב תמים אח"כ: **בצאת** ישראל ממגרים וגו' י"ל עפ"מ"ש הרחיד"א בס שמתה הרגל בפ"י סימני הסדר דקדש הוא רמו להקדש מפקיע מידי שיטבוד והי' ברחמי קדשטו

הגדרה של פסח

וְהַיְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו: הַיּוֹם רָאָה וַיֹּנֵם
הַיְהוּדִין יָסֵב לְאַחֹר: הַהָרִים רָקְדוּ פְּאִילִים נִבְעוֹת

ערבי פסחים

במלותיו בפסח ומילה והדמייים מודיעיים כי קדש ישראל להי' כי דם פסח הוא עיקר שהכל הלוי בו לפרוש מע"ז לזכות את תועבת מצרים ולדונו בשריפה אינו כאלה אלא עלי ודינא דגרמ"י ועלם לא ישברו בחזות ישריכו וכדי בזיון לאלוה של מצרים וכמ"ש בזיה"ק וכל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה ושבתא דאחיא ממיליה הנה דם הברית חותמא דמלכא בחמתין למלכות שמים הוי"ה מלגאו שד"י מלצר והוי קודש וזה טעם יצ"מ לפני הפרק להקדש מפקיע מידי שיעבוד וזה רמז בחיבת קדש כי ישראל קדושים ויקדשי ולהיותם מקראי קודש זכר ליצ"מ כי הקדש מתיר אף מפקיע שיעבודם וז"ש גם כאן בצאת ישראל ממצרים וכו' וקשה הא עדיין לא כשלים הזמן ולז"א היתה יודא לקדשו וגוי לחשיבו כהקדש ומפקיע מידי שיעבוד וכעשו ישראל ממלותיו אדונים ומושלים בני חורין והבן:

א"י עפמ"ש בס' הג"ל עה"פ יאמר גאולי ה' וגוי ומארות קבצם וגוי ותו"ד שאלו לא חטאו ישראל בעגל היו יולאים בגלות מצרים כל די גלות שהראה הקב"ה לאברהם כי הביא למצרים מכל אר"ה והשתעבדו בישראל ע"ש וז"ש בצאת ישראל ממצרים היו יולאים גם מעם לעזו מכל שאר גלות העמים, אם היתה יודא לקדשו וגוי שהיו מחזיקין בקדושתן ולא ה"י עובדים לעגל והבן:

א"י דאף אם החירות והשפית הוא מתנה טובה לאדם וסגולה נפלאה בפז לא יסולה שלא יהיו ידיו אסורות בכבלי השיעבוד עכ"ז לאדם פחות הערך יזיק לו החירות כי הוא בין אחים יפרא והוא יהי פרא אדם וכל הישר בעיניו יעשה כי לא בינת אדם לו להכיר ערך הגדול ותכלית החירות, וזהו הכוונה במחז"ל (אבות פ"ו) שאין לך בן חורין, ירצה שאין ראוי להיות בן חורין אלא מי שעוסק בת"ת והטעם דכל מי שעוסק בת"ת ה"ז מתעלה במדות טובות ונעלה ולכן ראוי להיות ב"ח שזה לא ישחמש בכלי חירות לטמא מאורו רק לטובת הבריות אבל איש רע מעללים לו יתבו חירות בידו ולחפשי ישלחנו גם את רעהו חיים בלעזו כי לא יוכל להשתמש בחמדה וסגולה הנעלה הלזו לתועלת וטובת הבריות וזה ג"כ הכונה במחז"ל (אבות פ"ג מ"ה) כל המקבל עליו עול תורה ומוכתר ומעוטר במעלות ומדות תרומות ונעלות מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א ללאדם יקר הערך כמוהו ראוי וכנון כי חופשה יתן לו כי בטח ישחמש בו לטובה ותועלת, וז"ש וכל המרצה לספר ביצ"מ שהוא שמח על החירות זהו מעלה רק אם ה"ז משוכח שהוא אדם נעלה גדול הערך וזהו הכונה בפי בצאת ישראל ממצרים וגוי שזכו לחירות יען היתה יאודה לקדשו שקבלי עול מ"ש ועול תורה וישראל ממלותיו שיכלו למשול ביצ"מ לכן ראוי וכנון להם להשיג חירות ללא מצרים והבן:

היתה יאודה לקדשו וגוי פרש"י בהלים דכחשון בן עמינדב קפן תחילה לים והוא: ה"י נשיא משבט יודא וכיון שממר נפשו וקידש השם ואינו מפנה לשכרו של הקב"ה אינו נעבד משועבד ולכן ישראל ממלותיו הוא בבחי' צדיק מושל ביראת אלקים מי מושל בו צדיק מושל בו יתי כמ"ש בספיה"ק והבן:

היום ראה וינסם וא"י במדרש (ילקוט תלים קי"ד) מה ראה ר' כהוראי אמר שם המפורש ראה חקוק על המטה ונקרפ, נראה הכונה דשם המכירש מורה על רחמים וזהו שראה שגם מדת הרחמים הסכים לעונש מצרים מפני רחמנות על ישראל שהריבו

הגדה של פסח

כבני צאן: מה לך היום פי תנום הירדן תפכ
 לאחור: ההרים תרקדו כאידיים גבעות כבני צאן:
 מלפני ארון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ההפכי
 הצור אגם מים הלמיש למעינו מים:

אזוהי הכוס בידו עד גאל ישראל ואומר בשמחה עצומה:

פרוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר גאלנו
 וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה
 הזה לאכל בו מצה ומרור. כן יי אלהינו ואלהי
 אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים
 לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים
 בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים
 (במל"ש מן הפסחים ומן הזבחים) אשר יגיע דמם על
 קיר מזבחה לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאלתנו
 ועל פדות נפשותינו: פרוך אתה יי גאל ישראל:

ערבי פסחים

שהרעו להם במ"ש ימיה משה ר"פ יארא וזכו הרמז שסס המפירש שהוא רחמים ה"י
 חקוק על המטה ולכן ויכס ויקרע והבין:

א"י עפ"מ"ש חז"ל (תענית כ"א) בסורא ה"י דברתא בשצבותא דרב ל"ה דברתא סבר
 מינה משום זכותא דרב אחאיזי לכו בחלמא רב נפיש זכותי טובא אלא משום ההוא
 גברא דשייל מרא וחזינא וכו' והוא פלא דמה יצטר ומה יגרע כח רב אס נחשב ונאמר
 כי הללם היתה בזכותו ומה גם כי כן הוא כי בכלל מאתים מנה וכתב בס' כוה"ק
 ובאזה"י פי וירא בשם רבינו ר' יוסף ז"ע כי הלל הרשעים בזכות הגדיקים אינו אך
 מדאגה כי היא ית' שיתן המשחית לבא לנגוף בהרשעים יפגע גם בהגדיק להיותו בלתי
 מבחין בין טוב לרע אשר ע"כ באם הגדיק הוא שכל בלדקתו אשר גם אס יפול מלדו
 אלק לא חאונה אליו כל רע כי רב חילו וכחו לבנות תת המשחית לפגוע בו אז לא
 יכללו הרשעים עצורו ימעתה לפי מה שחשבו כי משום זכותי דרב לא ה"י הדבר
 בשצבותי הנה בזאת הקטיוו לדקת התנא האלקי הזה ע"כ אחאיזי לכו בחלמא רב נפיש
 זכותי טובא בלומד הוא ה"י יבול להכלל גם אס ה"י הדבר בשצבותי אלא משום ההוא
 דשייל מרא וחזינא ע"כ, וי"ל בזה הטובה במש"י ג"פ פדות, פדות שלח לעמו (תליס קי"א)
 שלח ה"י ראויין לגאל לכן ה"י הגאולה ע"י שליח וזהו פדות שלח שלח דייקא ויא"כ ה"י
 י"ק כי עכ ה"י החסד וה"י מן הראוי והרבה עמו פדות (תליס קי"ל) שיה"י פדות רב
 גכ המלדים יכללו עבורם לדדיק שאינו גמור מגין גם על הרשע, וככל זאת ושמהי
 פדות בין עמי יבין עמד (פי' יארא) והוא פלא גדול שליה המלדים כלאים שישראל גיניו
 עליהם, אך זה שלדיק שאינו גמור מגין הוא רק אס נתן רשות למשחית שאינו מבחין
 אבל הקב"ה בעלמו ובגבולו יכול להבחין בין טוב לרע וזהו הכונה במדרש הכו' שרא"ה

הגדה של פסח

דְּרִינֵנוּ רוצה לקיים מצות טוס שני מארבע כוסות שהוא כנגד אות ה' ראשונה של הוי"ה ב"ה היא בינה והן תרין ריעין דלא מרתפשיין ושהוא כנגד רוח זנות לבטל אהור לשם יהוד קוב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי נועם וגו'.

בְּרִיךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם בְּרַא פְּרִי הַגָּפֶן : ושומין בהסבית שמאל ואינו מברך אחריו.

רחצה אומר בפה מלא, ויאמר מזמר ה' רועי לא אחסר וגו' ופסוקים שאו ידיכס קודם וגו' ואשא כפי אל מזתיך וגו' ככהגו, אח"כ אומר הכני טכנ ומזומן לקיים מצות עשה של כט"י כמו שמקנו חכז"ל לשם יחוד קוב"ה וכו' ויהי כועס וגו' וטוטל ידיו ומברך עכט"י :

בְּרִיךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם יֵאָשֶׁר קִדְשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְשִׁילַת יָדוֹם :

מוציא יקה המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלימות ויאחז שלשסם בידו שיהי לחם משנה ופרוסה משום לחם עוני (לדרכו של עני בפרוסה) ויברך ומקודם יאמר :

הנני מיכן ומזמן לקיים מצות אכילת מצה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי הדיא קמיר טמיר ונעלם בשם קל ישרא"ל :

בְּרִיךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לַחֵם מִן הָאָרֶץ :

ערבי פסחים

סם המפורש חקוק על המטה שהעובש הי' ע"י הקב"ה בעלמנו ולכן ויכס מלפני אדוין חולי ארץ מלפני חלק יעקב והבן :

עוד אי' במדרש פליאה מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה וכאמרו בזה הרבה פירושים וגם אני אמרתי בכמה אופנים וכעת בהתקדש ליל חג כפל מילתא בלבאי עפ"ד הגה"ק רבי ר' שמעלקא ז"ע מכ"ש כפי" מחכז"ל (מגילה י"ד) בקשו מלה"ש לומר שירה אמר הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואחס אומרים שירה ופי" דמצינו דאכשן סכחריב מתו ע"י ששמעו שיר של מלה"ש שלא יכלו לסביל קדושה גדולה כזו ויאכה כשמתה כדאי' (בסנהדרין צ"ה:) ושמעו שירה מפי חיות ומחו ולכן גם כאן בקשו מה"ש לומר שירה כדי שע"ז ימותו ואמר הקב"ה מעשי ידי שהם בני ישראל שנקראו מעשי ידי הקב"ה כמ"ש מעשי ידי להתפאר טובעיים בים שרצו לדוכס במים כמ"ש כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ואחס אומרים שירה אין זה מדה כנגד מדה רק צריך לטובעם במים כמ"ש רש"י (פי יתרו) כי בדבר אשר זדו עליהם שיהי' מכימ, וידוע מ"ש רבינו הבעש"ט ז"ע במ"ש דהימ (תלים קכ"א) ה' צ"ק דכמו שהבעל חי העומד אלל הגל הכה כפי תנועותיו כן מתנועע הגל כן הבורא ב"ה וכו"ש הגדול כפי מעשים של אדם כן השגחתו ית' אם אני לזידי אז ודודי לי אם מתקרב להשי"ת אז השי"ת מקרבו ומאיר לו דרכיו והתקדשתם למטה מעט ותוסף לו קדושה תלמעלה, והנה תבואר בזה"ק (פי אחרי) ד"ג מדות שהתירה כדרשת הם כנגד תליסר מכילין דרחמי, ובכל מדה יכול להשפיע עליו משמים רחמים וחסדים שהם כנגד מדה זו וגם י"ל בכונת ר"י בשלש עשרה מדות, שאם מקיים ודבקה בדרכיו להדביק במדותיו של הקב"ה האורה כדרשת שיכול לעורר למעלה מדה של תורה שכנגדה להשפיע עליו כמ"ש בספתיק והוא מדה כנגד מדה וזהו ג"כ הכונה במד' היס ראה ברייתא דר"י דמזה טוכח דהקב"ה מודל מדה כנגד מדה ולכן ויכס שהי' צריך להיות עוכשן של מנריס

מצה אחיך מניח השלישית התחמוכה מידיו ויאחוז בהעליוכה והפרוסה ויברך על אכילת מצה ואחיך משבר מהשלימה העליוכה ומתפרוסה מכל אחד כזית וימנע ביחד לתוך פיו ויאכלם ואם א"א לו לאכלם ביחד יאכל של המוציא תחילה ואחיך של אכילת מצה ולכתחילה יש לבלוע כזית מרוסק ביחד ובליעבד יא' באכילת מעט מעט ובלבד שלא ושהה יותר מדל"פ וכן במרור ולא יסוח לדברים שאינן מענין הסעודה עד אחר שיאכל הכריכה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על אכילת מצה:

מרור כוטל כזית מרור והמרור לא יהי' כבוש להיטו שרוי במים מעליע ולא מבוטל ומטבלו בחרוסת וינער החרוסת מעליו ומברך אחר הטיבול ויכוין לפטור בה גם המרור שבכריכה ומקודם יאמר:

הנני מוכן ומצוין לקום מצות אכילת מרור בשם יחוד קורשא ברוך הוא ושבגינתיה על ידי ההוא סמך ונעלם בשם כל ישראל: וידי נועם וגו'.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על אכילת מרור:

ערבי פסחים

ע"י קרי"ם שיטבעו בים ולא ע"י שירת מלאכים שיענשו מדה כנגד מדה וכלי הקדוש הר"ש הכ"ל והבן:

מרור הכה בדבר מ"ש הגאון מליסא ז"ל בהגדה מעשה נסים לאי"ח מרור בתמנא שנתלל כבר האריכו בזה אחרונים הבאים אחריו ועיין חיי"א בלל ק"ל ומש"י מהרי"א א"ח ס"י קל"ט שהעלו להיפוך דיוצאין בקרי"ן מלול ומפורר ונטון לאוכלו למנות מרור וכן א"ח כוהג, אך מ"מ כ"ל להלדיק את הלדיק דמעיקרא הגאון מליסא ז"ע מהשגות שהשיג עליו הח"א בנסתח אדם שם דמ"ש מדי חוס' סוכה ל"ב ע"ב ד"ה האמת שכתבו דהירדוף אינו כשר להדם משום דאינו דרכי' כועס לפי שראשי עלי' חדים ועוקצים את הידים והי"ט לא הו"ל גבי מרור שיכול לכתשו ולהסיר עוקציו ולאכול וכו' הרי מבואר דיוצא בכתוש, ולפענ"ד לק"ת דהרי החו"ד מבח שנסתנה טעמו מבריייתו אתי עלה וא"כ בשלמא בתמנא דודאי כשהוא שלם ואינו כמלל יוצאי משי"ה ס"ל דכשנתלל אין יוצאין בו לפי שנסתנה ממה שהי' מעיקרא אבל בהירדוף כתבו חוס' שפיר דהקוש"י הי' בפסחים ט"ל ואימא הירדוף דילמא כונת התורה הי' מרור הירדוף וליכא לשנוי לעכ"ה אין כונת התורה הירדוף משום שאינו דרכי' כועס שעוקץ הידים דלילמא כונת התורה בהירדוף כתוש דהוי מרור וא"כ אין לומר שנסתנה ע"י כתישה שהרי זה עיקר מלות מרור הירדוף כתוש ולא כשתנה מעיקר מלות מרור כלל וזה פשוט וברור:

וישוב השיג כ"א שם על ראית החו"ד מברכות ט"ל דקאמר הני גרגלידי דריפתא פרימיכהו פרימא רבה כפה"א פרימא זוטא שהכ"ב וכתב רש"י"א בחי' ד"ה קבע עולא לשבשת הטעם לסובר איפגס טעמא קצת ואי חשיב שינוי טעם לענין ברכה מ"ש לענין מלות מרור ואכ"י למאן דפליג לענין ברכה היינו משום דאישתני לעילוי דכמתק טפי אבל לענין מרור כיון דכמתק טפי וודאי איי"ח מרור ע"ש ועי"ז השיג כ"א דרש"י"א קאי' בגרלידי ששלם שהרי למד ממנו דכל מידי דמיפגס בשלקא מוגרע גרעי' קברכת' ע"ש אבל בחי"ן לא כפגס כלל בפרימא זוטא, וגם זה אינו השגה שהרי רש"י בברכות ע"ל ד"ה פרימא זוטא פי' גריעותא הוא ובשאלו חי קאי' ועיין בטור סמ"י ר"ע יש בזה.

הגדרה של פסח

פורך כוּטל כוּית מַלֵּה מֵהַמַּלֵּה הַשְּׁלִישִׁית וְכוּיָת מְרוּר וְטוֹבְלוּ בַחְרוּסָה וְטוֹרֵךְ עִם הַמַּלֵּה וְאוֹמֵר :
זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל . כֵּן עָשָׂה הַלֵּל . בְּזִמְנֵי שְׁבִית

עֲרַבֵי פִסְחִים

כֵּן שָׂהוּ לְעוֹת אִי מִיָּרִי בְּשֹׁאֲלוֹ חֵי אֹו מְבוֹשֵׁל וְרֵאִית הַחוּיָד מִדַּעַת הַסּוֹבְרִים דְּבִשְׂאֲלוֹ חֵי מִיָּרִי וְכַדַּעַת רֵשִׁי וְיֵל שֶׁגַם רֵשִׁיבֵיִּי סִיל כֵּן רַק דְּמִיָּתִי רֵאִי כְמוֹ דְּבִפְרָמִינְהוּ פְרִימָא זֹוּטָא מְבָרֵךְ שֶׁהֵבִיב מִשּׁוֹם דְּכַשְׁתָּה לַגְרֵעוֹתָא הֵיב בְּמִפְגַּם עֵי שֶׁשְׁלָקוּ כְמוֹ מִיגְרַע גְרַעֵי בְּכַרְכַּתִּי וְלִקְוִי [וְעִיין בִּישׁוּעֵי סִי תַעֲיָג אוֹת אִין] וְתִימָא לְדִינָא גַב לְדִידִי כְרוֹ לְיוֹאֲפִין בְּתַמְבָּא יֵילֹוּ וְכַמֵּיִשׁ בְּמִקְיָא וְאִכִּיָּמ וְכַן עִמָּא לְדַבְּרָ:

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל וְכוּיָת אִיחָא בְּמִדְרַשׁ (רַבָּה אִיכָה) הַשְּׁבִיעִי בְּמַדְרִים כְּלִיל פִּסְחָה הַרוּכִי לַעֲנָה כְּלִיל ט״ב . נִרְאָה הַכּוֹנֵה עַפְמִיִּשׁ בְּשֵׁם הַמְּגִיד מִיּוֹאֲדִיסְלוֹב עַל הַפִּי וְיִשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּטוֹחַ בְּדֵד עֵין יַעֲקֹב אֵל אֶרֶץ דְּגַן וְתִירוֹשׁ וְגוֹי דְּהַנְּה אֲחִיז״ל בְּמִדְרַשׁ (יִלְקוּט תְּלִים פִּי) וְחַשְׁקָתוֹ בְּדַמְעִית שְׁלִישׁ דְּבִשְׁכַר שֶׁלֵּשׁ דְּמַעוֹת שְׁהָרִיד עֵשׂוֹ נִמְסָרוּ בְּכִי בִידוֹ בְּגֻלוֹת וְלִכְאוּרָה יִפְלֵא הַלָּא כָּל אִיסוּרִין בְּטַלִּין בְּשִׁשִּׁים וְלַמָּה לֹא יִחַבְטוּ דְּמַעוֹת שֶׁל עֵשׂוֹ בְּאַלְפָּ אֲלִפֵי אֲלִפִים דְּמַעוֹת מְבַכֵי יִשְׂרָאֵל אֲבָל הַעֲכִין הוּא כְּךָ שְׁעֵשׂוֹ הוֹרִיד דְּמַעוֹת עַל הַכְּרַבָּה שְׁלָקָה יַעֲקֹב בְּמַרְמָה וְמָה הָיוּ הַכְּרַבּוֹת וַיִּתֵּן לָךְ הַאֲנָקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹי וְרוּב דְּגַן וְתִירוֹשׁ וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע עֵשׂוֹ שֶׁיַּעֲקֹב לָקַח הַכְּרַבּוֹת שֶׁנִּכְלְלוּ בְּהֵם עֵינֵי עוֹהִיז״ל אִין בְּכָה וְהַנְּה אֲנַחְנוּ עִם בְּכִי בּוֹכִים גִּיב עַל עוֹהִיז״ל וְכַמּוֹ שְׁלוֹחַ הוֹהִיק לְאוּחִין כְּלַבְּבִין הַבַּ חֵי הַבַּ מְזוּכֵי נִמְלֵא שֶׁאֲבוּ בּוֹכִין עַל הַדְּבַר הוּא בְּעַלְמּוֹ שֶׁכֵּה עֵשׂוֹ וְהוּי מְבַיִת וְאִי בְּאַלְפָּ לֹא בְּטִיל אֲבָל אֵם הָיִינוּ בּוֹכִים עַל חֲרַבֵּן בְּהַמִּיק וְעַל שְׁמוֹ הַגְּדוֹל הַמְּחוּלָּל בֵּין הַעַבְדִּים אִין הָיוּ דְּמַעוֹתֵינוּ וְדַמְעַת עֵשׂוֹ מִיָּן בְּשִׁאִיָּת וְכַבֵּר הָיוּ בְּטִלִים וְהָיִינוּ גְּאֻלִּים זֶה זִמְנֵי רַב וְיִשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּטוֹחַ בְּדֵד כְּלוֹמַר מֵאִזּוֹ וְכַבֵּר הָיִינוּ שׁוֹכְנִים בְּטוֹחַ וְכַבֵּר הָיִי בֹא עַתָּה קַן אֲבָל עֵין יַעֲקֹב מוֹרִיד דְּמַעוֹת גִּיב עַל אֶרֶץ דְּגַן וְתִירוֹשׁ וְהוּי דְּמַעוֹת רַבִּיָּת יֵלֵא בְּטִיל וְעִדִּיז״ל פִּי הַגְּהִיָּק מְכִישׁ זִיָּע הַפִּי (שְׁמוֹאֵל אִין כִּי) מְדוּעַ לֹא בֹא בֵּן יֵשׁ גַב תַּמּוֹל גַּם הָיוֹּם אֵל הַלָּחִם שֶׁהָיָה שֶׁאֵלָה וְתַשׁוּבָה שְׁשׁוּאֵל מְדוּעַ לֹא בֹא בֵּן יֵשׁ הוּא מִנְךָ הַתַּשִּׁיחַ גַּם תַּמּוֹל גַּם הָיוֹּם מוֹרָה עַל שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רִיָּה שְׂכַכִּי מוֹרִידִין כְּכַחַל דְּמַטָּה יִאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשְׁעֵנוּ וְלַמָּה לֹא בְּטִילֵי דְּמַעוֹת עֵשׂוֹ בְּדַמְעוֹת יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ כַּמְּשִׁיב אֵל הַלָּחֵם רִיָּל שֶׁתְּפַלְחֵם וְכַיִּיחָם הוּא עַל הַלָּחֵם הַגּוֹפִיָּי וְהוּי דְּמַעוֹת מְבַיִת דְּלִיָּב וְעֵשׂוֹ יֵלֵא הַמְּדִי הַשְּׁבִיעִי בְּמַדְרִים כְּלִיל פִּסְחָה שֶׁאֲבָל שִׁיעוֹר שְׁבִיעָה לְהָיִינוּ מַלֵּה וְתִירוֹר בִּיחָד שֶׁהָיָה כְּבִילָה וְכַדַּעַת הֵלֵל וְהַטַּעַם מִשּׁוֹם דְּמַלּוֹת אִין מְבַטְלוֹת זִאִיז״ל כְּלֵאִי בְּגַמְיָ (פְּסַחִים קַטְיוֹן) . יְהִיִּינוּ מְלֵד מְבַיִת לִיָּב כְּמַבּוֹאֵר בְּגַמְיָ (זְכָרִים ע״ט.) לָכֵן גַּם דְּמַעוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִין מְבַטְלִין דְּמַעִית שֶׁל עֵשׂוֹ הַרְשַׁע וְלִכְךָ הַרוּכִי לַעֲנָה כְּלִיל ט״ב כִּי גְלִינוּ מֵאֶרְצֵנוּ וְעֵשׂוֹ מוֹשֵׁל בְּכִי אֲךָ לַמָּה דְּקִיָּיל כְּרִיָּי דְּחוֹלֵק עַל הֵלֵל (עִיין פְּלִתִי סִי קִיָּט אוֹת בִּי) בְּדִין הוּא שִׁבְטֵנוּ דְּמַעוֹת שֶׁל עֵשׂוֹ וְהִי יִחָס עֲלֵינוּ בְּמַהֲרָה לִידָן וְמַבּוֹר גְּלוֹת לֵלְנוּ וְהַעֲלִינוּ אִכִּיָּרִי :

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל וְכוּיָת נִרְאָה עַפְמִיָּת שְׂבָרְתִי הַקּוֹדֵשׁ מֵאֲמַר . הַגְּמִי (פְּסַחִים ט״ג.) רַבִּיבֵיִּי אֲשַׁכְּחִי לִרְאֲבִדִּיר דְּהוּי מְהַדֵּר אֲמַרְתָּא וְכוּיָת עַד לֵאֲלֵל הַדְּרִי בִי (וְעַמִּיָּשׁ לְמַעְלָה בְּפִיסְקָא הֵא לְחַמָּא וְכַשְׂאֲלַת הַבָּן מָה כַּשְׂתָּה בְּמַאֲמַר זֶה) וְאֲמַרְתִּי דְּכַאֲתָת יִפְלֵא עַל שְׁאוֹכְלִין תַּחֲלִילָה מַלֵּה זָכַר לְחִירוֹת וְאִכִּיָּמ מְרוּר זָכַר לְשִׁיעֵבּוֹד שְׁהִי לָנוּ לְהַקְדִּים מְרוּר לַמָּה כִּיּוֹן שְׁהַשִּׁיעֵבּוֹד קְדָמָה לְחִירוֹת אֲךָ יֵיל לְכִיּוֹן שְׁלִיָּה בְּמַדְרִים רַק רְדִיז״ל שֶׁהָיָה יָבֵן דְּקוֹשׁ הַשִּׁיעֵבּוֹד הַשְּׁלִים אִיב הַמְּרוּר גִּיב מְרַמּוֹ לְגַאוּלָּה שְׁעִי שְׁמַרְרוּ אֵת חִיָּהֵם כְּשֶׁלֵּם הַזִּמְנֵי קוֹדֵם וְכַמִּיָּשׁ בְּשֵׁם הַגְּרָאוֹזִיל לְכַן כַּיָּב וְיַמְרָרוּ אֵת חִיָּהֵם בְּטַעַם קְדָמָא וְאֲזֵלָא שְׁעִי שְׁמַרְרוּ אֵת חִיָּהֵם

הַמִּקְדָּשׁ הַיְהוָה קָיָם הַיְהוָה פּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצֵּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בַּיּוֹם לַקָּיָם מֵהַ שְּׁנָאֵמַר עַל מִצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ:

שִׁרְחַן עוֹרֵךְ אח"כ אוכל ושומה כזכרת ה' אשר נתן לו וניהגין לאכול ציצים ויסב בכל הסעודה ואין אוכלין עלי צבי הלילות אפילו בשלו ואח"כ נלאו או נלאו ואח"כ בשלי אבל גדים וציצים כליום מותר ויזהר שלא לשוח שיחה צעילה

עֲרַבֵי פֶסַחִים

חייבם הקדימו ללאת ושפיר אוכלין מרור אחר מנה וכ"כ הל"ח (פסחים קט"ז). במתני דר"ג"א כל שלי"א ג"ד בפסח ע"ש ואמנם אף להטעם דשאר גלויות צאים לתשלומין של ה' שנה ג"כ ככון הסדר שאוכלין מרור אחר המנה להורות שאחר הגאולה המרומן במנה יהי עוד גלות שמרומן במרור שבא לתשלוס גלות מצרים, וז"ש דרבינא אשכחי לר"א דהוי מהדר אמרתא שחזר לידע הטעם למה אוכלין מנה ואח"כ מרור א"ל מה דעתך דמירין טפי שהטעם משים דקושי השיעבוד השלים ולכן גם מרור מרמו לגאולה והא חזרת תכן שיחזרו ויגלו לבין העמים יגלות אחרות ישלמו אבל קושי השיעבוד לא השלים יתנא דב"ש חזרת וכו' וא"ר מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילון, שלא טענה שי"א קודם הזמן משום דקושי השיעבוד השלים רק משום דחס רחמנא שלא ישתקעו בטומאה ולכן גאלס קודם הזמן ועדיין צריכין להשלים בגלויות אחרות וארשב"י אר"י למה נמשלו מצרים במרור לומר לך מה מרור זה תחלתו רך וסופו קשה כך מצרים תחילתן רכה, שמהרו עלינו ללאת ממצרים כמ"ש כי גורשו ממצרים והי' גאולה וסופן קשה שעי"כ היו עוד גלויות אחרות, א"ל הדרי צי, שטעם שאמרת ככון מטעם שחשבתו אבי ללכן אוכלין מרור אחר מנה להורות דאחר גאולת מצרים יהי עוד גלות לתשלומין דראשון, וזה הי' דעת הלל דבזמן שבהמ"ק הי' קיים חשב כי הי' גאולת מצרים גאולת עולם משום דקושי השיעבוד השלים זמן גלות מצרים ולכן הי' כורך מנה ומרור ואוכל ביחד וכו' לרמוז דגם המרור רומז לגאולה כמו המנה שעי" שמהרו את חייבהם כשלא הזמן קודם והבן:

א"י עפ"מ"ש למעלה במאמר עבדים היינו דכתחילה הי' הגאולה רע להם משום דעבדא בהפקירא ביחא ל"י ולזכר זה מקדימין מנה למרור והלל הוסיף עוד לחזק הדבר שהי' כורך מנה ומרור ביחד להורות שהי' הגאולה והשיעבוד שווה אלסם שלא הרגישו בטובת ותועלת הגאולה וי"ל בזה המד' הכ"ל השביעיני במרורים בל"פ וכו' להנה ט"ב בקבע לבני' לדחית משום אחס כתיסם צבי' של חסם וכו' כמ"ש רש"י (פי' שלח) יען מאסו בארץ חמדה צעת שילוח מרגלים ולא הרגישו בטובה זו וכמו כן הי' במצרים שלא הרגישו בטובת הגאולה והנה אוכלין לדעת הלל מנה ומרור ביחד שהוא כדי שביעה דבי' זיתים הוא כבי"ה שהוא שיעור שביעה כמצואר בגמ' (פסחים מ"ט): וז"ש השביעיני במרורים שאוכלין שיעור שביעה בליל פסח וכדעת הלל לזכר שמאסו בגאולה וחירות ומזה הטעם הרוכי לענה בליל ט"ב שכקבע ג"כ לבני' יען מאסו בארץ חמדה ובהפקירא ביחא להו ממה שהשביעיני וכו' שבא זה ולימד ע"ז:

א"י הכונה כמש"ל כ"פ שהכבידו עול הגלות עליהם ע"י שליח רשאים לגלות לשום אדם קושי השיעבוד אדרבה הכריחו אותם לקבל השיעבוד בפנים שזחקות ולהראות כאלו הם בני חורין שהוא עיטוי גדולה ומרה ולזכר זה הי' הלל כורך המרור בהמנה דמזו שהם היו צריכין לכסות צרת השיעבוד ולהלביש במעטה החירות כן לזכר זה כורך ומכסין המרור רומז ללאת השיעבוד בהמנה הרומז לגאולה וחירות והבן:

הגדה של פסח

על זה השלחן אשר לפני ה' ולא יגלה כריסו יותר מדי שלא יאכל האפיקומן אכילה גסה:
צפון אחר גמר סעודה אוכל אפיקומן, ולא יאכל ולא ישתה אחר האפיקומן ולא יאכל האפיקומן צפ' מרומות, ולכתחילה יאכל שני כזיתים או' זכר לפסח וא' זכר למנה הנאכלת עמו ולכל השחית לא ימעט מזות ואכל בהסירה ולא יאכלנו אכילה גסה ויהי זהיר לאכלו קודם חלות ואם בנה ולא אכל עד שנטל מים אחרונים או שאמר הב לן וכדרך אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא ואם נזכר אחר שברך בהמ"ז יעדיין לא בדרך צפה"ג על כוס שלישי יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך בהמ"ז ויברך צפה"ג וישתה הגוס ואם נזכר אחר שברך צפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויברך בהמ"ז בלא כוס ואם נאבד האפיקומן יאכל כזית ממנה שמירה אחרת ויש לזכר לכתחילה שלא לישן בכוף הכעודה, וקודם אכילת האפיקומן יאמר מאמר זה:

אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר של חודש האביב מנות עשה מן התורה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה עלי אש ומנות על מדורים יאכלנהו, מנה מן המובהר לאכול בשר הפסח אכילת שובע, לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר אוכל מהן תחלה, אח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו, ואם לא אכל אלא כזית יא' י"ח, ושיהיה אינן נאכלין אלא עלי אש, וצריכין ברכה לכל או' צפ"ע, על הפסח אומר אשר קדשני במצותיו וזכו לאכול הפסח ועל חגיגה לאכילת הזבח, הפסח טעון הלל באכילתו וא"ר מטוס ה"ח כיתהא פסחא והלילא פקע איגרא, אין טולין את הפסח

ערבי פסחים

צפון או' במדרש בא אחיך במרמה בחכמת תורתו הוציא אפיקומן והראה לו [הובא בדמש"א פי' תולדות אוח' י"ז] כרי' הטובה דאיתא ברע"מ (פי' תרומה לקמ"ח ע"ב) דהלוקח אפיקומן מרמו לבינוכיס דפלה למזכי בתרין עלמין ע"ש, והנה מבואר בספתי"ק ניעס אלימך בליקוטיו כי מה שטוב ללדיק בעניני עוה"ז הכל כדי שיבא על ידו לעוה"ב כי הדברים הצריכי לעוה"ב המה התורה ומנות והם או' להעשות ולהפעל אם לא שיש לו כל צרכי עוה"ז בריוח כמו הכנסת אורחים סוכה ואחרוג וכו' לזה צריך שהי' להלדיק נעות בריוח ופי' בזה אשריך בעוה"ז פי' מה שיש לך טוב בעוה"ז אינו עיקר הטובה כי"א וטוב לך לעוה"ב ע"ש וזהו הטובה בא אחיך בחכמת תורתו אשריך לברכה בעניני עוה"ז לקיים תורה ומנות וזהו שהוציא אפיקומן ללדיק בעוה"ז ללרכי עוה"ב וזכוי תרין עלמין והבן:

הטעם שזרעין האפיקומן במטפחת ומלניעין אותו תחת הכר ומנהג ישראל תורה י"ל דהמנה הוא זכר לולא יכלו להתממה וכתב בספרים יען שהיו משוקעי' במיט ש"ט ובאמת ליה ראויין לגאל וא"כ הוא זכר לנהמא דכיסופא ובשין בזה לכן צורכין ימלניעין אותו, —א"י דיען שהוא זכר לחירות יש לירא מפני הקטרוג ולזה מכסין אותו וי"ל בזה המדרש הביל והוא עפמי"ש קדושת לוי ז"ע דלכך הי' ברכת יעקב שקיבל מילחק ע"י רמאות שלא יהי' קטרוג בצרכו ע"ש וז"ש בא אחיך במרמה שהוצרך לרמאות יען שבא בחכמת תורתו ולכן לולא שהי' במרמה הי' קטרוג וזהו הוציא אפיקומן והראה לו שמכסין ומלניעין אותו מטעם זה שלא יהי' קטרוג ובה הלדיק א"ע שהוכרח למרמה מטעם זה:

וע"ך נחות י"ל עפמי"ש הפי' ויהי עשיו איש יודע ליד שרימא את אביו לאמור איש שדה, מה שהוא איש שדה ועוסק בעניני עוה"ז הוא מפני שיחזיק את יעקב שהי' ויעקב איש חס יושב אוהלים וישגון באהלי חס ועבר ויוכל ללמוד תורה בהשקט ומנוחה

על גבי כלי אבן או כלי מתכת ולא בשפיד של מתכת. כוונת לילין איתו מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו ותוחב ברעיו ובני מעיו בשפוד למעלה מפיו של טלה, ותולהו לתוך התנור והאש למטה, אין הפסח נאכל בא ומבוטל ואינו נאכל בשתי חברות ואין מוליאין מחבורה לחבורה, ולא האוכל רשאי לאכול משני פסחים, שאין נמנין על שני פסחים כאחת, ואינו נאכל אלא למנויו (בשעת שחיטה) ישראל מהול טהור בן בריה, וכשם שחילת בניו ועבדיו מעבבתו מלשחוט הפסח כך מעבבתו מלאכול בו, השובר עלם בפסח הטהור לוקה, ואפילו שלא לליל פסח, לפיכך שורפין עמויות הפסח בגלל הטהור מבשרו כדי שלא יבואו בזה לידי תקלה, אין רשאים לאכול מגדי הרך אלא מה שנאכל בשור הגדול הפסח אינו נאכל אלא עד חלות הלילה הזה, בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן, וכן כל התבשילין העולין עמו מתבערין עמו, ואינן נאכלין אלא עד חלות פסח, הטק פסח דורות מפסח מלרים בגי' דברים, שהיא היה מקחי מעשרי, וטען הגעת דם באגודת אויב על המשקוף ושתי המזוזות, ושאל ב' בחזון, זו היא מלות אכילת הפסח, הרחמן יזכנו לאכלו בעיר מקדשנו במהרה בימינו, ויקיים בנו מקרא שכתוב כי לא בחזון תלאו ובמנוסה לא תלכו, כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלתי ישראל, כימי לאתני מארץ מלרים יראתי כפלאות, ודבר אלהינו יקום לעולם ימינו רוממה עושה נוראית;

וטוב לקרות מאמר מסי' הו' יד' (פ' בא) מעניני יציאת מצרים.

ערבי פסחים

ומכוחה, ולכן ויאהב ירחק את עשיו כי ליד צפוי והשב שעשו באמת מחזיקו וזבולין המחזיק יש לו קדימה לישכר התי"ח שעוסק בתורה אבל רבקה אחות לבן הארמי היתה יודע ומכיר יותר דרבי הרמאים וידעה כי זה האח עקוב יעקב ומרמא ואינו מחזיק את יעקב ולכן היא אהבת את יעקב, ויש וימושהו ויאמר שעשו בדין הוא שיטול שדיו מלא ברבת ה' כי הקול קול יעקב בתורה ותכלה הוא יען והידים ידי עשיו שעשו עוסק במו"מ ומחזיק אותו לתורה ולתעודה, אבל יעקב הבין זאת לכן ביקש מאביו שברך גם אותו בעיני עוה"ו שלא יהי' מוכרח להחזיקו וסופו עשיו כי הוא מסייע שאין בו ממש, ויש ב' ארץ, שהוא ב' בטענה, במרמה שאתה מרמאו ואיך מחזיקו ולכן ויקה ברכתיך הוא לריך לברכת עוה"ו והו' במסורה ב"פ ברכתך חד דין ואידך לה' הישועה על עמך ברכתך שמבקש הברכה וישועה מיד ה' ולא מיד אחיו מיד עשיו, והו' הכונה במד' שבה בחכמת תורתו ע"י שטעי רימא אותו ולא החזיקו א"י לעסוק בתורה דאם אין קמח אין תורה, וא"ת א"כ מהיכן ירק זה חי ובמה הוא מתפרנס לוי"א הוציא אפיקומן והראה לו להורות נתן בזה שבאמת הוא חי לער וזדוחק גדול שמלמס גם בלחם צר ולחם גוי, שנוטל חצי מלה ומלניש וגם מנסה ענינו תחת הכרו והי' יעזרינו כדכ"ש שלא נלטרך לא לילי מתנת בשר ודם ולא לילי הלאתם שחירפתם ובוטאתם מרובה ומתנת מועטת כדאי' בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ב) וכמו שאנו מבקשים בבהמ"ז ונא אל תלריכנו לא לילי מתנת בשר ודם וכיו' ומה שאמר ולא "לילי" דמלת לילי הוא שפת יתר שהי' די באמרי לא למתנת ב"ו, י"ל הכונה דב"ו אף אם הוא נותן בעין רעה הוא נותן ולבו כל עמו ויש לא לילי מתנת ב"ו שנותן רק בידים ולא בלב שלם ורגש פנימי, ולזה דייק ואמר מתנת בשר ודם ולא אמר מתנת בני אדם כי רק חלק בשר ודם הוא אגוף הטבור נותן ולא חלק הנעלה שבאדם שהוא חלק אלקי ממעל שאלו הו' גם חלק השמימי נותן הו' נותן בעין יפה ובסדר פנים יפות ולא הו' המקבל בא לילי חרפה ובושה ולכן מבקש"י יבא אל תלריכנו לזה והבין;

הגדה של פסח

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

ברך מוזגין כוס שלישי ויטול ידיו למים אחרונים ומברך בהמין בכונה ובנעימה קדושה ומלוא לחזור אחר ג' לזמין ודוקא לזמנס מתחילת סעודה אבל לא לקרות חזירו שיפסיק סעודתו ויבא לצירוף לזמון ואח"כ יחזור לסעודתו והבא לזמון לא יאכל אפיקומן בביתו אלא כאן ונהגו שהבעה"ב יברך וסותה כוס שלישי בהסידה ולא יסתה יין ולא שאר משקה המסכר בין שלישי לרביעי מיהו מטום ג' יכול לשמות כ"פ והכל נחשב כשת"י אחת ובלבד שלא יסתה כל כך שיסתרה:

שיר הפעולות. בשוב יי ארת שובת ציון. היינו בחלמים: אן ימלא שחוק פינו. ולשינינו רנה: אן יאמרו בניו. הגדיל יי לעשות עשרה: הגדיל יי לעשות עמנו היינו שמהים: שובה יי את דשבת ו באפיקים בנגב הודעים בדמעה ברנה יקצרו: הלוד ילך ויבכה נשא משך הודע. באיבא ברנה. נשא אלמתיו:

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

המברך אומר רבותי מיר ואלען בענישין:
ועוזין המסוכין יהו שם יי מבורך מעתה ועד עולם:
ואומר המברך ברשות מרגן ורבנן ורבותי נברך שאכלנו משלו:
ועוזין המסוכין ברוך שאכלנו משלו ובטובו היינו:

יחיד אינו אומר ברוך הוא וברוך שמו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם הוון את העולם כלו בשובו
בחן בהסד וברחמים הוא נותן להם לכל בשר פי לעולם
חסדו. ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם
ועד. בעבור שמו הגדול פי הוא אל ון ומפרנס לכל ומטיב
לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא: ברוך אתה יי הוון
(ברחמיו) את הכל:

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה
ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית
עבדים ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל
חןך שהודעתנו ועל חיים חן וחסד שחונתנו ועל אכילת מזון
שאתה ון ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה:
ועל הכל יי אלהינו אנהנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמה
בפי כל חי תמיד לעולם ועד. בפתוב ואכלת ושבעת וברכת

את

הגדה של פסח

את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: ברוך אתה יי על האדץ ועל המזון:

רחם (נא) יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הנגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. אלהינו אבינו רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו ותרתינו ותרנו לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יי אלהינו לא לידי מתנת פשר נדם ולא לידי הלואאתם כי אם לידי המראה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם (ולא נכשל) לעולם ועד:

(לשבת) רצה והחליצנו יי אלהינו במצותך ובמצות זם השביעי השבת הגדול ותקדוש הנה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה במצות רצונך ובדצונך הנה לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנדה ביום מנוחתנו. ותראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו. עלה ויבא ויגיע ויראה וירצה ישמע ויפקד ויזכר ויזנוט ויפקדוננו ויזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ושלוש ביום חג המצות הנה: זכרנו יי אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. יבדבר ישועה ורחמים חיים וזוננו. ורחם עלינו והושיענו. כי אלהי עינינו. כי אל מך חנון ורחום אתה:

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו: ברוך אתה יי בונה ברחמי ירושלים עיר המודש אמן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו אדירנו פוראנו גואלינו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום יום הוא הטוב. הוא מטיב. הוא יטיב לנו. הוא גמלנו הוא גמלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלה ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלוש וכל טוב ומכר טוב לעולם אל יחסרנו: הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד: הרחמן הוא יתברך בשמים ובארץ: הרחמן הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לעד ולהנצח נצחים ויתהדר בנו לעד ויעלמי עולמים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן הוא ישבור עול הגוים ועול הגליות מעל צוארנו והוא יוליכנו כוממיות לארצנו: הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה בבית הזה ועל שלחן זה. שאכלנו עליו: הרחמן הוא ישלח לנו את אלהי הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות: הרחמן הוא יברך

הגדה של פסח

אם יש לו אב ואם יאמר את אבי מורי בעל הבית הזה ואת אמי מורתי בעלת הבית הזה. ואם הוא נשוי יאמר אותי ואת אשתי ואת זרעי ואת כל אשר לי. אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת כל אשר להם אותנו ואת כל אשר לנו כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל בן וברך אותנו פלנו יחד בברכה שלמה ונאמ אמן:

במרום ילמדו עליו ועליו זכות שתהא למשמרת שלום ונשא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישענו ונמצא חן ושכל טוב טוב בעיני אלהים ואדם:

לשבת הרחמן הוא נחילנו ליום שכלו שבת ומנוחה לחגי העולמים: הרחמן הוא נחילנו ליום שכלו טוב ליום שכלו ארוך ליום שהצדיקים יושבים ועמדותיהם בראשיהם נהנים מזיו השכינה ויהיה חלקנו עמם: הרחמן הוא יענינו ויחנינו ויקרבנו לנאולת המשיח ולחגי העולם הבא: מידול ישועות מקבו וישועה חסד למשיחו קדור ולזרעו עד עולם: עשה שלום במר מיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ידאו את יי קדשיו כי אין מהסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב: הודו ליי פי טוב פי לעולם חסדו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: ברוך ה' הגבר אשר יבטח ביי ויהיה יי מבטחו: נער הייתי גם נקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש להם: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

דנני רוצה לקיים מצות כוס של יי מארבע כוסות שהוא כנגד אות וי שהוא תפארת ושהוא נגד המדה רעה לבטל אותו לשם יהוד קוביה ושכינתיה עיי שהוא ממני ונעלם בשם כל ישראל: ויהי נועם וגו':

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן; ושמה בהסבת שמאל וא טמברך אחריו: כאן פורחין הדלת להודיע ולזכו כי הוא ליל שימורים ובזכות אמנה יבא נוא'צ ביב (ויש נהנין שעומדים מבסאס ואומרים ברוך הבא):

שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועד ממקבות אשר בשמך לא קראו: כי אכל את עקב ואת

ערבי פכחים

שפוך חמתך אל הגוים וכו' כראה הטובה עפ"י הפלג"ה הקדוש וייע לבחילה אהב לכן לעקב שעדיין היו בו כ"ק וכ"ז שיש בו כ"ק א"ל שיהא שוכא ישראל רק לבסוף כשכבר הוליא יעקב ממנו כל כ"ק אז המחיל לשכוא אוחו ולרדפי עיב ויש גם כאן שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך וכו' אשר בשמך לא קראו שאין בהם שום כליני קדושה ולא ימיה מהם שום טובה והרא"י שכן הוא שהרי כי אכל את יעקב וגו'

הגדה של פסח

**נָהוּ הַשָּׁמַיִם: שָׁפַךְ עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ וַחֲרוֹן אַפֶּיךָ יִשְׁגָּם:
תַּרְדּוּךָ בָּאָרֶץ וְתִשְׁמִידם מִתַּחַת שָׁמַיִ יי:**

הַקֵּל מוֹצֵינּוּ כּוֹס רְבִיעִי וְגוֹמְרִין אֶת הַהֵלֵל:

**לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ הָיָן כְּבוֹד עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמַתְךָ: לְמַדָּה
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֵלֵהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר הָפֵס**

עַרְבֵי פִסְחִים

וְגו' וְאֵלוּ הֵי בַהֶם שׁוֹם כִּי־לֹא הָיוּ שׁוֹכְרִים לְיִשְׂרָאֵל כִּי־וַלְכֵן בְּדִין הוּא כִי תַרְדּוּף בָּאָף
וְתִשְׁמִידם הֵמָּה כָּרְעוּ וּכְפָלוּ וְאִנְחָנוּ קָמְנוּ וְנִתְעַדְדָּ:

וְאֵאמרו"ר הַגֵּה"ל מוֹיֵה יִצְחָק יַעֲקֹב זִכְרוֹ לִפְנֵי דַלְמִאֲרָה לְמַה יַעֲבֹדוּ אֱלֹהֵי־עַל שְׂמִיעַבְדִּים
לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה הוּא גִזְרַת הַמִּקְוֵס יִתֵּן וְהֵם שְׁלִיחֵי דְרַחֲמַנָּא וְכִמוּ שֶׁהָאֲרִיךְ
כּוֹה הַרְמַבְּסִים פְּסִי מִתְּשׁוּבָה אֲךָ הַתָּוִי שְׁלֵחַ הֵי כּוֹנֵס לְקִיָּים דְּבַר הֵי וְגִזְרַתוֹ בְּרַדְפֵּס אֶת
יִשְׂרָאֵל אֲךָ מִשְׁנֵאֲתָם אֲרֻסָּה לְאֵלוּ הֵי כּוֹנֵס בְּשִׁבְלֵי גִזְרַת הַמֶּלֶךְ יִתֵּן אִזּוּ גַם אִם רַדְפוּ אֶת
יִשְׂרָאֵל לֹא הֵי לְהַסְרִיב גַּם אֶת בְּהַמְיָק וְעִבְיָהּ דְּכָל יָרֵד מִחֲשָׁבֹת לְבַס רַק רַע לְהַרְע
לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְאֲתָם אֲרֻסָּה וְז"ש שְׁפִיךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלֵכֵי אֲשֶׁר
בְּשַׁמְךָ לֹא קִרְאוּ, שְׁלֵחַ הֵי כּוֹנֵס לְשַׁמְךָ וְלִזְכְּרֶךָ כִּי לֹא יִדְעוּךָ וְלֹא קִרְאוּ בְּשַׁמְךָ כִּי אֲכַל יַעֲקֹב
כֹּאֲשֶׁר רַדְפוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְקִרְאוּ שְׂגָם וְאֶת נִיבֵי הַשָּׁמַיִם שֶׁהַחֲרִיבוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ אִי־בִּכּוֹנֵס רַק
מִשְׁנֵאֲתָם יִשְׂרָאֵל וּבְדִין הוּא שִׁיעֲבֹדוּ:

א"י עַפְמִי־שׁ הַעֲקִידָה וְהַקְדַּמְיָנִים לְאִין שְׁבָחָה כְּשֵׁנֵאֲתָה הַדָּתָה הֵבֵה כִי כֵן יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם הַלֵּא
אֲב לְכִילְנֵי אִי אֶחָד בְּרָאוּ אִי־בִּכּוֹנֵס מְדוּעַ וְלִמָּה דְתִיִּסְתָּם שׁוֹנִית מְכַל עִם, אֲךָ טַעֲנָה
זוּ כְּכֹכָה לְדַעַתְסָם אִם עִכְפִּי־הֶם מִאֲמִינִי־כֵּי בּו יִתֵּן וּמְכִירִין גְּדוּלַת הַבּוֹרָא אִזּוּ בָּאִים בְּטַעֲנָה
עִכְפִּי־גַם אִם אֵיבָה אֲמַת אֲבָל אִם הַהֲפָכָה כֹּל הַמְלֵכִית לְמִינֵי־וְאִי־בִּכּוֹנֵס יוֹדְעִים אֶת הֵי אִי־בִּכּוֹנֵס
אִין שְׁנֵאֲתָם שְׁנֵאֲתָה הַדָּתָה וְעַל חֲסִם שׁוֹכְרִים אִתְּכֹן וְעוֹמְדִים עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ וְאֲף לְשִׁיעַתְסָם
הַכּוֹזֵבָה וְהַכַּפְסָדָה אִין לְהַסְרִיב מִסְפִּיק וְז"ש שְׁפִיךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם, כִּי חֲסִם רַדְפוּנוּ
שֶׁהָרִי־הֶם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וּבְשַׁמְךָ לֹא קִרְאוּ וְאִי־בִּכּוֹנֵס יוֹדְעִים אֶת הֵי לְקִרְאוּ בְּשָׁמַיִם יִתֵּן וְעִי־בִּכּוֹנֵס
אִין שְׁנֵאֲתָם שְׁנֵאֲתָה הַדָּתָה רַק קִנְיַת לְחַס וּכְדוּמָה מִמְדוּת הַיּוֹתֵר גְּרוּעִיתָ כַּחֲתוּ אֲרִין וַלְכֵן
גַּם עֲלֵיהֶם יַעֲבֹד כּוֹס הַתַּרְעֵלָה הֵמָּה כָּרְעוּ וּכְפָלוּ וְאִנְחָנוּ קָמְנוּ וְנִתְעַדְדָּ:

א"י דִּהְנֵה אֲחִי־לֹא גְלוּ יִשְׂרָאֵל אֲלָא כְּדִי שִׁיעוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גְּרִים וְכִיּוֹן שְׁלֵחַ פְּעֵלוּ יִשְׂרָאֵל
אֲלַס כִּי הֵם כְּמֵאזּוּ וּמִקְדַּס אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וּבְשַׁמְךָ לֹא קִרְאוּ וְלֹא פְעֵלוּ כֹּלֵל בְּמָה שֶׁהֵם
אֲלַס בְּגִלוּת וְאִי־בִּכּוֹנֵס רַחֲוִיִן לְעוֹכֵשׁ עַל כִּי אֲכַל אֶת יַעֲקֹב וְגו':

ל"א לָנוּ הֵי וְגו' יִל עַפְמִי־שׁ לְמַעֲלָה בְּשֵׁם הַמְּגִיד מְדוּבְנָא זִי־עַ שְׁכַל הַשְּׁפַע וְהַלְלָחָה שִׁישׁ לְאֱוִי־עַ
בְּעוֹה"ז הוּא מִשׁוֹם יִכֵּן וְלִדִּיק יִלְבַּשׁ שִׁיהֵי לָנוּ הַכֵּל מוֹכֵן לְעִיל כִּי אֲנוּ טְרוּדִים בְּטַרְדָּא
דְּמַנּוּהָ בְּעַבְדוּת הַבּוֹרָא בִּיָּה וּבִ"שׁ הַגְּדוּל וְלֹא הֵיִיבוּ מְכִיכִים לְעַלְמֵינוּ קִבְיֵי עוֹה"ז וְחַמּוּדֵי תַבֵּל
וּבְעִיבָה צְרִיכִין אֲנוּ גַם לְקִבְיֵי עוֹה"ז לְלַמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אִי־בִּכּוֹנֵס אֲלַקִּיהֶם שֶׁהֵם אִי־בִּכּוֹנֵס בְּתַעֲבֹנוּ
הַכַּפֵּשׁ בְּחִמְרָה וְעַבְדוּת הֵי וְכַמִּי־שׁ הַגֵּה"ק מְסִיגְעַט זִי־עַ (בְּכַס יִיטֵב פְּנִים) הֵפִי הֵיִתָּה לִי דְמַעֲתִי
לְחַס יוֹמֵם וְלֵילָה, דְּמָה שִׁיִּשְׂרָאֵל בּוֹכִים וּמְחִירִיִן דְּמַעֲוֹת בְּשִׁבְלֵי לְחַס וְקִבְיֵי עוֹה"ז הוּא יַעֲן,
בְּחַמּוּר אֲלֵי כֹל הַיּוֹם אִי־בִּכּוֹנֵס אֲלַקִּי, שְׁלֵחַ יִמְחִי מִזֵּה חַיָּה שִׁישְׁחָקוּ וְיִלְעָגוּ לָמוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם דְּחֻקִּים
וּמְרוּדִים בְּעוֹכֵי, וְז"ש לֹא לָנוּ הֵי, מָה שְׁאִין הַקְּבִיָּה כּוֹתֵן לָנוּ בְּתַחֲוִילָה חַמּוּדֵי תַבֵּל רַק עִי־בִּכּוֹנֵס
הוּא יַעֲן, לֹא לָנוּ שְׂאֵז לֹא יִהֵי לָנוּ כְּלוֹם יַעֲן כִּי לְשַׁמְךָ הָיָן כְּבוֹד וְגו' כֹּל מְגַמְחֵנוּ וּמְטַרְתָּ
חַפְּלֵנוּ

הגדה של פסח

עֲשֵׂה: עֲצִבְיָהֶם כַּסֵּף וְזָהַב מֵעֵשֶׂה יְדֵי אָדָם: פָּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ
 עֵינֵיהֶם לָהֶם, לֹא יֵרְאוּ: אֲזַנֵּיהֶם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְחִיחוּ:
 יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִדְגְּלוּ לֹא יִהְיוּ בְּגָרוֹנָם: כְּמוֹתֵם יִהְיוּ
 עֹשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בִּפְתַח בָּרֶם: יִשְׂרָאֵל בִּפְתַח בְּנֵי עַזְרָם וּמִגְנָם הוּא:
 בֵּית אֶהְרֹן בִּפְתַחוֹ בְּנֵי עַזְרָם וּמִגְנָם הוּא: יִרְאִי יְיָ בִּפְתַחוֹ בְּנֵי עַזְרָם
 וּמִגְנָם הוּא:

יְיָ זְכַרְנוּ יְבָרְךָ יְבָרְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרְךָ אֶת בֵּית
 אֶהְרֹן: יְבָרְךָ יִרְאִי יְיָ הַקְטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים: יוֹסֵף

ערבי פסחים

חפשינו ליתן כבוד לשמו הגדול יתי בתורה ועבודת ה' ולא יעלה על רוחינו להרבות בקניני
 העוה"ז ולהכין לנו מזמרת הארץ וחמולי תבל, ובעפ"ח אנו צריכים גם לזה דלמה יאמרו
 הגוים אי' נא חלקיהם שהם אינם משיגים בתענוג רוחניי בעבודת השי"ת והבן:
עצביהם כסף וחבז וגוי הטובה עלביהם, ע"ז שלהם היא צמה שאומרים כסף וחבז
 מעשה ידי אדם, שהאדם בעלמנו עושה עושר וכחי ועוצם ידי עשה לי
 את החיל הזה ולא מן השם הוא זה וא"כ עושה עלמנו אלהות וזהו עלביהם וע"ז שלהם כי
 באמת הכל מיד ובהשגחה פרטית והוא יתי מוריש נעטעיר והבן:

רא יהגו בגרוכס ובמסוי ג"פ גרוכס חד דין ואידך קבר פתוח גרוכס (תלים ה') רימיות
 א' בגרוכס (תלים קמ"ט) הטובה רבים מתעטפים בלבוש היראה ותהלת ה' ידבר
 פיהם ובקרבם ישימו ארבע ושבע תועבות בלבם והכל כדי לדבר סרה על ת"ח ויראי ה'
 ולהשפיל קרנו עד עפר וז"ש לא יהגו בגרוכס, ותאלמנה שפתי שקר הדבורות על לדיק
 עתק בגאווה וכו', אשר רוממות א' בגרוכס ותכיה היראה על פניהם כנז ילב ידברו רק
 לתכלית קבר פתוח גרוכס, בור כרה ויחפרהו לת"ח ויראי ה' בלהיר להשפיל כבודו, לא יהגו
 בגרוכס ויסכר פי דוברי שקר ותדוממנה קרנות לדיק:

א"י עפ"י ששמעתי בשם הגה"ק מאוהל בעל ישמח משה ז"ע צפ"י הגמ' (שבת ס"ז): חיד
 וחמרא לפוס רבנן ולפוס תלמידיהון, ופ"י עפ"י המבואר בזהר לכל דיבור ודיבור שג"ל
 מפי האדם מקרב לו המיתה כמ"ש בפשו יראה בדברו, ולא נמלא ריבוי דברים כמו אלל היין
 כמחז"ל כנכס יין ילא סוד אבל התורה מקרבת לו החיים כל דיבור ודיבור שיאל ממנו לבטלה
 ע"י לימוד התורה חוזרים למקומם הראשון כמבואר בזהר ובספרי מוסר וז"ש חיי וחמרא
 הרוצה לשמות יין ולחיות שלא לקרב המיתה ע"י ריב דברים זה אפשר רק לפוס רבנן ולפוס
 תלמידיהון שעוסקי בתורה ועל ידה מקרב הדברים היוצאים לבטלה אחד אל אחד וגם כי
 בשכירתו כנכס יין ילא סוד התורה שלמד [וכ"כ בס'] עולת החודש חיר מאמר רי"ד] וזה הטובה
 במחז"ל (אבות פ"ו) דמ"א כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, שגם ברוב דברים לא
 ילא בפשו ולא יקלר ריזו כי התורה מוספת לו חיים, וז"ל בזה מאמרים ז"ל (ברכות ח') איל לר"י
 איכא סבי בבבל תמה למטן ירבו ימיכם על האדמה כתיב אבל בחו"ל לא, כי צ"י הוא מקום
 הקדושה ואוירא דא"י מחכים ושם רוב דיבורים בתורה וזה מוסף חיים אבל חו"ל מקום הטומאה
 מדברים הרבה דברים ללא צורך וחיי בפשו ילא בדברו ומקלר ימים כיון דאלל דתקלמי ומחשכי
 לבי כנישתא ואמרי"ן בביהגיי ושם אסור לדבר דברים בטלים כמבואר בזהר דמאן דאישתעי
 בבי כנישתא לית ל' חולקא באלהי ישראל אמר היינו לאהבו ליה להאריך ימיהם גם בחו"ל,
 וזהו ג"כ הטובה במסוי הכזי וזאת תורת התורה, קבר פתוח גרוכס, ע"י גרוכס להיניו דיבור

יְיָ עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ
עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נְתַן
לְבָנֵי אָדָם: לֹא הַמַּתִּים יִהְיוּ וְלֹא כָּל יְרֵדֵי
רוּמָה: וְאַנְחָנוּ נִכְרַד יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּהוּ:
אֲהַבְתִּי בִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: בִּי דַמְּה אֲזוּנוּ לִי וּבְיָמֵי אֶקְרָא:
אֶפְפוּנֵי הַבְּלִי מוֹת וּמְצָרֵי שְׂאוּל מְצָאוּנֵי צָרָה וְיִגוֹן אֶמְצָא:
וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְטָה נַפְשִׁי: חַנוּן יְיָ וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם:
שׁוֹמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתַי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיכִי בִּי יְיָ
נִמְלַל עֲלֵיכִי: בִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת אֶת עֵינַי מִן דַּמְּשָׁה אֶת רִגְלֵי
מִדְּחִי: אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת חַיִּים: הֵאֱמַנְתִּי בִּי אֲדַבֵּר אֲנִי
עֲנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אֶמְרָתִי בְּדַבְּרוֹ כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהֵי עָלַי: כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשֵׁא
וּבִשְׁם יְיָ אֶקְרָא: נִדְרֵי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נִגְדָה נָא לְכֹל

ערבי פסחים

שלהם בור כרה ויחפרהו לעלמנו כי נפשו ילא בדברו, לכן לא יגה בגרוס רק אם דומות אי בגרוס בתורה ותפלה שזה מוסיף חיים:

אֲהַבְתִּי כי ישמע ה' את קולי תחנוני, ובגמ' (פסחים ק"ח:) אמרה ככ"י לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אחי אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני, י"ל הנוכה עפ"ש הפרמ"ג במ"ש בתפלת ח"י אב הרחמן שמע קולינו להחילוק בין אב לאדון להאדון אינו שמע בקול עבדו כ"א יקרא אליו בטובה הלב ובתחנוני ידבר רש ו"ש "אב" הרחמן שמע "קוליכו" גם אם לא נתפלל בטובה הראו ולא יהי" כ"א קול דברים לבד ג"כ תשמע לפי שאתה אב הרחמן ולא בבחי' אדון, ו"ש אימתי אחי אהובה לפניך, מתי ובמה כיכר אהבתך אליו באהבת אב לבנים בזמן שתשמע "קולי" תחנוני ר"ל קול דברים לבד כי אז יודע אפוא כי אנו בנים למקום ולא בבחי' עבדים והבן:

אתהלך לפני ה' וגוי ובמסורה ג"פ אתהלך חד דין, ואידך למה קודר אתהלך בלחץ אויב (תלים מ"ג) בתם לבבי (שם ק"א) י"ל עפ"י המדרש דהקב"ה הו"אנו מעול ברזל לעול תורה, רועה בזה דתכלית גלות תלמים ושיעבוד ישראל ה"י למען שירגלו לשאת עול על צוארם ואז בכקל יהי להם לשאת גם עול תורה ומצות ולהשתעבד להבורא ביה ובי"ש הגדול (ועמ"ש בפסקא מתחילה עו"י) והנה זאת תהי' תורת המסורה ג"כ ששואל למה קודר אתהלך בלחץ אויב, איזה תכלית יש לסבול עול ולחץ הגלות בארץ אויב, ויהי כמשיב למען אתהלך לפני ה' בארתי"ח שנהי' מרגלים לשאת עול תורה ומצות וכלך בדרך עץ החיים זו התורה, אך לא רק כמצות אנשים מלמדה כי רחמנא לבא בעי ו"ש אתהלך בתם לבבי שיעבוד את ה' באמת ובלב תמים מקרב איש ולב עמוק והבן:

מה אשיב לה' וגוי הטובה דכל אי"ל נביות לא יספיקו להקריב תודה לה' על כל הטוב אשר גמלנו אבל הוא ית' חפץ חסד הוא ומתחסד עמנו להספיק לו הודאת פינו

הגדה של פסח

עֲמוּ: יִקָּר בְּעֵינַי יי הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יי כִּי אָנִי
 עֲבָדְךָ אָנִי עֲבָדְךָ בֶּן אֲמָתְךָ פִּתְחָתָ לְמוֹסְרָי: קָךְ
 אֲזַבַּח זִבְחַ תּוֹדָה וּבָשֵׁם יי אֶקְרָא: נְדָרֵי לַיי אֲשַׁלֵּם
 נְגִדָה נָא לְכָל עַמּוּ: בְּחִצְרוֹת בֵּית יי בְּתוֹכֵכִי
 יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּנָהּ:

הַלְלוּ אֶת יי בְּכָל גּוֹיִם שֶׁבְּחַוְהוּ: בְּכָל הָאָמִים: כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ וְנֶאֱמַת יי לְעוֹלָם הַלְלוּנָהּ:

ערבי פסחים

ובחר להי' מזבח הכרת הטובה בזמנור לתודה כאשר פ"י הפ"י (תל"ס ק"י) וזבחו זבח' תודה שמקריבין זבח תודה להי' ויספרו מעשו' ברינה. במה שמספרים הטובות נסים ונפלאות שעשה עמנו בלב מלא רגשי תודה ובהולאה והלל בלי קרבן אחר וז"ש מה אשיב להי' ע"י הלא כל אילי נביות לא יספיקו לקרבנות תודה, לזאת כוס ישועות אשא, אם הקב"ה מנחמה ישועה די ובשם הי' אקרא, שיעלה תמיד לזכרון חסדו אשר גבר עלינו ויודה לו ית' על חסדו ועל אמתו וזכה נדרי להי' אשלם וגו' דהודאת הפה יעלה לרצון לכפי באלו הקרבני תודה:

נְדָרֵי להי' אשלם וגו' י"ל עפ"י דאמרי' (פסחים ס"ו): אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מציאה חילין לעזרה ומקדישה וסומך ידיו עליו ושיחטה ופרש"י שלא מעל שלא הי' שהות בין הקדישה לשחיטה שיבואו בה ליד מעילה ע"ש וז"ש נדרי להי' אשלם, אם אשלם נדרי בהקדשות וקרבתות הלא נגדה נא לכל עמו הוא לנגד לכל דבנקל יוכלו לבא ליד מעילה, אי נזאת עלה טובה קמ"ל, בחזרית בית הי' בחובבי ירושלים שם אשלם נדרי ושם יקדשם וישחטם כמו שעשה הלל והבן:

א"י דהאדם לא יוכל לבקש שכר ממנו שהרי גם לזה שיוכל לעבד הי' הי' לריך עיר יסעד ממני ית' במחיל (קידושין ל'): אלמלא הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו וז"ש מה אשיב להי' כל תגמולתי עלי, ואם אמנם שאני עובד הי' הלא כוס ישועות אשא, שאני לריך ישועת הי' ועוזרו מקודש גם לזה ובשם הי' אקראי שאוכל לקרוא בשם הי' ילעזבו, אמנם כתבו ספ"ק שעל זריזות והכנה למנוה מה שהאדם מחאמן ומשחלל בה בדין הוא שיטול שכרו, והנה החילוק שבין נדר לכדבה אי' בגמ' (ר"ה דף ו' ע"א) לכדבה הרי זו נדר והוא הרי עלי, וא"כ נדבה הוא שעושה המנוה מיד ואם אינו עושה המנוה מיד רק שמוכן עמנו לעשייתה הוא בבחי' נדר שאומר הרי עלי ועדיין אינו עושה וזה מורה על ההכנה והזריזות וז"ש שהגם שאינו מגיע שכר עבוד קיים המנוה אבל בכ"ז מגיע השכר אם נדרי להי' אשלם וגו' ר"ל על ההכנה למנוה שהיא בבחי' נדר:

הַלְלוּ את הי' כל גוים וגו' נראה הכונה עפ"י"ש למעלה בפ"י מחז"ל ועבדים ועיני אותם קיים בהם וכ"י שכל השפע והנלחה שיש לאוה"ע בעיני' הוא משום יבין ולדיק ילבש שיהי' לנו הכל מיכן לעיל יען כי אני ערודים בטרדא דמנוה בעבודת הי' ואין אנו יכולי להבין לנו חמודי חבל ע"ש שהבאתי דברי' נחמדי' בשם הלדיק המגיד מדובכא זי"ע וא"כ כל מה שיש לאוה"ע הוא מחסדי' הי' עלינו וז"ש הללו את הי' כל גוים שבחוהו כל האומים כי כל השפע והנלחה שיש להם היא יען כי גבר עלינו חסדו וגו' ולכן נתן להם כדי שיבינו לנו ומזה גם הם נהנים וא"כ בדין היא הללו"י על חסד הי' עלינו:

כִּי לְעוֹלָם הַסְּדוּי
כִּי לְעוֹלָם הַסְּדוּי
כִּי לְעוֹלָם הַסְּדוּי
כִּי לְעוֹלָם הַסְּדוּי

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב
יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֲהֲרֹן
יֹאמְרוּ נָא יְרֵאֵי יְיָ

ערבי פסחים

א"י עשרים דע"מ יצחק יראי ה' הקטנים עם הגדולים כי הגדולים כרתעים לגשת אל ה' להללו ולשבחו מפחד ה' והדר גאווה והקטנים אין להם השגה כראוי אך שבתו ויהיו לשמו ית' לכן אדם את רעמו יעזרו ולאחיו יאמר חזק כמים הפלאים בפי יקרא וא"י יאמר קדוש יבן ב"מס הלל אם אבי כאן הכל כאן וזהו ג"כ הטובה בפי א"י יסיר משה ובכ"י את הסדרה הזאת ויאמרו לאמיר כי משה ערב לבו לומר שירה ע"י ישראל וישראל השיבו לומר שירה ע"י משה ולכן יחד כולם שבתו והודו לשמו אשירה לה' אף כי גאה גאה וכו' ויש הללו את ה' כל גיוס שבתוהו כל האומים וע"כ נראה בנפשינו לגשת אל ה' ולהודות ולהללו ית' כי בלתי זאת אנחנו נפגעים לא ערבה לבנו להלל יען כי גבר עלינו חסדו וכו' והבן:

א"י עפ"ד מה"ק שהבאנו למעלה (תחילת הלל) דבליק גמור שהיא שלם בלדיקו גם אם יפיל יצדו אלף לא תאונה אליו כל רע כי רב חילו וכחו לבלתי את המסורת לשגוע בו ולא יכלו הרשעים עבדו חבל בלדיק שאינו גמור יכלו הרשעים עבדו ען יפגע גם בהלדיק הזה להיזמו בלתי מבחין בין טוב לרע ע"ש וע"ד זה כאמר גם כאן כי אם היו ישראל עובדים את ה' מאזבה אז אין הקב"ה צריך חזק יד וגבורה לעשות חסד עם ישראל ואז ישראל כיוולו אף אם אוה"ע שריון בדין אבל אם הקב"ה צריך להראות חוקק גבורתו נגד מה"ד ולהגביר החסד על הדין לעשות טובה עמנו אז גם אוה"ע הכיין מהחמד הזה וגם הם כיוולו עבדונו ויש הללו את ה' כל גיוס יגו' והטעם בזה יען כי גבר עלינו חסדו גבר דייקא שהחמד בא מלד גבורה שהגביר החסד על הדין ואז גם האומים כהני' מהחמד הזה ולכן הללו' והבן: **הק"ד** לה' כ"ט וגו' יאמר נא ישראל כל"ח י"ל הטובה לכבר אחז"ל (ברכות כ"ד) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה והטעם דגם מה שנראה רעה הוא בעלם טובה דמפי' עליון לא תלא הרעות רק האדם יראה לעינים באלו הוא רעה כי יראה בסתרים תבלי' ראות הטובה אבל באמת הוא טובה רק הכל חלוי בהאדם המקבלו שאם הוא מתרעם נגדו ית' כשיגיע אליו הרעה זו ולעוק על התקירה לא טובה אשר אירע לו אז ח"ו יתפקד לרעה מוחלט אבל אם אמור יאמר דגם זו לטובה אז א"כ בעיניו יראה ובלבדי יבין שהיא טובה באמת ושי"ה יהיו לה' כי טוב כל"ח, אף אם לפעמים הוא ית' עושה דבר שנראה לרעה הוא ג"כ חסד ורחמים וינמיח ויטהווה מזה טובה בולאי אולם רק באופן אם יאמר נא ישראל כל"ח שיכירו וידעו ויאמרו שהיא טובה יחסד אז כן יהי בולאי והבן:

א"י דכבר כתב הבע"ק (פי' תשא) אם הכרת החסד המקיבל תגדר והשבת הגמול הראוי לו תחבטל על מה ועל מה העולם עומד, והנה כי כן צריך האדם להיות מכיר טובה על החסד והטובה שעשו לו ולא סיהי' כפוי טובה, אולם זה רק מחוק המוסר וד"א ולא מפני שהוא לטובת המקבל כי באולי לא יצטרך עוד להחמד שעשה עמו חבירו או אולי לא יהי' כיוולתו להטיב עמו עוד הפעם לא כן נגד הקב"ה כי לך טוב להודות וגו' טוב

הגדה של פסח

מִן הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עָנְנִי בַמֶּרְחֹב יְהוָה: יי לִי לֹא
 אִירָא מָה יַעֲשֶׂה לִּי אָדָם: יי לִי בְּעוֹזְרֵי וְאֲנִי אִרְאֶה
 בְּשִׁנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בְּיַי מִמְּטוֹחַ בְּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת
 בְּיַי מִמְּטוֹחַ בְּגֵרִיבִים: כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי
 אֲמִילֶם: סָבוּנִי גַם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילֶם:
 סָבוּנִי כְּדַבְרֵי־ם הֵעֵכּוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילֶם:
 דָּחָה דְחִיתַנִּי לַנֶּפֶל וַיִּי עֲזָרְנִי: עֲזֵי וְזָמַרְתָּ יְהוָה נִיהִי
 לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רָנָה וִישׁוּעָה בְּאֶהְרֵי צְדִיקִים יִמִּין

ערכי פסחים

דייקא ש'היא טובה להמקבל להיות מכיר טובה לו ית' ולהודות לו על חסדו ועל אמתו כי מעולם וע"ש אמת אל, שמורה על החסד כמיש חסד אל כל היום שביכולתו וחפצו לעשית חסד תמיד עם ברוותו ואם האדם אינו כפוי טובה ומידה לו ית' אז יש תקוה שייטיב עמו עוד פעמים רבות ו"ש הודו לה' לא רק מחזק המוסר רק מפני כי טוב, שטוב להודות לו ית' ולהכיר טובה והטעם שטוב להודות לו ית' כי לעולם חסדו שביכולתו ורצונו ית' לעשות חסד תמיד ואם האדם יהי' מכיר טובה ויודה לו ית' אז יוכל להיות יושב ומלפני אמתו ית' הגל מומעיני הישועה, בכל עת ובכל שעה:

א"י עפ"ש למעלה דהגלגלה וישועה הבא לאדם זמאוס כאשר בא כן יקר רק אם בא לאט לאט אז יש לו קיום ויסוד בריא ו"ש הודו לה' כ"ט, שיודה לו ית' על כל הטוב אשר גמלתו כי לעולם חסדו, כי חסדו גבר עלינו בתמידות ככדי שיתקיים זמן רב:
א"י עפ"ד חז"ל (שבת כ"א:) בזהבנה לשנה אחרת קבעים ועשאו יו"ט בהלל והודאה ומדקדקי' הטובים דלמה לא קבעוהו מיד בשנה ראשונה ליו"ט ועמ"ש בתשובתי [ש"ית צית שער"ס חאו"ח סי' ש"ט], וברי' דכודע מספיק' דבהזכרת הנס בהודאה והלל ביום שנעשה בו נתעוררו האורות והנסים למעלה בשמים ואז נעשו הנסים ע"י התעוררות' דלמחא שהוא צבחי' יו"ט דצ"ד קבעא ל' ולא כשבת שקדושתו קביעא וקיימא כמש"ל כ"פ, וזה שרמזו חז"ל לשנה אחרת קבעים ועשאו יו"ט בהלל והודאה שעי' הזכרת הנס בהלל יהודאה נתעוררו האורות והנסים והי' כ"ט דצ"ד קבעו ל' משא"כ בשנה ראשונה להי' צחי' שבת שלא הם קבעוהו וזש"ה גם כאן הודו לה' כי טוב, רצונו בזמן שהוא טוב להיטוב ביום שנעשה הטובה וישועה לישראל כי ע"י הודאה זו כל"ח יתעוררו האורות והחסדים לעולם ביום שנעשה הנס לישראל והבן:

מ המיר וגו' הטובה שאם קרא אל ה' בצר לו וקיים התורה מעוני' אז עכני במרחב י"ק, יזכה לקיים התורה ולעבוד את ה' מעושר והרחבה בהבטחת חז"ל (בפ"א) כל המקיים את התורה מעוני' סופה לקיימה מעושר והבן:

ק רכה וישועה בזהלי דליקים ימין ה' עושה חיל, הטובה דימין מורה על ההבדל במבואר בספ"ק והקב"ה מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, אבל אם ימין ה' רוממה, שז"א גבוה ומעלתה מאתנו ואין נראה לעין כל חסדו, גם אז ימין ה' עושה חיל, לעשות י' מד עמנו כי הן הן גבורותיו שאגמלא מוראו וחסדו הא"ך אומה אחת יטולה להתקיים בין האומות שה אחת בין זאבים הרבה כמחז"ל (יומא ס"ט:) והבן:

הגדה של פסח

וַיַּעֲשֶׂה חֵיִל: יְמִין יִי רֹמְמָה יְמִין יִי עֲשֶׂה חֵיִל: לֹא אָמִית כִּי אַחִיה וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂה יְהוָה: יִסּוּר יִסְרָנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי: פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צְדָקָה אָבֹא בָם אֹדְדָה יְהוָה: זֶה הַשַּׁעַר לִי לְיִשׁוּעָה: אִיִּךְ אֶכֶן מֵאִסוּ הַבּוֹנִים עֲנִיתָנִי וְתָהִי לִי לְיִשׁוּעָה: אִיִּךְ אֶכֶן מֵאִסוּ הַבּוֹנִים הַיְתֵם קְרָאֵשׁ פְּנֵה: אִין מֵאת יִי הַיְתֵם זֹאת הִיא נִפְלְאֵת בְּעֵינֵינוּ: מֵאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יִי נְגִילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ: זֶה

ערבי פסחים

אודק די ענייני וגוי הטובה תחילת טאס האדם מודה לו ית' כשמגיע לו ארצה מקרה לא טיאר אזו כהספק הדבר לטובה ולישועה עד שגם בעיניו יראה שהוא טובה בזאת ויש אס אכי אודק די ענייני, בעת שמגיע לי ארצה עיניו יראה אז יתהי לי לישועה ברורה ואמיתית:

אבן תחסי הבורים יגוי יל עשייתו למבואר בשפט על שער א' פי"ב כי יו"ד ספירית שהם בעולם אלילות הם בהו"ה ובריאח באלתי וספירה אחרונה הוא מלכות וקראת אבן וירק השתלשלות י"ס שהם יו"ד מדרגות די למעלה מן המלכות א"ל להשיג זיה אבן מלכות תחסי הבורים שהיא תחסינה במדרגות אבל עי"ן היתה לראש פנה שטיי יבילים נקבל השפעת איר של ארץ סוף ב"יה אבל מאת הו"ה היתה זאת משולם אלילית שהיא בהו"ה היא כפולת בעיניו ארץ אבו יבולי לקבל — ו"ל ללגן קרא שבת מלכתא דלית לה תגרותי כליל דק חששה ימי המעשה ימינה מתברכין כל שית יומי עינא, ויהי ג"כ מאן תלכא דבגן שהם תלמידים להועיל ומתלמידי יומא מתולן די הכל כשפט בהרב כדי ששפיע לתלמידיו יתבן:

מאת ה' היתה זאת וגוי י"ל דאס הקב"ה עישה עם בגלוי שבעל הנס מכיר בנסו אז מנכין לו מזכירתי ואין שחחו שלימה בישועת ה' וכתש"ל ולכן גם אס תחת ה' היתה זאת, ששועה עמנו נסו דשם הו"ה ב"ה מורה על הנס וסידוד הטבע כתי"ש המבין (פי' ארף) עכ"ל היא כפולת בעיניו הוא מופלא ומסוה ממנו ומלוכש בטבע ואין בעה"כ מכיר בנסו והטעם בזה יען זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו שנוכל לשחיה בישועת ה' ואלו ה"ו בעה"כ מכיר בנסו ליה יכול לשמוח פן יכנו לו מזכירתי יתבן:

א"י דאחזיל (ברכות פ"ג) א"ל הקב"ה למשה קך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשיעבוד זה ואני אהי עמכם בשיעבוד מלכות אמר לפניו רבש"ע ד"י ללרה בשעתה א"ל הקב"ה קך אמור להם ארקי"ק שלחני אליכם, וכה"א ב' במדרש (ילקוט פ' בשלח) ללגן עתה את השירה הזאת בלשון נקבה מה נקבה מתעברת ויולדת קך החשועות שבערי י"ש אחריהם שיעבוד [ועמשיל במאמר תם מה"א] וא"כ הקב"ה דע בגאולת מנרים אינה גאולה עולם והוא בבחי' זאת שהוא לי נקבה וישראל חשבו ד"י ללרה בשעתה יבעידן חלום חלומא ויש מאת ה' היתה זאת, ה"י הישועה והגאולה בבחי' זאת שהוא בחי' נקבה אבל היא כפולת בעיניו שהי' כעלם ויפלא ומסוה ממנו כי לני הודיע ארקי"ק שלחני אליכם וזה ה"י יען זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו כדי לשמח לבביו ולא לטעור על אריות העתיד:

אבל

אָנָא יי הוֹשִׁיעָה נָא: אָנָא יי הוֹשִׁיעָה נָא:
 אָנָא יי הַצְּלִיחָה נָא: אָנָא יי הַצְּלִיחָה נָא:
 בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יי בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יי: בְּיַד אֵל יי וַיֵּאָר לָנו אֲסֻרוֹ הַג
 בְּעִבּוּתֵינוּ עַד קִרְיַת הַמִּזְבֵּחַ: אֵל אֱלֹהֵי אֲמָה וְאוֹרֵךְ אֱלֹהֵי
 אֲרוּמֵךְ: אֱלֹהֵי הוֹדוֹ לִי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הַיּוֹם
 הוֹדוּ לִי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 קְרוּקַע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֵת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשַׁלֵּת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֵת הַיָּרֵחַ וְכוכְבֵּים לְמַמְשַׁלֵּת בַּלַּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

ערבי פסחים

אנא ה' הושיעה נא. הנה כופלי זה הפסוק עפ"י משנה (פ"ג לסוכה מ"א) ולהורות
 כחן בזה שדרך ישועה כפילה שיעזר וישיע לנו הקב"ה וישלח עזרו מקודש
 ועיד זאת לדרך ישועה ועזר שלא נבעט אח"כ מרוב טובה. א"י שמבקשי שהקב"ה ישיע
 לנו בדברים הנוגעים אל הכשמה כדי שנהי' ראויין והגונים וכדאי' לישועה ה' לקבל
 השפעתו וזכרת שמים מעל, א"י שאנו מבקשי ישועה והצלחה מופלגת כי' שגם אחר
 ישועה והצלחה תבא עוד ישועה והצלחה שזהו הצלחה בעצם כמש"ל בפסוקא הא לחמא
 ובמ"ש רש"י (פי תולדות) יתן לך האלקים יתן ויחזור ויתן שהכוונה שאז הוא ברכה והצלחה
 בעצם והארמתי למעלה שם בזה:

הודו לה' כי טוב וגו' י"ל הודו לה' כיט נגד אצילות שלא יגור במגורו רע, הודו
 לאלקי האלקים נגד בריאה עולם המלאכים שנקראו אלקים, הודו לאדוני האדונים
 נגד יצירה עולם הגלגלים אשר מושלים בעולם, לעושה נפלאות גדולות לבדו נגד עשי'
 עיין י"ד משיב על חכמה יתירה יש באדם ואי' יש נפלאות בעולם העשי' שלמנ"ס הקב"ה
 שכינתו בתחתונים:

לעושה נפלאות גדולות לבדו כל"ה, הכונה דאי' במדרש (ילקוט תלים קל"ו) אר"א
 אפי' בעל הבס אינו מכיר בכסו שכי' לעושה נפלאות גדולות לבדו והטעם
 י"ל משיב דאלו ה"י מכיר בכסו ה"י מכנין לו מזכיתיו כדאי' בגמ' (שבת ל"ב.) וכמש"ל
 בפי' מאה ה' היתה זאת והקב"ה חפץ חסד הוא ואינו רונה לנכות מזכיות כדי שיעשה
 לו חסד גם פעמים רבות ויש לעושה נפלאות גדולות לבדו ואין בעה"כ מכיר בכסו
 והטעם יען כל"ה שיעשה עמי' חסד גם פעם אחר וכנ"ל:

פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּכַבֻּרְיהֶם
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְשִׁינָה
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְגֹזֵר יָם סוּף לְגִזְרִים
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַנַּעַר פָּרְעֹה וַחִילּוֹ בַּיּוֹם סוּף
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמוֹלִיד עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמַכָּה מְלָכִים גְּדוֹלִים
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אֲדִירִים
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְסִיחוּן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַכְּנַעֲנִי
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַנִּתֵּן אֲרָצָם לְנַחֲלָה
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	שֶׁבִשְׁפָלְנוּ זָכַר לָנוּ
פּוּ לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַיַּפְרֹקֵנוּ מִצְרַיִם

ערבי פסחים

אי"ו בל"ז לכל דבר שהיא בנס למעלה מדרך הטבע אין לי קיום רק לשעה שיש בו צורך כמ"ש אפ"י במשה"ל (שפת כ"ג:) כמה גרוע אדם זה שנשחטו לו סדרו בראשית אבל אם הוא מלובש בטבע יש לי קיום לעולם ומה הטעם אין בעה"ס מביא בנסו וסוף תוספו ה"י שה"י מלובש בטבע ויתקיים ז"ש לעושה כ"ג לבדו שאין בעה"ס מביא בנסו והטעם כלה שיתקיים החסד לעולם בין שמלובש בטבע:

ויוצא ישראל מתוכם וגו' כרי הטובה דהקב"ה הוצרך ליד חזקה בל"מ יען שלטו בו מלות צפ"א מלת הדין ומלה"ה בגוף למצרים ורפוא לישראל כמ"ש בספדים ימ"ש מהר"ם אלשיך ביד חזקה זו הדבר שבי' הכה יד ה' ה"י יכו' דיען והשלה ה' בין מקנה ישראל וגו' למה ברחמים ולמקנה מצרים בדין יברגו ה' לר"ך יד חזקה' וזה הטובה צפ"י וושע הו"ה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, דהיינו במדת הרחמים, ובכל זאת וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שנעשה דין במצרים, ובדבר הזה וירא ישראל את ה' הגולה וכו' שראו צוה כמו וגבירתי ית' ויד החזקה שלטו בו מלות הרחמים והדין גם שניהם צפ"א, י"ש גם כאן ויוצא ישראל מתוכם וגו' ביד חזקה ובדו"ע כטו"י וגו' שהוציא את בני' ביד חזקה ומעשה מפרש והולך מה ה' ה' ה' חזקה שהרי לגזור י"ס לגזרים והעביר ישראל צח"ט וה"י מושל רחמים וחסדים גדולים ועכו"ז ויצער פרעה וחילו ביום סוף החזקה והבן:

נותן להם לכל בשר
 הודו לאל השמים
 כי לעולם חסדו:
 כי לעולם חסדו:
 נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל
 בשר תפאר ותרום זכרך מלפני תמיד. מן
 העולם ועד העולם אתה אל ומבלעדך אין לנו
 מלך גוי ומשיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחב
 בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עזר וסומך
 אלא אתה. אלהי תראשונים והאחרונים. אלה
 כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל בכל
 התשבות. המנהיג עולמו בחסד ובריותיו
 ברחמים: וי לא ינום ולא ישן. המעורר ישנים
 והמקיץ נרדמים והמשיח אלקים והמתיר
 אסורים והסומך נופלים והזוקק פגופים והמפענח
 נעלמים וכה לברך אנהנו מודים. ואלו פינו מלא

ערכי פסחים

נותן לחם לכל בשר כל"ח וכו' הנה השפע והזרנה הבאה לאדם ממקום קדוש מקור
 מקומו טהור א"ל ש"זק ש"בעט בעשירות ויעזירנו ע"ד קובו ח"ו רק א"ס
 השפע והעושר בא מהט"ח וזה הנוכה במד' (פי' נשא) ז"ר כ"ד ה' בממון שא"ס הקב"ה
 ישלח זרעה בממונו אז וישמרך מן המזיקין שלא יזיק לו העושר ו"ש נותן לחם לכל
 בשר א"ס הקב"ה בעלמנו נותן ומשפיע לחם לכל בשר אז כל"ח הוא צולא בחסדי גדולים
 שלא יזיק לאדם אדרבה זה מעוררו הודו לא' השמים להודות ולהלל ולעבוד את ה'
 בכל שלם ורוח נכון:

א"י עפ"ש דחז"ל (פסחים ק"ט:): שלהן של מקדש של פריקים ה"ו וביארתי הקודש
 הנוכה לשלחן מרמז לשפע ופרנסה ורמז בזה שאין הקב"ה משפיע שפע רב
 בפ"א דעשירות מעביר ע"ד קובו והן בקדושו לא יאמין רק כפי הליך כפעם כפעם
 כמאמר דה"מ יאחה נותן להם את הכלל בעתו ו"ש שלהן של מקדש. שפע הבא ממקום
 קדוש מצרבה העלוכה של העליון ית' של פריקים ה"ו שאינו נותן בפ"א רק יתן ויחזיר
 ויתן בכל פעם כפי הצורך ו"ש גם כאן שהקב"ה נותן לחם לכל בשר אך לא בפ"א
 כי (כאן משמש בלשון א"ל) לעולם חסדו שהמיד מראה חסדיו המרובים בהשפעתו:
ואלו פינו מלא שרה כ"ס וכו' י"ל הנוכה עפ"ש הפלאה ז"ע מחז"ל (סוכה כ"ג.)
 אמרו עניו על הלל הזקן כשה"י שמח בשמחת בית השואבה אמר כן א"ס א"י
 כאן הלל כאן וא"ס אין א"י כאן מי כאן והוא פלא היחבן שהלל שה"י עניו יאמר כן
 ופי' הפלאה הנוכה ד"ש בני"א שאומרים מי אנכי שאזכה לעבוד את ממיה הקב"ה ומה
 נחשב עבודת אדם ילד אשה הנולד מטפה סרוחה בעיני רבון כל העולמים הבורא ב"ה
 ובי"ש

שִׁירָה פִּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גִּלְיוֹ וְשִׁפְתוֹתֵינוּ
 שִׁבַּח בְּמִרְחַבֵי רִקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת בְּשֶׁמֶשׁ וְכוֹרַח
 וַיְדִינוּ פְרוֹשׁוֹת כַּנְּשָׁרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאַיִלוֹת.
 אִין אֲנַחְנוּ מִסְּפִיָּקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ מְלַכְנוּ עַל אַחַת מְאֻלָּה אֵלֶיךָ
 אֱלֹהֵינוּ וְרַבֵּי רַבְבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נְסִים
 וְנִפְלְאוֹת שְׁעֵשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ. מְלַפְנֵינוּ
 מִמְצָרִים וְנִאֲלַתְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתְנוּ.

עֲרַבֵי פִּסְחִים

יב"ש הגדול אשר אין קץ לגדולתו ואין חקר, אך זה טעות גדול הנהו וחלילה לחשוב ולומר כן כי אז גם מלאכי עליון המוכי מעלה אינם ראויים לעבוד את הקב"ה כי אל מי תדמיכוי ואשרו יאמר קדוש, גם מלאכי מעלה משרתי עליון רחוקים הם מהשי"ת בתכלית הריחוק ואין להם שום דמיון כלל למלך אל רם וכשא ואם התנה ראויים לעשות שליחותו ולעבוד עבודתו גם אנחנו שוכני ארץ ויושבי תבל ראויים לזה, וי"ש הלל אם אני כאן, אם שפל וכזהו וחדל אישים כמוני ראוי לעבוד את ה' ולהיות שמח כאן בשמחת בית השואבה וליטול חלק בשמחה של מצוה אז הכל כאן, אז כל ישראל ראויים לזה בקו"ח ממני, ואם איני כאן כלומר אם אני אחשוב ואדמה בנפשי שאין אני ראוי להיות כאן ולעבוד את מנ"ה הקב"ה מלך אל רם וכשא וגבה מאוד, אז אני שואל מי כאן, מי הוא זה ואיזה הוא כאן בכל העולם כולו שיהי ראוי לעבדו, הלא גם שכאני שחק כאן וכאפס נחשבו נגדו ית' ואם עבודתם חשובה בעיני ה' אז גם עבודתינו חשובה ויקרה בעיניו ולפתיח ועיין בס' פנים יפות פי' נלבים מ"ש בבחי' זו, ויפה פי' בזה הגאון מהר"ש קלוגר ז"ל מ"ש אני מאמין וכו' שהבית"ש לו לבדו ראוי להתפלל דמלד היושר והראוי אין שום דמיון לו ית' שיהי ראוי להתפלל לפניו ית' רק הוא עצמו ראוי להתפלל לפניו ית' כי דמיון לו ית' אינו רק הוא עצמו ולכן רק לו לבדו ראוי להתפלל ובמשחז"ל תבין שהקב"ה מתפלל וכו' ואין לזולתו ראוי להתפלל ר"ל כל מי שהוא אינו בעצמו אין ראוי לו להתפלל כלל כי מי הוא שראוי לעמוד לפניו ית' ומלא אם כולם אין ראויין להתפלל ואעפ"י מתפללים לפניו מלאכים נבא מעלה גם לאדם ראוי להתפלל לפניו וכו' ביארתי הקודש נוסח הקדושה (בנוסח אשכנז) כקדש את שחק בעולם, וכי תאמרו מה אנו נחשבים לקדש את שמו ית', לוי"א כשם שמקדישים אותו בשמי מרום וכי" הלא מלאכים המוכי מעלה גם הם כאין וכאפס נחשבו נגדו ית' יבכ"ז הם מקדישים אותו בשמי מרום וכו' שהם ראויים לקדשו להללו ולהעריצו כן גם אנחנו ראויים כי נקדש את שמו בעולם, וכמו כן י"ל הכונה שאנו אומרי" ואלו פיננו מלא שירה כים וכו' והגיענו למדרגה והשגה היומר גדולה גם אז אין אנו מספיקים נהודות וכו' כי גם גדולי ערך בעלי השגה גדולה בני עלי"י במעלות קדושים וטהורים כאין נחשבו ואינם כדי והגון להודות ולהלל לבורא ב"ה וי"ש הגדול, על כן, אי לזאת, איברים שפגת בנו וכו' הן הם נמות שהם יודו ויברכו וכו' וכל אדם ראוי והגון וכדי לזה כי כל פה לך יודה וכו' וככ"ל והבן:

מִלְפָּנִים ממנצרים גאלחנו וכו' ביה בנוסח ספרד וי"ל הכונה עפ"י מדרש (רבה

ברעב ונתנו ובשבע כלכלתנו: מהרב הצלתנו ומדבר
 מלשתנו ומחלים רעים רבים ונאמנים דליתנו. עד
 הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך יי אלהינו.
 ואל תטשנו יי אלהינו לנצח. על פן אברים שפלגת
 בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר
 שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו
 וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך
 מלכנו תמיד. כי כל פה לה יודה וכל לשון לה תשבע.
 וכל עין לה תצפה וכל ברך לה תברע וכל קומד
 לפניך תשתחוה. וכל הלכות יראוך וכל קרב
 וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב כל עצמותי
 תאמרנה יי מי כמוך. מציל עני מחוק מפני ועני
 ואביון מגוזלו. שועת עניים אתה תשמע צעקת הדל
 תקשיב ותושיע מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יעלה
 לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה
 שמים וארץ. נהלךך ונשבחך ונפאריך ונברך את
 שם קדשך באמור. לדוד ברכי נפשי את יי וכל
 קרבי את שם קדשו:

האל בתעצמות עזך. הגדול בכבוד שמך. הגבור
 לנצח והנורא בנוראותיך. המלך היושב על
 פסא רם ונשא:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים
 בני לישרים נאזה תהלה: בפני ישרים תתרומם.
 ובשפתי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתקדש.
 ובקרב קדושים תתהלל:

ערבי פסחים

בראשית פ"ע) כול הקבים שיחתן של אבות ועשאו מפסח לגאולתן של כלים ע"ש י"ש
 מלפנים ממלכים גאלתו וכי עויד מימי קדם של אבות כעשה מפסח לגאול אותנו
 ממלכים והבן:

יבמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר
 שמך מלפנו בכל דור ודור שכן חובת
 כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות
 להלל לשבח לפאר קרונם להרר ולנצח לברך לעלה
 ילקלם על כל דברי טירות ותשבחות דור בן ישי
 עבדך משיחך:

יבכז ושתבח שמך קעד מלפנו האל המלך הגדול
 והקדוש בשמוב ובארץ. פי לך נאה יי
 אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה
 עוז וממשרה נצה גרדה וגבורה תהלה ותפארת
 קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול
 והקדוש ומעולם ועד עולם אתה א:

יהקדוך יי אלהינו (על) כל מעשיך וחסידיך צדיקים
 עושי רצונך וכל עמך בית ישראל פלם
 ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו
 ויעריצו ויקדישו וימדיכו את שמך מלפנו תמיד פי
 קך טוב להודות ולשמך נאה קזמר פי מעולם ועד
 עולם אתה א: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:
 אומר זכ צבי סגולת ובכז ויהי בחצי הלילה:

אז רוב נסים הפלאות בלילה. בראש אשמורות זה הלילה. גר צדק נצחתו כנחלק
 לו לילה. ויהי בחצי הלילה: דנג מלך גרר בחלום הלילה. הפחדת ארמי ב מש
 לילה. וישר ישראל למלאך ויבכל לו לילה. ויהי בחצי הלילה: זרע בכורי פתרום
 מהצת בחצי הלילה. חיצם לא מצאו פקוקם בלילה. טיסת נגיד הרושת סלית
 בכוכבי לילה. ויהי בחצי הלילה: יגן מתרף לנפש אוני הובשת פגרו בלילה.
 כרע כל ומצבו באישון לילה. לאיש חמודות נגלה קו חזות לילה. ויהי בחצי הלילה:
 משתפר בכלי קדש גהרג בו בלילה. נישע מבור אריות פותר בעהות לילה.
 יטאה נטר אנני וכתב ספרים בלילה. ויהי בחצי הלילה: עוררת נצחך עליו כנדר
 שנת לילה. הורה תרופך לשומר מה מלילה. צרת בשומר ושא אתה בקר וגם
 לילה. ויהי בחצי הלילה: קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה. רב הודע פי לך
 היום את לך בלילה. שומרים הפקר לעירך כל היום וכל הלילה. האיר כאור יום
 השבת לילה. ויהי בחצי הלילה:

הגדה של פסח

אומר זה צבי הלילות **ובבז ואמרתם זבח פסח:**

אומץ גבורותיה הפלאה בפסח. בראש כל מערות נשאת פסח. גלית לארחי
הצות ליל פסח. ואמרתם זבח פסח: דלתי דפקת פחום היום בפסח.
הסעיד נוצצם ענות מצות בפסח. יאל תפקר קץ וקר לשור ערף פסח. ואמרתם זכה
פסח: זעמו סחומים ולוהמו באש בפסח. חליץ לויט מהם ומצות אפה בקץ פסח.
טאטאת אדמת מרף גורף בעברך בפסח. ואמרתם זכה פסח: יה ראש כל און
מחצת בליט שמור פסח. פכיר על בן בכור פסחת בדם פסח. לבלת תת משחית
לבא בפתיחי בפסח. ואמרתם זכה פסח: מקגרת סגרה בעתיחי פסח. שפדה מדין
בצליח שעורי עומר פסח. שורפו משמני פול ולוד ביקר יקוד פסח. ואמרתם
זכה פסח: עוד היום כנוב לעמוד עד געה עונת פסח. פסיד פתכה לקעקע צל
בפסח. צפה הצפית ערוף השלחן בפסח. ואמרתם זכה פסח: קהל פנסה הד פסח
צום לשליל בפסח. ראש יבית רשע מחצת בעץ חמישים בפסח. שתי אלף רבע
תביא לעוצית בפסח. תעו ירה ותרומם מינה בליל התקדש חג פסח: ואמרתם זכה פסח:

בי לו נאה. בי לו יאה:

אדיר במלובה. בחור בהלכה. גודדיו יאמרו לו. לה ולה. לה בי
לה. לה אף לה. לה יי הממלכה. בי לו נאה. בי לו יאה: דגור
במלובה. הדור בהלכה. ותיקיו יאמרו לו. לה ולה. לה בי לה. לה
אף לה. לה יי הממלכה. בי לו נאה. בי לו יאה: זכאי במלובה. חסין
בהלכה. טפסריו יאמרו לו. לה ולה. לה בי לה. לה אף לה. לה יי
הממלכה. בי לו נאה. בי לו יאה: יחיד במלובה. פכיר בהלכה.
למודיו יאמרו לו. לה ולה. לה בי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה.
בי לו נאה. בי לו יאה: מושל במלובה. גורא בהלכה. סביביו יאמרו
לו. לה ולה. לה בי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה. בי לו נאה.
בי לו יאה: עניו במלובה. פודה בהלכה. צדיקיו יאמרו לו. לה
ולה. לה בי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה. בי לו נאה. בי לו
יאה: קדוש במלובה. רחום בהלכה. שנאניו יאמרו לו. לה ולה.
לה בי לה. לה אף לה. לה יי הממלכה. בי לו נאה. בי לו יאה:

ערבי פסחים

קהל כנסה הדסה וכו' י"ל הגונה עפ"י המבואר בספיק דע"י עבירה לשמה מורידין דין
על הרשעים והנה גם כאן עשה מרכזי ואסתר עבירה לשמה להצננות בפסח וע"כ
הורידו דין על המן וכיוו ח"ש קהל כנסה הדסה לשלש טוס בפסח והוא עבירה לשמה וע"כ
ראש מבית רשע מאלת בען חמישים בפסח כעשה דין בהמן ומלו אותו ואת בניו כן יאבדו כל
אויביו ה' ואוהביו כלאת השמש בגבורתו:

הגדה של פסח

שָׁפַר בְּמַלְכוּתוֹ. תוֹמֵךְ בְּהַלְכָּהּ. הַמִּימּוֹ יֹאמְרוּ לוֹ. לָךְ וְלָךְ. לָךְ בִּי
לָךְ. לָךְ אַף לָךְ. לָךְ יְיָ הַמַּמְלָכָה. בִּי לֹא נֶאֱתָה. בִּי לֹא יֶאֱתָה:

הַרְיֵנוּ וְגַם לְקִיּוֹם מַצּוֹת כּוֹס יִבְעֵי שֶׁל אִיבֵע כּוֹסוֹת שֶׁהוּא כְּנֹד אִתּוֹ הִי אַחֲרֵינָה יִבְשֵׁם
הַיְיָ בֵּית שֶׁהוּא נֹד רוּחַ הַטּוֹמָאָה לְכַטֵּל אוֹתוֹ לְשֵׁם יְהוָה קוֹבֵיחַ יִשְׁכַּנְתִּיה עַיִי הוּא
טַיִר וְנִעְלַם בֵּיטֵם כָּל יִשְׂרָאֵל: יְיָוֵי נֹעַם וְנוֹר.

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי נֹר מַלְךְ הַעוֹלָמֹת בּוֹרֵא פְרֵי הַתְּנַפֵּן וְסוּמָה בְּהַסִּיבַת שְׂמַחַל

ברכה אחיונה

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְךְ הַעוֹלָם עַל הַיָּיָן וְעַל פְּרֵי הַתְּנַפֵּן וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה
וְרַחֵב שְׂרָצִית וְהַנְחִלָּת לְאֹבוֹתֵינוּ לְאֹכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשִׁבּוּעַ מִטּוֹבָהּ. רַחֵם יְיָ
אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁבּוֹ כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ
וְעַל הַיְקָלְךָ. וְכַנֵּף יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקִּדְוָה בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹבָהּ. וְשִׁמְחֵנוּ
בְּכַנְיָהּ. וְנֹאכֵל מִפְּרִיָּהּ. וְנִשְׁבַּע מִטּוֹבָהּ. וְנִכְרַבְךָ עֲלֵיהָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ (בַּשַּׁבָּת וְרַצְיָה
וְסַחֲרֵי צִיּוֹן בְּיָוֵם שִׁשְׁתַּת הַיּוֹם) וְנִשְׁמַחֵנוּ בְּיָוֵם הַגְּבֻרָה וְהַמַּצּוֹת הַזֶּה. בִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וְנִמְטִיב
לְבָב יִשְׂרָאֵל לָךְ עַל הַיָּרְדֵן וְעַל פְּרֵי הַתְּנַפֵּן: בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ עַל הַיָּרְדֵן. עַל פְּרֵי הַתְּנַפֵּן:

אם שרחה (מעד) וטאר משקון חוין מ״ן אומרים ברכה זו:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְךְ הַעוֹלָם בּוֹרֵא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת וְהַסְרִינָן עַל כָּל מַה שֶׁיִּבְרָא
לְפָנֶיךָ יְיָ הַיָּסֵס נְפִשׁ כָּרְ הִי. בְּרִיךְ חַי הַעוֹלָמִים:

ערבי פסחים

ברכה אחרונה וּבְאֵכֶל מִפְּרִיָּהּ וּבְשִׁבְעַת מִטּוֹבָהּ וְכוּ' וּבְשֵׁם הַגִּרָא אִיתָא שֶׁלֵּא לִמְרַ

וּבְאֵכֶל מִפְּרִיָּהּ וְכֵן הַכּוֹס בְּמַגִּיא (סו"י ר"ח סקט"ז) וְהוּא ע"ד
שֶׁאֲחֵרֵי בְּגִמִי גַבִי מַשֶּׁה (סוטה ז"ד ע"א) וְכֵן לְאֹכֹל מִפְּרִיָּהּ הוּא לְרִדֵּךְ וְכוּ' אֲךָ שְׁמַעְתִּי מֵאֲחִיז
הַיְיָ יְיָ הַגִּבּוֹר מוֹיֵה עֵמֶרֶס חֲסִידָא וְיֵעַ אֵשֶׁר מִיכָּ כְּעֵינִיק לְפַת חוֹבֵ"ב הַפִּי לְכִירִיה אִי" יֵש
בְּהַס קְדוּשָׁה יִתְרִיה עַד שֶׁמִּקְדָּשִׁים וּמִטְהָרִים הָאוֹכֵל אִיתָם וּמוֹכֵךְ וּמְלַרְף הוֹמֶרֶס וְאִי"ב אֵס כּוֹכָה
כִּי בְּאֵכֶל מִפְּרִיָּהּ וּבְשִׁבְעַת מִטּוֹבָהּ אִז מִמִּילָא וּבְכַרְכָּךְ עַלִי בְּקִדְוָה וְטַהֲרָה שֶׁהֵם יִקְדְּשׁוּ אוֹתָנוּ
לְעִבְדִית הִי בְּקִדְוָה וְטַהֲרָה יִדְפַחְתָּהּ וְכֹה יֵש לִתָּן כְּעַם דִּאִי מִקְוָה עוֹבְרֵי עֲבִירָה כְּמִ"ש
וְלֵא תִקְרָא הָאֶרֶץ אַחֲרַם לְכִיּוֹן שְׂאוּבֵל מִפְּרִיָּהּ הָאֶרֶץ וְכֹהֵם מִקְדוּשָׁתָה הִי מִן הַרְאִו שִׁיבִי
מִיִּבְךָ וּמְנוֹרָף מְגַל סוּג וְהִי קְדוּשָׁה וְהִי לְהִיפֵךְ שֶׁהוּא חֲטָא וְאֵשֶׁב לְכֵן גְּדוּל עִיבוּ מִנְשׂוּא
וְהִי לְעוֹשֵׁב יוֹתֵר גְּדוּל וְמוֹה הַטְּעִים זֵר אֲסוּר לְאֹכֹל תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים דֶּהמִּאֲכָלִים הַלְלוּ בְּעוֹלָם
קְדִישָׁהּ מִקְדָּשִׁים וּמִטְהָרִים אֵת הָאֵדֶס וְאֵס כָּל אֵלֵה חֲטָא וְאֵשֶׁב גְּדוּל עִיבוּ מִנְשׂוּא וּלְכֵן
זֵר אֲסוּר לְאֹכֹל בְּהַס רַק הַהֲבִיבִים הַגְּשִׁים אֵל הִי וְרִיזֵן הֵם וּפְרוּשִׁים מִן הַעוֹלָם הַמָּה
יֹאבְנֵי מִלְחָם אֲלִיקָיִם וְיִתְבַּרַךְ כּוֹה מְסוּרָה בִּי"פ בְּאֵכֶלֶם וְהִנֵּה זֹאת תּוֹרַת הַמַּסּוּרָה (וּיִקְרָא.
כ"ב ט"ו) יֵאֵר יִהְלֵנוּ אֵת קְדָשִׁי בְּמִיָּה ע"י חֲטָא וְעוֹן כִּי קְדָשִׁי בְּמִיָּה כָּל כָּךְ גְּדֵלָה קְדוּשָׁהּ.
אֵת אֵשֶׁר יִרְיָנוּ לֵהָ. בְּסִגְלִיתָהּ לְהַרִים וְלִהְעֹלֹת אֵת הָאֵדֶס לֵהָ וּלְכֵן. וְהַשִּׁירֵא אוֹתָם עוֹן
אֲשֶׁמָה בְּאֵכֶלֶם אֵת קְדִישָׁהּ (וְהַשִּׁירֵא הוּא מְלִי וְיִנְטֵלֶם וְיִנְשָׁאֶם) וְרוּחָה כּוֹה שְׁעִי שְׂאוּכִלִים
אֵת הַקְּדָשִׁים אֵס יִתְבַּרַךְ יִתְגַּדֵּל וְיִתְנַשֵּׂא עוֹנֵם בִּיּוֹתֵר. כִּי אִנִּי הִי מִקְדָּשָׁם. שֶׁהוּא יִתֵּי
מִקְדָּשִׁים אִיתָם כּוֹה שְׂאוּכִלִים קְדָשִׁי בְּמִיָּה וּלְכֵן גַּם חֲטָא קָטָן כַּחֲשָׁב לֵהֵם לְעוֹן גְּדוּל כִּי
הוּא זֵה מַחֲשֵׁ כְמוֹ (יִוְשִׁיעַ הִי י"ב) בְּאֵכֶלֶם מִעֲבוּר הָאֶרֶץ. כְּמוֹ מִי שְׂאוּכֵל מִפְּרִיָּהּ אִי

הגדה של פסח

ואחר ד' כוסות לא ישתה יין ולא שאר משקין חוץ מן המים ועיין מג"א סד תפ"א ובאחרונים :

נרצה אם עשה כסדר הזה ונראה לו לאל ישועמו, וכל המקיים מצות פסח כהלכתו לעד עומדת לדרתו, ומגן ה' בעזרתו אמן וכ"ר :

**הסל סדור פסח פהלקתו. פכל משפטו וחקתו.
פאשר זכינו לסדר אותו. פן נזכה לעשותו.
זך שוכן מעונה. קומם קהל ערת מי מנה. בקרוב
נהל נטעי כנה. פדוים לציון ברנה :**
ג"פ לשנה הבאה בירושלים :

אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל בנה. אל בנה. בנה ביתך בקרוב : בחר הוא. גדול הוא. גדול הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל : הדור הוא. ותיק הוא. זכאי הוא. תסיר הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל : עזיר הוא. יתיר הוא פביר הוא. (* למוד הוא. מלך הוא. נזרא הוא. סגיב הוא. עוזז הוא. פודה הוא. צדיק הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל : קדוש הוא. רחום הוא. שדי הוא. תפקח הוא. יבנה ביתו בקרוב. במהרה במהרה בימינו בקרוב. אל בנה. אל בנה ביתך בקרוב :

(* בהגהות חת"ס לשו"ע א"ח ס"י ת"פ כתב דהאומר כן הר"י מחרף ומגדף וי"ל לחם הוא ועיין בעה"ט פ' בהעלותך דקחשיב ע"י שמות של הקב"ה ע"פ א"ב ובאות למ"ד לא כמלא שם : וכיוי כלל ופלא :

ערכי פסחים

שיש בהם קדושה יתירה שאם חטא ונחשב לו חטא קטן גדול, וי"פ בזה מסורה ב"פ וכהן וכהן כי יקנה נפש קבין כספו הוא יאכל בו (ויקרא ט"ז) יראה בזה שהכהן גדולה קדושתו כי עד שבקבין כספו שקונה הגוף קונה גם הלפש וז"ש וכהן כי יקנה נפש קבין כספו שגם הנפש קבוי לו עד שהוא יאכל בו שקונה הנפש ומעלהו שיהי ראוי לאכול בתרומה וכיון שקדושת הכהן גדולה כי לכן ויכאן בזעם אפי מלך וכהן (איכה ב') אם חוטא הקב"ה מדקדק עמו ביומר מבשאר אדם שחטא. ובי' יקדשו במלותיו ויטהר לביתו לעבדו באמת כ"ר :

אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב וכו' י"ל דאחז"ל עמידה א"י שמחפשט בכל הארעות. ועיין במדרש (שה"ש רבה) בפי' לאורך כמגדל השן עמידה ירושלים להתרחב וכו' ובפסיקתא עה"פ והי' מדי הודש בחדשו יבא כל בשר אריל עמידה ירושלים להיות כא"י וא"י ככל העולם כולו וכו' וא"כ כשיבנה בהתיק יהי קרוב אלינו בכל מקום וז"ש יבנה ביתו באופן שיהי בקרוב דהיינו בקרוב מקום לכל ואנו מבקש"י דב"ב יהי זה בקרוב, א"י דלמעלה בשמים כבר נגמר הגאולה מקודש דעי"ב בקוה בכל יום שיבא דהיום אם בקומו תשמעו רק שרחוק הוא מאתנו לכן מבקש"י שיהי הגאולה ובכ"ן בהתיק בקרוב דהיינו קרובה אלינו בעוה"ז בארץ שיחלה במהרה אכ"ר :

היום יום אחד לעומר:

הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו אמן
 סלה: יהו רצין מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש
 במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך:

אָחַד מִי יוֹדֵעַ. אָחַד אֵינִי יוֹדֵעַ. אָחַד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְבָרָץ:

ערכי פסחים

[ספירת העומר] בענין אס לספור מניי לאחר תפילת ערבית או לאחר הסדר

אמר האמ"ר המחבר ז"ל לפתשו שאלת יעב"ץ ח"ב סי' פ"ג לייט ל"י למי שספר אחר הסדר יתלילה לנהוג כן אך בתשו' חיים שאל להרחי"א ח"ב סי' י"ד אית ב' חילוק עליו ונחב שיש לנהוג כהרמ"ע והרמ"ז לספור אחר הסדר וכן נכון עפ"י דרך האמת אמנם הביא גם הוא בשם הקדוש מהר"ש שרעבי דבח"ויל ליל י"ט ב' יספור אחר ערבית קודם הסדר ושכן הוא הנכון ע"ד האמת ע"ש ומאן תפיס ומאן רקיע להכריע בזה ולכן אבי נהג כמ"ש בס' זרין יודא בשם הגה"ק אמרי א"ש ז"ע וכן נהג הרה"ל הגאון מליסקא ז"ע לספור בביהכ"ס אחר ערבית ואחר גמר הסדר אבי סופר בלא ברכה אלו דבריו ז"ל] — **[מק]** שאין מצרכין שהחיינו על ספירת העומר כתב בספ"ק קדישת לוי עפ"מ"ש בכהאל"ויל עה"פ תעבדון את האלקים על ההר הזה דכשהיו ישראל במדבר היו משוקעים במ"ט ש"ט והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו גאלם ממדבריו כדי לקרבם תחת כנפי השכינה וע"ז הוצרך להם לספור ז' נקיים ובלא זה ליה אפשר לקרבם תחת כנפי השכינה וזה פי' הפ' תעבדון את האלקים פי' תעבדו ביין ע"ש ומלא שהיו מפסיס תמיד מתי תעבדו המספר ושיגיע הקרוב ותמיד ה"י רעו"ס לכלות ימי הספירה ואם ה"י באפשר לכלות ימי הספירה ברגע א' ותקף ומיד יתחיל הקרוב או מה טוב ומה נעים ה' להם בזה וא"כ לפי' ל"ש ברכת שהחיינו ע"ז עכ"ל הקדושים, ולדעתו י"ל בזה הכונה צפ' וספירתם לכם וכו' בבחי' גדולה כזו שמי"ס הביאכם את עומר התנופה מיד שבע שבתות תמימות תהיינה שחלפו שיכלו ויהמו שבע שבתות ימי הספירה מיד בהביאכם את עומר ולכן יפה דרשו חז"ל במדרש איתמי הן המימות בזמן שישראל עושין רעו"ס של מקום דכשעושין דש"ת הם בבחי' זו שחלפין שיתמו ימי הספירה בהביאם את עומר מיד והבן:

אחד מי יודע וכו' י"ל עפ"מ"ש חוה"ל"ב שער הייחוד אלו ידעתיו הייתיו וז"ש א' ת"י אא"י אחד אלקינו ששמיא שרק הוא ית' יודע עלמותו כי הוא ועלמותו וידיעתו אחד:

א"י עפ"מ"ש רש"י (פ' בראשית) ויהי ערב וגו' יום אחד דלפי סדר לשון הפרשה ה"י לו לכתוב יום ראשון כמ"ש בשאר ימים שני שלישי למה כי אחד לפי שהקב"ה יחיד בעולמו שלא כדראו התנאים עד יום שני ועיין טו"ז ר"ה ר"ה וז"ש אחד ת"י למה כתב אחד ולא ראשון ולו"א אא"י אחד אלקינו ששמיא ר"ל שהקב"ה ה"י יחיד בעולמו [וכי' בס"י מהרי"עב"ן].

א"י כי האע"ה נקרא אחד כמ"ש כי אחד קראתיו (ישע"י כ"א ב') חולת פרש"י שם י"ל לפי שה"י מיוחד שמו של הקב"ה לבאי עולם כמ"ש רש"י (פ' חיי) ה' אלקי השמים עכשו' הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתו צפ' הכריות אבל כשלקחני מבית אבי ה"י אלקי השמים ולא אלקי הארץ שליה באי עולם מצדו בו וכו' וז"ש אחד מי' למה נקרא

הגדה של פסח

שְׁנוּם מִי יָדַע. שְׁנוּם אֲנִי יוֹדַע. שְׁנֵי נַחֲוֵת הַבְּרִית. אֶחָד אֶלְהִינִי
שְׁשִׁימִים וּבָאָרְן:

ערבי פסחים

כִּרְאָ שְׁנֵי שֵׁל אִי־אֶחָד וּמִפְרֵשׁ מִשּׁוֹם אִי אֶלְקִינֵי שִׁבְשׁוּיָא שְׁהִי מִיִּיחַד שְׁמֵי יְתִי גַם בְּאֶרְץ:
אִי בְּדֶרֶךְ נַחֲוֵת עֲפִיט שְׁאִמְרֵי בְּמַחְזִיזֵל הִיָּה מִרְבִּים שְׁלֵו בְּאֶרְץ, שְׁעֵמִי אֶרְץ אֶף אִם
 שׁוֹבְאִים זֶה לָזֶה אֶךְ לֹהֲרַע לַחִיָּח וּמַנְהִיג הַעֲדָה עוֹלַם בְּרִית יִכְרַתוּ עַל מִזְבַּח הַיְדִידוֹת
 וּמִתְאֲחִידִים וְעִישִׁים שְׁלֵו בִּינֵיהֶם וְאִי־שׁ הַחִיָּח הוּא גֹרֵם הַשְׁוֹ בִּינֵיהֶם, וְגַם לַמְרוֹת עֲלִיּוֹן יְתִי
 יִתְקַבְּרֵי קֶסֶר בְּגֹדִים חֲבוֹר עֲלֻזִּים וְיֹדוּעַ דַּחִיָּח נִקְי אֶל כַּיִּשׁ אֶלְקִים נִלְבַּד בַּעֲדַת אִי וּבְגַמִּי
 (מַגִּילָה ח"י). אִמְרוּ דִּהַקְבִּיָּה קִרְאוּ לִיעֻקֵּב אֶל שְׁהוּא אֶלְן בְּמַחְזִיכִים וְחִישׁ אֶחָד מִיִּי, מִי
 יוֹדַע לַמִּי יִתְאֲחִדוּ בְּהַבְּהָה אֲחִיּוֹם שְׁלֵו וְרִיעוּתוֹ, וְהִי כַּמְשִׁיב אֶחָד אֶלְקִינֵי שִׁבְשׁוּיָא לַמְרוֹת פְּנֵי
 עֲלִיּוֹן יְתִי אוֹ לֹהֲרַע לַחִיָּח שְׁהוּא אֶלְקִי בְּמַחְזִיכִים לַחֲכֵלִית זֶה יִתְאֲחִדוּ וְיַעֲשׂוּ שְׁלֵו כְּאִישׁ אֶחָד
 נִלְבַּד אֶחָד:

אִן יֹאמֵר דְּהַכָּה כָּל תְּקוּת הָאֲדָם אֲשֶׁר יִקְוֶה לַהֲשִׁיג סְלִיחָה מִחַיָּה וּכְפָרָה הוּא בְּטַעֲנָה כִי
 עֶפֶר הוּא רְמָה הוּא תוֹלְעָה הוּא יַעֲמֵי שְׁתַּקְּנוּ בְּתַפְלַת כַּעֲלִיָּה וְאִתָּה יוֹדַע שְׁאֲחִרְתִּנוּ רְמָה
 וְתוֹלְעָה לְפִיכָךְ הַרְבִּית סְלִיחָתוֹ וְאִי־כִיּוֹן שְׁכַל תְּקוּת חַוִּס לַהֲשִׁיג סְלִיחָה הוּא בְּטַעֲנָה כִי
 רְמָה וְתוֹלְעָה הוּא מִתּוֹכָן מֵאֲלוֹ כִי לְרִיךְ לֵהִיּוֹת שְׁפַל רוּחַ וְלֹא יִחַשִׁיב עַלְמֵו לְכַלּוֹם וּכְמִישׁ אֶלְשֶׁלֶךְ
 הַקִּדּוּשׁ זִיַּע בְּבִיאור הַפִּי (אִיכָה ג) יִתֵּן בְּעֶפֶר פִּיּוֹ אִוִּי יֵשׁ תְּקוּהַ שְׁאִמְרַי בְּפִי כִי עֶפֶר הוּא
 וְכַיִּנֵּי אִיַּע לְפָנֵי הַבּוֹרָא יְתִי אִוִּי יֵשׁ תְּקוּהַ לַהֲשִׁיג בִּיִּי סְלִיחָה וּמְחִילָה, אֶךְ אִם מִמַּגָּאָה עַל חֲבִירוֹ
 יִתְחַשֵּׂא לְכָל לְרִאשׁ אִי־כִי טַעֲנָתוֹ וּמִתְחַלָּא שְׁלֵו כִי עֶפֶר הוּא הוּא טַעֲנַת שְׁקָר וְאִזּוּ לֹא יִבְהָה הִי
 סְלִיחָה, וְיִיֵּל בּוֹה הַכּוֹבָה בְּמַסְוֵי דִּישׁ כַּחֲבוּ (בְּלֹא אֶלְף בְּחִילַת הַחַיְבָה) כַּחֲבוּ כַּעֲבוֹר חֲלוּזִים
 (בְּמַדְבַּר ל"ב) אִם הָאֲדָם יִתְגַּאֵה וְיִתְחַשֵּׂא כְּאִישׁ גְּבוּר חֲלוּץ, אִזּוּ כַּחֲבוּ פִּשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אִתָּה לֹא
 סְלִיחָה (אִיכָה ג) אִזּוּ לֹא יִבְהָה הִי סְלוּחַ כִי הֵלֵא טַעֲנָתוֹ כִי עֶפֶר הִנְהוּ הוּא טַעֲנַת שְׁקָר וְאֶךְ
 בּוֹאֵת יִאֵיָּה וְיִבְהָה סְלוּחַ אִם אֲמוּרָא יֹאמֵר וּכְחִיָּי מַה (שְׁמוֹת ט"ו) שִׁיָּהּ בְּבַחֲוֵי מַה וְיִחַשׁוּב
 עַלְמֵו כְּאִין וּכְאִשְׁם וּנְפִשׁוּ כַּעֲפֵר לְכָל הַיָּוִי, אֶךְ אִיךְ וּבְמַה יִקְנֶה לוֹ מַדָּה זֹ אִם יֵשִׁים תַּמִּיד
 לְבַגֵּד עֵינָיו כִי עוֹלָנוּ בְּכִי־אִישׁ אֶחָד חֲבוּ (בְּרֵאשִׁית מ"ב) וּכְמִישׁ הַכְּבִיא (מְלָאכִי ב'י) הֵלֵא
 אִב אֶרֶד לְכַלּוֹם הֵלֵא אִי אֶחָד בְּרֵאֲנוּ מְדוּעַ כַּבְּגַד אִישׁ בְּאֶרְצוֹ וְלַמָּה וּבְמַה וְאֶךְ יִתְגַּאֵה אִישׁ
 עַל אֲחִיו, זֶה הַכּוֹבָה בְּמִישׁ בִּידוֹי סְרִיב מִמְלוּחִיךְ וּמִשְׁפָּטִיךְ הַטּוֹבִים, שְׁאִנוּ מוֹדִים וּמְתוּדִים
 כִי רַבּוּ עוֹשִׂיָנוּ, אֶךְ עַכְשֵׁי יֵשׁ לָנוּ אֲמַתְלָא וְחִירוֹן כִי עֶפֶר אֲנַחְנוּ אֲבָל לֹא בְּאֲנוּ לִידֵי מַדָּה
 זֹ כִי וְלֹא שׁוּוֹה לָנוּ. לְכָל כֶּךְ הֵיינוּ מִתְגַּאִיִּים וּמִתְחַשֵּׂאִים כִי לֹא מִלְּאֲנוּ אִישׁ דּוּמָה וְשׁוּוֹה לָנוּ
 וְאִי־כִי אִין לָנוּ שׁוֹם טַעֲנָה וְחִירוֹן עַל רֹב עוֹשִׂיָנוּ, וְהַכָּה בְּאִמַת כַּכָּל יוֹכַל הָאֲדָם לְקַבּוֹת
 לִי מַדָּה טוֹבָה שֵׁל עֵינֹה אִם יִתְבוּכֵן שְׁהַקְבִּיָּה אֲהַמְנַם כִי גֵאָה גֵאָה וְהַגֵּאוּה וְהַגְדוּלָה לַחִי
 עוֹלָמִים וּמִי כִהִי אֶלְקִינֵי הַמַּגְבִּיָּה לְשַׁבַּת כָּכַל זֹאת הַמְשַׁפִּילִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבְאֶרְץ וְגַם
 הָאֲדָם יִקְיִים בְּנַפְשׁוֹ וּדְבַקָּה בְּדַרְכֵינֵי לִידְבַק בְּדַרְכֵינֵי וּמְדוּחֵינֵי שֵׁל הַקְבִּיָּה, וּמַדַּת הַעֲכוּוֹה הוּא
 יְבוּד הַשְׁלֵוֹ וְהַאֲחִדוֹת כִי כָל הַרְבִּיבוֹת וְהַקְטָטוֹת הֵם חוֹלְדוֹת הַגֵּאוּת שְׁעִי שְׁהַאֲחַד מִתְחַשֵּׂא
 עַל חֲבִירוֹ הוּא בֹא לִידֵי מַחְלוּקָה וְכַל מַלְחָמָה בְּמַחְכָּה כְּכּוּדַע זִיַּשׁ הַבְּעִיָּה גֶּאֶחְד מִי יוֹדַע,
 מִי יוֹדַע אִיךְ וּבְמַה אֲפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹת שְׁלֵו וְהַאֲחִדוֹת בִּיִּשְׂרָאֵל וּלְמַנְעוֹ הַרְבִּיב וּמַחְלוּקָה וּמַשִּׁיב
 אִי־כִי אֶחָד אֶלְקִינֵי שִׁבְשׁוּיָא, שִׁישִׁים לְבַגֵּד עֵינָיו שְׁהַקְבִּיָּה הַיּוֹשֵׁב בְּרוּמוֹ שֵׁל עוֹלָם מַשְׁגִּיחַ
 גַּם בְּתַחְמוּמִים וּבְמִקּוֹם גְּדוּלְתוֹ וּגְאוּתוֹ אִתָּה מוֹלָא עוֹכַתְוָתוֹ וְגַם אִתָּה בֵּן אֲדָם תְּקִיִּים
 כַּנְפֶּשֶׁךְ וּדְבַקָּה בְּדַרְכֵינֵי וּתְאֲחִזוּ יָדְךָ בְּמַדָּה זֹ וְאִזּוּ בְּטַח יְהִי שְׁלֵו עַל יִשְׂרָאֵל:

שְׁנֵים מִיִּי וְכוּ נִרְאָה הַכּוֹבָה שְׁלִרְיָךְ לְקִיִּים שְׁנֵיהֶם הֵן מַלְּוֹת שְׁבִין אֲדָם לְמִקּוֹם שְׁהִי
 כַּחֲבוּ עַל לֹחַ אִי אֲנַכִּי וְלִיִּי קָד וְגוֹי וְהֵן מַלְּוֹת שְׁבִין אֲדָם לְחֲבִירוֹ שְׁהִי כַּחֲבוּ
 עַל

הגדרה ל פסח

קיא

שְׁלֹשָׁה מי יודע. שְׁלֹשָׁה אָנֹכִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָן:
אַרְבַּע מי יודע. אַרְבַּע אָנֹכִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָן:
חֲמִשָּׁה מי יודע. חֲמִשָּׁה אָנֹכִי יוֹדֵעַ. חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת. שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֲרָן:

ערכי פסחים

על לוח השנה לא תרצה ולא תגזב וכו' וכמ"ס רש"י (פי' תשא) לוחת כתיב חסיו מלמד ששניהם שוין ועיין בפ"י הרא"ש (פי"א לפ"א) שכי' כי הקב"ה חפץ יותר במלות שיעשה בהם גם רלון הבריות מבמות צדין אדם לקונו, והוא לפי ששני לוחות הברית אי' חלקינו שבש"א לכולם מרועה אחד נתנו והבן:

שנים מ"י וכו' בסידורים היבכים וכן בהגלות ישנות תרגמו אחד מי יודע וכו' "אייכש לאש ווייט איך איינר איזט אונזר גאט דר לא לעבט אונד דר לא שוועבט אין דעס הימל און אויף דער ערד" שנים מ"י וכו' לווי"א אונד לאש איז אבר מער און לאש זעלביגע ווייסס איך וכו' וכן בשלשה מ"י דריי"א און לאש איז אבר מער וכו' וכן בטולם ומה הלשון "און לאש איז אבר מער" אומרת, כי לא דבר ריק הוא אם אבותינו צדורות הקולמים תרגמו כן ושמעתי משמ"י דרבינו חת"ס ז"ע שביאר כונתם לאחד מוחלט שלא יש ממנו שנים אינו במליאות כלל זולת הצורה ביה וב"ש הגדול שהוא יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוהו אולם שנים ושלשה וכו' בראשית הרבה במספר זה גם זולת אלו שהמגיד חשבו כאן שנמלאו שנים במספר זולת ב' לוחות ושלשה זולת האבות וכן טולם רק המגיד איידי דחביבי ל"י אלו מונה וסופר אלו ולא אחרים שבמספר זה והוא שמרגש בשנים שלשה וארבעה וכו' און לאש איז אבר ש"ש במליאות עוד להרבה דברים במספר הלזה רק הוא יודע ומנה את אלו והבן:

שלשה מי יודע וכו' הכונה לשלשה אבות הם בגד ג' דברים שהעולם עומד תורה עבודה וגמ"ח כי אברהם אבינו נתעלה ביתר שאת בגמ"ח ויטע אש"ל אגילה ש"י ליינה וביחו פתוח לכל כל להכנים אורחים כמבואר במדרש יתק אבינו נתעלה ביתר שאת בעבודה כי במבחר שנותיו בן ל"ז שנה מסר גופו וכפשו ליה וילא יתק לשוח און שיחה אלא תפלה יעקב מובחר שבאבות נתעלה בתורה שה"י איש חס יושב אוהלים וישכון באהלי שם ועבר וכמ"ס בזה בס' אפי"ת (פי' לך) להרה"ל מליסקא ז"ע ולא יאמר אדם שיאחז בעמוד א' מג' עמודים אלו כי אלו בני שלשה אבות והי מיכיהו מפקת וז"ש שלשה מ"י שיאחז בכל ג' עמודים הכיל שלשה א"י יען שלשה אבות וכו' ואיך נאחו באחד וכעוזב האחרים הלל ממקום אחד יהלכון:

ארבע מי יודע וכו' י"ל הכונה עפ"י"ש בספיק ד' גליות אדום בכל מדי יוון הי' בעונש על שנשא יעקב אבינו ב' אחיות וז"ש ארבע מי יודע מי יודע ליה כשתעבדו ישראל ב' גליות ומי' יען שהי' ארבע אמהות ושלשה אבות להיינו משום די'עקב כשא שתי אחיות לכן סבלנו ארבע גליות והבן:

חמשה מי יודע וכו' י"ל דהנה נחבו חוס' ריש גיטין ד"ה המביא גט דהפסק שצין וידבר למשנה תורה לא קחשיב שאינו אלא חוזר ושוכה מה שלמעלה ועיין בס' תפארת ישראל לקדוש זקינו מהר"ל מפראג ז"ע (פרק מג) שכי' במחז"ל (מגילה ל"א): אין מפסיקין בקללות אחר אבי' ל"ש אלא בקללות שבתי"ב אכל בקללות שבמ"ת מפסיקין ואין כך

הגדה של פסח

שישה

מי יודע, שישה אני יודע, שישה סדרי משנה. המשנה הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שבעה

מי יודע, שבעה אני יודע, שבעה ימי שבתא. שישה סדרי משנה. המשנה הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שמונה

מי יודע, שמונה אני יודע, שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. שישה סדרי משנה. המשנה הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

תשעה

מי יודע, תשעה אני יודע, תשעה ירחי לדה. שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. שישה סדרי משנה. המשנה הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

עשרה

מי יודע, עשרה אני יודע, עשרה דבריא. תשעה ירחי לדה. שמונה ימי מילה. שבעה ימי שבתא. שישה סדרי משנה. המשנה הומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

ערבי פסחים

בכך כלום מיט הללו מפי הקב"ה כאמרו יהללו משה מפי עלמי ארמן יריל כי כל התורה היא הש"ת טמן הדיבור בפיו של משה כמי"ש משה דבר יחלקים יעננו בקול אבל משנה תורה היא משה מדבר מעלמו כמו השליח שמדבר כאשר צוה לו המשלח והוא מפי עלמו ארמן שלא היא הש"ת טמן הדבר בפיו ע"ל הטור וא"ע לפ"ו לכאורה ספר משנה תורה אין ראוי היא למכותו בין חמשה חומשי תורה אך י"ל לפמי"ש רמב"ן עה"ת בכמה מקומות לעיקר קיום התורה הוא בא"י והרי משנה תורה נשנה בעבר הירדן כמי"ש בעבר הירדן בארץ ומאז היאיל משה באר את התורה הזאת ועבר הירדן בכלל א"י הוא כמי"ש הפני יושע ב"מ (כ"ח ע"א בתורה חמשה עשר) ע"ש ובאמת מובאר בן בכמה מקומות בבגורים פ"א מ"ז יאלו מביאין ויקורין וכו' מעבר הירדן, ובסנהדרין (י"א:): על ג' ארצות מעברין את השנה יהודא ועבר הירדן והגליל ועיין רש"י ט"ס ובי"ט בתוס' מגילה (י"ד ע"א ד"ה דכ"ע) שכתבו והוא לחז"ה לקאמר שלש ארצות לחזקה וכו' דמשמע דעמין ומאז שהיו בעבר הירדן היו מארץ ישראל וכו' ע"ש ועמ"ש במשוכתי (ש"י"ט בית שער"ס ח"א"ח ס"ו ר"ל"ז) וביון ששנה להם מ"ת במקום ששם הוא עיקר קיום התורה לכן נחשב וודאי כעיקר התורה ושפיר נמנה ס' מ"ת בין חמשה חומשי תורה, והנה נודע מ"ש הרמב"ן למה"ט כשא יעקב שתי אחיות כיון שה"י בח"ל ובהו"ל לא שמרו האבות התורה ועיין רמב"ן פי תולדות ומה מוכח לעיקר קיום התורה הוא בא"י וי"ש הנגיד חמשה מי יודע, מי יודע הטעם למה נחשב התורה לחמשה ספרים הרי משכ"ת הוא רק חזר ושונה מה שלמעלה וגם אינו שווה לשאר ספרים למשה מפי עלמו אמרה ותי חמשה אכי יודע חמשה חומשי תורה שנחשב לחמשה ספרים מאותו הטעם שה"י ארבע אמהות ושלושה ר"בית שיעקב כשא ב' אחיות יען שעיקר קיום התורה הוא בא"י וזה החשיבות ויתרון שלו למ"ת ששנה במקום עיקר קיום התורה לכן בדין הוא שיהי נחשב בין חמשה חומשי תורה והבן: (מכאן ועד שלשה עשר חסר וחבל על לאבדיו).

אחד עשר מי יודע אחד עשר אני יודע. אחד עשר פוזבניא. עשרה דבריא.
 תשעה גרתי לדה. שמונה וימי מילה. שבעה וימי שבמא. שישה סדרי משנה.
 חמשה חומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו
 שבשמים ובארץ:

שנים עשר מי יודע שנים עשר אני יודע. שנים עשר שבמניא. אחד עשר פוזבניא.
 עשרה דבריא. תשעה גרתי לדה. שמונה וימי מילה. שבעה וימי שבמא.
 שישה סדרי משנה. חמשה חומשי תורה. ארבע אמהות. שלשה אבות. שני לוחות
 הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

שלושה עשר מי יודע שלושה עשר אני יודע. שלושה עשר מבניא. שנים עשר
 שבמניא. אחד עשר פוזבניא. עשרה דבריא. תשעה גרתי לדה. שמונה
 וימי מילה. שבעה וימי שבמא. שישה סדרי משנה. חמשה חומשי תורה. ארבע אמהות
 שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:

חד גדיא. חד גדיא. דובין אפא בתרי זווי. חד גדיא. חד גדיא:
ואתא שונרא. ואכלה לגדיא. דובין אפא בתרי זווי. חד גדיא
 חד גדיא:

ואתא כלבא. ונשד לשונרא. דאכלה לגדיא. דובין אפא בתרי
 זווי. חד גדיא חד גדיא:

ואתא חוטרא. והקה לכלבא. דנשד לשונרא. דאכלה לגדיא.
 דובין אפא בתרי זווי. חד גדיא חד גדיא:

ואתא נורא. ושרף לחוטרא. דהקא לכלבא. דנשד לשונרא.
 דאכלה לגדיא. דובין אפא בתרי זווי. חד גדיא חד גדיא:

ואתא מיא. וקבא לגדיא. דשרף לחוטרא. דהקה לכלבא. דנשד
 לשונרא. דאכלה לגדיא. דובין אפא בתרי זווי. חד גדיא
 חד גדיא:

ואתא תורא. ושתה למיא. דקבה לגדיא. דשרף לחוטרא. דהקה
 לכלבא. דנשד לשונרא. דאכלה לגדיא. דובין אפא בתרי
 זווי. חד גדיא חד גדיא:

ערבי פסחים

עלוישה עיטר מי יודע וכו' שלשה עשר מדיא וכו' יל מדיא הוא לשון מלביש
 כמי מדו בד (ויקרא ו') וילבש קללה כמדו (תלים ק"ט) וילבש שאיל
 את דוד מדיו כמדו (שמואל א' י"ז) וכסו עשרה מאמרות כחב כי הקב"ה מלביש איחיו
 כמיחו ועי"כ מרחס עלינו בחליסר מלינין דרחמי וז"ש שלשה עשר מי יודע. שהי מרחס
 עלינו בייג מדות של רחמים י"ג אפי יודע י"ג מדיא שמלביש אוחנו בזה כמותו ולכן מרחס.
 אהב הרחמים. ורחס וישלח לנו משיחו הוקך חמים. בקרב הימים. וכימי לאחינו מארץ
 מנרים יראנו כפלאות וירוש לנו ישועות הניבואה. ויעשה עמנו לטובה אות. אכירד:

וְאַתָּא הַשׁוֹחֵט. וְשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכַבָּה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף
לְחוּטְרָא. דְּהִקָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדַּף לְשׁוּנְרָא. דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא.
דְּזַבִּין אָבָא בְּתַרֵּי זַוְיָ. חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא:
וְאַתָּא מְלֹאךְ הַמּוֹת. וְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא.
דְּכַבָּה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא. דְּהִקָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדַּף
לְשׁוּנְרָא. דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אָבָא בְּתַרֵּי זַוְיָ. חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא:
וְאַתָּא בְּקָרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְשַׁחַט לְמְלֹאךְ הַמּוֹת. דְּשַׁחַט לְשׁוֹחֵט.
דְּשַׁחַט לְתוֹרָא. דְּשִׁתָּה לְמִיָּא. דְּכַבָּה לְנוֹרָא. דְּשַׁרְף לְחוּטְרָא
דְּהִקָּה לְכַלְבָּא. דְּנִשְׁדַּף לְשׁוּנְרָא. דְּאֶכְלָה לְגַדְיָא. דְּזַבִּין אָבָא בְּתַרֵּי
זַוְיָ. חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא:

חַיִּיב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת עד שחטטפנו שיכה וכל דין ליל ראשון
 נוהג גם בליל שני וטובגין שלא לקרות על מטמו רק פרשת שמע וברכת
 המפיל ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן כי ליל שמורים הוא מן המזיקין
 ואומרים שיר השירים (גם בליל ב') במתן ושמחה:

שלא ישאר המקום פנוי אני מדפים כאן גרגיר אחד מאמור המחבר זצ"ל.

אֲחֵנוּ (ימא ביח) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה וכו' אפי' עירובי תבשילין
 וכחבו תו"י לא ידע ר' אמאי נקט הך מלוא אמאי קילא לי טפי מכולהו
 ע"כ. וכראה דהעולם מקשין האיך שמרו האבות שבת הא ב"כ ששבת חייב מיתה ותי"י
 בכו' מחכה לוי עפ"י ש"י המ"ב שבמג"א סי' תמ"ח דדוקא גוי לישראל אינו נעשה שליח
 אבל בכרי לכברי נעשה שליח וא"כ י"ל שהאבות עשאו מלאכה בשבת ע"י גוי ועפ"י דינא
 דישראל אין שליחות לגוי ושמר שבת כראוי לו. ואי דאמירה לכברי שבות ז"א דסובר
 כשי' דאמירה לגוי במקום מלוא תמיד עיין רמ"א סי' רע"ו וסי' ש"ה וכאן הי' במקום
 מלוא שלא לעבור על יום ולילה לא ישבותו וכ"ז מלד ישראל אבל בב"כ יש שליחות
 ושפיר הוי כאלו הוא עשה מלאכה וקיים קרא דיום ולילה לא ישבותו [וכ"כ במש"י
 מהרמ"ש או"ח סי' קמ"ה] אלא דתקשי לפ"ז למה הי' צריך עירוב תבשילין כיון שעכ"ת
 הי' צריך לעשות מלאכה ע"י בכרי א"כ הי' יכול לבשל בשבת ע"י בכרי א"כ מוכח
 דאפילו לקולא י"א מדין ב"כ וא"כ הייטו רבותי דקיים א"כ כה"ת אפי' עירוב תבשילין
 דמזה מכה דלקולא ג"כ י"א מדין ב"כ והי' בישראל גמור וא"ש:

הערות והגהות על שו"ע או"ח מאמור הגאון זצ"ל:

סי' רכ"ג במג"א סק"ח ו"ע דצ"ע סי' כ"ז ס"ט כ"י דוקא באלס חשוב יש הנאה לנתן — כ"ב ע"ן פ"ט שביעיה מ"ג ד"ה שומר אבידה לאף למשום פרוטה דר"י מקרי הנאה יאסור במידה הנאה לא מקרי ש"ס בשביל הנאה שרתא בואת וה"כ י"ל לאף ד"ש לו שמה ינאה במקבל עשיר מ"ה אין הנאה זו ש"פ לקדש בו אם האשה רק אם היא אדם חשוב וד"ק:

סי' יט"ן במג"א סק"ה כ"ל כיכתי י"ח ד"ש להמקדש ג"כ חלק בו — כ"ב ל"ע הא בקדשי מוצה ג"כ לא ילא לגמרי מרשות מקדש כמו דאמרי"ו ב"ק ע"ו

העיקר תירא דראובן והסתא תירא דראובן יע"ש בתוס' ואפ"ה א"י להקדים ול"ע: **סי' תל"ט** במג"א סק"ס ח"ל הדמיוס וכו' משמע לאס לא ידע בו מתולדה א"ע עליו — כ"ב ע"ן מ"ב פ"ב לתדומות:

סי' תל"ט בהג"ה מיהו אם הכר קטן שיכול העכבר לאכלו תל"י להקל שאכלו יא"ל לבדוק יפ"י ט"ו משום דה"י ס"ה שמה מנה ואח"ל חמץ שמה אכלו יהק' ט"ו"ז א"כ בלא הוציא דהק"ל למה לר"ך יתכ"י טעמא דא"כ אין לדבר סוף ח"ל משום דה"י ס"ה ס' גררה יתכ"י גררה שמה אכלת"י — כ"ב יכ"ל דק"ל אכ"י בס"ס חז"י דאובא לפרו"י מברין וא"כ קשה מה מועיל ס"ס הא אכ"ה לפרו"י ע"י בדיקה אך כבר חידש כ"ב"י דאס הוא לפרר שני הספיקות א"ל לפרר כלל וה"כ כיון דמחזר להרר יתעיר לעיר אין לפרר סוף יא"ל לפרר לכן גם ממקום למקום יתב"י כ"י דאפשר לפרר א"ל לפרר יהי"י פ"י דמתכ"י יתכ"י גם בס"ס ח"ל א"ל לפרר כיון דלכ"כ בדיקה ע"כ סמכ"י אס"ס דא"ל לפרר הכל יא"ל הא דסמכ"י כאן אס"ס היינו מטעם דאין לד"ס ישפיר ה"ר"ך מתכ"י לה"ט:

י"ש ב"י"י הק' אכ"י בכ"ר גדול אובא ס"ס שמה מנה ואח"ל חמץ שמה קראת להצרתה יאכלתה גדאמרי"ו ב"ת דף מ' פת"ס בש"ס ירושלמי ה"י עכברי רשיע"י — כ"ב וכו' למג"א סק"ג הק' הא לא כולעי שני הספיקות ביהד ית"י דכעוד שא"י רוא"ס החמץ כפי העכבר ל"ש יתיר ש"בדוק אלא לאחר שנתעלס מן העין ח"ל יוצת בדיקה שמה הניחה אותו בבית ואז הל ג"כ ס' השני שמה אכלת"י ע"ש ולפ"י הדוכא בכ"ר קטן אבל בכ"ר גדול מיד שנתעלס מן העין נילד ספק אחד ועד"ן א"ל שיהו חבדות"י כאן ואכלתו עד אח"כ יא"כ לא כולעו שני הספיקות יחד ולא ה"י ס"ס:

י"ש ב"י"י סק"ג א"ל לחזור ולבדוק דמ"י"י צבעלו וה"י ספק דרבנן ולקולא יהק' הא בס"א ספק דלר"ך לחזור ולבדוק משום דכ"ס"ה כ"י לר"ך בדיקה ות"י דהתס אנו יוא"י בולאי שבעשה השינוי לפנינו בבית זה ואין ס' בבית זה ככל שנתנס העכבר אלא שספק אם הוא חמץ או לאו משא"כ כאן שאנו מתחפקים בשינוי טעמה שאין אנו יודעי' לאיזה בית נכנס — כ"ב שפת"ו ברור מללו דהתס ל"ש חזקת בדיק אבל כאן שייך חזקת בדוק אבל מה שסיים לכך אפ"י בא לשאלו צ"ב צ"א אותן צ"י פת"ס א"ל לבדוק כיון שבעלו הו"ל סדר"ב ולא כמו ספק עומאה דה"י ספק לאוי"יתא אין לו ב"א"ר וגם הוא שפת ית"ר ובראה דתוס' פת"ס יו"ד ד"ה צ"ב"ה כתבו דהא דצ"ב"ה ד"ה טמאים היינו מדרבנן למדאי' אפ"י צ"ב"ה טהורים ובראה למש"ה טמאים דמת"ו כ"י חוכא לומר דאוק' שיה"ס אחזקתו לומר דטהורים ודאי למש"ס ס' א"ל לטהרס דס' דאי לחו"ר"ה אבל כאן לדין אף דמתמיר"י בסדר"ב כזה מ"מ אפ"י צ"ב"ה מוקמי' שיה"ס אחזקה יפני העולם לא מיהו כ"י חוכא דהו"ל סדר"ב וסברי למש"ס סדר"ב לקולא א"ל לבדוק:

י"ש ב"י"י ה"י לפר"י ה"י ללע"ל גבי ט' ציבורין אין לו במה להלית ח"יב הבדיקה אלא שספק

הערות והגהות על שו"ע או"ח

הספק אם מוטל עליו לבדוק לכן אולי לחומרא כדן כל בדיקת חמץ שצריך לבדוק מספק משא"כ הכא תולה כ"א בחזירו והק"י ע"ז דמה לו לחלות בספק כניסה יותר מסי חמץ מ' מנה — וכ"כ וכ"ל להסבירא ק"ה הוא דהתם איכא סיכוי ולי"ש חזקת בדוק ולריך בדיקה ליליא בזה סדר"ב לקולא כיון שעיקרה נחקה על הספק אבל כאן הרי איכא חזקת בדוק רק יען שיש גם לחזירו חזקת בדוק יש ספק איזוהו יאל מחזקתו וחייב לבדוק ובספק בזה לא מליבו שעשו חכמים כאן ספק כולאי, ועוד י"ל עפמ"ש תוס' חולין ט' ע"ב ד"ה התם ללא עשאה תורה סי"ט ברה"י כולאי אלא בדבר שאפשר להיות אבל לא בדבר שא"א להיות שא"א שיהיו שניהם טמאים וה"כ לענין בדיקה עשו חכמים הספק כולאי שמחויב לבדוק אבל רק בדבר שאפשר להיות שיש שם חמץ אבל בדבר שא"א להיות שא"א לשכיהם יהיו לריב"י לבדוק לא עשו הם' כולאי וממילא חזר הדין לסדר"ב לקולא, חה כראה שהוא דעת המ"מ שהביא טו"ז כאן אמאי בספק לאיזה בית נכנס פסק הרמב"ם דאי' לבדוק ובס' אם נכנס פי' לריך לבדוק ומי' המ"מ דהתם כיון שיש בית אחד כולאי אי' בדיקה לכן אי' למבדקינהו וטו"ז תמה כימא איכפא כיון שיש אי' שולאי רריך בדיקה לריך למבדקינהו ולפמ"ש כיחא כיון שהוא דבר שא"א להיות שיהיו שניהם לריבין בדיקה לא עשאו חכמים ספק כולאי והוי סדר"ב לקולא וא"ל בדיקה:

ש"ב בטו"ז הק' אי"כ אם יש לאדם אחד ב' בתים ובדק לאחד מהם וא"ל לאיזה מהם בדק כמי כימא דאי' בדיקה כיון כולאי בדק לא' מהם — כ"כ ולפענ"ד לקי"מ דהתם הוא בחזקת חיוב לבדוק ומספק אי' להוליא חזקת חיוב אבל כאן יש לו חזקת פטור מבדיקה ומספק אין לחיובו ודויק:

ש"ב בטו"ז סק"ד זה דעת הטור שכי בכבר גדול אם ביטל דוקא אי' לבדוק וכן בכבר קטן מהכי אף אם לא בטלו ובצבור אי' כתב דלא מהכי אם בא לשאלו בב"א אפי' אם בטלו ואם בזאח"ז או מהכי הביטול דוקא משום דאז הוא מדרבנן ולי"ד לטומאה משום דספיקו ברה"ט טהור — כ"כ ותימא דהתם הטעם משום דמוקמי' כ"א אחזקת טהרה וטעם זה ש"ך גם כאן דמוקמי' כ"א בחזקת בדוק אפי' בלא ביטול, ונראה דאז"ל לשיטתו ביר"ד סי' של"ז אדין דלהע"ז סי' י"ז במלאו הרוג ומכירין אותו בטב"ע וא"י אפי' תוך ג"י או קודם ג"י דרשב"א ור"ן אוסרי' אמאי לא כימא אוקמא אחזקת חי' והשתא' הוא דמת ע"ש שהאריך ובי"ש סי' י"ז סקפ"ד תי' דמוקמי' לראובן בחזקת חי' לגמרי והאי אחר הוא ומת קודם ג' ימים וכשתנה ובדידי' ל"ש חזקת חי' ע"ש ובטוב"י תמה עליו הא גם לזה האחר יש חזקת חי' ויש"ש ש"ז פכ"א כתב דלא משגחי' בחזקת חי' של איתו שאינו בא לדון בפנינו וכמו בשני כתי עדים המכחישות זא"ז דזו בזה בפיע ומעידה. משום חזקת כשרות אף לחזקת כשרות של שני' הוא כנגדה וכמו ב' שבילין דמוקמי' כ"א בחזקת טהרה ע"ש ולפ"ז י"ל דהטו"ז לא ס"ל הי"ט אלא דס"ל דאי' לומר אוקי' כל חד אחזקת' שהוא ודאי טהור או ודאי כשר לעדות דזה אי' אלא בשני שבילין כ"א: טהור משום סי"ט ברה"ר טהור וכן בעדות כל כת כשרה מספק אבל במלאו הרוג. דבס' אסורה רק לדון משום חזקת חי' אי"כ גם לאחר יש חזקת חי' ונפ"ז אם לא ביטול דהוי סלאי' שפיר אולי' לחומרא ודוקא בביטול אי' לבדוק משום סדר"ב לקולא דאפי' שאל עליו ולא על חזירו מ"מ רריך לספר המעשה כמי' שיהי' שיש לשאלו גם על חזירו אלא כיון שאנו אין פוסקין טהור על שניהם בב"א לא מיחזי' כי חובא ועיין מ"מ פ"ט מאה"ט:

סי' תמ"ן במג"א מסק"ה דמה לי אם כתערב תחילה באלף או אם כתערב במאה: וז"ל:

הערות והגהות על שו"ע או"ח

ק"ו

ואח"כ כמעטב התערובת — כ"ב עי"ן תוס' סנהדרין פ' ע"א ד"ה ואחרים ד"ש חילוק בין חרי רובא לרוב גדול בפ"א ול"ע:

ס"י תס"ז מג"א סקט"ז ודוקא בכתרנכה אבל בלא כתרנכה הכל שרי וכו' כ"ל:~

ס"י תס"ח מג"א סק"ב אבל כשמקדיש בהמה אמרי' בשבועות ד"א הקדיש זכר לדמיו וכו' — כ"ב ל"ע הא אמרי' שם דאם הקדיש זכר לדמי כסמים אינו קדוש לפי שהוא עלמו אינו ראוי וה"כ עגל וחטים אינם ראויין ואינם קדושים קדוה"ג:

ס"י תע"ג מג"א סק"ד כ' מהרי"ו וז"ל מהר"א נסתפק וכו' — כ"ב עי"ן תוס' ר"ה י"ג ד"ה ולא ולא נחכוין מהר"א ול"ק קושיאו:

ס"י תפ"ט בח"י שהביא תשו' רדב"ז על מה שמברכין על ספיהע ולא על ספירת זבה משום דספירת ז"כ אינה מלוא הכרחי שאם תרצה שלא להזקק

לבעלה וליכנס למקדש ולאכול קדשים אלא להשאר בטומאתה הרשות בידה וה"ק ח"י אי"כ איך מברכת על טבילתה ועל השחיטה ועוד למ"ד טבילה בזמנה מלוא מלוא — וכ"כ ולפענ"ד לאפ"י למ"ד טבילה בזמנה מלוא היינו כשכבר ספרה והגיע זמן טבילה

אבל אינה מחויבת לספור כדי שחיה"י טבילה בזמנה ורא"י לזה דבפסחים ס"ט מלרבי קרא דטמא שיכול לטהר לעשות פסח ולא טיהר עלמו שחייב כרת אבל בלא קרא היא

דאף שאם יכול לעשות פסח ואינו עושה חייב כרת אבל אם הוא טמא אינו מחויב לטהר עלמו לעשות פסח ועי"ן רשב"א סוכה ת"ג דמשו"ה גזרו בהואה שמה יעבירו אעפ"י שזמן פסח ברור והוא מלוא של תורה כיון שבעודו עכשו טמא אינו מחויב

בפסח עד שיה וכו' ע"ש — ולקושי' ראשונה כ"י דבמנחות ל"ב אמרי' כל דעשייתה גמר מלוא מברכין ללאו גמר מלוא אין מברכין וא"כ תקשה איך מברכין על ספיהע

הא אינו גמר מלוא אך זה שיבוש כיון דמחויב לספור מיד מתחיל הגמר מלוא ולפ"י חידש הרדב"ז בזה ביון שאם אינה רוצה לטהר ולהפסיק הספירה הרשות בידה והוא רק הכנה לטבילת טהרה אי"כ לא הוי גמר מלוא לכן אין מברכין אבל בטבילה ושחיטה

שהוא גמר מלוא כיון שרוצה לשחוט ולאכול ולטבול ולטהר לכן שפיר מברכין וא"ש: **ס"י תקנ"א** מג"א סק"א משמע דס"ל לדגדולים אסור וכו' — כ"ב ואף שגשאר

מסעודת שחרית לא אמרי' הואיל ואישתרי אישתרי כמו באיברי צטר' כחירה בחולין י"ו ועי"ן באשרי שם וזה ללא כרכי יוסף ס"י תקנ"א אות וי"ו והחילוק ביארתי במקו"א ועי"ן טו"ב תנינא י"ד ס"י כ' ומהר"מ או"ח ס"י רפ"ו ומ"ח ח"ר ס"י

כ"ה ובח"ג או"ח ס"י מ"א [ועמ"ש בשו"ת בית שערס או"ח ס"י רס"ו]: **ס"י תפק"ה** מג"א סק"ד הקשה מהר"מ וכו' ומ"י להאי גזירה ל"ג וכו' דגם

ביו"ט שייך שמה שמה יתקן — כ"ב פ"י וא"כ א"א לגזור בשבת ולא ביו"ט ועי"ן יבמות ק"ד שבת לא"י סקילה גזרו בה רבנן יו"ט לא"י לאו לא גזרו בה רבנן ול"ע ולפתי"ש תוס' שם ד"ה שבת להאי בר' זא פליגא אברייתא דר' מרינוס

כמוצות ס' וכ"כ תוס' בכמוצות ד"ה גונח ואמרי' בכמוצות להלכה כר' מרינוס יש לישב להוא באמת מה"ט דס"ל כסדרת מהר"מ דכאן: **ס"י תרכ"ט** מג"א סק"ג ור"ן פ"י וכו' וכל דהתם הנקבות מקבלי טומאה בלא"ה

וכו' — כ"ב עי"ן כעין סברא זו בתוס' זכחים ל"א ע"א ד"ה תוס': **ס"י תרמ"ט** מג"א סק"י ואע"ג דאי בעי מחשיל על"י אסור — כ"ב עי"ן מה"ש תמה מ"ש מדמאי שיו"אין בו הואיל ואי בעי מפיקר כס"י ולפענ"ד ו בשלמא למאי פסול משום שאין בו היתר אכילה והרי יכול לתקנו לאכילה ע"י שפיקר

כס"י כמו אם הוא חי שיכול לזשטו ועי"ן תוס' פסחים מ"ז סל"ה וא"א משאיכ במודר

הערות והגהות על שו"ע או"ח

הבאה לפסול משום שאינו שלו כתי' דלגבי חמץ מקרי קצת של משום הואיל אבל אינו שלו לגמרי לנחת בו ועיין תשו' ב"א או"ח וחת"ס סוכה ל"ד ל"ה שטעם:
סי' תרנ"א מג"א סק"ב"ה כתב ב"א"ח מעשה בהר"מ שנטל לולב וכו' וז"ע דבס"י תרע"ב וכו' — כ"ב עיין מג"א ומח"ה"ש סי' ר"ו סק"ז דיש חילוק בין אם הברכות שוות ובין ברכת פה"ג על יין שפותר שאר משקין וא"כ ה"כ ב"א"ח הם ברכות שוות אבל כאן אין הברכות שוות רק דברכת עכ"ט לולב פותרן וא"כ אין רא"י מביא:

הגהות על ירושלמי סדר נזקין מקו הגה"ק מאוה"ג רב עמרם חסידא זצוק"ל מ"כ בצפת תוב"ב:

להיות כי ק"ז הגה"ק ז"ע זה מאה שנה אשר הלך לשכון עבוד בארצנו הקדושה ולא הכיח ח"ת בחו"ל ולא עלה בידיו להשיגו לכן אמרתי לפסתי מועט לפסתי הגהות אלו אשר נמלאו בגליון הירושלמי אשר היו תח"י רב אחי גאון ולדיק מו"ה יודא זבי זצ"ל אבדק"ק האכשויז יע"א:*

בבא מציעא פ"ב ה"ט בגמ' אבל לא לינים — כ"ב אפשר שפירושו דקלים כמו ששכיבו ליני הר הרזול:

שם בפני משה ל"ה ואם היחה מרובה — כ"ב ולי"ט שפירושו כדברי אבא שאול ס"פ השוכר את האומנין רשאי אדם להשכיר משכוכו של עני וכו' ופי' בש"ס ה"ב"ל דפ"ב ע"ב במשקין דנפיש אגרייהו וזוטר פחתייהו והאי מרובה דהכא אשגרה קאי כשכרו:

סס

(*ק"ז רב עמרם חסידא זצוק"ל ה"י גדול בדורו ושמו מוכיח עליו שה"י נקרא בפי כל "רבי עמרם חסידא", ותשו' חת"ס חיו"ד סי' רל"ג ערוכה אל"ו והפליג מאוד בשבחו זה"י חוטר מגזע הקדוש רבי אדם בעש"ט, מהר"ל מפראג, בעל זמח צדק, ורבי ר"י העשיל ז"ע. בשנת י"ג לימי חייו נשא אשה, משנת תקפ"ד עד שנת תקי"פ ה"י רב דק"ק אירשא ואז נתקבל לאבדק"ק מאדע וה"י שם עד שנת תקפ"ו ואז עלה לאה"ק וכאשר נסע לשם ירט הדרך לנגדו דרך אבי' בלב ים כי הקדימה לבא שם בחשעה ימים קודם, ומרן חת"ס ז"ע העיד עליו שלא הכיח כמותו בלדקות בחו"ל ובהספידו עליו בכתי"ק אשר הראה לי ש"ב יד"ן הרב הגאון הלדיק מו"ה אליעזר דוד גרו"ד שליט"א אבדק"ק סאטמאר, התמרמר מאוד על הא"י שופרא דבלי בעפרא וכחב שם שהעידו עליו חכמי א"י שבאותו דור כי ממש המית עלמנו על גלות השכינה כביכול וה"י מתענה משבח לשבת, וכאשר נפטרו במיטב שנותיו בן ארבעים שנה בשעת ילאח כשמתו הטורה בדרך בשם ומלכות ברוך וכו' המראה לי אור כזה וש"ב הגה"ל מחוסט בעל תשו' ערוגת הבושם זצ"ל ס"פר ל"ה, להבחל"ת, ששמע נוסח ברכתו זו ה"י ברוך וכו' המאיר לעבדיו מאור הגנוז מששת ימי בראשית, והנה ה"י שם בצפח"ב בית החיים ישן אשר לא קברו שם שום ב"מ יותר מק"ן שנים כי לא מלאו עוד מקום פכ"ו אבל ק"ז זצ"ל גילה ברוח קדשו שגמזומה בין קבר איש אלקים האר"ז"ל ובין קבר אח"ק מהר"מ אלשי"ך זצ"ל יש עוד מקום פכ"ו ולאחר הסתלקותו קברו אותו במקום ההוא ושה מי"ב ויום פטירתו הוא ב"י השון זמ"ו יגן עלינו ועכ"י לטוב לנו כל הימים בכל מילי דמיטב חמץ:

הגהות על ירושלמי סדר נזקין

ק"ט

שם פ"ג ה"ח בגמ' רב הונא אמר רבי ירמיה' — כ"ב עיין בזבחים בתלמוד בבלי דף ע"ה ע"ב ובתוס' גיטין דף י"א ע"ב ד"ה יתיב רב הונא:

סנהדרין פ"א ה"א בגמ' לא הן גזלות וכו' — כ"ב ולי"ז דקושיה הגמ' ק"ה הוא לא הן גזלות וכו' היינו הכך קראי בשומרון כתיבי ואינכו גזלות וחבלות

כינכו כמ"ש הפ"מ בד"ה מן תיתי ליה ובלשון תמיה מקשה לא הן וכו' דאנתי הולדות והלואות מכל' ומשני הש"ס אשכח תני רשב"י ואלה המשפטים וכו' לפניהם היינו מומחין כדאיתא בש"ס פ' המגרש ע"ש, אחא מימר לך בא לומר לך ולא פ"ה הש"ס מאי אחא דמילתא מובן והדר קאמר הש"ס בפשיטא דקריא אחא כר"י וכו' או בפשוטו דקריא כמי מדברי ר"ש ופירושו ק"ה הוא דפשוטו דקריא בדיני ממונות מיירי סתם משפטים ועיין בפ"מ שכתב דקראי דבחר הכי כי תקנה וכו' מיירי בדיני ממונות ופשוט הוא, או ש"ל דכל זה מדברי הש"ס על דברי רשב"י אחא למימר לך בפשוטו וכו' שזהו הפשוט דקראי על דיינים אבל ריב"ח מוקי לה דקראי אבעי"ד, אלא דלפ"י קשה ללא כוונת עדיין בפירוש בש"ס דבעינן מומחין עד שכשאל עליו לא הן ואולי ה"פ דאלדעיל קאי דמדאין ב"ד שקול נפקא שלשה נפקא כדרבי ולפניהם ב' משמע בפשוטו ממש, יש עוד לפרש קרוב לפ"י הפ"מ ואם שגיתי ה' יכפר, ועיין בסנהדרין דף ב' ע"ב ד"ה לבעי כמי מומחין ותבין דיש לקיים הפ"י האי שהוצרכו דקראי על דינין המפורשים במקום אחר והבוחר יבחר, ודע שרשב"י אמר [לתלמיד] שמדמותו מתרומות של ר' עקיבא ולרע"ק דמייתי הש"ס לא לריך לפניהם כריב"ח ולא כדרשב"י:

שם ה"ב בגמ' אף אהן סימנא — כ"ב אולי על הסימנים למעבדין את השנה עליהן על ג' ארצות דאחמר לקמן קאי:

שם פ"ב ה"ג במראה פנים ד"ה דם הא ללא קאמר א"א — כ"ב ובס' יערות דבש ח"ר דרשה ז' פ"י לפי שהתכבאה לו שעתיד להגבל בא"א א"כ ההלכה אינו אלא מבוא דמ"ס שכן מצינו באמת בב"ש והיא מהקדשת מטומאתה:

שם בפני משה ד"ה עתידה רובה עתיד שיבא לך מכשול גדול מזה — כ"ב לא ידעתי למה גדול מזה הוא ואפשר שרובה הטובה הרוב מאיסור שיש כאן שכאן ה"י א"א וכדא' ולא"א אמה עומד וא"א חומר מכה, וזה אפשר ג"כ המעון אחת היינו א"א ולא שמים. א"א: וכדא' אלא שלשון כפל הוא על קצת:

מכות פ"א ה"א מראה פנים ד"ה כי"ד ובעינן דאמר"י בגיטין ברת מדבריהם — כ"ב אינו מובן לי כונתו היטב דאי להסם דגיטין מדמינן לה אפילו אי לא הוו אסמכו לה רבן אקרא כמי ובאמת לדעתי הפעוטה לא דמי כלל להסם דהסם כיון דהפקר ב"ד הפקר א"כ קני ל"י ממש וידי"י הוא וחייב עלה ברת ובאמת אמתי"י ל"ה קשה כ"ב דלנע"ד דהא דחלו"ה תליא בפלוגתא דהכחי אי דרשי' וי' היא מן הסו' אבל על הרמב"ם ל"ל דה"ט דכיון דגלי קרא היכא דא"א לקיים בהו כאשר זמם לקי א"כ שפיר לקי אעדות דבן חלו"ה דאף דרבנן עבדו ל"י חלל מ"מ בעינן לקיומי בהו כאשר זמם מדאורייתא וכאן דא"א לקי יאי"י לזה הרב המפרש קיצר במובן:

שם ה"ב בפני משה סדיה סיומא דמילתא — כ"ב יש לקיים הגי' שלפנינו ויהי מאמר והא תבין בכיחוחא וכי"ב בש"ס כמה פעמים:

עבודה זרה פ"א ה"א בגמ' גסות רוחו של ירבעם היא החליטתו — כ"ב וכל' שהוא לשון כריחה והשמדה שכן ללמיתות מתרגמינן לחלוטין (ומ"ע) ומשימוש הלשון והמלה בלה"ק נדע שכן הוא ג"כ בלשון ארמי:

שם בגמ' אכא מיתבעי מיקרי קאים — כ"ב אולי אפשר לפרש שהם ב' דברים האחד אכא מתבעי מיקרי קאים אכא שצריך לעמוד כדברי תלמוד בבלי דאמר אכא קאמינא

הגהות על ירושלמי סדר נזקין

יב' ואיכין אמרין וגו' ואין מקרי תכין [כלומי] לא מקרי איב צי' דברים אי אפשר מפני גנאי ובזיון:

יש בגמ' אמרי טעמא דר"י משום צריה דמועדא — כ"ב צב"י אר"ח סי' תל"ב מביא בשם רבינו "שע"י" שקורא לאיסורו לחג בנה דמועדא פי' בן המועד וא"כ הכא נמי יש לפרש כן וללא כפני משה במחכ"ת ובפתי ספק כן הוא לפי ר"י הב"ל שהרי בכמוך מיד מיימי לה הירושלמי לאיסורו חג בשם זה שרמזו עליו הר"י ז"ל [א"ה כ"ב גם ביאור הגר"א סי' תל"ד ע"ש]:

יש פ"ב ה"ג בפני משה ד"ה מן ד'מון וכו' ולא ברייתא דר"ח הוא דתבי לאיסורו — כ"ב לא זכיתי להבין דבריו שהפירוש הפשוטו שמביא הש"ס ראו' להחיר מדרי ד"א דה"ל טעמא שה"י מתחילתו יין אבל יין מבושל של ישראל שנתחד אלל ככרי מותר אף שהרא"י שמביא הש"ס בחר הכי ממתנתין אין ענין לזה אלא לגוף דברי ר"ח מה בפק ומי למד מעט בש"ס הלזה ימצא כמיהו כמה פעמים אם הגאון המפרש טון לזה קלר ביותר:

יש ה"ד בגמ' שמא ניסך הוא — כ"ב אפשר לפרש ביינו של ישראל וכל שהולך לאבוד אינו מנסכו הנכרי ומקשה אפילו אין הישראל עומד ע"ג כיון שיינו של ישראל הוא וכל שהולך לאבוד אינו מנסכו ומשני שמא החליף ביינו:

יש סוף ה"ט בפני משה ד"ה הן סככות הן פריעות אידי דזיתי — כ"ב אפשר לפרש אידי דקאמר ר' יוחנן לעיל הוא חילוק הוא טרית טרופה מיימי לכל הנך דכותי אף דהש"ס מיימי לה בכלל מיני דמפרש שתי גלוסקא וכו' נראה קצת מללא מיימי לה מעיקרא בפירוש ואלם דחקו להרב הגאון משום דלא מיימי כלל בכללא הך דחילוק ואעפ"כ אינו מוכרח כ"כ אמנם מן ההפסק דביכי וביכי משמע כפי' הרב ז"ל וגם בלא"ה יש לדחוק קצת פי':

עוד מלמתי בחשו' יד אלהי שתי"י סי' ל"א שהק' למה פריך הגמ' חולין י"א ר"ת היכי אכיל בישראל ולמה לא פריך הארץ מקבלים גרים דילמא מענין ומואב וע"ז ליש ת"י היכי דלא אפשר וכו' דמה לא אפשר הוא אם לא נקבלניהו [ועיין בחשו' מהר"י אסאד יו"ד סי' כ"ז] וע"ז כתב ק"ז מאה"ג ז"ל בגליון וז"ל: לפי פשוטו י"ל דאפשר ולא אפשר הכונה שהדבר אפשרות הפעולה גם אם כיחוש למיעוט דאפשר להמתין עד שיגדלו לקיים מצות יבום א"כ הפעולה נעשית אף בחששת המיעוט ע"י ברורו משא"כ כאן [א"ה נכדו נראה דכוכה ק"ז ז"ל דלא מקרי אפשר אלא אם הפעולה תהי' נעשית גם בלא המיכה על הרוב כמו בקטן וקטנה שייבם או יחלוץ לכשיגדלו אבל אם הפעולה א"א להעשות בלי סמיכה אחרוב רק שאפשר להיות בלי הפעולה לא מקרי אפשר ודפח"ח ש"י] ויתדרעיק ור"ס במסכת מכות אפ"ל דדוקא בד"כ ס"ל הכי ועיין במס' סנהדרין, אבל יותר כ"ל דאפ"ל דר"ת ס"ל כר"ג במס' ידים דעמון ומואב במקומן הן עיי"ש וה"ה להוי מ"ז לשכו' הש"ס ירושלמי הכי [א"ה נכדו הירושלמי הוא פ"ב דדמאי' דפרקי' לרי"א דחייש למיעוטא מעתה גר שבא להחגייר אין מקבלין אותו אימר מעמון ומואב הוא וכו' ע"ש] גם אפ"ל דהא דאמרינן חייש למיעוטא ברובא דליתא קמין הכונה שאין אנו באים לדון על הרוב ולא שייך ביטול כמו בסריסים ואילנכיות דלא בטיל ברובא אבל היכי שאנו באים לדון על הרוב והמיעוט כאחד לשייך בהו ביטול ברוב לר"מ נמי מבטל בטיל ברובא — אמנם בתו' חולין כרי' להדיא דלא ס"ל הכי עיי"ש וש"ס ירושלמי אין בידי לעיין בו עכ"ה:

כפרי איש ישבע טוב הלל הוא ילידי הרבני המופלג בחובי החכם הכלשן מו"ה **שלמה בלאנדער** נר"ו מחלמידי דהכי תלפא סבי הגאונים מהר"ם שיק, מהרי"א לאנדעסבערג מגרו"ד, ובעל מחנה חיים ז"ל, מורה ילדים בבית הספר דפיק י"ו, הוא הגבר אשר נדבד רוחו אותו לתת כסף מילא והזיל זהב מכיסו להיות בחומכי נפש בסמוע שיש בו ממש להולאות הדפוס של ספר הזה לעשות זכר לביתו וז' אשתו אשה נשרה, חסודה וישרה, נטויה ומאשרה מ' **לאה** ע"ה ב"ר יוסף וזגתו מ' דושנה ע"ה, נכדית הגמ"ה יודא מיוזנער ז"ל אבדק"ק וויינערן חתן הגה"ק מו"ה חיים קלנע בעל שו"ת אורת חיים ז"ק"ל, ששקת חיים לרבנן ולכ"י ביום כ"ג כסליו תרפ"ו בעיר בפעסט ושם מ"ה, וזכרון אחד עולה גם לבני בחיר כהלכה כמר **היום משה** ע"ה השב מארץ שב"ה במחלה אנוסה ושל"ה ביום כ"ג טבת תרפ"א לפיק, הכני מ"ב לבס בזה יד ושם לכבוד ולתפארת לעילוי נשמתו, בג"ע תה"י מנחתו, חלנדיה ויעמדי לגורלם לקן הימין, וחת בעלה ואביו הכו' אלקי השמים אותו יחון, בחיים מבורכים ישלום נטון, עד ישיב ה' טוב הולק לקדמותו, איש תחת גפנו ותאכחו, כולם ידבקו בתורה ה' ועבודתו, וגדול יהי' כבוד הבית בהבטתו, בהקריבו איש איש קרבנו כסנו ומנחתו, נפש כל בית ישראל תחזי קן ישועתו, אמן;

מאת ה' י"א ברכה, שמורה וערוכה, ברב"ו ובהמשכה, בהעמדה והארכה, ילידי הרבני המופלג מירג חרון צ"פ, ענף עץ אבות, מדבר בניגדות, איש חמודות מו"ה **שמואל שלעזינגער** נר"ו אבן יקרה, פה העירה, חס לי לעזרה, כלב ונפש ברה, להוליא לאורה, חמדה גבוהה וטמורה, לעילוי נשמת אבותיו היקרים אהובים וציריכם, במדות ישרים, הלא המה, אדם ביקר מאוד נעלה, בשבח ותהלה, ישר וטהר, כשא ירם, איש מלחמה, עבד תורה תמימה, הולך בדרך תמים, ומתחם עם תמימים, מגזע תרשישים, נכד הגאונים מו"ה חיים קלנע ומו"ה משה קנישא ז"ל כבוד ר' **משה חיים** ב"ר מרדכי וזגתו מ' מלכה ע"ה שנפטר י"ד שבט תרפ"ו, וזגתו האשה הנטויה, נעימה במעשיה, ותמימה בדרכיה, לפירת תפארה, במדות מעטותיה, מ' **קרינדל** ב"ר יוסף וז' מ' דושנה ע"ה נכדית הגמ"ה יודא הכ"ל ששל"ה ז' שבט תרפ"ה, נשמתו הזכה וברורה, ברור החיים תה"י צרורה, ויעמדו לקן הימין לגורלם, ובנים לגבולם, ישובו כולם;

הברכה אחת היא לילידי היקר, יאיר כאור בוקר, נגידות ידבר חילים לגבר, גומל חסדים, ברוח נגידיים, קלן עם, חבלים נפלו לו בניעים, כדיב ושוני, וזהו נטוה, הגביר הנעלה, מרומם על כל תהלה, כבוד ר' **משה קאניג** כ"י ואשתו לזאת יקרה אשה אשת חיל, כאסתר וכאביגיל, נטויה ונשובה, רוח נדיבה, בדרכיה תמימה, ובמעשיה נעימה, כל כבודה בת מלך פנימה מ' **אסתר** ח"י גם הם עמדי לימיני לחזק ידיים רפות, ולאמן ברכים נשלות, לעילוי נשמות, זכות ונעימות, מנביס ובנות, אחים ואחות, מהוללים במשכחות, בכס הכבוד הב' אברהם (של"ה י"ד מרחשוון תרס"ד) הב' החשוב כמר הלל יודא (של"ה כ"י שבט תר"ף) הב' זאב (נעדר במלחמה האיומה) והבנות נבותם, חיה (של"ה י"ג אייר תרפ"א) שרה ריזל (של"ה ר"ח שבט תרע"ב) בלומא (של"ה ע"ז טבת תרס"ט) מרים (של"ה ג' אלול תרפ"ב) שלום מנחתו, ובעדך אור לכשמתו, ושוכן ערבות, ירחם על האבות, ישמח לבבות, ויחבש ענבות, יגהה מזורס, וימתיק מרורס, וביחס נאווה, לא יוסיף לדאבה, וזרחה להם שמש נדקה, להסר מהם כל ממשול ופוקה, ולהשמר מכל צרה וזוקה, עד בא יבא, לעם קרובו, גואל נדך, מחזיק הבדק, ועלינו תזרית, ביאת המשיח;

ספר הזכרון

גם ברבות יעטה מורה, לראש יידי קלין וריש גברא, מעוטר בתפארה, איש מדה, לתורה ולתעודה, ירא וחרד, מאנשי חסד, ביתו לרוחה, תמיד פתוחה, לבית ועד לחכמים, הולך בדרך תמים, אוהב לדקות, מהולל בתשבות, כבוד ר' **בנימין פעקעטע** כ"י אשר נדבדו רוחו איתו להיות לי לאחייעזר ולאחייעזר להולאות הדפוס בסיוע שיש בו ממש, לעילוי נשמת אביו הזקן ונשוא פנים, הדר זקנים, איש חס וישר מוקיר ורחים רבנן כבוד ר' **לוי ב"ר** מנחם מענדל ע"ה שנפטר ביום ט"ו אדר ואמו הגטועה ומהוללה, אשה יראת ה' מ' **צירל ב"ר** ישראל ע"ה שנפטרה ביום כ"א כסליו תלצ"ה ויעמדו לגורלם לקן הימין, וכנס היקר מאוד נעלה ר' בנימין כ"י וכל הנלוים אליו כולן שווין לטובה, לראית בישיעה, במלוזה באה, בכל עת ובכל שעה, עדי נראה ארמונו, בני על מנינו, בהדר גאיו, וירושלים בני על תלה, לשם ולתפארת ולתהלה, בזמן קריב ובעגלא:

וגם אלה יעמדו לצרחה אחים האיברים, שניהם כאלה טיובים, עשית חסד חובבים, שועים וכדיבים, ידיהם פתוחות, לעזר ולתמיכות, לכל דבר מליה נפשם תאיה, היקר הנעלה ר' **אדרן** ש"י ואחיו בדומה לו הנעלה ר' **חיים** ש"י שאהנואלד אשר תמנו בידי מזה אחד ומה, לעילוי נשמת אביהם הנכבד הנעלה ר' **אברהם ב"ר** שמחה הלוי ע"ה אשר שליח יום כ"ט שבט שנת תרפ"ד ואמס אשה הגינה וטובה לב מ' **בילא ב"ר** ישראל גרשון ע"ה שליח יום י"א שבט תרפ"ד מעיר מעזאטור תלצ"ה, ובניהם אחריהם, כל יועדו קרוביהם, ויתרבו בכל מאדם, ויהי כזית הודם, עד שיבא אליהו יבטי"ד רוח נגידים, כי בא השמש משיחו הולך תמים, בקרב הימים:

יצחק ירמן בשופע שמחות, ורצ ברבות, וגם עליו יעבר כוס ישועה, בכל עת ובכל שעה הלא הוא יידי הרבני המופלג ההרוץ כמו"ה **יצחק מנחם שווארץ** כ"י כי ילא מנחם לעזרה, בלב שלם וכפש ברה, לעילוי נשמת התורני המופלג אי"א מו"ה **צבי ז"ל** כמו"ה יצחק ז"ל שנפטר ד' שבט תרפ"א ויגתו אשה נכונה וכשרה, יראת ה' אולרה, מ' **רבקה ע"ה** בת ה"ג המפורסם מו"ה שמואל שלצ"ג ונגער ז"ל בהגה"ק מוהר"ח קל"ג ז"ל משאל שנפטר ג' סיון תרפ"ה, הן המה אבותיו היקרים, וזכרונם לדור דורים, וה' בחסדיו הישרים, את קרנו יריבו, ובכל אשר יפנה ילית, עד ביאת המשיח:

ומשה עלה, ביחס ומעלה, באהבת התורה, ולומדי בריח טוהרה, ברב חסד וחכינה, יקר רוח ורצ חבונה, שיע יבדיב, ילד חביב, התורני מו"ה **משה שלעזינגער** כר"י, יסמך משה במחנת חלקו במנה מכבדוהא להולאות הדפוס לעילוי נשמת אביו המהוללה, מגזע היחס והמעלה, מעוטר בתפארת עובות, ורוח נדיבות, נכונה וכשרה, יראת ה' אולרה, מ' **נחמה חנה ע"ה** בת הרמז"ה ישראל אברהם הכהן ווגתו מ' רבקה הי"ו, נכדית הלדיק מו"ה פנחס כהן מפ"ב ומ"כ צירושתי"ו וכינת הלדיק המפורסם הרב ר' מנחם מענדל כהן ז"ל מפרעשבורג שהלכה לעולמה ביום י"ח שבט תרפ"ו תלצ"ה ובעלה זה משה האיש עוד יראה בתחיות, ייתברך ממעון הברכות, בשופע שמחות, ובניס מילחיות, עד אלפי הרוחות, יקבץ לאן נדחית, ימקדש ומזבחות, בטיס לתפיות, כבשכים קדמוניות, ושם נקריב קרבנות, פנימי וחילוני, אמן כן יהי רצון:

שמות החתומים יבואו אי"ה באהת הספרים אשר נדפסו בקרב בעזרית.

וזו דבר השמטה

בהקדמה אחר ד"ה **והברכה** ז"ל: **ועל** הטוב יזכרו שמה גיסותי
 הרבנית הצדיקה המיוחסת ומחוללה מ' **רבקה** ת"י בת הגה"צ
 המנוח ת"ה יצ"ט עה"עכפ"על אבדק"ק שיראן ז"ל אשת חבר אה"י המנוח הגה"צ
 מוהר"ן ז"ל ה"ל והאשה החשובה יטובה לב מ' **ניחא** ת"י אשת אה"י המנוח הרש"ח
 ת"ה תא"ר ז"ל אשר ע"ה לא הסירו בגדי אלמנותם נמנן זכרם הם צעליהן עליהם
 לבבול ולתפארת. וכיון כן גיסתי האשה החשובה ומאוסה מ' **רחל** ת"י בת הגאון
 דק"ק עדענפריג כד"י, זכרה להם חלקי טובה את אשר היו לעזר ילסעד לצעליהן.
 ושבעי רב כחת ישעשועים בכל י"ח כי יהיו למאורות. עד סוף כל הדורות:

לוח המעות והתיקון.

צד	שורה	מעוה	תיקון
ג	ב	דבריו ושבתיים	דבריו שבתיים
ז	ד	לזכות	לזרות
ח	ז	דכל	בכל
ה	י	אמן	אמת
ט	כא	אזהרת	אהבת
-	כג	הזכרת	הזכרת
לא	בקי"ג	למניקה	למניקה
לב	ג	המעשה	המעשה
שס			
כד"ה	יב	בסיפור	בסיפור י"ח
פקודי			
נח	כד	להלאות	להראות
סא	לד	מלרים הב'	היס
סד	כ"ה	דארמי	הארמי
שס	ט	—	ללכדו
סח	יב	שיסבו	שיסבלו
ס	כ"ה	בהסד	בהסד
שס	"	וברחמים	וברחמים
"	"	לבר	לבר
"	"	שחונתנו	שחונתנו
לא	"	נאנה	נאנה
"	"	לשמע	לשמע

ת' ו' ש' ל' ב' ע'